AF BJÖRNESLÄKT

NORSK NATIONALHISTORISK ROMAN AF **Carit Etlar** BEMYNDIGAD ÖFVERSÄTTNING FRÅN DANSKAN.

STOCKHOLM JOHN E. BERGSJÖS FÖRLAG.

STOCKHOLM NYA TRYCKERI-AKTIEBOLAGET 1898.

Förord till den elektroniska utgåvan

Carit Etlar, pseudonym för den danske författaren Carl Brosbøll, skrev ***Bjørneæt : nationalhistorisk roman*** (1898) och denna anonyma svenska översättning kom samma år. Boken digitaliserades i augusti 2018.

Illustrationerna är signerade D. Ljungdahl, vilket uppenbarligen avser David Ljungdahl, trots att detta inte står på titelsidan.

Denna bok står för mig, som det af mina arbeten, hvilket sammantränger och belyser andan i hela min diktning.

Jag tillägnar i innerlig tacksamhet denna bok de två härliga norska kvinnor, som jag har att tacka för lifvet och min bästa lycka:

min hustrus moder, Jägmästarinnan Sophie Hedvig Schultz, född Cappelen,

och min egen moder, Ursula Margaretha Brosböll, född Svendsen.

Äradt vare deras minne!

17/8 1898

Carl Brosböll.

”K. M”.

Nordost om Fredrikshald, i sydöstligaste delen af Norge bryter sig under dån Tisteelfvens tillflöde vägar mellan fjällen, än i skummande forsar än i försiktigare lopp, tills det, efter Skoningforsens långa vattenfall och förenadt med de rika vattendragen från Oplandene, rinner som en ganska betydande flod genom Fredrikshald, för att slutligen strömma ut i sidländtare nejder och finna sitt utlopp i hafvet genom Svinesund, strax norr om Dynekilen och den svenska skärgården.

Uppe i de otillgängliga och mörka skogarna norr om Fredrikshald lågo vintern 1716 tvänne rödmålade trähus på hvar sin sida af en klyfta, hvari ett alltid brusande tillflöde till Tisteelfven forsade fram. Trähuset på högra sidan var stort och grundmuradt med tillhörande rödmålade stolpbodar (staburar). I Norge reser man vanligtvis ännu i dag dessa bodar på stolpar till förvaring af födoämnen, fläsk, korn, flatbröd o. s. v. för att skydda förråden mot råttorna. Närtrappan till en sådan stabur är uppdragen, bildar denna en för de talrika, glupska gnagarne oangriplig fästning.

Det andra huset var mindre, dörren satt på sned, väggarna lutade och det hade ingen stabur.

En morgon i December susade det högtidligt genom furuskogen uppe i det öde fjället. Dimman låg ännu öfver dalen som en blåaktig, ogenomskinlig slöja. En ung flicka stod på fjällbranten; hennes gyllene hår lyste i den uppgående solen i kapp med de glödande furustammarna. Det rödaktiga skimret öfver nejden tilltog, blef klarare och varmare; skog och fjäll och flicka smälte samman i en rodnande harmoni.

»Sippedeia!» ljöd från andra sidan af klyftan ett jodlande rop. Den unga flickan ryckte till, men rörde sig ej af stället.

»Duckeneia!» hördes ropet åter med det muntraste klunkande strupljud. »Duckeneia!» svarade ekot både ofvan och nedifrån. Den unga flickan förblef orörlig och stirrade ut mot solen; hennes kinder blefvo något rödare, hennes blick fick ett spändt uttryck. Morgonvinden susade genom skogen och skakade ett regn af rimfrost öfver hennes bara hals och armar.

»Solen är uppe, Olaug. Toppen din glöder i kapp med furan», ropade en högväxt, gulhårig gosse från stalldörren på det stora huset på andra sidan.

»Ja, solen är uppe!» ropade flickan och kastade hufvudet käckt bakut. »Snart står Norges rike i lågor.Nere i Fredrikshald berättade man i går, att snart nu bryter svenske konungen Carl in öfver gränsen. Tag du dig i akt att icke din topp blifver röd af ditt eget blod, min gosse!»

»Hurra, solen är uppe, guldtopp!» jublade gossen och gjorde ett skutt i luften med en betecknande åtbörd med bägge händerna mot sitt hår.

»Jag skulle önska, att det vore du, som hade det håret», ropade flickan, medan tårarna letade sig väg utför hennes friska kinder.

»Hvarför det, lilla Olaug?»

»Jag skulle så visst aldrig låta dig höra något ondt därför, Halvor», svarade flickan och vände sig om för att gå.

I detsamma syntes en bredaxlad man i dörren bakom gossen. Det var den rike bonden Halvor Björnstad, en hög, groflemmad kämpe med grånande hår och buskiga ögonbryn. Ett skarpt veck mellan ögonen gaf honom ett barskt utseende, hvilket förhöjdes af hans breda, fårade panna och befallande hållning.

»Du sköter ej din syssla», sade mannen och rynkade ögonbrynen. »Timret ligger i hopar på bägge sidor om elfven; ned och sätt det i drift igen!»

»I går drog jag två tolfter i land», sade gossen och ruskade på sig; »nu är det ej tid att slåss med stadsboarna därnere, eftersom svensken samlar sig vid gränsen och bryter in i landet. Nu, yxan på axeln och knifven i bältet, in på dem, far, hugg dem, stickdem, så ned i forsen med dem! Det är det timmer vi norrmän nu skola flotta ut i Skagerrack!»

»Till dina sysslor, pojke!» sade fadren och höjde handen.

Halvor blickade förstulet öfver till Olaug, som ännu stod i dörren där borta på andra sidan. Hennes smärta gestalt aftecknade sig skarpt mot den mörka bakgrunden, en bild af ungdom, lifskraft och strålande hälsa.

»Jag måste först in och få något till frukost, far», sade Halvor; »litet ägg och kött, det lifvar opp, ty jag är så hungrig.»

Fadern gjorde en axelryckning, Halvor smög sig in om dörren, hvarifrån ett jodlande »Sippedeia» klingade ut mot det röda, fallfärdiga grannhuset.

»Hur mår din matmor i dag?» ropade bonden öfver till Olaug, som ännu stod i dörren.

»Det lider nog mot slutet med henne», svarade flickan med darrande läppar.

Mannen tog tvänne plankor, som han lade öfver klyftan och gick med stadiga steg öfver den gungande bron. Flickan steg undan och lät honom gå in i den låga bjälkloftsstugan. Det rådde stor fattigdom men renlighet i den lilla kammaren, knapostar stodo på en hylla långs väggen, bundtar af torkade örter hängde ned från väggarna;

innanför den gröna glasrutan blommade några lackvioler och sände en stark doftner öfver en gammal, aftärd kvinna, som låg i en säng vid fönstret.

»Så långt har det nu kommit med dig, syster Ulla, därför att du ej ville följa mitt råd», yttrade mannen och satte sig hos den sjuka.

Ett tacksamt leende gled öfver den döendes insjunkna ansikte.

»Väl att du kom; jag måste tala med dig, innan det är slut med mig. Har du hört något från barnen?»

Mannen skakade på hufvudet.

»Dina barn och alltid dina barn! De blefvo din olycka, syster Ulla, de dögo till intet; det kommer sig af den uppfostran de fingo här i hemmet. Nu har du slitit ut dig för dem och hvad har du för det? Din dotter sände sitt i skam födda barn, Olaug därute, hem till dig att här vårdas. Du tog emot henne och bragte vanäran under ditt tak. Dina tvänne söner äro odågor och flacka ikring som andra lösdrifvare, Jörgen med sin fejla på ryggen, den andre på långresor, medan du ligger här hemma fattig och hjälplös. Hvad har du nu för ditt långa lif af uppoffring och försakelse?»

»Tala ej så, broder Halvor», inföll den sjuka och reste sig med en strålande blick ur de djupa ögonhålorna; »jag har ju min innerliga kärlek, jag har minnet af dem, då de voro små och behöfde mig, jag har trädet härutanför, där Jörgen med sin täljknif inristade mitt namn, K. M.; han trodde, att jag hette »käramoder», den lille rare gossen! Det står ännu att läsa där, jag kan se det i barken härifrån jag nu ligger. — Olaug, som du kallar ett i skam födt barn, är min ålderdoms stöd, en präktig och kärleksfull flicka; hos henne igenfinner jag något af alla mina tre barn. Tro mig, gode Halvor, den lefver icke sitt lif förgäfves, som lefver det för andra. — Det var också ej för att tala om mig», fortsatte den sjuka och sjönk tillbaka i sängen, »som jag bad dig komma hitöfver. Det var om dig själf, jag ville tala. Din hustru, Maria, var häröfver i går.»

»Har hon beklagat sig?» frågade Halvor barskt.

»Nej, Maria klagar icke; hon håller för mycket af dig på sitt blida, stilla sätt. Hon har aldrig rätt förstått ditt mörka, oböjliga sinne. Nu, när du ligger i fejd med hela Fredrikshald därnere, är hon nedtryckt ända till jorden.»

»Jag ligger ej i fejd», for Björnstad upp, »jag blott skaffar mig själf rätt med de medel, som stå mig till buds, sedan stadens danska ämbetsmän ej godvilligt vilja godtgöra sin orättvisa mot mig. Tills detta sker, är min hand emot dem alla.»

»Och deras emot dig. — Din hustru ärar dig och ser upp till dig, som ett barn ser efter vårsolen här inne i den mörka furuskogen. Men allt i din omgifning, Halvor, måste böja sig för dig. Du har varit sådan, sedan du var liten; du fick aldrig lära dig att böja din styfva nacke. Maria dukar underDen unga flickan förblef orörlig och stirrade ut mot solen. Sid. 4.

Tullbergs tr., Sthlm.— kom i håg att du i hela världen endast har henne att luta ditt hufvud till. Var vänlig mot henne, stackare, hon behöfver så litet — ett leende, ett uppmuntrande ord, så lyser hela fjället för henne. — Nu rynkar du pannan, men döden gifver mig mod att säga dig sanningen. Tänk härpå, när jag är borta — för hennes — för din egen skull.»

Den gamla kvinnan flämtade efter luft och fortsatte därpå hastigt, liksom fruktade hon att ej få tid att sluta:

»Gå bort och drag ut lådan nederst i skåpet.» Hon tog fram från sin rynkiga hals ett segelgarn med en blanksliten järnnyckel.

Brodern öppnade lådan.

»Tag de tre askarna hem till dig», sade den sjuka; »i hvar och en af dem ligga många sparpenningar till barnen; i Ullas är det fyra silfverskillingar mindre än i brödernas. Hon skall ej upptaga det illa, när hon hör, att vi nyligen måste använda dem till medicin. Gif dem hvar sin ask med sin moders välsignelse; nu kan jag ej göra mer för dem härnere.»

»Du har sparat alla dessa pengar!» utbrast Björnstad med förundran, »du har förnekat dig själf allt, föda, kläder, vård, endast för att skrapa samman till de otacksamma, som här hemma bragte skam öfver oss alla och som aldrig sökte upp dig, sedan de dragit ut i världen!»

»Hvad gjorde väl det mig?» svarade kvinnan.»Hvad tror du en mor känner, när hon sitter hemma i sitt öfvergifna bo, i sin lugna stuga, medan barnen tumla om därute och kanhända sakna allt, under det att främmande se ned på dem kallt och hjärtlöst? Hvad tror du då är bäst, att äta ett ägg eller lägga det undan tills tjoget är fullt och sälja dem samt lägga pengarne i sparbössan? Nej, ser du, när bin flögo hem med honung till kupan därute, då höll jag af dem, det var ju till mina barn de samlade i huset. När hönan kacklade, tackade jag henne; det var ju för att mätta mina barn, hon lade ägg. När stormen fälde de torra grenarna i skogen, så hälsade jag honom välkommen; det var ju ris jag kunde bära på ryggen till staden och sälja till småfolket. — Tro mig, broder, de där askarna hafva varit min bästa lycka, min värmande kakelugn, sedan barnen lämnade mig. Hade jag blott hunnit få dem fulla! — Det är nu slut — välsigna dem, o Herre Fader, — böj dig, Halvor, — Olaug — — —»

Den sjuka föll i hop och utandades sin sista suck. En trofast själ mer hade gått till Gud.

Då Björnstad strax efter gick ut genom köket, stod Olaug där stödd mot brädväggen med tillbakaböjdt hufvud och stirrade tårlöst framför sig. Hon hade hört allt, som talades i stugan. Hon visste ju nu, att hon var ett »barn födt i skam» och att hennes enda vän var död.—II —

En vecka senare sutto mor Ullas tre barn samlade i samma stuga.

Kyrkoklockan i Id hade ringt till begrafning. Fastän det ej betalades mer än för en vanlig begrafning, hade klockan ringt en half timma i den klara, höga luften. Det var en heder, som sällan vederfors andra än storbönderna. Ringaren, Ole Svendsen Bakke från Id, gaf af fullt hjärta denna sista hälsning till den hänsofna enkan, det hördes på de manande kläpp-slagen mot den norska malmen.

Det var så med kyrkoklockan i Id, att hon ej ringde till högtid så taktfast och pliktmässigt som andra söndagsklockor. Traktens folk stannade gärna och lyssnade samt förstodo, hvad klockan förkunnade. En gång hamrade hon sitt ljud hårdt och kallt öfver slätten: »ja visst», sade gamla mor Mari, »det är storbonden Aarud, som mecl sina pengaknogar bankar på himmelrikets port.» — — Eller ljödo tonerna som en moders snyftande, tröstlösa, djupa suckar, som en själ, hvilken gråter sig till döds, — •— så försvann tonklangen hän, smältande mild, liksom den försäkrade, att nu hvilade den lille hos Gud. — Klockan i Id hade Guds röst i sig, ty det var en gudfruktig mans hjärta, Ole Svendsen Bakkes, som slog i dess malm.

Klockan hade tystnat. Det rådde en tryckande stillhet i den låga stugan. Vid bordsändan satt en något till åren kommen utpyntad kvinna, som genom det tillfrusna fönstret oroligt spejade ut på snön, som— 12 —

hopade sig upp i mjuka drifvor och kanhända innan kvällen spärrade vägen till Fredrikshald. Hennes markerade drag röjde att hon varit vacker i yngre dagar, ett tjockt rödaktigt hår omslöt hennes ansikte, enligt tidens mod i lockar och krusningar, öfver hvilka höjde sig en så kallad fontange, .en hög ställning af ståltråd, öfvertäckt med slöjfer, vaxpärlor och blonder, hvilka här i följd af den sorgliga anledningen utgjordes af svart flor.

Detta besynnerliga mod hade uppstått i Frankrike, därigenom att fröken de Fontanges lockar, en dag under det hon var på ett jagtparti tillsammans med Ludvig den fjortonde, hade blåst upp för vinden, hvarför hon band upp dem med ett bredt silkesband, hvars ändar föllo ned öfver pannan och väckte den kungliga herrns beundran. Därmed var modet fastslaget och härskade, emot konungens önskan, i allt mer excentriska former till år 1714. Då uppenbarade sig på en holbal en skön engelska med låg frisyr, och på en natt blef fontangen bannlyst, hvilket konungen förgäfves försökt med maktspråk och gyckel.

Häruppe i den norska afkroken skulle det mer till för att skaka fontangens afskyvärda välde.

»Hvad kan morbror Björnstad egentligen vilja oss?» utbrast hon otåligt och stampade i golfvet med sina höga klackar. »Hur kan det falla honom in att kalla oss samman häruppe midt i den stränga vin-— 13 —

tern? Min husbonde, välförnäme köpman Walck, förlåter aldrig, om jag kommer hem med snufva »

Nere vid väggen satt skeppar Daniel och gråt. En högljudd snyftning återkom med regelbundna mellanrum, allt medan han såg upp mot taket, där pendeln, som hängde i en tråd under bjälken, var i oatbruten rörelse, som samvetsagget i den undersätsige sjömannens inre.

»Ja, ja, lilla mor, hvarför kunde du också icke hållit ut, tills jag hunnit bygga mitt rara hus därnere på udden vid Svarte-Janssund, så skulle du fått dina goda dagar, — hå, hå! — — Sådana syskon jag stackars man har fått!» utbrast han plötsligt, i det han slog i bordet. »Medan jag var ute på långresor och ej tänkte på något i världen och slet ondt för att komma hem till vår lilla mor som skeppare på egen skuta, så han I låtit henne dö häruppe af svält och elände! Sådana syskon, jag olycklige har fått! Det kan aldrig förlåtas!»

Den store mannen skakades af sinnesrörelse.

Systern såg på honom föraktfullt.

»Daniel talar som alltid om ting han ej förstår», sade hon. »Hvad skulle min välförnäme husbonde säga, om jag i tid och otid fjantade från min plats såsom välbeställd husföreståndarinna för att besöka min fattiga släkt? Hon hade ju dessutom sin rike broder Björnstad därborta, och Jörgen har också besökt vår— 14 —

mor i fjol. Han påstod, att hon hade det bra nog. Nå får han svara för sina ord.»

Jörgen, en hög och bredaxlad man på omkring trettio år med blå, trohjärtade ögon och gulbrunt kindskägg och som hittills hade suttit tyst på sängkanten och stirrat på modrens tomma läger, såg upp och nickade.

»Jag står för hvad jag sagt. Då jag förliden sommar besökte vår lilla mor, bad hon mig hälsa er, att hon hade det bra, det var hennes gladaste tanke, när det gick oss alla väl. Hon led ej heller någon nöd sade hon; allt, hvad hon bad mig om, då jag gick, var att spela för henne på min fiol vår vaggvisa från barndomen. Det gjorde jag och jag höll på med att spela den för henne under det jag steg ned för berget. Mor stannade kvar på kanten däruppe och såg efter mig; så höjde hon sin krokiga arm i luften — det var sista gången jag såg henne.»

»Ah, hvad säger du: hade vår mor en krokig arm?» frågade hans syster Ulla och såg mot dörren liksom väntade hon någon.

»Ja, mor tyckte mycket om att stå därute på bergudden och se ner öfver vägen; hon väntade alltid, att någon af oss skulle komma. Så skuggade hon för ögonen med handen för att kunna se dess längre. En dag i Oktober förlidet år stod hon visst för länge därute — höststormen, förstån I! Då hon gick in, kundeIS

hon ej räta ut armen och sedan tog gikten både den och hela kroppen.»

Det blef tyst i stugan, underligt, ohyggligt tyst. De tre syskonen tycktes undvika att se hvarandra i ögonen. Daniel började åter snyfta. Ulla huttrade af köld och andades på rutans isblommor för att kunna se ut, Jörgens blick hvilade åter på modrens tomma säng. En smygande iskyla tycktes så småningom stelna de tre syskonen, som för första gången efter många år voro församlade här. Kanske började det nu gå upp för dem, hvad de mistat för alltid.

En stund därefter knarrade det i snön utanför; Halvor Björnstad trädde in utan att knacka på dörren och stampade snön af sina stöflar. Efter honom kom en spenslig kvinna af medelhöjd, insvept i en ylleschal, mellan hvars veck ängsligt framtittade ett blekt ansikte. Hon nickade med ett vänligt leende till de närvarande och såg sig om efter en plats.

»Moster kan godt sitta här hos mig», sade Ulla deltagande och gjorde plats på bänken.

»Du sätter dig där, Maria», sade Björnstad och pekade med tummen öfver axeln mot Jörgen. Hans hustru satte sig lydigt sakta ner på sängkanten.

Björnstad ställde ett grönmåladt skrin på bordet och öppnade det. I det han tog fram de tre askar, som den döda hade anförtrott honom, kastade han en genomträngande blick på de församlade syskonen. En föraktlig ryckning på munnen röjde hans stämning,— i6 —

i det hans ögon långsamt gledo upp öfver Ullas tillpyntade hufvudprydnad.

»Er mor hälsar er», började han med djup röst. »Hon var en ärlig och sträfsam kvinna, som hvilar med heder i den Björnstadska familjegrafven. Hade hon följt mitt råd, hade det varit bättre. Er mor framlefde sitt lif i pjunkig kärlek och dog af den längtan och sorg, hennes barn vållade henne.»

Daniel for upp.

»Det skulle morbror ej sagt», ropade han snyftande; »det svider hårdt här i hjärteroten, — hur kan morbror säga något sådant åt mig fader- och moderlöse?»

Björnstad fortfor utan att akta på detta afbrott:

»Här äro de pengar hon tog ifrån sig själf för att skrapa samman till er, som aldrig hade något till henne. En mor kan föda tio barn, men tio barn kunna ej föda en mor, det slår in. Skam för det land, som bär sådant yngel! — Där — tagen edra blodspengar och er mors välsignelse. Det häftar en tår vid hvarje slant. Gån och gifven ut den till edert strunt och lättsinne. En suck och ett sorgmodigt leende skola glida mellan edra fingrar, när I ödslen bort denna skatt. Måtten I med den kunna köpa eder kraftigt blod i ådrorna, det ni har duger ej!»

Björnstads röst höjde sig för hvarje mening han * slungade ut; det skälfde i det tordön, hvarmed han tycktes vilja öfverrösta sin egen rörelse. Ljudet af— 17 —

hans mäktiga stämma gaf eko under det låga bjälk-taket, där pendeln svängde på sin tunna tråd. Därmed vände Björnstad ryggen åt de församlade och gick mot dörren.

Ulla reste sig. Hennes skarpt markerade röda kinder hade efter hand antagit en blåaktig färg, hennes hud bleknade under det blå sminket, medan de många skönhetsfläckarna dallrade på hennes skälfvande drag.

»Vänta litet, morbror Björnstad», utfor hon med skärande röst, som i lämpliga ögonblick öfvergick till ett argt hväsande; »vänta litet, du, som så sturskt sätter dig i högsätet öfver andra. Nu skall du fä höra ett sant ord i rättan tid. Jag kommer nog i håg dig, Björnstad därborta i Storgården, du med den hårda handen och de buskiga ögonbrynen, som jagade oss i vrån. Vi minnas väl, när mor slog sina armar om oss alla tre för att skydda oss mot din knölpåk. Nu står du här igen och rynkar dina borstiga, grå ögonbryn, och hånar oss i vår sorg samt trampar oss ned under din järnsko. Men se, här står jag; nu är det ej längre tre rädda barnungar, du har framför dig. — Hvem är du själf? En stråtröfvare kallar man dig därnere i staden, en som tager sig själf rätt och sätter sig öfver landets lag och rätt. Du stjäl här uppe i din fors stadsboarnas timmer, hugger bort kommunens märke och sätter dit ditt eget, och när de stämma dig till ting, så möter du ej. Akta dig! Helt nyligen

sade min förnäme husbonde, att du nu skall blifva

förklarad fredlös, hör du det, fredlös? Du blir då fäld som vargen i skogen, morbror Björnstad, hör du det? Du drager skam öfver din släkt! Vi förneka dig — jag> välaktade hushållerska hos högförnäme köpman Walck, förnekar dig, du barnplågare, stråtröfvare — du — — —.»

Ullas röst hade gått öfver till oartikulerade hväs-ningar. Björnstads hustru vred sina händer i förtviflan. Han själf hade stannat midt i den låga dörren; och hans hånfulla blick hvilade på Ulla.

»Ja, vi må i sanning blygas därnere i Fredriks-hald — en sådan morbror jag stackars man har fått!» stönade Daniel, i det han knöt sina breda näfvar.

Jörgen reste sig från modrens säng.

»Ja väl, du var alltid sträng, morbror», sade han, »men du var rättvis. Du slog hårdt, men i rätt tid. Jag var rädd för dig, men jag höll af dig. — Hållen så mun, I andre, för det är likväl sant: vi hafva varit dåliga barn mot en god moder. — Nu stannar jag hemma och bättrar litet på vår fallfärdiga stuga och rättar också med samma litet upp mig själf. Låt dem alla gärna säga om morbror Björnstad hvad de vilja, jag talar godt om honom.»

Björnstads blick hvilade genomträngande på Jörgen.

»Farväl härinne!» sade han, då Jörgen teg, med låg och säregen betoning, vinkade åt sin hustru att följa efter och gick öfver den sviktande bron tillbaka till sitt hus.— 19 —

Då han kommit öfver sparkade han till bräderna, som brakande gledo från klippa till klippa och försvunno i forsen.

»Det var väl att hans stormäktighet ändtligen fick höra sanningen», sade Ulla och satte vecken på sin tröja till rätta. •— »Daniel kan nu se, att vår mor ej led nöd», fortsatte hon och vägde med handen sin arfvedel; »jag visste väl, att hon var en förnuftig och sparsam kvinna med skinn på näsan. — Ja, nu hafva vi väl ej mer att göra här. Följen mig ner till slädan, som håller nedanför fjället, käre bröder; jag-måste hem innan mörkret faller på.»

Daniel tog sin ask och skakade på den; hans sinnesrörelse hade minskats betydligt.

»Rena silfret -—- rena silfret! En sådan mor jag haft! Det är ett bra tillskott till fartyget, ty, sanningen att säga, har jag fattige stackare ännu ej lagt mycket på kistbottnen — halioho — — —!»

Han tog sig för munnen midt i sången, spottade ut en buss, såg sig andäktigt omkring i sorghuset och kastade med sin röda, venstra hand en slängkyss mot sängen i det han gick till dörren.

Ulla hade öppnat skåpsdörren, framtog modrens grå ylleschal och svepte den om sig, därefter aftog hon försiktigt sin vajande hufvudprydnad, band med ett stort segelgarn modrens svarta helgdagsförkläde om sin tunnhåriga hjässa och undersökte slutligen bordslådan, som endast innehöll några slitna hornskedar och— 20 —

knifvar. Så vinkade hon till Jörgen och lämnade rummet. —

Utanför på fjällkanten stod Olaug.

Ulla stannade och betraktade henne med osäker blick; så tog hon ett raskt beslut och gick bort till henne.

»Ar det Olaug?» frågade hon och lät med förvåning sin blick halka öfver den smärta gestalten, tills hon fästade den på det likbleka flickansiktet med de stora, tindrande ögonen, som med ett tydligt uttryck af ovilja mötte hennes beundrande blick.

Olaug vek tillbaka ett steg mot fjällranden och svarade med darrande röst:

»Ja, moder, jag är Olaug, familjens i skam födda barn!»

Ulla ryckte till som träffad af en pisksnärt. Jörgen hade följt med ut i det fria för att se Ulla köra bort. Han blef ett stumt vittne till moderns och dotterns första återseende.

Ulla mätte den raska flickan med en hvass blick och sade:

»Jag ser, att min gamla, svaga mor ej har förmått tukta dig med ris och färla. Du skall få höra af mig vidare om någon tid.»

Därmed vände hon Olaug ryggen och gick till slädan, som strax därefter förde henne och Daniel till Fredrikshald.

När Olaug blef ensam, svek henne modet. Hon— 21 —

sjönk på knä och sträckte sina armar mot forsen under högljudda snyftningar.

»Mormor, mormor!» hviskade hon i öfvermätt af förtviflan och öfvergifvenhet, »tag mig till dig — ditt vanärans barn längtar hem till dig.»

Hon böjde sig djupare ned öfver afgrunden liksom sökte hon den gamla kvinnan i djupet; det var likväl i himmelen hon skulle återfinna henne.

I det samma kände hon en kraftig hand på sin axel och en vänlig röst sade:

»Mormor sänder mig till dig, Olaug. Du stannar nu hos mig, tills vi finna något bättre för dig. — Kom in med och hjälp mig att göra i ordning i vår gamla stuga. — Vi tvä hafva mycket att tala med hvarandra om — om

henne.»

Olaug såg upp. Jörgen stod lutad öfver henne med ett sorgmodigt uttryck, mormors uttryck, i sitt ansikte.

Nere ifrån forsens i klippan insprängda bädd ljöd igenom fuiuskogens sus Norges eviga, storslagna nationalhymn, mäktig och enväldig, samma melodi för den sorgsna som för den glada, för lif som för död.

Olaug reste sig och gick före Jörgen in i stugan. Mormodren hade gifvit henne sitt svar. STRIDEN VID HÖLAND.J^en 8 Mars 1716 hade högstkommenderande officerarne vid de norska trupper, som afsändts att försvara det sunnanfjällska Norge mot Carl XII:s väntade infall, församlat sig i Hölands prestgård, belägen några mil från svenska gränsen och omgifven af klipp-fyld skog, som genomkorsades af otaliga bäckar och forsar. Snön låg djup och hårdt frusen i furuskogen och täckte klyftor och insjöar. Här och där hade bergvinden blåst undan snön, hvarvid svarta, spegelblanka isfläckar blefvo synliga öfver de lugna skogsvattnen. Ett högtidligt susande från den djupa skogen ljöd som en allvarligt manande röst ut öfver den öppna slätten närmast gården.

Den skarpa kölden hade betäckt prestgårdens små glasrutor med isblommor.

Inne i storstugan hade officerarna bänkat sig kring bordet. Öfverste Kruses korta, groflemmade gestalt— 26 —

och barska hufvud syntes uppe vid bordsändan; omkring honom sutto öfverstelöjtnant Bryggemann, kapten v. Heinen, major Emhausen, sörenskrifvare Wexelsen och flere andra. En osande oljelampa hängde ned från bjälktaket och belyste med ett rödaktigt, fladdrande sken de allvarliga männen.

En viss oro präglade de väderbitna dragen. Hvarje gång dörren öppnades och flickorna inburo rykande fat med doftande rätter, vändes allas blickar skarpt mot dörröppningen, som om man väntade viktiga nyheter. Därpå fortsattes samtalet i ett dämpadt, kort språk, viktiga frågor och svar växlades.

Till och från ljödo patrullens taktfasta steg i den knarrande snön utanför. Ängslan för faran låg i luften.

På bordet framför brigadchefen Kruse låg ett öppet bref; det var dettas innehåll, som dryftades och väl var egnadt att väcka eftertanke. Kapten Sarps-borg hade nämligen sändt denna skrifvelse från den närliggande fästningen Basmo till major Emhausen med underrättelse om att konungen af Sverige dagen förut den 7 Mars hade med en välrustad armé brutit upp från Holmedal och tagit nattkvarter vid Kyrkoby, en half mil från norska gränsen.

Dryftandet af denna tydliga underrättelse väckte emellertid, besynnerligt nog, endast ovisshet och meningsolikhet angående sakens verkliga förhållande.

Öfverste Kruse sade till Emhausen:

»Jag håller på min åsikt, svenske konungens infall— 27 —

är säkerligen ej så nära förestående som bönderna rapporterat till Sarpsborg. Dessa rykten hafva ju cirkulerat sedan början af Januari. Hvarifrån skulle kung Carl här få proviant till sin armé? Guds död, det skulle vara för dumdristigt till och med af honom att under vintertiden göra infall i detta bergland.»

Major Emhausen skakade på hufvudet.

»Dessa kraftiga skäl torde knappast utgöra några hinder för Carl XII; måhända tror han sig just därför finna vårt land oförberedt till försvar. Han vet, att våra regementen äro i Danmark; hjälp kan därifrån knappast vara att förvänta i följd af ostadig vind och besvärlig transport.»

»Ja väl,» genmälde Kruse med höjd röst, i det han slog sin knutna hand i bordet, »ja väl, mina herrar, kung Carl, den våghalsen, brinner af otålighet att hos oss återvinna de lagrar han nyss förlorat i Pommern. Vi böra ej vara för säkra. Men hittills äro alla underrättelser som vi mottagit från traktens folk mycket opålitliga; i går brunno alla vårdkasar på Urskogs höjder och likväl låg svensken ännu i går afton i lugn i Holmedal.»

»Efter min mening är det större sannolikhet för, att han drager ned till Skåne än att han vågar öfverfall oss», yttrade Bryggemann och sträckte på benen. »Jag kom hit i går första gången efter det jag fått uppdraget att försvara denna trakt. Jag finner här ofarbara vägar, sviktande broar och trånga klyftor.— 28 —

Här skall försvaret blifva för mig en lätt sak. Nej, svensken vågar sig ej hit in. I natt kunna vi åtminstone sofva tryggt; jag längtar högeligen att få hvila ut i prestfruns mjuka fjäderbolstrar.»

Brigadchefen Kruse kastade en tillrättavisande blick mot den talande och invände:

»Ej för säkra, mina herrar!»

I detsamma kom en soldat in i stugan och meddelade, att en ung kvinna önskade tala med högsta chefen; hon medförde viktiga nyheter.

»Flere röfvarehistorier från traktens folk!» utbrast Kruse otåligt. »Låt henne komma in. I dessa tider bör man höra på allt snack och själf afgöra, hvad som kan vara sant eller osant.»

»Ja, låt henne komma in», inföll Bryggemann, i det han sträckte sina ben med de höga kragstöflarna långt ut på golfvet och smackade med tungan: »ungt kvinnfolk har alltid goda nyheter.»

Soldaten lät dörren stå öppen, en smärt flickgestalt syntes i öppningen. Snön glänste ännu i hennes skinntröja och i de täta lockar, som stucko fram under nationaldräktens mössa och liksom i en ram innefattade hennes ansikte, hvilket af ögonblickets spännande vikt var blekt, under det hennes blick mönstrande for öfver de församlade officerarna.

»Kom närmare och framför utan fruktan ditt ärende», sade Kruse.— 29 —

Olaug, det var hon, nalkades med högburet hufvud och darrande läppar.

»Fienden är öfver oss i denna natt!» utbrast hon med flämtande stämma,» just nu står han på sjön Rö-men, tre mil härifrån, så tätt som gräs.»

»Ser man på!» inföll Kruse. »Har hon själf sett svensken?»

»Ja, jag såg en härlig syn», återtog flickan och höjde sin strålande blick;» hjältekonungen Carl knäböjde på marken midt ibland sina män — det såg högtidligt ut. Så steg i den stilla aftonen bönen från allas läppar, högre och högre — det ljöd slutligen som ett rop efter seger upp till Vår Herre. Så sprang kungen upp, fanorna vajade under den grå himmelen och trumpeterna blåste, medan han steg till häst och fore alla de andra red in här i landet med en liten trupp ryttare.»

Officerarne sågo på hvarandra; några skakade misstroget på hufvudet andra smålogo öfver flickans berättelse.

»Huru har du kunnat så noga observera allt detta?» frågade Kruse.

»Jag var i ett ärende från klockaren Bakke upp i fjällen öfver till Holmedal hos gamla Karin Ranetry; på vägen dit kom jag nära svenska hären och skyndade så hit för att i tid varna vårt folk.»

Kruse gjorde ett tecken af otålighet mot sin adjutant, som införde i journalen hvad här meddelats.

Bryggemann hvisslade och klirrade med sporrarna.— 30 —

»Hvilken väg kom du hit?» sporde öfversten

»Den närmaste, genom Naddempasset. Svenskarna tåga öfver Eid.»

»HvadärEid?» frågade Bryggemann. »Det kunde vara ganska bra, om man hade satt mig in litet i traktens terrängförhållanden, eftersom man anförtror mig dess försvar.»

»Eid är det pass, som för till skogen in mot Sverige.»

»Död och pina, vi måste naturligtvis genast väl befästa de passen, Major Emhausen», utfor Bryggemann. »Hvarför har ingen tänkt härpå? Jag står ju här som en främmande och okunnig man.»

»Jo, herr öfverste», svarade den tilltalade, »det omtalade passet ligger flere mil härifrån.»

»Flere mil?» återtog Bryggemann lugnad. »Då kan det omöjligt blifva tal om att i natt besätta det. Tidigt i morgon bemanna vi passen och låta här sammandraga det öfriga manskapet från dess spridda nattkvarter. Har

han förstått?»

»Ja, herr öfverste!» Adjutanten slog de besporrade klackarna samman.

Olaug trädde djärft fram till bordet.

»Ni får ej taga illa upp det, herr höfvitsmän», utbrast hon med blossande kinder; »men de passen måste besättas genast. Eljest är fienden öfver oss innan dagen gryr.»Kruse gick häftigt fram och tillbaka, som om han varit ett rof för växlande åsikter.

»Ditt namn?» frågade Bryggemann.

»Olaug.»

»Ditt tillnamn?»

»Olaug», svarade flickan med märkbar osäkerhet.

Kruse märkte hennes förlägenhet. Det styrkte hans misstro till hennes utsago.

»Det har sin riktighet, Olaug heter hon», sade fogden och reste sig till hälften där han satt, »hon heter bara Olaug —- af särskild orsak.»

»Gif flickan en half daler och låt henne gå», sade brigadchefen till adjutanten.

Olaug sköt tillbaka handen med penningeslanten och gick mot dörren.

»Vill du ej hafva slanten, min tös? frågade Bryggemann och strök sig i skägget. »Hvarför har du eljest gjort dig allt detta omak?»

Olaug vände sig i dörren. En flammande rodnad hade aflöst hennes blekhet. Hon kastade hufvudet tillbaka, medan tårar glänste i hennes ögon.

»Jag har varnat er, emedan jag är en norsk flicka, som endast heter — Olaug», kom det fram öfver hennes skälfvande läppar; därmed skyndade hon ut.

Ett jodlande »Sippedeia!» ljöd efter henne i mörkret, då hon försvann i skogen.

Officerarna sågo rådvilla på hvarandra.

»Detta artar sig till allvar, herr brigadchef», yttrade

major Emhausen, vänd till Kruse. »Hvad befaller herr öfversten?»

Kruse fortsatte att gå häftigt fram och tillbaka på golfvet utan att svara.

»Jag tänker vi genast böra samla vår bataljon här på platsen,» sade Bryggemann. »Huru skulle det se ut, då vi kunna blifva öfverfallna här i mitt hufvudkvarter, att hafva vårt folk i skilda nattkvarter på en half mils omkrets? Huru skall jag kunna hålla stånd på detta sätt ?»

»I går tände befolkningen från tjäll till fjäll sina signaleldar — det hette att fienden brutit in i landet», yttrade Kruse och stannade vid bordsändan. »Våra trupper hafva måst patrullera hela natten till intet gagn — äro nu öfveransträngda. Hickan löper väl igen med öfverspändt snack, har naturligtvis tagit miste på svenskarnas utskickade spioner och menar att det är ett fiendtligt infall. Hvad skola de tänka i Christiania, om vi åter i natt göra blindt allarm och tända signaleldarna?»

Kruse talade i atbrutna meningar, som röjde hans egen osäkerhet.

»Låt köra fram min släde?»

Major Emhausen trädde fram för brigadchefen och upprepade sin fråga: »hvad befaller herr öfversten!»

Kruse stannade, i det han gick mot dörren, betraktade honom med en genomträngande blick och sade:

»I han mina order, I såväl som alla I öfriga, mina

herrar. Hvar och en må nu handla efter eonduite som det anstår duktiga officerare. Fältropet är »friskt». Vid minsta fara affyras ett signalskott för att samla manskapet. Härmed Gudi befaldt.»

Kruse gick ut ur rummet och satte sig i släden.

Himlen var mulen; mellan söndriga skyar kastade månen sitt bleka ljus öfver snömarken och den susande skogen. Här och där på gården stodo grupper at soldater och talade lågmäldt med hvarandra. De sträckte på sig och gjorde honnör. En pisksmäll, skarp som ett pistolskott, ljöd, och Kruses släde for af in åt skogen öfver den knarrande snön för att föra brigadchefen till sitt nattkvarter, länsmansgården i Östby.

Den tappre krigaren anade föga, att han några timmar därefter skulle få tillfälle att utveckla allt sitt hjältemod och återse prestgården under mycket förändrade förhållanden.

»Det var ett godt besked att begripa», sade Bryggemann hånande, då dörren stängdes efter Kruse. »Här låter han mig blifva sittande midt i en vildt främmande trakt och befaller mig att handla efter eonduite, medan jag skall försvara det hela! Lyckligtvis har jag valt mitt ståndkvarter med otrolig slughet: jag ligger midt i linien —• hvarför skulle svenskarna falla på den idén att angripa just denna plats, om de föröfrigt våga sig in i landet? — God natt,

mina herrar! Gån I nu hvar och en till sitt kvarter

och hvilen ut, såsom jag ämnar göra. Vår Herre allena vet, när vi härnäst få nattro. Jag är alldeles utsliten efter alla dessa strapatser.»

Medan Bryggeman tände ett talgljus, hickade han flere gånger, stannade midt på golfvet och höll med sin feta hand framför den fladdrande lågan. Ljusskenet kastade djupa skuggor kring hans utstående kindknotor.

»Handla efter conduite — har man hört på maken! Här skall jag förvara penningekistan med kårens aflöningar för tre månader! — Hallå, löjtnant, sätt ut en vakt utanför min dörr och en annan midt på gården, liksom vägen till kungen ginge här igenom. Han skall uppsnappa alla främmande som gå förbi och föra dem in till mig, om jag än ligger i min djupaste sömn, på det jag må blifva underrättad om fiendens planer och de rörelser han företager. Vår fana kan löjtnant Dillerud taga med sig der öfver till Riser och låt honom patrullera flitigt mellan gårdarna, så vet jag att fienden, den räfven, ej kan plötsligt och oförmodadt öfverraska mig. Se, det kallar jag att handla efter conduite. Gören I nu på samma sätt, major Emhausen. Och så till kojs!»

I sängkammardörren vände Bryggemann sig ännu en gång och ropade: »fältropet är 'friskt'», sade han. »Ett sådant fältrop! När man knappt kan hålla ögonen öppna efter de sista dagarnas elände! Jag sofver eljest alltid i full mundering med händerna om svärd-

fästet, när jag är i fält, och drömmer om ljungande bataljer. Man kan en gång blifva trött på allt detta prat om öfverfall. God natt, mina herrar!»

Bryggemann stängde försiktigt dörren efter sig. De öfriga officerarna togo afsked och begåfvo sig till sina respektive kvarter, utan att man ännu träffat närmare anstalter för att taga emot fienden.

Bryggemann trädde in i gästrummet. En stor fyrkantig säng, med dynor staplade ofvan på hvarandra inom ett blomstrande förhänge, upptog förnämsta platsen i rummet. En stark lukt af lavendel slog emot den inträdande och midt på bordet låg en uppslagen huspostilla.

Bryggemann ställde ljuset på bordet och höll sig för näsan.

»Fy, hvad luften kan vara förpestad i ett sådant gammalt råtthål!» sade han och kastade sig i halmstolen framför sängen, medan han med stöflarna knackade i golfvet, det tecken, hvarmed han ropade sin uppassare till hjälp.

Dörren gick upp och Halvor stack sin lintott in i rummet.

»Adolf har ännu ej kommit tillbaka från Riser, stränge herr höfvitsmän», sade han. »Men han bad mig vara er till

tjänst på alla sätt.»

»Kom och drag af mig stöflarna!» ropade Bryggemann.- 36 -

Halvor kom in och tog med ett illmarigt leende fram ur sin tröja en flaska gammal sekt.

»Den har jag räddat som en läskedryck till natten för herr officeren», sade han triumferande.

»Du tycks vara en kvick pojke», sade Bryggeman. »Hörer du hemma här i huset?»

»Nej, jag har endast fått tillåtelse att gå till handa här i prestgården, så länge I liggen här; jag tycker så orimligt mycket om krigsfolk», svarade Halvor och slet efter bästa förmåga i öfverstens kragstöflar.

»Jag skulle nog hafva lust att litet närmare förhöra den där flickan, som för en stund sedan besökte oss», yttrade Bryggemann och nop Halvor i örat.

Halvor såg upp leende.

»Hon är för länge sedan öfver fjället», sade han; »men om hon än vore här, så hämtade jag henne ej.»

»Död och helvete, sätter du dig upp emot kongl, majestäts officer, när det gäller vårt lif och landets säkerhet?»

Halvors leende blef ännu bredare.

»Om det gälde lif och säkerhet, gick kunglig officeren ej till sängs», svarade han. »Och flickan skall blifva min fästmö, när jag kommit till myndig ålder. Men hon får ej veta att storbonden Björnstads enfödde son vill gifta sig med henne. Hon är granntyckt nog ändå, därför raljerar jag med henne rätt ofta.»

Hämta hit det skrin, som står vid hufvudgärden», befalde öfverstelöjtnanten.— 37 —

Halvor tog en tung läderask och ställde den på bordet framför officeren. Denne framtog en nyckel, öppnade skrinet och lät dess innehåll af inprägladt silfvermynt skimra i talgljusets sken.

»Det rena silfret — det rena kungasilfret!» utbrast Halvor och slog ihop händerna. »Herre Jemini, hvad skall kunglig officeren med alla dessa pengar häruppe ibland svenskarna?»

Bryggemann tog en daler, höll den framför Halvor och sade:

»För du flickan hit före daggryningen, får du denna. När jag närmare tänker efter, kan jag ej stå till svars för, att vi ej grundligt förhörde henne. — Skola vi göra denna affär?»

Halvor drog sig tillbaka mot dörren och skakade på hufvudet.

»Är det mer, hvarmed jag kan stå officeren till tjänst?», frågade han.

»Kalla in vakten!»

En soldat inträdde.

»Du håller dig på gården, Daniel Haavi, och blir aflöst kl. 12. Intet kuckel i köket! Du arresterar hvarje käft, som går här igenom och för honom in till mig. För öfrigt drar du försorg om att allt är tyst medan jag tager mig en blund.»

»Skall ske, hr öfverste», svarade Daniel, hälsade och gick till sin post midt i prestgården.- 38 -

Bryggemann brummade och kastade sina kläder på halmstolen.

»Fältropet är »friskt» — ett sådant fältrop! — Handla efter conduite — en sådan människoätare, som ej unnar en kamrat en smula nattsömn! — Sådana ögon hon hade, den ungen! •— den förbannade, tjockhudade valpen!»

Öfverstelöjtnanten kröp in i den breda, mjuka sängen; en djupt utdragen suck förkunnade kort därefter, att han fallit i sömn. —

Utanför på prestgården stod den unge musketören Haavi, stödd på sitt gevär, och spejade forskande mot öster och vester. Svaga rop ljödo då och då upp ifrån de i fjärran liggande granngårdarna. Plötsligt såg soldaten en

svart skugga glida fram längs muren af huset. Han spände hanen och ropade: »Hvem där?»

»Tyst!» hviskade Halvors röst. »Skynda, — gif mig ett gevär, så skall jag göra för er det som er öfverste har försummat.»

»Hvad menar du?»

»Man måste ögonblickligen ställa ut en post på bron här ofvanför; jag hörde nyss ett besynnerligt susande, då jag smög mig omkring på utkik, och då jag lade örat mot marken, förnam jag tydligt hästtramp. — Gif mig en laddad muskedunder, så skall jag i tid gifva er alla en signal, så snart jag ser fienden.»

»Därtill har jag inga order. Bort med dig, pojke!» svarade skiltvakten.— 39 —

»Så skyll dig själf då!» ropade Halvor förnärmad. »När du om en liten stund hör ett uggleskrik uppe från bron, så är fienden öfver hufvudet på dig, och gör han dig kall, så tager jag ditt gevär.»

Haavi slog efter pojken. Halvor försvann med ett språng genom porten.

En half timma därefter hörde skiltvakten verkligen ett uggleskrik uppe från fjället. Han lyssnade; men då allt förblef stilla, förmodade han att pojken dref gäck med honom, och fortsatte sin vandring med geväret på axeln. Strax efter upprepades uggleskriket, denna gång skarpt och ihållande bakom den gamla björken, som bredde ut sig öfver den östra ladan. I samma stund gled en sky undan månen och skyltvakten observerade ett hufvud, som tittade fram bakom muren vid kornladan. För en sekund blef en ryttaregestalt synlig, hvilken reste sig i stigbyglarna och kikade in i gården samt åter försvann.

»Halt, hvem där?» ropade Haavi.

»Freund,» ljöd svaret utanför porten.

»Hvilken Freund?» sporde skyltvakten.

»God Freund», svarade rösten.

»Hvilket kompani?» frågade Haavi.

Då han ej fick svar, sprang han bort till vaktrummet, hvars hela manskap bestod af sex soldater.

»Kom ut — kom ut!» ropade Haavi. »Nu är nog fienden här på allvar. — In och väck öfverstelöjtnanten!»— 40 —

Soldaten, som höll vakt framför öfverstens dörr, satt och tog sig en vederkvickande blund. Halvor for som en stormvind genom den öppna gårdsdörren, slog den sofvande på benen med sin käpp och sprang utan vidare in till Bryggemann. Det var kolmörkt i rummet; ett djupt och lugnt snarkande tillkännagaf, att den tappre officeren skyndade sig att efter bästa förmåga hämta krafter till fosterlandets försvar.

»Vakna upp i Herrans namn, vakna upp, officer!» ropade gossen och ruskade den sofvandes arm.

»Hvem där!» råmade öfversten och satte sig upp i sängen. »För djäfvulen, tron I man kan stå ut med ett sådant hundlif i längden — dag och natt?»

»Det är jag, — Halvor, som skulle hämta flickan till er.»

»Det kunde du ju hafva sagt strax», hviskade Bryggemann med låg röst, hvars skratt han förgäfves sökte dämpa. »Jag låg just och förargade mig öfver brigadchefens dumhet, att han ej lät förhöra henne. Hämta kammen åt mig, — skynda, den sitter i ramen på spegeln. Har du tösungen med dig?»

»Nej, höfvitsmän, jag har svensken med mig; svenske konungen själf håller härutanför. Gården är omringad.»

»För fan, mina stöflar — tänd ljus!» vrålade Bryggemann med en röst, som darrade af sinnesrörelse.

Halvor ansåg sig böra förstärka ögonblickets stämning. Han jämrade sig sakta.— 4i —

»Just nu mörda de prestfar; de ha hängt honom där uppe i köket på en krok i magen. De döda det ofödda barnet i

lifvet på säterjäntan Karin. Skynda er, skynda er!»

»Hvar är min hatt, mina kläder?»

Det lät i mörkret som Bryggemann tumlade om utan att finna sig tillrätta och kastade allt öfver ända.

»Här är hans värja!» ropade Halvor. — »Där ha vi fienden — Herre Jemini, han sätter eld på kornladan.»

Gossen for med ett skrik ut om dörren och väckte därmed husets innevånare.

Öfversten uppgaf att söka sina kläder. Han följde med Halvor ut i det fria, iklädd ylletröja och toftlor med dragen värja i handen. Utanför porten träffade han sina sex män.

»Följen mig alla!» kommenderade han med hög röst, »här är intet ögonblick att förlora.»

Den lilla skaran ilade några steg ut åt marken, men stannade då de sågo den betäckt af fientliga ryttare.

»Skjut ej!» ropade en svensk officer, som tycktes vara anförare för truppen, så skolen I få godt kvarter.»

»Vi gifva oss ej lefvande!» skrek Bryggemann och drog sig skyndsamt tillbaka till prestgården. Här gaf han sin tjänare Adolf befallning att hämta hans stöflar, röck och hatt, men innan han fått dem, bröto_ 42 —

svenskarna in genom östra porten, anförda af Carl XII i egen person samt prinsen af Hessen.

Bryggemann flydde hufvudstupa, följd af sin tjänare, ut genom ett fönster och skyndade öfver till närmaste gård, Riser, där hans fanvakt låg inkvarterad. Öfverstelöjtnanten var, enligt ögonvittnes berättelse, iförd nedtrampade tofflor, röd nattmössa och yllevåst. Medan han sprang öfver snön tappade han ständigt tofflorna, svor, stånkade, arbetade sig vidare fram, allt under det han utstötte hesa kommandorop, som ingen under den allmänna förskräckelsen åtlydde.

När detta tilldrog sig utanför prestgården, smög sig Halvor in i det öfvergifna gästrummet, trefvade sig fram till hufvudgärden, grep penningeskrinet, sparkade sönder den halftömda vinflaskan, som stod på golfvet vid sängen och försvann genom fönstret i samma ögonblick som kung Carl med sina officerare trädde in i prestgårdens storstuga.

Då de flyende hade tillryggalagt halfva vägen till Riser, hörde Bryggemann plötsligt en högljudd jämmer bakom sig.

»Ack nej, hr öfverste, se ej tillbaka — det är alltför bedröfligt!» grät Halvor. »De ha just nu på sina bajonetter spetsat vår prestmor och fästat henne på gårdsgrinden. De frågade efter officeren — och nu kommer en skara ryttare efter oss.»

Halvor for i långa skutt förbi öfverstelöjtnanten, som förgäfves ansträngde sig för att följa honom.— 43 —

Efter ett ögonblick kom Halvor tillbaka.

»Och de många blanka silfverdalrarna, som svenskarna där kommo öfver, det är det allra värsta!» skrek han och slet sig i håret.

»Guds död!» stönade Bryggeman. »Kronans aflöningar och mina egna kostpengar! Tillbaka, pojke! Tre daler åt dig om du räddar skrinet.»

»Icke för allt guld i världen! Svenskarna hotade mig nyss med att hälla krut i halsen på mig och spränga mig i luften.»

Bryggemann arbetade sig stånkande vidare framåt; snöskorpan brast under honom och omöjliggjorde flykten.

»Gif mig värjan», ropade Halvor, »så skall jag bära den åt höfvitsmannen.»

»Ingen skall säga, att öfverstelöjtnant Bryggemann lämnade sin värja i sticket!» ropade öfversten hjältemodigt och svängde vapnet öfver hufvudet, i det han for in genom Risers port, där löjtnant Dillerud stod uppstäld med fanan och sina sexton man.

I månskenet visade sig nu under det vajande baneret Bryggemanns till hälften påklädda gestalt. Han lade sin hand på fanstången, höjde sin värja och utbrast med rörd stämma: »Gud vare lof! med fanan och min värja är äran räddad.»

Betjänten Adolf trädde ödmjukt fram med sin herres röck, stöflar och trekantiga hatt.

»Behagar nu herr öfversten att kläda på sig?» frågade han.— 44 —

»Strunt!» svarade Bryggemann, medan Adolf iförde honom uniformen. »Hvem tänker på sådant när fäderneslandet är i fara? Först äran räddad — sedan kläderna. Låt nu röra trumman för att samla vårt kompani här på platsen.»

Denna order visade sig, vid ett sedan hållet krigsförhör, vara ett nytt och oförlåtligt missgrepp af högste kommendanten, ty denna trumhvirfvel vägledde den ännu osäkre och försiktige fienden och gaf honom anvisning, hvar han i mörkret skulle söka de norska soldaterna.

Just som trumslagaren begynte utanför gården låta en trumhvirfvel rulla bort öfver den lilla högslätten, kände han en hand klämma sig fast om sin arm, och från ett ljushårigt hufvud stirrade honom till mötes tvänne lifliga ögon.

»Icke ett ljud!» hviskade Halvor. »Eder öfverste är ju galen; fienden är ännu på villospår — jag visade honom vesterut, då han frågade mig hvilken väg nor-skarna flytt. Får han höra trumman ha vi honom här om ett ögonblick.»

»Ur vägen, pojke!» ropade trumslagaren och sökte frigöra sin arm.

»Gif mig ett gevär», ropade Halvor med trotsig kraft, »så skall jag skjuta allarm där uppe från fjället. Det samlar också vårt folk och leder fienden till fjälls.»

Trumslagaren slet sig lös. — En skarp hvirfvel— 45 —

gaf eko från klippor och skog, ännu en hvirfvel, vild och varskoende faran.

Denna signal uppnådde fullkomligt afsikten att kalla folk till platsen — det var dock ej blott norska trupper, utan svenskt kavalleri, hvilket som en stormvind kom susande ned öfver slätten.

Halvor utstötte ett skrik af raseri.

»Sådana eländiga fårskallar!» utropade han. »Det står ej till att rädda er.»

Han försvann i skogen.

I nästa ögonblick var gården omringad och därinne stod fanvaktens lilla skara, som under den korta mellantiden genom tillskyndande manskap vuxit till 70 man.

När fienden red in på gården anförd af en ryttare, som var insvept i en vid kappa, kastade Bryggemann fanan till Dillerud.

»Låt gömma henne i snön medan vi draga oss tillbaka mot bron», kommenderade han.

Fanan vecklades i hop och bars undan, medan öfversten och hans folk i god ordning drogo ut af gården ned mot den omtalade bron.

»Gifven er, I ären en mot tjugo!» ljöd en befallande röst från svenskarna.

»Där sade du ditt sista ord, och det var en lögn, kung Carl!» utbrast Bryggemann, ryckte till sig från närmaste soldat ett gevär och siktade på den i kappa inhöljde ryttaren, som höll sig orörlig framför sitt folk- 4 6 -

i det klara månskenet. Geväret klickade med ett smällande ljud, ett hånskratt hördes från ryttaren, som icke var kung Carl, efter hvad senare blef bekant, utan arfprinsen af Hessen.

Efter denna misslyckade hjältebragd kastade öfverste Bryggemann geväret från sig och kapitulerade utan att ett skott eller svärdsslag växlats. Några af hans folk undkommo genom att söka sig till fjälls, de öfriga afväpnades

och fördes fångna till prestgården.

Det är ej afsikten att i denna berättelse lämna en utförlig skildring af de följande krigiska händelserna under svenskarnas infall i Norge, för såvidt ej berättelsens hufvudpersoner taga del i dem. Här må vara nog att erinra om brigadchefen Kruses tappra strid vid Hölands prestgård, där han inträffade några timmar senare, underrättad af Bryggemanns flyende folk om nederlaget.

Utan att invänta förstärkning inlät sig Kruse vid nämnda bro i strid med en långt öfverlägsen fiende, dref Carl XII två gånger tillbaka till skogarna, men måste omsider draga sig tillbaka Öfver den smala bron, där han miste mycket folk. Kruse skall i denna ojämna strid hafva med egen hand fällt sjutton fiender och sårat prinsen af Hessen. Kulan trängde genom hans gehäng och måste sedan skäras ut ur höften.

Prinsen fördes genast öfver gränsen till Sverige.— 47 —

Likaledes gaf Kruse Kung Carl ett hugg öfver armen.

Då brigadchefen, hårdt sårad, jämte sitt tolk som fånge fördes in i prestgården, lät Carl den tolfte sin egen fältskär förbinda honom, komplimenterade honom och frågade, om »juten Fredrik» hade många sådana krigare, ty då måtte fånen slåss med honom, hvartill Kruse svarade, att han var endast en af de ringaste soldaterna, hvilket kung Carl nog skulle komma att besanna, om han trängde längre in i landet.

Då kungen såg Bryggemann och hörde omtalas hans missöde, sade han skämtsamt: »Ni borde ej heta Bryggemann utan Tryggemann.»

Denna häntydning syntes ej pinsamt beröra den fångne officeren. Hon slog till ett skallande skratt, lade handen på bröstet och försäkrade, att det var en öfver måttan stor kvickhet af Hans Majestät.

Då han återsåg öfverste Kruse som fånge i samma rum, hvarest de för några timmar sedan åtskilts, mätte han den tappre, sårade hjälten med en hånfull blick.

»Jag tvår mina händer», utlät han sig med öfverlägset förakt, »efter den order vi fingo att hålla oss till. Det kan man kalla ett lättsinnigt conduite!»

Vid den krigsrättsdom, som sedermera fäldes efter omständiga förhör, fråntog danske konungen Bryggemann hans officersbeställning, hvaremot öfverste Kruse följande året befordrades till general.

På detta sätt utspelades detta drama, som blef af- 48 -

ödesdiger betydelse för Fredrikshall, i det att det högsta krigsbefälets bristande förutseende gynnade fiendens angrepp, hvilket vid denna tidpunkt lätt kunnat afslås af den samlade norska truppstyrka, som var spridd i trakten, och landet således den gången kunnat förskonas från vidare invasion. EN NORGES SON.

Carit Etlar.

4Q^amma afton kung Carl utförde detta vällyckade öfverfall på Hölands prestgård, gick Björnstad fratn och tillbaka i storstugan hemma på Forsgården, som genom platsens naturliga läge bildade en afskild fästning på en framspringande klippudde. Vid bordet satt hans hustru Maria. Det dåsiga lampljuset kastade ett gulaktigt sken öfver hennes insjunkna drag, som präglades af stor blidhet och mycken försakelse. Hennes klara ögon, som i sin rynkiga infattning ännu bevarade ungdomens glans, emedan själen hade bevarat ungdomens styrka i hängifvenhet, hvilade med ömhet på mannens mäktiga gestalt, som tycktes fylla det stora halfmörka rummet på samma sätt som han fyllde hennes hjärta. Sina hopknäppta händer höjde hon af och till i luften, liksom fylldes hon af en djup sinnesrörelse. Det gjorde hon också: det var nu ett— 52 —

ögonblick af många års uppgörelse mellan det åldrande äkta paret.

Björnstad hade nyss talat; hans malmfulla röst återljöd ännu. De buskiga ögonbrynen voro hopdragna, stegen korta, medan hans själ i utbrottets ögonblick tog de stora lidelsernas vidt gående flykt.

»Tror du jag ej har ögon att se med och öron att höra med, att jag är slö och känslolös. Jo visst, hustru!» utbrast

Björnstad och stannade med tillbaka-kastadt hufvud och tummarna i armhålorna. »Jag var din unga kärlek. Jag minns nog den sommardag, då lilla Änne Mari bröt sig in i vår trädgård för att

smaka på vår frukt och jag fångade dig i mina armar

i

för beständigt. Du blef min mandoms trofasta led-sagarinna under motgångens dagar — jag säg det nog, — du kämpade din kamp för att mildra mitt sinne mot mina öfverheters uselhet, du ville lära mig att böja mig under deras öfvermakt. Du kämpar därför ännu i dag, hvarje timma du lefver. Så hör då, de böja aldrig min nacke, stadsherrarna därnere. Jag sätter min fot på deras nacke, tills de hafva godtgjort sin orätt mot mig.»

»Säg hellre, de sätta sin fot på vår, Halvor», sade Maria. »Hvad tjänar allt detta motstånd till?»

»Är det då så mycket jag begär? Blott en förklaring, blott några goda ord för all den orätt de tillfogat oss.»

»Ja, visserligen, staden var skyldig att reparera åt— 53 —

dig din gård därnere vid Skarivattnet. Du arrenderade den i fallfärdigt skick af kollegiet och trodde dem på deras ord, då de lofvade att reparera huset och sätta dikena i ordning. De blefvo våra stränga herrar, höllo ej sina löften men indrefvo likväl de höga skatterna, och då du klagade hos rådet i staden, höll det med kollegii-herrarna och dömde dig till böter. De togo våra kreatur, vår skörd, tills du var tvungen gå ifrån gården, de tillfogade dig svåra oförrätter. Men Herren har varit god mot oss sedan, nu äro vi välbergade. Likväl fortsätter du striden. I går kommo stämningsmännen hit upp för sista gången, du blifver förklarad fredlös, sade de, ifall du ej förliker dig med de många, som klaga på dig. Kom i håg, det är alla de stora köpmännen där nere i Fredrikshald, som du har emot dig.»

»Forsen häruppe är min», svarade Björnstad, »det sakförhållandet måste de böja sig för. Denna gång äro mina papper klara. Jag köpte med afsikt bägge sidorna af fjället här; det var min hämnd. Forsen är den väg, som tillförer de gode köpmännen och rådsherrarna deras rikedom, timret från skogarna norrut. Hvad rår jag för, att naturen har här banat en väg, där timret kastas upp på min strand? Nu få de betala skatt till mig för hvarje timmerstock som jag låter gå vidare; de göra det ej med godo; nåväl, då tager jag själf min rätt; nu få rådsherrarna betala skatt till mig — en stock af tjugo, det är öga för öga och— 54 —

tand för tand. — Att jag ej möter på deras stämning? Hvad gagn hade jag för det jag trädde inför skranket i förrfjol? De dömde igen efter sitt recept: böter och åter böter. Jag har mitt fjäll — låt dem komma!»

»Halvor, Halvor, de taga ditt lif, när de få dig förklarad fredlös», utbrast hustrun, medan hennes röst ljöd som ett ångestskri.

»Låt dem taga det!»

Björnstad hånlog. Hans ylletröja hade glidit tillbaka och blottade det breda, ludna bröstet.

»Jag vet det nog; för hvarje steg jag trotsar fram min rättfärdiga sak, går måhända min egen välfärd två steg tillbaka; men jag trotsar den fram ändå; tv sä som det vederfarits mig, så har det vederfarits hela vårt olyckliga Norge; man vet det blott icke. Hvarje norrman, som vill norsk rättvisa fullt ut med högburen panna utan bugningar och kryperier, han blir krossad som malmen i våra berg. Och så skall det blifva, så länge vi skola hämta vår rätt hit upp där nere från Danmark, från det främmande landet, styras af de ämbetsmän, som köpa sina ämbeten af främmande herrars gunst, som ej äro af vårt blod. Förstår du? Det är vår ledsamma olycka.»

Som Björnstad stod där nu i sin fulla kraft, medan blixtar sköto fram under de buskiga ögonbrynen, tycktes han vara ett förkroppsligande af all norsk,— 55 —

självständig folkanda, oböjlig inför främmande makt, obändig som forsen nedanför hans fjällkam.

Maria suckade och såg framför sig med tårar i ögonen.

»Så måste vi rädda dig mot din vilja, Halvor», utbrast hon i förtviflan. »De få ej förklara dig fredlös, ej skjuta ner

dig som björnen därute i idet. Du är min man, du — min, hör du?»

Hon reste sig, stödde händerna mot bordsskifvan och stirrade emot honom, nästan tillintetgjord af rädsla öfver sitt mod, mest likväl af fruktan att mista sin man.

Björnstad såg frågande på henne.

»Rädda mig för mig själf? Ah, jag känner igen dessa uttryck, det är din käre broder, klockaren Ole Svendsen Bakke från Id, som sätter sådant i dig», utfor han med darrande läppar. »Akten er! Går du i komplott mot mig med de andre, får du dela mina fienders öde.»

»Ole Svendsen är ej din fiende, han är din bäste vän, och vill vårt rätta väl», svarade Maria och gick fram från bordet.

»Ole Svendsen Bakke är till hälften prest», yttrade Björnstad hånleende; »halfva dagen ligger han på knä i bön, andra hälften inlåter han sig i strider, hvarmed han ej har något att skaffa. Låt honom passa på sin klockkläpp. Öfvertalar han dig, sviker du mig, du den enda jag ännu tror på, så är det förbi med oss båda.»- 6 4 —

Ett förklaradt leende drog öfver hustruns sorgsna ansikte.

»Jag sviker dig aldrig, Halvor!» utbrast hon och gick nära intill mannen; »men du måste räddas från dina fiender, som förklara dig fredlös. Vet du hvad det vill säga? För nitton år sedan blef Hans Brecke från min bygd förklarad fredlös, därför att han liksom du tog sig själf rätt. Under åratal trotsade han sina förföljare, lefde utanför lagen. Han fick ej hemfrid, ej tingsfrid, han fick hvila sig i skogen under stor lifsfara, de sökte honom dag och natt, med ljus och lykta, med vapen och värja. Man slog upp hans dörrar, hånade i sin stora öfvermakt hans barn och tjänstefolk. Hans vemodiga, högljudda klagan blef ej påaktad eller hörd af landsdomaren; man kallade honom landets fiende. — Det kallar man nu äfven dig. — En eftermiddag fann man honom bakom sonens smedja med en kula i bröstet. — Han gräfdes ner där han låg —.»

Marias röst svek henne.

»Nåväl, då fick mannen ju frid», sade Björnstad.

»Frid? — kyrkoklockan ringde ej öfver hans graf.»

Maria drog hufvudduken hårdare om sitt tårdränkta ansikte, gick bort till eldstaden och lade ny ved på elden; det glödde rödt hvarje gäng den kalla vinden for hvinande genom skorstenen och blåste undan den fina, hvita askan.

Det blef tyst i rummet. Björnstads hopdragna- 6 4 —

ögonbryn jämnade ut sig, medan lian gick bort till hustruns nedböjda gestalt.

Han tog hennes hand.

»Stackars Maria, vi två hafva blifvit gamla under våra strider. Då vi voro unga, trodde äfven jag på det goda och rättfärdiga. Det var mitt ideal, åt det vigde jag mitt lif. Sedan har jag fått lära att småfolket fjäskar för makten, och — hvad värre är — att de mäktiga fjäska för sina motståndare och sparka sina egne anhängare, de stackars fåren, som ödmjukt kröka ryggen för och se sig blinda på öfvermakten. Om i morgon danakungen komme hit upp och bjöde mig min rätt, så toge jag nu ej emot den. Låt dem stanna hos sig själfva därnere och låt mig behålla mitt fjäll, här är jag förskonad för den förhatliga synen att se de fäna dansa efter rådsherrarnas piska. Här är jag herre.»

»Huru länge? Da är snart fredlös på ditt fjäll», invände Maria och vred sina händer. »Nu går den hårda domen i uppfyllelse, som en kvinna en gång spådde dig, att du skulle vålla dig döden och först i döden segra.»

»Jag väljer döden och seger framför lifvet och nederlag.»

»Tänker du då aldrig något på mig och vår son?»

Björnstad gick fram och tillbaka med stora steg.

»Ja naturligtvis, jag är landsfienden, lagbrytaren, våldsmannen, och likväl älskar jag mitt land. Aldrig- 6 4 —

har någon man knäböjt för sin tillbedda i större andakt än jag för vårt klippbrutna, furukransade Norge, aldrig har en kvinna lutat sig mot sin man, aldrig en moder knäfallit vid sitt barns vagga med större begär att offra sig själf än jag för detta stenhårda, förtryckta land, som slänger ifrån sig min kärlek med våldshärskarens hån och som hotar sin son med att taga hans lif i vanära. — Ser du, detta är din Halvor, hustru, din hårde, barske Halvor, som du darrar för och likväl vaktar med dessa trofasta ögon, som nu stråla emot mig dubbelt kära igenom sorgens rynkor. Tro blott pä mig, min kära Maria, tro blindt på mig ännu en kort tid. Kanske kan ännu allt bättra sig för oss snarare än du tror i afton.»

Han slog armen om sin hustrus lif, tryckte henne häftigt till sitt bröst och lämnade rummet.

Maria blef sittande och stirrade mot dörren med ett leende, så förklaradt, mildt och hängifvet, att återskenet däraf säkerligen komme att hvila på hennes läppar, när hon en gång samlades till den eviga hvilan. Det var för hennes stilla och instängda lif ett af dessa ögonblick, som aldrig utplånas, som blifva hufvudsum-man af vårt lifs innehåll, ett facit outplånligt upp-skrifvet i vårt lifs räkenskapsbok.

Detta blida och tåliga sinne hade aldrig riktigt förstått mannens oförsonliga karaktär. Hon förstod ej, att han lefde endast af kärlek till sitt fosterland och för sitt hat till dess och hans egna undertryckare,— 59 —

för återgäldande af den lidna orätten, som under årens lopp hade för hans medvetande blifvit liktydig med den orätt han fann hela Norge lida af under det främmande herradömet. Hon kunde ej fatta denna allt förtärande lidelse, hvilken häruppe i fjällen under årens lopp vuxit ut till en fanatism, som närde sin egen låga med sitt eget jag och som så småningom kom honom att bit för bit kasta alla sina ägodelar, sitt eget väsen på bålet. Glädje, längtan, böjelser, allt gick upp i denna lidelse, under det han, full af allvar, fördjupade sig i skogarnas ensamhet.

Hon såg blott, att en personlighet växte fram ur detta bål som fågeln Phenix ur askan, en fruktansvärd, oböjlig karaktär, mäktig i sin viljestyrka, hård som den granitgrund, hvarpå den föddes, en allt besegrande vilja som alldeles förintade hennes egen.

Dessa jordens väldige sig af blod och tårar nära; hvad de vilja måste ske, allt må brista eller bära. Öfver kvinnans lif och fred som ett åskmoln fram de gå, och där deras blixt slår ned kvar blir endast aska då.

Kanhända. Eller kanhända just jordens väldiga resa sig härskaredugliga ur denna aska.

Det blommiga förhänget för alkoven i bakgrunden drogs åt sidan och i det osäkra lampljuset trädde fram— 6o —

en man, en af Norges sagohjältar, om hvilken sägnen nu mer knappt har ett ord att förmäla i folkets hjärta, oaktadt hans namn borde i strålande glans stå fram för hvarje norrman: den från krigen med Sverige bekante tappre klockaren, Ole Svendsen Bakke från Id.

Maria vände långsamt sitt hufvud mot honom. Deras blickar möttes, fulla af allvar och tillitsfullt förstående.

»Här måste hjälpas», sade Ole Svendsen.

»Ja, han måste hjälpas, broder», sade hon.

»Stackars syster! stackars Björnstad!» yttrade Ole Svendsen. »Här måste bringas kraftig hjälp. Jag kände honom ej riktigt förr än i dag. Du har rätt, Maria, han är en präktig, norsk man. Mitt hjärta gläder sig i denna stund. Det är endast hans omdömesförmåga, som blifvit snedvriden och i sjuklig öfverdrift förstorar den orätt han lidit, tills den antager onaturliga dimensioner.»

»Gud signe dig, Ole», sade kvinnan med rörelse. »Sådan är min stackars Halvor. Blef du ond, då han talade så illa om dig?»

»Nej, syster, i afton är jag riktigt glad; först nu förstår jag er bägge. Han skall räddas från sig själf ty han är själf sin värste fiende, det lofvar jag vid Jesu dyra blod. Vi skola segra.»

De bägge syskonen räckte hvarandra handen och skildes åt med en nick.

I det Ole Svendsen gick mot dörren, ljödo bråd-— 6i —

skande steg utanför i snön. Förstugudörren öppnades, fötter stampade mot stengolfvet och dörren till rummet rycktes upp.

Gossen Halvor sprang fram på golfvet, slängde mössan på bordet, såg sig om med en öfvermodig, strålande segermin och ropade:

»Hvar är far min — far som säger att ung Halvor ej duger till något, Halvor är lat, Halvor, den slyngeln —? Här är han! — Hvar är far?»

Hans röst öfvergick till ett utmanande jubeltjut. Björnstad kom fram i dörren.

»Här är din far! Är du full, pojke? Har du åter varit ute och flackat omkring i stället för att sofva i din säng?»

»Sofva? Tro mina kära föräldrar, att deras man-haftige son är en sådan torsk som sofver, medan svensken bryter in i vårt land?»

»Svensken?» sporde Björnstad.

»Ja, just svensken. Och jag har slagits med honom det bästa jag förmådde. Hölands prestgård blef öfver-rumplad, därför att vårt folk ej lyssnade till mig. Riser och vår dyra fana är i kung Carls våld. Snart nog kunna de vara här och under tiden sitta mina käre föräldrar och morbror Ole i kakelugnsvrån.»

»Han är full», sade Björnstad till sin hustru, »och det är ditt kelande med honom ända sen han var liten, som förstört den valpen. Hvad sade jag, när du räddade honom från käppen?»— 62 —

Halvor gick bort till eldstaden, satte sig på bänken, tog af sig de frusna stöflarna, skrefvade ut med benen och gned sina valna fingrar, allt medan han med obeskrifligt öfverlägsen min betraktade de närvarande.

Björnstad gick fram till sonen.

»Upp från min plats och stå rak!» befallde han.

Halvor såg dröjande upp; fadrens mörka och hotfulla åsyn ingaf ej lust till skämt. För att visa sin frimodighet, stack han under det han åtlöd befallningen, tungan under ena kinden, så att den bildade en knöl. Björnstad lyfte sin hand, liksom i afsikt att låta den med ett tungt slag falla på sonens kind. Gossen tog ett steg tillbaka, men rättade snart på sig och stod där rak och med högburet hufvud.

»Skam den, som slår en norsk man på örat!» ropade han. »Från och med i natt är jag ej pojke mer; jag har varit med bland män, som värna sitt land. Se här.» Han drog fram ur sin tröja Brygge-manns skrin och ställde det på bordet. »Det är fullt med danske kungens silfvermynt.»

»Hvar har du fått det skrinet ifrån?» frågade fadren barskt.

»Från kriget, naturligtvis», sade Halvor; »det är ärligt krigsbyte. Nu behöfver jag ej längre hala timmer i land från vår fors och låta mig skällas för röfvareson af pojkarna i Fredrikshald. Nu köper jag mig ett gevär och anmäler mig bland Peder Colbjörnsens- 63 -

män. De säga, att han värfvar tappert folk därnere för att försvara landet. Och sitt fädernesland är man ju skyldig det bästa man har, har du ju lärt mig.»

»Låt det nu vara nog med det pratet», afbröt Björnstad sin ifrige son.

»Ar det svenska pengar, som du har i skrinet?»

Halvor betänkte sig.

»Öfverste Bryggemann glömde dem, då han sprang från fienden», svarade han tveksamt.

»Och nu har du lust att behålla hans penningeskrin?»

»Det är väl bättre jag har det än svensken», svarade Halvor förundrad, »det är ju mitt eget dyrt förvärfvade byte.»

Björnstad vände sig åter mot sin hustru.

»Där ser du följden af din uppfostran: vår son är en tjuf.»

»En tjuf, far!» Gossen trädde fram till fadren och såg honom med af vrede glödande kinder i ansiktet. »Det ordet skulle du aktat dig för att säga.»

»För Guds skull!» utbrast modern och kastade sig mellan far och son, hvilkas blickar möttes som skarpa klingor.

»Är jag en tjuf?» vidtog Halvor igen och slog plötsligt sina armar om modrens hals. »Mor, mor, hvad har jag ej upplefvat denna natt! Jag satt uppe i det högsta furuträdet och såg kung Carls här bukta sig fram öfver snön. Jag skrek som en uggla — hela- 6 4 —

flocken fick jag att stanna; det var ett härligt ögonblick. Jag har varit en tapper, norsk soldat. — Sedan räddade jag skrinet från svenskarna.»

Maria klappade sin gosse lugnande på hufvudet.

Halvor slet sig lös.

»Nej, viljen I veta, hvem man här skall passa på, så är det Olaug där borta!» ropade han. »Hon har i natt varit inne i officerarnas rum, och de bjödo mig guld för att jag skulle hämta henne in till dem igen. En flicka bör ej i dessa krigstider springa ikring bland oss soldater; det slutar med elände.»

»Äpplet faller ej långt från trädet», — sade Björnstad.

»Olaug är en bra flicka; men hon bör hållas strängt», sade gossen. »Hon är ej något »skammens» barn och jag är ej någon tjuf.»

Ole Svendsen Bakke, som från rummets mörka bakgrund hittills varit ett stumt vittne till detta familjeuppträde, kom nu fram och sade:

»Du har rätt, Björnstad, din son skiljer här ej mellan rätt och orätt; men han bär ej tjufmärket i sitt anlete. Hvad jag nu ämnar säga, blir du vred för, men det måste sägas. Det är ej din hustru som lärt honom att på en annans tillhörighet skaffa sig sin rätt, det är du själf som lärt honom det genom ditt förehafvande vid forsen i stället för att låta uppfostra honom i ett hederligt handtverk.»

»Tränger du dig nu mellan far och son, liksom- 6 4 —

du trängt dig mellan man och hustru, klockare Bakke?» sporde Björnstad, som förgäfves sökte draga de darrande läpparna till ett hånfullt leende.

»Morbror Bakke har rätt: du bör med första låta mig grundligt lära krigareyrket», sade gossen och såg fadren modigt i ögonen. »Nu kan du slå till ännu en gång, därför att jag är frimodig.»

Björnstad teg och betraktade sonen.

»Bryggemanns penningar skola lämnas i rätta vederbörandes händer» sade han. »I morgon gå vi med skrinet till myndigheterna i Fredrikshald. Packa in hans saker», fortfor han, i det han vände sig till hustrun, »om din stränge herr broder tillåter det. Jag ser att det är på tiden, att gossen sättes under manstukt. Björnstads son får ej blifva vanartig.»

Han vände sig på klacken och lämnade rummet.

Halvor gjorde ett skutt i vädret, slog i lycksalig glädje ut bägge armarna och ropade: »Hurra, hurra! I morgon skall jag sättas i krigslära i Hallen och lära mig att blifva general! — Men passa på Olaug under tiden här hemma, morbror Ole; hon girar omkull, säger jag, hon girar omkull, vid Gud, när jag ej längre kan hoppa omkring efter henne här uppe i skogarna, och om hon längre skall bo under tak med den där fiolspelaren därborta. Har ni hört hur han sitter och kvintilerar för henne om kvällarna? Det låter ömkligt, jämmerligt!» Halvor stampade i golfvet.

»Och en och annan gång så stort och härligt som nere

i kyrkan. Det kan ej gä i längden. Passa på henne, medan jag är borta, säger jag. Ni måste vaka öfver henne väl, lilla mor, ty hon är det bästa, det vackraste jag vet på hela jorden». FÖRE STORMEN.j-^yktena om svenske konungens infall i landet hade gått i Fredrikshald ända sen Januari samma år, hvarför borgarena där till slut satte endast ringa tro till dem, utan roade sig på bästa sätt. Strax budskapet kommit och som en löpeld spridt sig i staden, att kung Carl ändtligen gjort allvar af saken och öfver-rumplat armén vid Hölands prestgård, sköts allarm från fästningen och uthängdes brandkulor på den sida af utanverken, som vette åt staden, för att underrätta staden och Oplandet att faran nu var öfverhängande. Sorg och harm öfver nederlaget utbredde sig öfverallt och borgarne beslöto att självfva åtaga sig stadens försvar. De stodo i gevär hela natten, under det andra på egen bekostnad uppförde batterier och bröstvärn på gatorna, såsom vid kyrkoporten, på kyrkogården, vid skansen, och släpade kanoner till de anvisade platserna. Man befarade, att fienden skulle full-— 7o —

följa sin seger och angripa staden samma natt, hvilket lätt kunde gjorts, om ej svenskarne ännu hade känt sig osäkra och obeslutsamma.

Samtidigt strömmade traktens befolkning till för att söka skydd under fästningens kanoner, medförande gods och kreatur. Borgarne åtogo sig, med samtycke af fästningens kommendant, Hans Jacob Brun, vakt-göringen vid stadsporten och annorstädes.

Fästningen provianterades för längre tid genom att hos bönderna gjordes inköp af den tillförda boskapen; soldaterna slaktade och saltade, borgerskapets kvinnor bryggde och bakade, hvar och en sökte att i sin mån bidraga till stadens räddning.

Alla dessa kraftiga åtgärder kunde likväl ej lugna sinnena. Öfverallt sågos hopar af upphetsade kvinnor och män med mörka, allvarliga anletsdrag; öfverallt hördes eldande tal om förfädernas berömliga försvar af staden under ledning af den tappre Peder Olsen Norrman. Nämnde hedersmans egendom, nuvarande gården n:r 226 och 230 i hörnet af Borgareskansgatan, och som 1716 var bostad för Peder Colbjörnsen, illuminerades ofvanifrån och nedigenom för att uppelda borgarne vid minnet af forntida stordåd.

Utanför Betlehemskyrkan, som nedbrändes den 4. Juli samma år, hade stadens ungdom församlat sig. Med blottade hufvuden sjöng man Norges gamla nationalsång, den ljöd i den mörka natten i samstämmig fullhet som en entusiastisk kärleksförklaring till deras land; ut-— —

manande, segervissa strömmade tonerna ned genom gatan och borgairne stämde i. En mäktig, allvarlig förtröstan om seger ljöd upp öfver stadens spetsiga tak, under det mörka gestalter, i brådskande ifver och i facklornas röd-aktiga och osande sken, färdades genom de smala gränderna. Hammarslag, brakande timmer och kommandorop hördes om hvarandra och gåfvo vid handen, att viktiga saker voro å bane i den gamla staden: de stora känslorna hade vaknat och flögo omkring, manande till verksamhet.

Längre ned på Borgareskansgatan låg det privilegierade och välkända gästgifveriet »Den förgylda nyckeln», som sköttes med stor klokhet och skicklig hand af värden, Johan Jonassen. Det var en krog af den riktiga gamla sorten, där gästerna voro värdens sällskapsbröder och bordskamrater, och där värden, trots all sin myndighet öfver tjänstefolket, aldrig hade någon egen mening inför gästerna men alltid ett godmodigt leende och ett gladt humör, som i rätt tid förstod att till allas belåtenhet bilägga hvarje uppkommande träta, kort sagdt: Jonassen var en gemytlig man med tjock måge, rimlig i sina pris och för resten bekant för att äga en utmärkt källare med gammal-lagradt vin, som gått i arf under flere slägtled på »Den gyllne nyckeln». Så stort rykte hade denna källare, att ingen resande kunde sägas hafva besett Fredrikshalds alla sevärdheter, om han ej tömt en bägare med den berömde värden. Hela staden var stolt öfver »Den förgylda nyckeln».— 72 —

Denna natt stod det ej i förmågan hos någon gemytlig värd att bereda trefnad i »Den'förgyldes» krogstuga. Borgarne strömmade oafbrutet in, tömde en värmande bägare vid disken, som var prydd med två välsmakande pressyltor, tätt späckade med nejlikor; så skyndade man åter ut i de mörka gränderna eller samlades i hopar i det

rymliga, nedrökta gästrummet. Snön bildade hvita hörn och kanter längs infattningarna i de små, frusna glasrutorna; en glimt af månljuset sökte förgäfves leta sig väg genom de tindrande isblommorna.

En gräsgrön papegoja satt och gungade i sin ring på en ställning framför fönsterposten, hvarifrån hon höll ett skarpt och vaksamt öga på de ständigt skiftande gästerna, medan hon då och då slog till ett hånskratt och ropade:

»Pass på, han snyter, patron, han snyter!» En försäkran, som dagligen väckte ohejdad munterhet, men som denna natt lämnades alldeles obeaktad, till papegojans stora förtrytelse. Hon skrek högre och stampade, för mera eftertrycks skull, med klon mot ringen. Plötsligt teg hon litet, vände så om satsen och skrek ännu skarpare och argare:

»Pass på: patron snyter, patron snyterrr!» Då ej heller detta tilldrog sig uppmärksamhet, slog hon till ett skallande gapskratt, hvarefter hon teg och stirrade på alltsammans, som hon nu ej kunde begripa.Man släpade kanoner till de anvisade platserna. Sid. 69.

Tullbergs Tr., Sthlm.- 6 4 —

Ett dystert, vredgadt allvar hade lägrat sig öfver de församlade. Här i det halfmörka rummet hördes inga stora tal, inga fraser, ingen öfvermodig självtillit, ingenting utan »fienden är i landet» och »vi äro här för att försvara, hvad som är vårt.» En enfaldig tro på det rättfärdiga i deras sak återljöd i hvar mans ord.

Rundt omkring stora bordet sutto några af husets gamla stamkunder med sina långa pipor och talade under andäktiga miner månget djupsinnigt och förnuftigt ord, medan värden lät en uppassare hämta krus efter krus af det starka ölet och Braunschweiger-mumman laget rundt åt betalande borgare och för i afton äfven åt mindre säkra kroggäster. Fäderneslandet, gamla Norge, var i fara; det måste »värjas med mannamod och vederhäftighet», som Jonassen uttryckte sig, och för resten med godt, norskt stål, »ty vi äro skapta för oss själfva och vi skola vara för oss själfva.»

Öfverst vid bordet sutto köpmännen, rådmännen Walck och Waern, den sistnämnde en undersätsig, bredaxlad man, fader till Jakob Waern, som sedermera gjorde sig på ett hedrande sätt bekant under detta krigståg.

»En god bandhund skäller, när fara är på färde», sade Waern och blåste i små drag ut en tobakssky. »Ha'n I lagt märke till våra hundar denna tid? de skälla som hungriga vargar. Släpp dem lösa, säger jag, och I skolen få se att de hugga fienden i strupen; de- 6 4 —

veta hvad som är norskt blod och känna hvad som luktar svenskt.»

»Förra natten kommer min hushållerska, Ulla Halvorsen, tassande in i min sängkammare», sade Walck med låg röst, »och säger, att något ondt säkert komme att hända oss, ty gårdshunden Björn höll på att tjuta alldeles orimligt. Dagen efter bröto svenskarne in i landet.»

»Så länge väglösa vågor leda hit få vi krig med Sverige», sade mäster Nils Aarud, ålderman i smedernas skrå, och såg ned framför sig. »Svensken och norsken kunna aldrig förlikas, hvarken till lands eller vatten.»

»Hvad menar Nils Aarud därmed?» sporde vår gamle bekante, skeppar Daniel Halvorsen, förvånad och öfverlägsen. »På landbacken är nog edert påstående giltigt; men jag är en sjöman, som farit på det stora ishafvet längs de isländska, norska, danska och svenska kusterna och varit mot norden längre än någon upptänklig dödlig själ; jag vet allt, hvad man af daglig erfarenhet kan lära på sjön. Därför frågar jag Nils Aarud, hvad han menar med det ordet »till vatten?»

»Jag menar det är ett hufvudlöst företag svensken nu har för sig», svarade åldermannen med stor djupsinnighet och tömde sitt krus, som mätte sex järnband. »Nej, norsken och svensken kunna ej förlikas hvarken till lands eller vatten. Se på sillen, säger jag; när den går till hos dem, finns den ej hos oss och när den står i tjocka stim på svenska sidan af viken, så se vi ej- 6 4 —

skymten af en äkta norsk gråbenssill i våra farvatten, huru mycket vi än kosta på fisket. Se bara på den stumma sillen, säger jag!»

»Kan skeppar Daniel, som är en så förfaren man, måhända utreda den saken för oss», sade skollärare Ramus spetsigt, »så bevisar han landet en välgärning, som bör antecknas i tideböckerna till evig åminnelse.»

»Ja, hvarför kan vår ärlige, store hvalsill ej förlikas med den giftiga, svenska sommarsillen», återtog •ålderman Nils Aarud och såg förskräckligt fiffig ut, under det han betraktade Daniel med ett slugt och själfbelåtet leende.

»Ja, svara pä det, Daniel», ropade en mager borgare, »all den stund spörsmålet är af stor betydelse, emedan svensk sill vållar oss stort afbräck i vår naturliga handel, därigenom att de sälja den till utlandet i stora partier och trycka ned våra priser till norska sillens halfva värde i gångbart mynt.»

»Om mina förnäma herrar gunstbenäget tillåta, så skall jag åtaga mig att vetenskapligt begrunda hvad jag känner så djupt i min själ», sade skollärare Ramus och reste sig med värdighet, »och det kan jag bevisa inför rätten och öfverheten, att svenskens sill är röd, så när som på ögonen och har slankig buk utan rom eller fett. Och den sillen duger alls icke att saltas, den skall ätas färsk eller läggas i källaren att frysas eller måste den lufttorkas, och den är giftig för folk och fä. Vårt folk åt den af sparsamhet för-;6

liden vinter långs gränsen och vi hafva sedan dess blifvit skrala i magen.»

Lärare Ramus harklade sig och fortsatte med höjd, salvelsefull röst, då han såg, att han fångat uppmärksamheten med tidens brännande spörsmål, sillfisket.

»Ja, med mina höggunstige herrars tillåtelse skall eder beredvillige tjänare bevisa, att hvad skeppar Daniel nyss sade, hvarken har att göra med sillens mångfald eller dess missväxt; den rättar sig vanligen efter växtlighetens större eller mindre riklighet på landbacken. Fisken har alltid i följd af försynens högsta vilja varit så fidele att gå mest till här, när vi varit som värst hemsökta af dåliga år, hvilket återigen står i noga samband med Grönlandsisen.»

Skeppar Daniel slog till ett skratt, som klingande upprepades af papegojan.

»På det viset, skolmästare! Nej, det känner jag bättre till. Hvalen och sillen, men i synnerhet torsken hålla sig tätt intill den sortens drifis och vända beständigt den ena sidan till, så att de blifva blinda på det ögat. — Nej, jag håller med vår ålderman; svensken och norsken kunna icke förlikas, hvarken till lands eller vatten, och vår goda hvalsill har både rom, fett och mjölke på ärligt norskt sätt, medan dess ungar blifva förtorkade sillar i den svenska skärgården, därför att dess vatten är giftigt för norska gälar.»

Ett bifallsrop ljöd emot den sista talaren, som njöt af sin triumf och såg sig om med en själtbelåten— 77 —

nick, under det han med sitt knifskaft knackade i bordet efter ett nytt krus öl.

»Jag har själf varit med om, att man förlidet år vräkte hela min skeppslast af svensk sill i rackarehålan i Danzig, därför att de prejarne ej ville tro, att den var norsk, huru mycket jag än svor mig fördärfvad därpå. Hvad sägs! herunter med hela stassen! Skall detta fortsätta, så bringar, vid Gud, svensk sill vår norske gråben i misskredit.»

En tjock borgare begagnade ögonblicket och sade: »Vi må likväl, som rättsinniga och väl betänksamma borgare, gifva nödig upplysning för att ställa de anklagades oskuld i sakens rätta och egentliga omständighet och beskaffenhet, i det svensken nog vet att gifva sin sill fördelar framför vår genom att nedsalta honom i tunnor af ekträ, medan vi lita på vår norska hvalsills rättfärdighet och endast nedsalta honom i furuträ.»

»Nej vi kunna ej med svensken», sade åldermannen åter och slog i bordet. »Sillen hörde, Gud för-banne mig, från tidens början till oss däruppe i norr, och många raska köpmän hafva stått på hufvudet, därför att de på god tro slogo sig ner på våra kuster; sedan har svensken bestämt öfver sillen och bortfört den till andra platser. Vi kunna ej med svensken.»

xJa> ia8 blir vid mitt, som i alla fall är mitt eget!» ropade Daniel. »Svensken och norsken kunna ej förlikas, hvarken till lands eller vatten. Detsamma säger- ;B -

också vår gode norske sjöhjälte, Peder Wessel från Bergen. Han kan klå på dem, han!»

»Den mannens skål bör drickas i mitt bästa kanari-sekt», sade värden Jonassen rörd, »den tömma vi med högt lyftade armbågar, kära vänner.»

»Den förgyllda nyckelns» stamgäster reste sig och tömde under lefverop krusen för Peder Wessels välgång, och så blef det plötsligt dödstyst i krogstugan, medan papegojan, som af ropen väcktes ur sömnen, for upp, flaxade med vingarna och skrek genomträngande och med öfvertygande kraft:

»Pass på, patron snyter, snyterrr! hi hi, ha, ha!» FRÅN BJÖRNIDET.j^n ståtlig man med tungsint allvar i sina uttrycksfulla drag hade obemärkt trädt in i rummet under stamgästernas långdragna samtal, som här återgifvits i sin helhet, därför att det berörde en af borgarnes rikedomskällor: sillfisket, och ställde sig vid öfversta ändan af bordet, medan hans pröfvande blick flög öfver församlingen. Salen var för tillfället öfverfylld af en tät packad skara människor; hufvud sågs vid hufvud, tills de bortersta försvunno i tobaksrök och mörker. Allas ögon stirrade på den sistkomne, som om det i detta ögonblick väntades något utomordentligt af denne man.

Mannen var Peder Colbjörnsen, ättling af den berömda Colbjörnsenska släkten och tillika uppkallad efter fosterlandshjälten Peder Norrman, hvars gård han, som tidigare nämnts, bebodde.

Han räknades således både till följd af namn och anor till stadens ypperste män och föregick i dessa Carit Etlar. 6
— 82 —

bedröfvelsens dagar alla andra med ett lysande exempel på mannamod och klokhet.

Här kunde måhända vara platsen att berätta något om den hederliga Colbjörnsenska släkten, alldenstund dess framstående män lämnat ett väsentligt bidrag till sitt lands kultur- och krigshistoria. Familjens medlemmar intogo allaredan under Fredrik den andres regering en framstående plats i landet, ej blott som stora jorddrottar utan därjämte som upplysta män, hvilka stodo fullkomligt på höjden af sin tids mest utvecklade andliga lif. En af släktens förfäder skall sålunda i midten af sextonde århundradet hafva egt så många jordagods, att han kunde från sin fädernegård, Arneberg i Hof socken, rida till Oslo på egen mark.

En yngre medlem af släkten var under en lång tid konstituerad stiftsamtman i Christiania och dog därstädes som konferensråd i sitt 67: de år. En ättling af släkten i rakt nedstigande linie lefver ännu på gården Stensrud i Give socken, Solöer, som har en genom sin ålder egendomlig hufvudbyggnad af trä, hvilken, förutom öfriga rum, inrymmer en ovanligt stor, fyrkantig storstuga, hvars tak, bjälktak, uppbäres af ett väldigt mastträ, på hvilket fordom fanns en inskription, som meddelade att byggnaden var uppförd år 1324. På väggen i denna storstuga hänger en tafla med inskription från 1779 af sörenskrifvare Schiermann, till börden dansk, hvilken omständighet förklarar, att han nämner- 6 4 —

en dansk konung, fastän Norge på ofvan nämnda tid hade sin egen drott, Magnus den femte Eriksson:

iDa Menveds Broder bød i Nord den sjette Sommer, nedlagdes første Steen til dette Klippehuus. Gid sidste Barnebarn, som af Colbjørnsen kommer, bo her, til »stjernet Bjørn nedslingres næsegruus!»

Slägtens senare ättlingar fortforo att på utmärkt sätt bära namnet och lämna det berömdt åt sina efterkommande. Sålunda beklädde de bägge bröderna Jakob Edvard och Christian Colbjörnsen höga platser i vår kulturhistoria såsom justitiarier i Danmarks Högsta domstol. Enligt vittnesbörd af vår berömde lagförfarne Anders Örsted, har Jakob inlagt stora förtjänster om den vetenskapliga lagkunskapen. Hans afhandling för doktorsgraden om den danska självfegande bonden väckte mycken uppmärksamhet. Han dog som konferensråd 1799.

Brodern, Christian Colbjörnsen, var likaledes justiti-arius i Högsta domstolen och dog som geheimekon-ferensråd och storkorsriddare i sitt 65:te år. Han skall hafva varit i besittning af en utomordentlig vältalighet. Rahbek säger sålunda, att han var en lika stor mästare i epigrammet som i panegyriken, lika öfvad i att slunga blixtar som att vira blomsterkransar. Förutom det att han förevigat sitt namn genom åtskilliga utmärkta lagstiftningsarbeten, verkade han som sekreterare i landtbrukskommissionen och lifegenskaps-- 6 4 —

frågans lösning tillkom till stor del på grund af hans ifver för bondefrihetens sak.

Då konung Fredrik den sjette ville upphöja Christian Colbjörnsen i adelståndet, afböjde han denna nåd och svarade konungen, att »han liksom hans förfäder ej önskade annat adelskap än medvetandet om att hafva främjat konungens och statens väl.»

Vidare blef en dotter af den bekante, krigiske magister Kjell Stub gift med en Colbjörnsen. Efter slutade studier vid Köpenhamns universitet tog Stub tjänst som soldat i Nederländerna, där han snart svingade sig upp till ingeniörsofficer. Efter hemkomsten fick han anställning som prest i Christiania och här berättas att en gammal krigskamrat igenkände honom midt under predikan och högljudt utbrast: »Kilian, wer Teufel hat dich auf der Cantzel geführt?»

Denne berömde prest, hvilken såsom öfverste deltog i kriget mot Sverige 1643 och som utmärkte sig genom sitt nit och sina militära insikter, blef morfar till de för sin tapperhet och högsinthet välbekanta syskonen Hans, Peder och Anna Colbjörnsen, hvilka utgöra vår hufvudsakliga bekantskap med släkten, och hvilkas modiga bedrifter vi lära att känna i vårt fäderneslands historia. Det var således såväl på fäderne-som mödernesidan ett tappert och ädelt blod, som kom dessa syskons hjärtan att klappa för deras land i farans dagar.

Att framhålla denna släkts enskilda medlemmar- 6 4 —

vore, som sagdt, att belysa deras lands kultur och krigshistoria; vi hafva därför i korthet erinrat om dessa personligheter, af hvilka Peder Colbjörnsen förekommer i denna berättelse.

Peder Colbjörnsen stod nu här i »Den förgylda nyckelns» krogstuga och säg sig om, medan församlingen väntade i tysthet.

»Käre medborgare och vänner», sade han, och gaf ett tecken med handen, »jag har i fäderneslandets namn stämt möte med eder här i afton. Vi äro i detta ögonblick alla uppfyllda af stor kärlek till vårt land, en känsla, som ofta har visat sig i vår gamla stad under våra berömda förfäders dagar. Kärlek och mod ha hos oss i dag stigit till en allt uppoffrande höjd. Har jag rätt eller orätt?»

»Rätt!» ljöd det som en åska genom rummet.

»Vi äro eniga, och skola nu, om Herren beskär oss lycka, gå till bedrifter, som skola göra Norges folk värdigt att räknas bland Europas tappraste nationer.

»Vi äro med!» ropade borgarne.

Dödstystnad inträdde ögonblicket härefter.

»Godt. Härmed värfvar jag eder till Fredrikshalds frikår, och vi svära att vilja göra fienden allt möjligt afbräck i hans förehafvanden och hvarken akta lif eller gods, utan hellre afbränna våra hem och vår goda stad än att tåla honom i vårt bo!»

»Vi svära!» ljöd det som en rullande åska, medan armar med uppsträckta fingrar af gamla och unga— 86 —

höjdes i luften, ett högtidligt ögonblick, som innehöll löfte om obrottslig trohet mot deras heliga sak: ett lif i självständighet eller också död.

Då de öfriga åter sänkte sina armar, behöll skeppar Daniel sin uppe med tre utspända fingrar och sade med graflik röst:

»Vi sjömän svära också att offra skuta och last för fäderneslandets räddning! — Jag kan allaredan nämna, att det är något galet på färde ute på sjön.»

Colbjörnsen betraktade honom och frågade:

»Hvad menar du?»

»Svenska fartyg hafva gått till ankars framför vårt hamninlopp — jag har suttit på utkik ända sedan i morse. De landsätta folk beständigt mellan skären; deras pråmar komma hvarje ögonblick in med fler.»

»Det vet jag», sade Colbjörnsen. »Har du mer att säga?»

»Jaså — Ni vet det? Det kunde ni ju hafva sagt genast, ty då vet ni väl mer än jag vet», yttrade Daniel stött, och slog sig ned på bänken.

»Jag mottager eder ed i Norges namn», sade Peder Colbjörnsen, vänd mot församlingen. Därmed var förbundet slutet och Fredrikshalds frikår upprättad.

»Amen», sade värden Jonassen, som satt i sin halmstol framför disken på den sida, där pressyltan stod, och med händerna hopknäppta om den stora förskärareknifven. »Hallå, uppassare, den skålen måste drickas i gammalt norskt mjöd från salig farfars egen- 8; -

tunna. Hit med en omgång från fatet med de fyra korsen.»

Papegojans skratt ljöd plötsligt genom tystnaden vid ljudet af värdens kända stämma.

Nere vid väggen sutto två män såsom tysta åhörare Då Colbjörnsen talat, reste de sig, trädde fram och ställde sig vid den andra ändan af bordet. Den äldres breda och väldiga gestalt, med den höga, fårade pannan och den genomträngande blicken under de buskiga ögonbrynen, tilldrog sig de kringståendes uppmärksamhet. Bakom honom sågs en yngre, smärt gestalt med gult, krusigt hår och lifliga, blå ögon. Han tycktes vara ett noggrannt miniatyraftryck af den store mannen, hvars ställning och hållning han sökte på bästa sätt efterlikna.

»Jag hör här månget godt och ärligt norskt ord», sade Björnstad — det var han och hans son — »svensken har brutit in i vårt land, och vi skola nu till att försvara oss, ja väl! Men hvad göra vi sedan efteråt med dansken? Har han ej likasåväl brutit in i vårt land och satt sig upptill vår härskare? Viljen I, när vi äro färdiga med svensken, efteråt vara med om att jaga ut dansken? Hvarför vill Colbjörnsen därborta värja oss mot den ene främmande härskaren och lyda den andre? Det ville jag gärna veta. Hvem svarar mig?»

»Ja, det ville vi gärna veta», sade en röst bakom Björnstad; ung Halvor log och visade sina hvita tänder. Han kastade hufvudet tillbaka, som fadren gjorde,— 88 —

stack handen in i barmen och såg sig om med en stolt och efter sin mening ofantligt öfverlägsen min, som han ytterligare förhöjde genom att skrefva ut med benen och vagga fram och tillbaka på öfverkroppen.

»Ja, I sen på hvarandra, men märken mina ord: vi hafva fullkomligt samma rätt till vår självständighet, som danskarna till sin och svenskarna till sin», fortfor Björnstad med en röst, som tilltog i kraft för hvarje ord han utslungade.

»Mannen har säkert rätt», sade en borgare och satte sitt krus hårdt i bordet.

»Jag skall säga er, hvad det är vi nu hafva för oss», fortfor Björnstad. »Det är ett jämmerligt broderkrig: vi äta ju upp hvarandra som utsvultna råttor. Alla vi tre nordiska, små land äro eländiga fattighjon hvar för sig; blefve vi eniga, vore vi kämpar, som kunde hafva ett ord med i stormakternas lag. Ja väl, bort med svensken, som vill mästra oss, och bort med dansken, som regerar oss! Vi äro Norge, hvarken svensk eller dansk eller någon annan utländsk provins, vi äro blott — Norge. Nu är kriget här; vi hafva hvarken förnärmat eller utmanat, men kriget är här likaväl, objudet, orättfärdigt. Vi äro här också, eniga, viljekraftiga män, för att möta det. Men efteråt, hvad kommer då? Hvem jagar då bort dansken och gör oss till ett enigt Norden, till den kloka, mäktiga drottning Margaretas Norden? Är det detta Colbjörnsen- 6 4 —

vill oss, så anmäler jag mig i hans frikår och erbjuder honom mitt lif.»

»Och jag erbjuder mitt», sade ung Halvor med en kraftig nick.

Köpman Walck hade lagt sin pipa från sig på bordet, då han såg Björnstad träda fram till bordsändan. Medan denne talade, vinkade köpmannen på sin bodsven, som satt vid ett annat bord, och hviskade honom några ord i örat. Svennen försvann genom dörren.

»Hvem är den karlen, som använder så stora och starka ord?» sporde en annan borgare med runda ögonbryn.

»Det var besynnerligt, att han slutade upp med att tala, innan han blef fullt färdig. Han stod visst i begrepp att förklara dansken krig och utropa en ny konung åt oss.»

»Jag skall säga er, hvem mannen är», sade rådman Walck och reste sig. »Det är Björnstad från Forsgården, och han har ingen rätt att tala här bland Fredrikshalds hederliga borgare.»

»Björnstad! — mannen vid forsen!» ljöd det från alla sidor.

»Det är jag», svarade Björnstad och böjde sin kämpagestalt fram i den osande tranlampans osäkra sken, liksom för att visa alla sitt fårade, väderbitna ansikte. »Se nu bara riktigt på mig: så ser han ut, Halvor Brönnelsen Björnstad!»

»Han är en våldsman, som står utanför lagen,— 90 —

liksom han i detta ögonblick uppmanar oss till uppror mot vår lagliga och milda, danska regering», sade Walck, som åtnjöt stort anseende i staden och hvars ord alltid blefvo hörda och åtlydda. »Han tager vårt timmer ur forsen och staplar upp det på sin mark däruppe i fjället. Han är inom år och dag stämd inför lag och rätt utan att möta. Han är en fågelfri man; vi vilja ej hafva med honom att skaffa; Norge har nog med hederliga söner till sitt försvar. — Bort med den där!»

Ådrorna svällde i köpmannens fylliga panna, medan han pekade mot dörren.

»Ja, bort med honom!» ljöd det från flere håll.

»Såå, du är Björnstad?» sporde Colbjörnsen från öfre bordsändan.

»Jag lyder det namnet», svarade den tilltalade.

»Då hafva vi ej någon användning för dig för ögonblicket», yttrade Colbjörnsen med en kall blick på honom.

Björnstad for upp, de bägge norrmännens blickar möttes, och medan de forskande betraktade hvarandra, utjämnades de rynkade ögonbrynen.

»När kriget är slut, skall jag söka upp dig, om jag då lefver, vi två skola då i fred och sämja söka klara ett och annat, som för stadens innevånare torde se litet besynnerligt ut!» sade Colbjörnsen och vinkade med handen.

Björnstad tycktes ej höra på dessa välmenta ord.— 9i —

Hans blickar gingo åter till de församlade, öfver allt mötte han hånande blickar, man skrattade åt honom och talade högt om honom. Han stödde sina knutna händer mot bordsskifvan; de darrade under honom och förrådde att hans lugna min var låtsad.

»Således ären I, godt folk, i dag sådana som I voren i går och som I fortfaren att vara», sade han med ett hånfullt leende. »I dag behöfver Norge alla sina söner, men I visen bort en af dess kraftige män, därför att han ej passar bland edert kram.»

»I visen bort två», sade sonen högtidligt.

»Orättfärdighet och själfviskhet det är eder lösen i dag som för tjugufem år sedan, då I jagaden mig från gård och grund», fortfor Björnstad.

Medan han talade kom rådman Walcks sven fram till sin herre och stack honom i handen en pappersrulle. Köpmannen reste sig och öppnade papperet med stor värdighet.

»Halvor Brönnelsen Björnstad, besuten gårdsegare på Forsgården i Id socken, har under år och dag trotsat sin länsöfverhet, visat förakt för alla rättens stämningar och fortfar med att på olofligt vis taga sig själf rätt af våra, Fredrikshalds borgares, inkomster och egendom, vårt timmer som passerar forsen, hvilken allt ifrån Arilds tid varit allmän väg. Bemälde Björnstad tillsäges härmed att möta i Fredrikshalds stad den i Mars för att i vår rådhuskällare undergå det honom ådömda straff af tre månaders fängelse, samt att- 6 4 —

för ofvannämnda lagbrott böta 200 daler till stadens fattigkassa. Därest bemälte Björnstad ej är att anträffa i sin

bostad, och ej heller åtlyder ofvannämnda befallning, skall han från den 1 April detta år räknadt blifva förklarad fredlös, och uppmanas en hvar god norsk borgare att hjälpa öfverheten med att taga honom till fånga, död eller lefvande, och föra honom till vår stad Fredrikshald, på det man må kunna besluta närmare om honom.»

Köpman Walck uppläste detta dokument med hög och genomträngande röst. Då läsningen var slut, lade han ner papperet och tillfogade:

»Med denna ärade församling af välförnäma köpmän och borgare såsom vittne, har Björnstad nu på lagligt vis mottagit stämning, hvarefter han har att rätta sig».

Björnstad hade hört hela stämningen till slut mecl högburen panna. »I sammanrotade partigängare och tallrikslickare, I som krypen under eder herres hundpiska och skamlöst själfva svängen den öfver edra egna landsmän, som ännu ej lärt sig att böja nacken under oket!» ropade han med tordönsstämma och tryckte hatten fast på hufvudet, i det han böjde sig fram öfver bordet. »Se, sådan är eder samfundsrätt! Jag vämjes vid edert hyckleri! I skullen göra mig fredlös? Nå väl, våren I alla sä emot mig, som jag är mot eder alla. Första gången drefven I mig från min gård, i afton drifven I mig från min fädernestad— 93 —

Akten er! Vi ses väl igen uppe i skogarna eller däruppe, hvarest rättfärdigheten bor. Måtten I då alla, som jag, hafva gjort er plikt mot fäderneslandet!»

Björnstad blef för en stund, med öfverlägsen och utmanande blick, stående inför den uppretade och böljande människomassan och höjde sin knutna hand i vädret, medan ögonen sköto blixtar under de hopdragna ögonbrynen. Därpå vände han ryggen åt församlingen och gick mot dörren. Sonen, som hade trädt fram till bordsändan vid fadrens sida, tog fram öfverste Bryggemanns skrin ur ett rutigt skynke och satte det midt på bordet.

»Där han I vårt första krigsbyte, som vi ensamma togo från svensken!» ropade han; »det räddade Björnstads son, medan I lågen i edra varma sängar. Farväl härinne i stanken; nu gå far och jag.»

»Är du unge Björnstad, så kan du stanna hos mig!» sade Colbjörnsen. »Jag ger dig en plats i vår frikår.»

»Jag stannar hos min far och ej hos er», ropade gossen, medan han gick baklänges mot dörren.

»Tron I jag vill traska här och låta mig skjutsas kring af er i edra trånga gränder, I som tagit all rätt och allt solsken från oss, medan en sådan tjock sillstrypare, som han där» — han gjorde en nick öfver mot köpmännen — »sitter härnere och undandrager sig att betala oss våra ärliga bropengar från forsen.

Ung Halvor stod borta hos fadren i den öppna dörren, utanför hvilken på gatan skymtade brinnande— 94 —

facklor och mörka gestalter, som rörde sig fram och åter i det fladdrande skenet. Med sina blixtrande ögon såg han trotsigt ut öfver församlingen, ej olik Michel Angelos David, hvars hand famlar efter slungan, medan han söker fienden med sin glödande vredesblick.

I det dörren stängdes efter den gamle och unge Björnstad, ljöd åter papegojans skärande skrik genom det upphetsade surret, som fortfor i »Den förgyllda nyckelns» krogstuga.

Då far och son kommit utanför och gingo genom den smala gränden mot broporten, hörde de en röst, som oupphörligt ropade deras namn och en man kom springande efter dem.

»Stopp litet, morbror Halvor!» ljöd skeppar Daniels röst.

Gossen stannade och skepparen hann flämtande upp honom.

»Här är ett bref från syster Ulla till bror Jörgen där uppe i mors stuga», sade han och framtog ur rockfickan ett stort papper. »Jag lofvade nyligen att öfverbringa det till honom. Hon har förskaffat Olaug en god plats, den flickan ligger henne tungt på sinnet. — Vill du snarast lämna det till Jörgen?»

»Det skall ske», svarade Halvor. »Men säg mig, hvarför gaf du oss det ej därinne? Du stod ju strax vid sidan om mig i krogstugan.»

»Jag tordes naturligtvis ej tala med er därinne i gästernas åsyn», svarade Daniel och spottade en buss— 95 —

ut åt gatan; »jag hade ju kunnat vanära mig själf och mitt goda namn och rykte, om de skälmarna fått reda på, att vi äro så nära släkt med hvarandra. Det gäller att hålla skutan flott, när man är i brottsjö och bränningar, min gosse!»

Ung Halvor vände honom ryggen och upphann fadren vid bron, som inom kort skulle blifva skådeplatsen för krigets blodiga fasor. Han gick vid hans sida ut och sade:

»Nu vet jag, hvad du är, far!»

»Hvad menar du?» frågade Björnstad barskt.

»Du är af björnsläkt!» svarade Halvor med obeskriflig stolthet.

»Vet du också, hvem jag är?»

Björnstad stannade och mätte honom med en sträng blick.

»Jag är din son!» sade gossen och såg honom in i ögat.

Fadern räckte honom handen. Sonen tog den i sin och de gingo tysta vidare upp mot fjället.

Uppe i hemmets dörr stod en kvinna och lyssnade tyst ut i natten. Skulle de stränga herrarna därnere i staden antaga det försoningsoffer, som hennes raske gosse hade vunnit och som fadren nu.förde till stadens öfverhet? Skulle de mottaga den hand, han i försonlig sinnesstämning i dag räckte dem? Ja, skulle nu ändtligen freden komma efter långa år af bitter kamp? VEDTJUFVEN.

Carit Etlm.

7^ågra dagar efter dessa tilldragelser på Fredrikshalds gästgifvaregård den 25 Mars, som var en onsdag och Maria Bebådelsedag, drog Mats Wærn, löjtnant under Colbjörnsens frikår, upp i Tistedalen för att exercera det nya och oöfvade kompaniet samt värfva flere frivilliga bland innebyggarne där. Colbjörnsen betalade ur egen kassa hvarje vapenför man tolf skilling om dagen, när han var i tjänst och åtta skilling i underhåll, när han ej gjorde tjänst, emedan Tistedalfolkets dagliga inkomst från sågverken hade blifvit indragen under denna besvärliga krigstid. Några tordes dock till en början ej mottaga dessa penningar af fruktan för att därigenom blifva värfvade som reguliära soldater, fastän det var deras mening att försvara konung och land så länge det »fanns varmt blod i dem». Karaktäristiskt för folkets fosterlandsälskande men antimilitära sinnelag är följande drag:— 100 —

Fienden sände några dagar senare Colbjörnsens frikår den hälsningen, att om någon af partigängarna uppbringades, skulle man genast hänga honom eller göra med honom det som värre var, därför att en del af kåren under anförande af Truel Wig hade skjutit aderton af dess folk och gjort sådant allarm, att den svenske generalen Asheberg hade nödgats låta sitt folk sitta till häst vid Herrebron hela natten. Kåren vägrade likväl att åtlyda fästningskommendanten Bruns uppmaning att inställa sig för honom och aflägga krigsed för att sålunda få rätt att dömas som krigsfolk och ej som lösa fribytare. Alla svarade som en man, att de vore män, som af fri vilja och af kärlek till sitt land och hem åtoge sig stadens försvar; de hade svurit inbördes att aldrig gifva sig fångna utan göra motstånd till sista man; det var den enda ed de ville svärja, alltså fruktade de ej att blifva tillfångatagna lefvande.

Det brakade och dånade uppe i den vintriga skogen i de trånga bergpassen. Var det kastvinden från fjällen, denna skarpa vintervind, som tränger sig samman i fjällens trånga dalar, där den tvingas och pressas ihopa tills den plötsligen med våld rusar ut genom en öppning och i sin fulla kraft far ned öfver fjordarna till skräck för sjömannen, som ej i tid minskat sina segel? Hör, hur han söker böja de gamla, rödstrimmiga furu-träden med deras mörka, yfviga kronor, där de, med stammarne ännu till hälften begrafna i snö, tycktes stå och drömma om sommarens varma solsken, medan— 101 —

solgångsvindar smeka dem, denna blida, för Norge egendomliga vind, som fått sitt namn däraf, att den vid dagens inbrott blåser från öster till väster och troget följer solen, tills den om aftonen sänder sin bris från väster.

Denna morgon var det emellertid tunga och takt-fasta yxhugg, som genljödo i det trånga skogspasset, medan då och då ett brak förkunnade, att en af skogens jättar föll omkull och uppfångades af fosterbröders starka armar, hvilka varsamt sänkte den fallne mot klippgrunden.

»Det var, minsann, en riktig bjässe, den!» ropade ung Halvor, torkade pannan med sin tröjärm och satte foten på den kådiga jättestubben, kring hvilken snön på flere alnars omkrets var betäckt af ljusa träflisor.

Den äldre Björnstad satte yxan till roten på nästa träd.

»Vet du hvad, far?» fortfor sonen. »Jag läste i går i Norges konungahistoria om den svenske bonden Thorgny, han med det långa, hvita skägget, som reste sig på tinget och sade till konung Olof: »den konung, vi nu ha, kan ej tåla att någon man, som ej säger efter hvad han säger, yttrar sin mening och i den hjältebedriften sätter han hela sin ära. Norge, hvilket ingen af Sveriges förutvarande konungar eftersträfvat, -är han lysten efter och vållar därmed till intet gagn mången människas ofärd». Och så sade Thorgny ytterligare till den svenske konungen: »Men— 102 —

nu, konung Olof, ha vi svenska bönder beslutit, att du skall göra fred med konung Olof den tjocke af Norge och gifva honom prinsessan Ingegerd till äkta.» Och så gaf prinsessan den norske konungen en pelsrock, rikt besatt med guld, och därtill sitt hjärta. Sådant skall det vara, vårt eget norska konungapar, sippedeia!»

»Det var bra sagdt», sade Björnstad och hvilade på yxan. »Det är en bra läsning. Fortsätt därmed tills boken är slut; och läs den sedan om igen. Skall vårt land blifva, hvad det fick förmåga till, ståtligare än något annat vida omkring, då måste vårt eget härskarehus vara ståtligare än något annat häromkring; låt oss sedan själfva bestyra det öfriga, då växa vi norrmän i vädret, så man skall undra däröfver, och nytt skall spörjas öfver alla land.»

»Nej, ropade Halvor, »vi välja den starkaste mannen i vårt land, och det är du, far.»

»Prat», sade Björnstad, »det finns där ingen samlingsförmåga uti, och därförutan kan ingenting bestå. Striderna skola stridas, kampen måste kämpas, men vår konung, som bär vårt folks egen krona, skall stå högt öfver dem. Därför välja vi vår härskare af det ståtligaste konungahuset i norden. Låt honom gärna vara en svensk konungason, det flyter hjälteblod i det folkets ådror — låt vår drottning gärna vara en dansk konungadotter, det flyter rent och fromt blod i de kvinnornas hjärtan, blomman af bägge husen, de blefve— io3 —

snart norska till själ och hjärta, dem välja vi och bära upp till vårt folks egen tron, då först blifver Norge vårt Norge, först då växer känslan af trygghet fram, först då kan en norrman förtroendefullt gå fram till tronen, först då böja knä, lägga sin sak och sig själf i sin konungs hand och säga: »konung, jag är din son, jag har felat, och de andra ha felat, döm nu emellan oss efter vår egen lag och den domen skall vara helig.»

Björnstad hade låtit yxan falla, han sträckte händerna ut framför sig och såg vidt omkring, som om han talade till ett helt folk.

»Den kungatanken är den enda som det är något med», ropade Halvor och svängde yxan. »Hvad sitter morbror Svendsen och tänker på, medan vi andra arbeta?»

Björnstads svåger, klockaren Ole Svendsen Bakke, satt på en stubbe med bössan öfver axeln och såg på. Han var klädd i fårskinnströja med två pistoler i läderbältet; på hufvudet bar han pelsmössa, under hvilken ett tätt, mörkt stripigt hår hängde fram. Han var af medellängd och undersätsig; de milda, blå ögonen lyste fram under en tänkande panna. »De tankar komma ofta i mitt sinne», svarade klockaren från Id, »att äfven jag, oaktadt en kyrkans man, bör göra något till landets gagn. Jag gick därför i går ner till Peder Colbjörnsen.»

»Jagade han äfven bort dig?» yttrade Björnstad— 104 —

hånfullt, »Norge har ju söner nog till sitt försvar», menar han.

»Han gaf mig ett ärende till svenskarna för att utforska deras ställning, emedan folket i staden ej vet besked om, hvar fienden egentligen befinner sig.»

»Det vet jag!» ropade Halvor ifrigt och slängde yxan. »Jag kan föra morbror midt in i kung Carls läger utan att

en hund skall skälla på oss. Ah, tag mig med, käre morbror, så skall jag tjäna er troget och villigt alla mina lifsdagar!»

»Tag gärna pojken med dig, klockare», framkastade Björnstad. »Som du väl hört, kommer jag ej själf att deltaga i detta fälttåg, men det lämnar efter sig minnen, som enhvar ung norrman kan hafva godt af att äga.»,

»Du är en märkvärdig man, Björnstad», sade klockaren, »du offrar hellre ditt lif och de dinas välfärd i denna fruktlösa kamp mot landets öfverhet, som du kallar vår våldsherre, än gifver efter ett tum, och så klappar likväl ditt hjärta så varmt för allt godt och stort.»

»Du menar kanske, att jag skulle göra bot som en gammal käring och sitta utanför kyrkodörren och mala handkvarn eller låta förvisa mig till en eller annan by nordanfjälls?» frågade Björnstad hånfullt.

»Den plats, jag i går bjöd dig såsom uppsyningsman vid Hollens malmgrufvor i Telemarken, kan ej kallas landsförvisning. Tro mig, att du måste bortBjörnstad mätte de talande med en hånfull blick. Sid. 108.

Tullbergs Tr., Sthlm.- los -

härifrån, Björnstad; du står som den skeppsbrutne på vraket och ser stranden nära intill, men vill ej rädda dig öfver med ett språng.»

»Det språnget skiljer mig från mig själf, därför springer jag ej», svarade Björnstad. »Skutan jag styr är min egen. Här uppe på fjället är norsk frihet och den har jag endast mig själf att tacka. Här är mitt land!»

»Ditt land —», invände klockaren dröjande och med ett sorgset leende. »Men hvar äro dina landsmän?»

»Ja, hvar äro landets öfriga söner? De äro därnere i de trånga gränderna; de krypa och svansa för främmande ämbetsmän. Jag är en son, som ej svikit mitt land och först genom sådana söner får ett land själ och stenen förmåga att tala. Här uppe är min kyrka, här uppe har jag blifvit ett med vår stora, mäktiga natur, här är forsen, som aldrig torkar ut, här är jag7» Björnstad blottade härvid sitt breda, ludna bröst. Vinden lekte med hans gråsprängda hår, de skäggprydda läpparna blottade två rader starka tänder; hela mannen tycktes som ett uttryck för hvad han sade: en jätte, sprungen ut af fjället, strömkarlen, som dykt upp ur forsen, berganden från de schakt, där malmen brytes.

»Det står sorgligt till med dig, Björnstad», sade klockaren och skakade på hufvudet »Du ensam på denna sidan om forsen, storsint och högrest — ja väl.— io6 —

De äro blott alla där på andra sidan. I dragen bägge i samma kedja; släpper du ej taget, störtar du i forsen, går under och Maria med dig.»

»Må vara», svarade Björnstad mörk i sinnet. »Förstår du, svåger klockare; den kvinnan tillhör mig, hon följer mig i döden, om jag befaller. Den tanken gör mig stark, hon sviktar ej, därför står jag så säker här på fjället.»

»Maria har förändrat sig mycket den sista tiden», anmärkte klockaren sorgset. »Måtte hennes krafter räcka till i din strid! Den sten du måttar mot andra, den träffar henne och dig själf. Om nu stadsborna därnere göra allvar af hotelsen och fälla dig som fredlös man, hvad då?»

»Hvad då?» svarade Björnstad hånfullt, »då blefve de värst mot mig, som jag ville bäst — då är det en norrman mindre.»

»Och två martyrer mer», sade klockaren och reste sig. »Med Guds hjälp skall det ej gå så långt; Maria och jag skola rädda dig med eller mot din vilja.»

»Maria?» frågade Björnstad och studsade. »Tag dig i akt, klockare! Lockar du henne öfver, sviktar hon, så akten er alla!»

Vid en krök af vägen, som buktade sig in mellan klipporna och bildade ett naturligt befästadt pass mot öster, syntes plötsligt en brokig skara män; några buro vapenrockar, andra trekantiga hattar och breda läderbälten med pistolhylster; andra åter voro iförda— io7 —

gammaldags rustningspersedlar, men alla hade bössor på axlarna. Anföraren, som bar officersuniform, trädde fram före de andra och närmade sig försiktigt till vedhuggarna.

»God dag och Guds fred! Han I sett något till svensken i dag?» frågade han och såg på de fällda träden.

»Ja visst, svensken är öfverallt», svarade Halvor och intog en bredbent, utmanande hållning. Det kan jag säga honom, att han ser ståtligare ut som soldat än I därnere från staden. — Sådana handskar svensken har med uppslag af gult läder ock getskinn till händerna och en sådan röd halskrage på de blå klädesrockarna ined messingsknappar både på bröst och ärmar, för att nu ej tala om deras skjutvapen och pampar i läderskidor! Och så han där ser ut!» Halvor pekade pä en stor borgare med ett skäggigt, rödt ansikte och klädd i blus med långa skört. »Han har ju en högaffel på axeln och sin farfarsfars bröstpansar på. Vi få ju skämmas, när I nu om en liten stund möten svensken här bortom bron.»

»Är han så nära här intill?» frågade en välfödd borgare med osäker röst.

»Han halshögg för en timme sedan tre Tistedölare och en kalf och lät deras blod rinna ut i forsen», svarade Halvor frispråkigt. »De tiggde så guds jämmerligt för sina lif. Det var en gruflig syn, forsen såg en lång stund efteråt ut som det rödaste skum.— io8 —

Löjtnant Wærn pekade på de fällda träden.

»Hvad är det för handtverk I bedrifven här i Fredrikshalds skogar?» frågade han barskt, vänd mot Björnstad. »Medan vi äro ute för att värja landet, han I tanke på att berga timmer.»

»Inom kort är hela trakten här svensk, nu är den dansk», sade Björnstad hånfullt och stödde sig på yxan; »hvem kan därför förtänka en norsk man, att han i tid bergar ett par norska träd till gemensamt bästa.»

»Han stjäl ved», sade köpman Truelsen häftigt. »Men af honom kan man ej vänta bättre».

Björnstad mätte den talande med en hånfull blick och gaf sig i färd med ett nytt träd utan att vidare låtsa om folket från staden.

»Stjäl ved?» ropade Halvor. »I bodhängare, som snyten fyrkarna från hvarandra när I fån tillfälle därtill!»

»Sköt ditt arbete, pojke!» sade Björnstad.

Halvor lydde, spottade i händerna och lät yxhuggen hagia öfver trästammen så flisorna röko vida omkring. Då frikåren kommit ett stycke nedåt vägen, slog han till ett högt skratt.

»Ah, far, håll i mig, — se, nu traska de där sillkrämarna mot kung Carl — och se, hur de hålla i sina pampar, som om de skulle till att knappa in på måttet med sin alnkäpp. Jag står ej ut, milde Gud, jag står ej ut längre — ty jag vill så gärna med dem i kriget.»— io9 —

Han suckade och såg länge efter Colbjörnsens folk, lyssnade också efter deras i barrskogen bortdöende steg.

Några timmar senare, när det mörknat, hördes en häftig gevärseld i den riktning, där männen försvunnit. Ljudet kom närmare ned mot passet; kort efter sågs samma folk, som om förmiddagen tågade mot svenskarna, skyndsamt springa från träd till träd, i det de sökte betäckning för att affyra bössorna och skynda vidare.

En trupp af kung Carls ryttare blef synlig i hålvägen; deras karbiner glänste i månskenet, som dallrande silade sig in mellan trädens stammar. Plötsligt gjorde den fientliga truppen halt. Midt i det trånga passet skönjdes i skymningen en mörk massa. Öfverst på denna stodo klockarens och Björnstads breda gestalter med bössan i handen. Det var en så kallad härbråte, en förskansning bestående af fälda trädstammar, hvilkas afhuggna, tillspetsade grenar lades mot fienden och sålunda erbjödo ett hinder, vanskligt att öfvervinna när de säkra norske skyttarna lågo på vakt bakom stammarne och sände emot de framträngande en mördande eld.

Björnstad och hans folk hade rest denna förhuggning i passet, där vägen var smalast och där fienden, på grund af klippväggen och den höga snön längs sidorna, kunde rida endast två män vid sidan om hvarandra. Det var till denna förhuggning, som Björnstad och hans folk om morgonen fälde träden, ty han—• 110 —

visste väl att svensken förr eller senare skulle fram genom passet.

Då Haldensarne nådde hit ned och stannade villrådiga utanför förhuggningen, hördes Björnstads djupa röst:

»Fort — in till höger, där är genomgången. Lad-den därefter bössorna, men I aflossen bara en åt gången. När I hören mig skjuta, så tagen hvar och en sikte på sin man.»

Då stadsinnevånarne hade kommit inom förhuggningen, stängde Björnstad och hans folk om dem med trädstammar. I detsamma banade den fientliga truppen sig fram genom hålvägen. Månljuset strömmade ner öfver anförarens silfverbeslagna hatt. Hästen stegrade sig. I detsamma föll Svendsen Bakkes skott, den svenske officeren tappade sin sabel och sjönk ner från hästen. Då Colbjörnsens oöfvade folk sågo fienderna samla sig till angrepp, glömde de emellertid Björnstads förmaning och fyrade af alla på en gång med den verkan, att de bägge främste i fiendeflocken segnade ner från hästarna De andra drogo sig undan bakom ett klipputsprång och rådgjorde.

»Ladden bössorna ånyo», hördes Björnstads röst genom stillheten.

I stället för att lyda denna befallning lämnade det ovana norska krigsfolket skyndsamt förhuggningen för att begagna det försprång, som fiendens dröjsmål gaf dem, till att sprida sig i fjällen och att på omvägar söka sig hem till staden.—• 127 —

»Stanna, sen dit!» ropade Halvor rasande och sökte ställa sig i vägen för de flyende, medan han pekade upp mot fadren, som stod öfverst på förhuggningen, synlig för alla i månskenet. »Se, däruppe står han, som I skällen för vedtjuf, och försvarar er alla, medan I läggen benen på ryggen — där ha vi svensken!»

Detta utrop skingrade partigängarna som agnar för vinden. Klockaren, Björnstad, löjtnant Wærn och Halvor stodo ensamma kvar på skansen, medan fienden ånyo ryckte fram.

»Gif akt, män, eftersta leden hålla sig färdiga!» kommenderade löjtnanten med hög röst.

De främste ryttarna höllo in tyglarna och vände om, lurade af denna list.

»Tillbaka gossar, — skogen är full af jutar!» ropade den svenske anföraren.

Ryttarna gåfvo sig blott så mycken tid. som behöfdes för att taga sina döda upp på hästarna och satte af genom hålvägen. Skogen låg åter stilla och tyst i det bleka månljuset. HEMMETS FÅGEL.

Carit Ellar.

8jy^or Ullas koja låg synbarligen i oförändradt skick sedan början af denna berättelse. Olaug gick, aftonen efter det föregående uppträdet egt rum i skogen, fram och tillbaka i den låga stugan, där pendeln var i ständig rörelse på kroken under bjälkloftet. Den unga flickan stannade emellanåt och lyssnade vid dörren eller andades en klar fläck på de hvita, frusna blomsterrutorna för att se ut i mörkret. Hon hade en stickstrumpa i handen, medan hon beständigt gick till och från grytan, som stod och kokade på eldstaden. Stormen hven med långa och klagande tjut ned genom fjällklyftan, forsens enformiga buller ljöd upp från djupet. Tranlampans låga fladdrade hit och dit vid de ofta återkommande vindpustarna, som trängde ner i stugan genom den öppna skorstenen.

Borta vid bordet på stolsryggen satt en vaksam höna och plirade med ett sömnigt öga, medan hon— ii 6 —

noga följde Olaugs rörelser. Plötsligt burrade hon upp fjädrarna och såg mot dörren. Denna rycktes upp, Jörgen sprang in och stängde den noga efter sig.

»Fienderna äro efter mig», sade han och hängde upp bössan bakom skorstenen. »Det vimlar af dem i skogen härutanför' i natt. Klockar Bakke och jag lågo i bakhåll uppe i fjället och sköto en af deras officerare. Vi få väl snart höra af dem.»

»Göm dig!» ropade Olaug och flyttade en bänk bort till loftsluckan.

Jörgen svingade sig upp genom den. Olaug satte bänken tillbaka och spejade mot dörren, medan hon lyssnade oroligt. Strax därefter öppnades dörren ånyo och en svensk underofficer inträdde i rummet, följd af trenne

soldater.

Underofficeren såg sig om. Olaug stod vid bordsändan och stickade på ullstrumpan; hennes lugna min förrådde hvarken oro eller fruktan.

»Hvar har du gömt honom?» frågade underofficeren barskt. »Det tjänar till intet, att du nekar: fyren sprang öfver klyftan och försvann här.»

Olaug såg på honom med förundran.

»Här har ej varit någon sedan i morgse», svarade hon. »Sök själf, lägenheten är ej stor, här fins ej annat gömställe än löftet där. Stegen ligger utanför huset.»

Underofficeren såg sig om. Det låga rummet erbjöd intet gömställe. Han stack värjan genom sän-— ii7 —

gens dynor, medan hans folk hämtade stegen och satte den mot luckan till löftet. Underofficeren steg upp halfvägs och lyste med tranlampan, medan han noga undersökte det tomma rummet. Jörgens hufvud försvann i detsamma i skuggan af tvärbjälken, längs hvilken han låg utsträckt.

Då underofficeren hade öfvertygat sig om, att ingen låg gömd på löftet, steg han gravitetiskt ner och närmade sig Olaug.

»Du är, ta' mig tusan, det vackraste fruntimmer jag sett, sedan vi kommo in i detta förbannade vinterlandskap. Gif mig en kyss, det drifver frost och kyla så bra ur kroppen.»

Olaug blef stående rak där hon stod och betraktade oförfärad den svenske underofficeren.

»Eder befälhafvare skall i morgon gifva er ringa tack för det I låten Björnstad springa till fjälls, medan I fören nojs med ett värnlöst fruntimmer.»

»Björnstad!» ropade underofficeren, »den helvetes hunden, som i går eftermiddag sköt fyra af vårt folk härborta i skogen vid förhuggningen?»

»Det var han, som nyss sprang här förbi stugan och nu är högt till fjälls, alldenstund han fått veta, att en general lofvat ett pris till den, som tager honom död eller lefvande.»

»Död och helvete! I galgen kommer han då säkert, den pultronen!» ropade underofficeren och gick mot dörren. »Men vi ses igen, skön jungfru, vi skola—• 118 —

då se, hvilket som står sig bäst: kvinnolist eller svenskt mannamod.»

Han gaf Olaug en slängkyss med sina fem fingrar, som han borrade in mellan sina skägglösa läppar, och böjde sig ut genom den låga dörren.

Månljuset föll ned öfver vägen, rimfrosten tindrade inne i skogens blåaktiga slagskuggor, soldaternas knarrande steg förlorade sig i fjärran.

Jörgen steg ned från löftet. Olaug satte tyst fram till honom en rykande soppa och tog en hornsked från bordslådan. Därefter började hon syssla på annat håll i rummet.

Medan Jörgen åt kastade han esomoftast förstulna blickar på Olaugs smärta gestalt.

»Var du alltid så fåordig, då stackars mormor lefde?» frågade han.

»Mormor!» svarade Olaug med en röst, som inrymde en värld af innerlighet. »Med mormor var det en helt annan sak; hon behöfde mig.»

»Hvad gör jag då?» invände Jörgen.

»Vi två!» sade Olaug och tryckte händerna mot strumpan. »Du är nu herre i huset och jag — det olycksbarn, som du upptog! Det mins jag både bittida och sent, det glömmer jag aldrig.»

Hon såg upp; då hon mötte hans allvarliga blick, slog hon åter hastigt ner ögonen och strök med handen öfver

hönans tjädrar.— ii9 —

»Du håller mycket af Guru där?» sade han en stund efter.

»Ja, jag sålde henne ej för många hundra daler», svarade Olaug med innerlig öfvertygelse och höll hönans hufvud upp mot sin brännheta kind. »Lilla Guru, hvad skulle jag göra utan dig?»

Jörgen såg grubblande framför sig, under det han nickade oafbrutet.

»Ja, det är verkligen sant», sade han. »Det duger ej att lefva, om en ej har någon att lefva för.»

»När jag kommer hem och Guru varit innestängd, så flyger hon emot mig och kacklar och väsnas af glädje. Det är så roligt, när någon längtar efter en.»

»Ja, det är också sant», inföll Jörgen.

»Och vet du hvad hon gjorde i går afton, när jag kom hem och varit borta hela dagen?»

»Nej då? — Ett ägg?» frågade Jörgen med stort intresse.

»Guru brukar alltid taga ett korn eller ett halmstrå och lägga ner framför mig; det betyder att hon vill glädja mig. Men i går fans där ej något korn. Då ryckte hon en fjäder ur sitt eget bröst och räckte mig den i näbbet. — Kan du då förstå, att jag håller af Guru?»

Olaug gömde ansiktet i hönans pösiga fjädrar och satte henne därefter varsamt upp på pinnen i närheten af sin sängplats.—• 120 —

»Det är ju också den de kalla hemmets fågel», sade Jörgen och såg tankfullt på Olaug.

En stund därefter stack Guru hufvudet under vingen och sof.

»Säg mig,—» frågade Jörgen plötsligt; han satt och täljde på ett trästycke, som han konstfärdigt utskar till ett nålhus, — »hur kan det komma sig, att du ännu ej bedt om pengar till vårt hushåll?»

Olaug blef blossande röd.

»Jag bad ej heller om pengar af mormor, som är i himlen», svarade hon, »sådant styrde jag själf om.»

»Hvad vill det säga?» frågade Jörgen, »hvar tager du pengar från till vår dagliga föda och uppehälle?»

»Mormor lärde mig, att vi ej behöfde mycket, hon gaf mig råd, huru jag skulle göra, och det följer jag nu. — Ser du», fortfor hon ifrigt med ett gladt leende och en knyck på nacken, som förrådde den kraftiga ungdomens lust att taga upp kampen med tillvaron, »bränsle ger skogen mer än vi behöfva; i somras samlade jag rikligt förråd för vintern, hvilket nu står i stack här bakom huset,. och då mormor bittida och sent bara tänkte på att svälta sig själf för att spara i hop pengar till er, barn, så fick jag lof af moster Björnstad att baka flatbröd med hennes järn och lägga upp det i deras stabur därborta; där håller det sig friskt i många år. Och så slaktade vi Gusle.»—• 121 —

»Hvem var Gusle?» frågade Jörgen och profvade skrufgängorna på nålhuslocket.

»Gusle var vårt lamm, så tamt, att det alltid gick med sin våta nos i min hand; i höstas måste Halvor slakta ner det för insaltning. Geten gifver mjölk och Guru lägger ägg; det är allt hvad vi behöfva. Och så går jag Ole Svendsen Bakkes tillhanda i köket, det ger något äfven det — så jag behöfver ej taga några pengar af dig.»

»Tror du en ärlig man vill låta föda sig af en flicka?» frågade Jörgen.

»Det är ju mormor som i sin graf är lycklig öfver att få gifva hus och hem åt sin käraste son», hviskade Olaug. »Kom i håg att vi äro skyldiga henne mer än vi kunna återgälda.»

Jörgen teg och fortsatte ifrigt med skärningen. Här fans ingen klocka, hvars enformiga pickande afbröt stillheten. Olaug afläste likväl, med ett naturbarns säkra färdighet, på dagsljuset timmar och minuter. Nattens timmar tillhörde hvilan och sömnen, den lilla timlösa minutvisaren utstyckade ej här uppe tiden i de många bråkdelar, af hvilka hvarje enskild sådan i civilisationens tjänst kan sönderplocka lifvet.

En stund efter lade Jörgen arbetet från sig och stirrade med en suck mot den svängande pendeln under taket. Hans milda och fredliga ansikte bar prägel af sorgmod. Han tog fram fiolen, som hängde—• 122 —

på väggen vid sidan om skorstenen och stämde strängarna.

Olaug såg på honom med förskrämd blick.

»A nej, inte i kväll!» bad hon och strök sitt krusiga hår från pannan.

»Ar det svensken, du är rädd för?» frågade han. »Fienden är nu långt öfver fjället.»

»Det är ej svensken jag fruktar», svarade hon och lade sin hand på fiolen. »Du gör orätt i att spela som du gör, Jörgen; du manar fram andar med ditt spel. Den döda skall hafva ro i grafven, hon fick ej mycket däraf, medan hon lefde.»

»Hvad menar du?» frågade Jörgen häftigt.

»Jag såg mormor härinne i natt, lifslefvande som jag ser dig, där borta vid väggen. Månen sken som i afton in genom glasrutan; jag låg och såg på din fiol. Plötsligt gled något hvitt fram ur månljuset mellan väggen och mig, strax efter såg jag tydligt, att det var hon, medan hon böjde sig öfver din stråke och kysste den, precis som hon gjorde den dag du sist hälsade på henne i fjor. Då höll hon din stråke till sina läppar, hviskade länge och välsignade den. Det var som andades hon in i din fiol sin stora kärlek. Och då du sedan bjöd oss farväl — — • —»

»Så bad hon mig spela vår vaggvisa», sade Jörgen, »och det gjorde jag.»

»Tills du försvann bortom fjället, och mormor stod och sträckte armarna efter dig, till dess äfven—• 123 —

musiken dog bort. — Men nu skall hon hafva ro, Jörgen; hon längtade så innerligt därefter.»

»Hon längtade än mer efter vår kärlek», mumlade Jörgen och hängde fiolen tillbaka på sin plats.

I det samma ljödo tre tre slag på stugudörren. Jörgen öppnade den öfversta luckan, Halvors lockiga hufvud blef synligt i dörröppningen. Hans blick flög misstänksamt från Jörgen till Olaug, i det han trädde in.

»God kväll härinne», sade han. »Jag har med mig goda nyheter från staden till Olaug.»

»Till Olaug?» frågade Jörgen och rynkade ögonen.

»Ja, för dig är det visst icke någon g(?d nyhet», svarade Halvor och mätte honom med en fientlig blick, »all den stund jag har bref och bud från faster Ulla, att hon funnit ett godt och kristligt hem för Olaug i Fredrikshald. Här är det.»

Han framtog ett papper, som han räckte den unga flickan.

»Läs högt», sade Jörgen.

Olaug böjde sig mot tranlampan och läste.

»Välförnäma jungfru Ulla Halvorsen.

Härmed bifaller och konfirmerar jag jungfruns ädla afsigt att förskaffa bemälda unga flicka ett kristligt hem, där dygden intager högsätet. Jag vill till yttermera visso bevisa min beredvillighet att göra Guds vilja genom att taga flickan i mitt hus, väl vetandes af hennes sammanlefnad med den kringvandrande fiolspelaren samt hennes olydnad och uppstudsighet, för—• 124 —

att afvända Guds vrede från henne, ifall härmed hennes salighet skulle kunna vinnas.»

Olaug lät brefvet falla. Jörgen reste sig häftigt.

»Är det om Olaug här talas?» frågade han med barsk stämma, i det han vände sig mot Halvor.

»Är du hennes förmyndare?» frågade Halvor med blixtrande ögon. »Hon tillhörde oss här på fjället långt innan du kom. Brefvet där är ej heller afsedt för Olaug, utan för morbror Svendsen, för att han skulle fatta beslut i

saken; jag stal det ärligt och redligt för att Olaug måtte veta, hvad som väntar henne. Endast h(?n själf har att bestämma här.

»Har klockare Svendsen Bakke läst brefvet?» frågade Olaug.

»Ja, och han menar, att du bör resa till Fredriks-hald, ty det är ej lämpligt för en flicka att lefva bland krigsfolk här.»

»Olaug är ju i sitt gamla hem», invände Jörgen. »Jag är snart en äldre man och har ej någon kvinna att sköta om mitt hus, jag skall nog skydda henne.»

»Jag tror, att Halvor har rätt», utbrast Olaug med nedslagna ögon, medan hennes bröst rörde sig som af en inre kamp. »Jag bör ej blifva hemma längre. — Låt mig höra slutet på brefvet.»

Jörgen slätade ut papperet och stafvade sig igenom innehållet.

»Jag skall använda all min flit på att omvända flickan till tukt och Herrans förmaning. Hon får stiga—• 125 —

upp i arla morgonstund, alldenstund djäfvulen kryper ikring i den varma sängen efter ungt kvinnfolk, och skall hon då mjölka sex kor fore klockan sex på morgonen. Sedan skall hon styra om frukost till folket innan klockan slagit åtta; så skall hon sköta om husets rengöring, matlagning och diskning till klockan två, därefter följer kornas mjölkning och så gå vi i Herrans hus till aftonsång. Sedan sy och spinna vi under gudeliga sånger och jag skall noga akta på, att hon ej sitter och slamsar och blir intim med husets manfolk. Jag vill ej förhäfva mig med att prisa mig själf, därför att vår senaste ungpiga i Herrans åsyn fick ris på sin bara kropp till straff och varnagel därför att hon var så oanständig att titta ut genom fönstret efter mäster Harpyts vackre gosse, när han i sina högtidskläder gick till gillet. Bemälda flicka dog i Herrans nåd i våras i lungsot med en psalmbok under hakan och fyra halmstrån i kors Öfver hvarandra, så att hon ej till allmän förtret skulle gå igen, hvarmed jag lättades från en stor hjärtesorg.

Jag förblifver efter min kristliga plikt välborne jungfruns

hörsammaste tjänarinna Anea Hoyer besuten bagareenka i

Fredrikshald.»—• 126 —

»Det var ju ett vackert besked!» yttrade Jörgen efter slutad läsning.

»Det angår dig icke», sade Halvor skarpt. »Är platsen sträng, kan hon väl finna en lindrigare sedan. — Hvad säger Olaug?»

»Jag tänker att Halvor har rätt», sade hon och mötte med lugn Jörgens pröfvande blick.

»Tänker du då alls icke på Guru där — och på mig? Hvad skall det blifva af oss, när du är borta?» frågade han med låg röst.

Olaug var mycket blek; hon höll synbarligen på att vackla i sitt beslut.

»Guru!» inföll hon med klanglös stämma och såg upp mot hönan, som vaknat och gaf sitt misshag till känna med ett dämpadt kacklande.

»Guru skall få sina goda dagar där borta hos mor», försäkrade Halvor med ett leende, som blottade hans hvita tänder, »och jag skall aldrig förtreta dig mer; jag skall, — o Gud, jag är så lycklig 1 Nu mandom och mod i bröstet och allt utländskt på dörren, foten under eget bord — hvad säger du till det, Olaug?»

Hon blickade stelt framför sig och nickade utan att synas förstå honom. Jörgens pröfvande blick ilade fram och tillbaka mellan dessa bägge unga, smärta, vackra människor, bägge i begrepp att bryta sig ut ur boet och pröfva sina egna vingar, fulla af lefnads-mod och liksom skapta för hvarandra. Jörgen förstod helt plötsligt allt detta. Därför löd alltså Olaug barn-—• 127 —

domsvännens råd; han och hemmet voro glömda. Jörgen vände sig bort från dem och afstod från all vidare

öfvertalning.

Hvad rätt hade han väl att beklaga sig? Han hade flackat kring i ur och skur med fiolen på ryggen och med arfvet i blodet, hälften fadrens, den vandrande musikantens, hälften den allt uppoffrande moderns, som hade fördragit allt, förlåtit allt och tackat för en aldrig så ringa plats i sina barns hjärtan, för hvilka hon offrade sitt lif. Denne man hade nu kommit hem i ordets fulla betydelse; kojan på fjällsluttningen erbjöd efter modrens död ett mål för hans tärande längtan, en hamn för hans okufliga begär efter frihet. Här hade hans fiol plötsligt funnit de strängaljud, han förgäfves sökte i fjärran land, rusig både i hufvud och hjärta, medan starka drömsyner ständigt drefvo honom längre och längre mot det okända. Sedan han kommit hem hade all vandringslust blåst bort; han satt i skymningen med fiolen under hakan och spelade sina egna sånger, medan månens sken dallrade mellan furuträden och Olaug stod och lyssnade än här, än där. Lifvets poesi hade koncentrerat sig i dessa inspirationens heliga ögonblick, han endast kände att nu var han hemma. Han visste ej att hennes puls bultade, att hennes ögon fylldes med tårar, att en oförklarlig längtan genom-bäfvade hennes inre. Han endast spelade, toner, hittills oanade, sedan glömda, väckta till lif af en ung kvinna och uppfångade af henne, improviserade, rena—• 128 —

och skära, ej kriticerade, endast kända, konstens konst från naturens hjärta.

Nu hade Olaug nickat till Halvor, andra toner vällde fram, mörka, vilda; de skulle senare få sitt uttryck. Stråken, som modren andades sin välsignelse öfver, var mäktig af alla tonarter. Nu svarade han lugnt:

»Ja, Halvor har rätt, Olaug bör resa till staden. Jag hörde ju själf nyss härinne, att den svenske underofficeren lofvade att komma tillbaka hit i morgon.»

Olaugs och Jörgens blickar möttes forskande efter lifvets största gåta. Funno de svar på sin fråga? Det visste de ej.

Plötsligt ljöd ett skrik öfver från andra sidan af klyftan. Jörgen sprang till fönstret. Guru utstötte ett förskrämdt kacklande och flaxade med vingarna. DEN STORE TORSKEN!

Cant Ellar.

9j^ärborta vid Björnstads hus, som låg starkt belyst i månskenet, sågos svenska soldater myllra fram från hålvägen i klippan. Gården var omringad. Husets svalgång, utskurna trägafvel och de mörka furuträden kastade djupa slagskuggor i det blååktiga ljuset. Soldaternas rop ljödo utmanande i den stilla natten, medan anföraren knackade med gevärskolfven på den stängda trädörren.

Ett af de med små rutor försedda fönstren i nedre våningen rycktes upp, och Björnstads väldiga gestalt blef synlig i månljuset.

»Hvad är på färde, godt folk?» ropade han med djup och lugn stämma, som öfverröstade larmet.

»Gif dig fången!» svarade den svenske sergeanten, som anförde den fientliga truppen. »Du har i går dräpt kungliga, svenska soldater och bär ej danske kungens uniform. Vi äro utsända att taga dig död eller lefvande. Gif dig, eller repet väntar dig.»—• 132 —

»Repet?» dundrade Björnstad. »Det repet är ännu ej spunnet, som svensken lägger om halsen på en norsk man. Kommen I hit som broderfolk och fredliga grannar och bedjen om nattherberge och en mugg mjöd, så kan det fås, men kommen I med krig och våld, så vankas det bräckta pannor liksom i går. Gå hem och lämna oss i fred.»

Björnstad slog igen fönstret och försvann. Soldaterna skockade sig samman vid porten och tycktes rådslå.

Jörgen drog Olaug och Halvor in i stugan på andra sidan af klyftan och släckte ljuset.

»Ut genom bakdörren!» hviskade han. »Du, Olaug, far af på skidor ner till morbror Ole Svendsen Bakke i Id och bed honom samla folket i byn. Du, Halvor, skyndar dig upp till Alforsgården, Espevold och de andra nybyggena, där Colbjörnsens folk ligga i natt, och för dem skynsammast hit. Under tiden skall jag på bästa vis söka underhålla svensken.»

Olaug och Halvor försvunno i skogen, Jörgen kastade bössan öfver axeln, stängde dörren väl och gled ljudlöst som en skugga ner i klyftan, som skilde de bägge husen från hvarandra. Ett ögonblick därefter klättrade han upp för den andra sluttningen, som i bergets slagskugga låg dold för fienden, steg upp i en fura, som sköt upp öfver afgrundens rand och hvars mörka krona böjde sig öfver Björnstads hus. Härifrån svingade han sig öfver på det flata trätaket, där han,— 133 —

krypande på alla fyra, försvann genom en lucka på taket, samtidigt med att flera skott lossades efter honom.

Inne i huset rådde stor förvirring. Björnstad själf var i storstugan i färd med att spärra fönstret med det omstjälpta ekträbordet; bakom honom stod hans hustru Maria och sökte hjälpa till med darrande händer. Golfvet var beströdt med hackadt enris, som doftade starkt. Husets bägge drängar befunno sig nere i förstugan med laddade bössor och kastade genom skottgluggarna på fönstren oroliga blickar på soldaterna därutanför.

»God afton, morbror!» sade Jörgen med djup och lugn stämma.

Björnstad vände sig om mot honom. De bägge männen återsågo hvarandra nu för första gången efter uppträdet vid arfskiftet.

»Hvad vill du här, fiolspelare?» frågade Björnstad barskt.

»Jag kommer för att erbjuda min tjänst. Det låter som skulle här spelas upp till björndans», sade Jörgen med ett käckt leende.

»Jaså, är du af den sortens folk?» sade Björnstad kort med den skarpa iakttagelsen hos en krigare, då han ordnar sina vapen fore stridens början. »Ställ dig här vid skottgluggen, men du gifver ej eld, förr än jag skjutit min man.»

»Om morbror ej tager illa upp det, göra vi nog klokast i att alle man klättra upp i andra våningen—• 134 —

och draga upp trappan efter oss Där ifrån lofts-gluggen kunna vi hålla stånd ända till jul, medan vi i allsköns lugn där uppe ifrån hastigt nog plocka undan svenskarna.»

Björnstad mätte honom hånfullt från hufvud till fot.

»Du kryper nog hälst undan och fäller fienden bakifrån, du!» sade han. »Jag har för resten själf tänkt på just samma förfaringssätt, när vi äro färdiga här nere. Men kom i håg: här är det ingen som befaller utan jag; jag är herre i mitt eget hus.»

»Här stå vi alla i fäderneslandets tjänst», anmärkte Jörgen och teg.

Utanför började det blifva lifligt. De svenska vapnen lyste i kapp med månens strålar. Soldaterna stodo i gevär för fot och lyssnade till sergeanten, som tycktes utdela order, därefter spredo sig några omkring husets tre sidor, den fjärde begränsades af bråddjupet och forsen, som dånade därnere. Hufvud-styrkan gick löst på husdörren och sökte med kolf-stötar spränga de tunga plankorna. Då detta ej lyckades, togo de en athuggen trästam och stormade med den mot porten, i det de med samlad kraft stötte stammens tjocka ända mot dörrlåset. Vid fjärde stöten splittrades dörren och fienden trängde med jubelrop in i huset.

Fyra skott föllo. Då krutröken skringrades lågo tre lik på förstugugolfvet. Fienden trängde fram öfver de fallna mot den svängda trappan, från hvars första—• 135 —

afsats två nya skott åter sträckte två af de inträngande till marken. Med ett vildt hämndeskri banade fienderna sig väg in i storstugan; den var tom. De sön-derbröto stolar och bord och kastade stumparna ut genom fönstret. Med rasande skrik rusade soldaterna fram och åter och sökte förgäfves ett medel att komma åt de belägrade, som hade dragit stegen upp bakom luckan till löftet.

Plötsligt hördes Björnstads väldiga röst ner genom bullret.

»Sänd en tanke hem till er stackars mor, nu i draget blir hon barnlös.»

Två skarpa knallar •-— en hvit rök for med en ljusglimt genom springan på löftet, en ung fänrik tumlade om och

sjönk, dödligt sårad, ner i kamraternas armar.

Svenskarna drogo sig obeslutsamma tillbaka till första trappafsatsen; en häftig ordstrid hördes upp till de inspärrade, som ånyo laddade sina bössor. Medan laddstockarna hastigt stöttes i bösspiporna, hördes däruppe på löftet en svag och darrande kvinnoröst bedja en bön till vår Herre, innerligt och gripande, så som man endast ber, när all människohjälp är ute. .

Medan detta försiggick hos Björnstad, for Olaug på skidor genom skogen ner mot Id. Snön hven om hennes brännheta kinder; de sammanbitna tänderna— 13 6 —

och tindrande ögonen röjde hjälteblodet i hennes ådror. I detta ögonblick tänkte hon ej på, att hon var ute för att skaffa hjälp åt Björnstad, hennes barndoms skräck, den man, som nyss, då hon stod ensam och hjälplös, skoningslöst hade utslungat mot henne det vanärande namnet. Hennes hjärta bara slog af fruktan att komma för sent för att kunna bringa hjälp. Med spejande blickar flög hon omkring klippblocken, slingrade sig långs mörka skogsstigar, satte med lätta språng öfver trästammar och susade som en vind mot den stilla månbelysta byn in på Ole Svendsen Bakkes gård. En ensam hund började att skälla och strax efter tjuta öfverljudt.

Hon öppnade yttre luckan och stannade ett ögonblick utanför den inre dörren, som stod på glänt, tryckte handen mot bröstet och drog djupt efter andan. Högljudda röster inne i den upplysta, prydliga stugan tycktes växla allvarliga ord af det slag, som ej dagligen brukas i de trånga, instängda fjälldalarna, men som länge gömmas i ett grubblande sinne för att slutligen bryta fram i handling och afgöra öden för lifvet.

Ole Svendsen satt vid bordet midt i rummet. Skenet från det fladdrande talgljuset föll ner öfver ett viljefast hufvud med tätt, krusigt hår, en öppen, ärlig panna; ur de mörkblå ögonen lyste en godmodig men bestämd personlighet. Hustrun stod vid hans sida med det yngsta af de fyra barnen på armen, medan den— 137 —

äldste gossen lyssnande såg från mor till far och nickade som om han sökte gifva rätt åt bägge hållen.

»Men så säg mig då i Guds välsignade namn, hvad har du, Herrens tjänare, att skaffa med krig och blodsutgjutelse?» invände kvinnan och lade med eftertryck sin hand på mannens axlar. »Låt dem värna landet, som bära värja. Du är satt att bära Guds heliga blod till vår prest vid nattvardsgången i kyrkan och sjunga »Fader vår» med din vackra röst, på det vi alla må knäppa i hop händerna, och du skall ringa i den stora klockan för dem, som andra dödat i kriget. Nej, du hör ej till krigsfolket. Se på mig, Bakke, stanna hemma hos oss.»

»Fäderneslandet kallar», svarade Ole Svendsen, »och det tyckes mig, att jag som en äkta norrman är i farans stund skyldig mitt land det bästa jag äger. I går kallade Colbjörnsen mig till sig och bad mig skaffa dem underrättelse i staden, hvad fienden förehade. Han gaf mig dessa tobaksrullar att sälja till svenskarna, så att jag obehindradt skulle kunna komma in i deras läger. I daggryningen måste jag i väg.»

»Fäderneslandet har män nog att vaka öfver sig, jag har bara dig, Ole Svendsen!», utbrast hustrun och räckte barnet emot honom.

Bakke reste sig häftigt och sade endast: »Ane!» Hon slog ner sina ögon inför hans ljungande blick; hennes skälfvande läppar tego.

I detsamma öppnade Olaug dörren och steg in:- 138 -

Norges unga genius, högbarmad, kraftig, hvit som snön, som tindrade i hennes pels och frisk som en ros. Hon sammanknäppte ovilkorligen händerna, när hon trädde in, ögonen bådo, när hon utbrast:

»Klockare från Id, faran är öfver morbror Björnstad, kom och hjälp oss. Hans hus är omringadt af svenskarna, och han är ensam mot dem alla.»

Hustrun sprang fram och tog Olaug armen. »Kommer också du för att taga min man ifrån mig?» frågade hon och tryckte barnet intill sig. »Nu skall du få höra, Ole Svendsen, hvarför jag är rädd. I natt såg jag en skara vapenklädda män tåga här förbi; sorgemusiken gick före, långsamt, steg för steg; trumman ljöd tung och dof. Jag sprang fram till fönstret. — Ack, Ole, vid ditt bröst har jag hvilat, drömt lifvets bästa dröm. Soldaterna stannade

här utanför; du låg där på deras korslagda gevär, hör du: du låg där hvit och blek. Stanna hos dina barn, eljes' kommer du att stanna hos dem därute — soldaterna, döden! — Öfvergif oss icke!»

Hon sjönk på knä. Den rödkindade gossen på hennes arm skrattade högt, bet i sina knubbiga, gropiga fingrar, grymtade af belåtenhet och borrade sin panna i fadrens barm. Han såg det, såg allt som kan binda en man vid lifvet och hemmet. Ögonen fuktades; men det måtte hafva varit manlighetens starka tårar. Han kysste hustrun och sade kort:

»Ja väl, Ane, om det än var mig du såg, mitt— 139 —

lik som de buro, hvad då? Du lefver ju, våra gossar lefva och Norge segrar».

Hustrun vände sig mot Olaug.

»Olycksbarn, nu för du min man i döden!»

Olaug såg förfärad från klockaren till hans hustru. Hon kände Ane endast som den blida, besinningsfulla husmodern, som bar allt, hade råd och hjälp för alla; nu lyste tigrinnans mod ur hennes ögon, lejoninnans, kvinnans kärlek strålade emot henne.

»Gå du bara, far, jag stannar ju hos mor», sade Ole Svendsens äldste gosse och räckte fadren handen.

Klockaren från Id log och såg på sin son, och han såg hvad han önskade att se: en starkt byggd pojke med guldlockigt hår och allvarliga, trofasta ögon.

»Gå bara, far», återtog gossen och sträckte sin lilla näfve upp mot fadern. »Du kan lita på, att jag stannar hos mor.»

Ole Svendsen tog gossens hand och lade den i hustruns. I det sonen såg upp, röjde hans blick, att han förstod, det husfadern i detta ögonblick lämnade sina plikter och värdighet i sonens händer. Gossen tryckte bägge sina händer om fadrens — det var allt.

»Farväl Ane!» sade Ole Svendsen Bakke och gick mot dörren.

Hustrun tog sonen i sina armar, men blicken följde mannen.

Svendsen tog ner bössan från en träkrok vid skorstenen, kastade den öfver axeln och gick.—• 140 —

Olaug hade varit ett stumt vittne till denna familjehändelse; hon glömde det aldrig sedan; Svendsen Bakkes barn blefvo från den stunden hennes egna.

Då de kommit ut, tindrade stjärnorna i den kalla natten på den svarta himlen. Svendsen drog djupt efter andan och såg sig om mot de upplysta fönstren. Därpå sade han kort:

»Skynda dig nu till Anders Haugens gård och till alla gårdarna söderut; våra män äro i natt ute med Colbjörnsens kår. Under tiden samlar jag så många jag kan i norra delen af byn; vi träffas snarast vid bron.»

En half timme senare stodo åtta behjärtade män vid den angifna mötesplatsen och begåfvo sig skyndsamt mot Björnstads gård.

Medan dessa förberedelser träffades nere på slätten, hade Halvor ilat öfver fjället upp till Alforsgården och Espevold. Det knakade i den mörka furuskogen, de hvita fläckarna efter månljuset, som silade sig in mellan stammarne, skuro in i ögonen och gjorde mörkret dubbelt svart. Halvor kände vägen och sprang snart rakt in i bondens stuga, anletsdragen hade stelnat af ifver och kyla.

»Svenskarna hålla till på norra sidan af klyftan i natt, fars gård är omringad, de gå löst pä dörren — ännu hålla vi dem stången!» ropade han. »Skynda er och kom till hjälp!»

»Lugn, lugn, min gosse!» svarade den groflemmade— i4i —

bonden, som satt vid bordsändan och slog eld på sin pipa efter slutad aftonmåltid. Vid nedre bordet sutto hans fem drängar och sögo ännu på den salta sillen, hvars afgnagade ben de efter hand kastade ner i en lerskål midt på

bordet. »Jag kan ej låta hänga mig för så litet. Din far är ju nu en fredlös man, och den som hjälper honom, råkar i delo med de mäktiga herrarna därnere i Halden. Din far har dessutom alltid varit en stursk och bråkig natur. Det duger, död och pina, ej att sätta näsan i vädret och agera hela Norges land, med Kölen och Dovretjäll till ryggrad bara för sig ensam. Vi andra behöfvas också, skall jag säga dig, och därtill litet gudsfruktan och vördnad för kungen.»

»Svenskarna äro öfver oss!» fortsatte Halvor och tog tag i bordsskifvan. »Svenskarne äro allas fiender. De ha omringat vårt hus. I kunnen taga dem alla i en handvändning, om I blott kommen öfver dem bakifrån, nu, strax!»

»Jaså!» sade Haugstad och blåste ifrån sig en väldig tobaksssky, som luktade af svedda körsbärsblad. »Jaså, på det viset! det kan jag, som sagdt, ej låta hänga mig för. Vet du hvad det är att vara fredlös? Han har ej någon varaktig stad enligt landets lag och rätt, ej hus- eller hemfrid på Norges jord. Han är som det vilda djuret i skogen, byte för hvarje man, som har samvete nog att fälla honom. — Nej, låt du gärna svenskarna jämna hans hus med fjället, så flyttar—• 142 —

han nog från trakten och sparar sina landsmän att utgjuta kristligt, norskt blod, ty vi ha lag och rätt i landet. — Se, detta är min mening och ingen annans.» — Haugstad tryckte fast locket till pipan. — »Dessutom, i fjor vid Kyndelsmässotiden bad jag din far att för rimlig betalning sälja mig ett par tolfter timmerstockar ur forsen, men han var för stursk till det — eljest hade vi måhända kunnat samråda i afton och han göra sig förhoppning om hjälp. Låt honom nu hjälpa sig själf bäst han kan.»

»I böd ju knappt timmerstockarnas halfva värde!» ropade Halvor, »en gammal ko, som hostade ihjäl sig.»

»Ja, visst hostade kon», svarade Haugstad eftertänksamt, »men kanhända hade hon i afton stångat ifrån sig bättre än edra bägge hötjugor därhemma, lille Halvor. Min far sa' alltid, att den ena lögnen föder den andra, jag säger nu i kristlig förmaning, att den ena handen tvår den andra ren. —- Hälsa din far så mycket, om det eljest passar sig för en ärlig norsk bonde att ge sig i lag med en fågelfri man.»

Halvor rusade ut i det fria och höjde knytnäfvarna mot huset, medan bonden stängde dörren efter honom.

Han sprang till nästa gård, som låg i utkanten af prestgårdsjorden. När stugdörren gick upp, slog en kvaf och instängd luft emot den inträdande. En rad med kojplatser upptog ena sidan af rummet, halmen hängde ut från den mörka öppningen öfver det rödbruna timmerverket. Ett gammalt manshufvud tittade fram—• 143 —

från den nedersta kojen. Det gråa, stripiga håret hängde fram under en röd, stickad yllemössa. Midt på golfvet stod en smärt, ung bonde och undersökte låset på sin bössa i skenet från tranlampan.

»Guds fred och god kväll!» sade Halvor och trädde fram till bordet. Då han framfört sitt ärende, skakade bonden på hufvudet.

»Det är dock skada, att en så klok och duktig man som din far har kört hufvudet i väggen och fått öfverhet och stad på halsen. Björnstad var ändå i släkt med mig, men som sakerna nu stå, får han hjälpa sig själf.»

»Jag skall ha varm mjölk med kafring i!» skrek den gamle mannen. Gif mig min varma mjölk.»

»Det är ju inte far, I skolen hjälpa, utan svensken som I skolen slå, Thorsten», sade Halvor bönfallande. »Jag vet, att du har tio af Colbjörnsens folk i din lada i natt. Låt mig själf få tala med dem.

»De ha patrullerat hela dagen», svarade bonden. »Gå de mot svensken, följer jag med, änskönt din far gjorde klokast i att snarast gifva sig ut ur landet.»

»Gif mig min varma mjölk, varma mjölk med sirap i, innan du går ut i kriget», skrek gamlingen och stirrade ut i rummet med sina glasaktiga ögon. Han böjde sig framåt, famlade med sina knotiga händer på sängkanten och ropade med darrande stämma, som ständigt blef mer ömklig och pipig: »och jag vill ha litet fläsk med, Thorsten. Gif mig litet fläsk!»— 144 —

Halvor stod redan vid ladan, där Colbjörnsens Tistedölare hade krupit ner i höet och sofvo, medan en skiltvakt gick fram och tillbaka på gården. Då folket hörde, hvarom det var tal, skakade de halmen från sig, togo bössorna

och stormade i väg under anförande af löjtnant Jacob Wærn. Bonden och hans bägge drängar slöto sig till truppen.

Hemma i sängen låg den gamle mannen och rörde om med pekfingret i den varma mjölken, drog upp sirapen i långa trådar, slickade den af fingrarna, sög på fläsksvålen och mådde så godt i den varma halmen.

»Hi, hi! — krig eller fred — lika bra allt i hop, hvilket än vår Herre sänder — sirap dock allra bäst!»

Så sjönk han med en belåten suck ner på sitt läger, drog mössan af sin skalliga hjässa, knäppte i hop händerna, skelade andäktigt upp mot bräderna till kojplatsen ofvanför och sade:

»Tack för maten, gode Vår Herre, och för allt godt!»

En stund därefter öppnade han ögonen igen och fnissade:

»Björnstad, han — den store torsken — i krig — Hi, hi!» VISAN.

Carit Eflar.

ioJufter den sista salfvan, som Björnstad och Jörgen affyrade från loftsgluggen, drogo svenskarna sig tillbaka från storstugan för att rådgöra.

»Fan till inrättning, som de där partigängarna satt i hop däruppe!» dundrade sergeanten, vår gamle bekanta från Olaugs stuga. »Den råttfällan måste vi ha bort. Galgen kunna de stråtröfvarna vara säkra på. — Nu, karlar, ned i källare och stabur för att proviantera och låt oss se hvad huset kan bjuda på. Efteråt finner jag väl på råd.»

Soldaterna försvunno, sedan man ställt dubbla vakter utanför dörren till löftet och utanför huset. Kort därpå genljödo rummen af druckna soldaters dryckesvisor. Källarens must och mjöd skummade i krusen, staburens förråd plundrades, hvarje soldat tog hvad han kunde få fatt i; rökta och torkade skinkor, fårbogar och fläsksidor hängde man i högar—• 148 —

på rygg och bröst. Den lustige trumpetaren Månsson kom med en bundt klippfisk på magen, han gick och fingrade och trummade på densamma, allt under det han stoppade salta fiskbitar i munnen på sig själf och kamraterna för att kunna dricka dess mer af hjärtans lust.

»Jag vet hvar en liten tös ligger och väntar på mig», ropade sergeanten, som satt framför bordsändan och tömde det fjärde kruset i samma rum, där man och hustru nyligen utbytt lifvets allvarligaste tankar med hvarandra. »Barmen hennes är hög, och midjan rank som en dalkullas, tänderna — hi och hej — hvita och skarpa som om de hade lystnad efter svenskt kött! Spring några af er öfver till grannhuset här på fjällsidan och hämta henne ur sängen. Du, Månsson där, och två män till bären henne hit, men passa er — sergeanten har företrädesrätten, förstån I?»

Ett bifallsrop besvarade detta tal. De tre soldaterna begåfvo sig af för att söka komma öfver till mor Ullas hus på andra sidan af klyftan Om en liten stund kommo de åter. De hade funnit kojan tom, men hade med sig en stege.

De senaste dagarnas strapatser, som de svenska soldaterna hade nödgats uthärda under bar himmel i de snöfyllda skogarna, gjorde att de ej kunde stå emot musten; dess verkningar uteblefvo ej. Sergeantens kinder glödde, då han reste sig från bordet, och hans ögon lyste med djurisk glans, när han utbrast:— 149 —

»Nu till verket, svenske soldater. Kungen har visserligen förbjudit oss att bränna och slå i hjäl; men våra kamraters lik häruppe ropa på hämnd. Vi gå ej härifrån, förrän bondens och hans folks hufvuden ligga här på fatet.»

»Skulle jag ej få lof att peta på dem litet först?» frågade Månsson med ett saktmodigt leende. »De säga, att jag har så stor färdighet i att bräcka upp käften på folk och draga ut tänder.»

Soldaterna synade sina gevär. Månsson visade sig kort därefter i den öppna dörren med en hög af mjölkbyttor i famnen.

»Se här äro våra hjälmar!» ropade han triumferande. »Hvarje man får en bytta på hufvudet till skydd mot

kulregnet.»

»Mycket bra», sade sergeanten med bifallande åtbörd.

Soldaterna stjälpte leende byttorna öfver sina trekantiga hattar.

Nu fatta fyra man tag i bordsbenen och lyfta bordet i vädret, två man ställa sig under det med stegen, så inarscheren I in, sätten stegen till luckan för löftet och äntren upp under bordet som tak. Förstån I? Säkert öga — rakt på dem — för Gud och kung Carl!»

»Lefve kungen!» ropade soldaterna och gjorde som befallts.

Månsson, som för ögonblicket ej hade något att göra, slog sönder möbler och fönster i nedre vånin-— iso —

gen, därefter stack ban det tunga tennfatet under armen, kastade skinkorna på eldstaden, tog en förskärareknif och följde efter de andra, allt medan han hvässade knifven mot eggen af sin sabel.

»Skynden er nu litet» sade han till de eftersta soldaterna, »så jag kan få anrätta honom med ett äpple mellan tänderna; det är det enda rätta sättet att servera norska vildsvinshufvud, det vill säga, när vi först rökt det ordentligt i hans egen skorsten. Så servera vi vid hofvet.»

Soldaterna skrattade. I detsamma hördes två skott och en smäll öfver deras hufvud; luckan till löftet stängdes. De nedanvarande hörde kistor skjutas för.

Svenskarna rustade sig till nytt angrepp.

Medan detta tilldrog sig i nedre delen af huset förspillde Björnstad och Jörgen ej tiden däruppe på löftet. Stegen sattes mot en lämm, som ledde ut till flata taket åt bråddjupet. Kistor och lådor ställdes ihopa kring luckan till löftet för att skjutas öfver läm-men, när denna tillslöts.

Björnstad var oigenkännelig. Pannan lyste, ögonen strålade, bröstet tycktes vidga sig, medan han då och då nickade mot Jörgen och den hopsjunkna kvinnogestalten, som satt på ett kistlock och stirrade framför sig med uppspärrade ögon och slappt nedhängande händer. »Ha — det är stort, det är härligt! det är rent af lycksaligt, detta!» utbrast Björnstad, som stod med armarna stödda mot sin laddade bössa.— is i —

»Ja, morbror* har ju alltid tyckt om att slåss», yttrade Jörgen likgiltigt, »tyckt om kamp och strid. Det är något för er.

»Hvad pratar du om?» sporde Björnstad. »Kan en ej få fred i godo, så får en slåss till en får den.»

»Ja visst, morbror vill krig för att få fred, det begriper man väl», svarade Jörgen och smålog.

»Nej, ser du», fortfor Björnstad mera meddelsam än han eljes plägade vara, »hvad som gör detta så härligt, det är, att här fins det ändtligen en lifslef-vande fiende att gå löst på, en som man kan se och taga på. Det är något annat än denna osynliga, sammanlänkade kedja af myndiga herrar därnere, denna tusenhöfdade hydra, som får tio nya hufvud för hvarje man hugger af. Detta här är landets fiende.»

»Och så behöfver morbror lufta sig litet, det är så klart,» menade Jörgen.

Björnstad lyssnade, i det han lutade sig framåt. Ett klirrande ljud som af sönderslagna rutor nådde upp till honom. Han blickade oförmärkt öfver på sin hustru, som satt känslolös för allt omkring sig, gripen af stor rädsla, och gick närmare intill Jörgen.

»Ifall något skulle hända mig, hvilket nog är möjligt i det nu instundande kriget, eftersom jag har för afsikt att våga lifvet, där faran erbjuder sig, så tag vård om Maria där — jag har stor aktning för henne. Hör du, Maria?» sade Björnstad med vek röst. »Kom litet närmare. — Jag har den djupaste aktning för— 152 —

dig — må detta vara mitt sista ord till dig här på jorden — och något högre kan en kvinna ej åstunda.»

Björnstad slog armen om sin hustru, som närmade sig lydigt och viljelöst.

Hon ryckte till, förskrämd, men med ett leende, som bad om ursäkt för den rädsla, som kom henne att darra.

»Tack!» hviskade hon. »Men de många döda, de många döda därnere i stora kammaren? — Hvad skall det nu blifva af oss och Halvor?»

»Där ser du vår himlastege», sade Björnstad och pekade leende på stegen upp till taket. »Om en stund, du, bär det uppåt.»

Jörgen såg sig om. Han öppnade locket på en stor kista, reste den upp, så att den bildade ett skåp, förde den darrande Maria dit in och sköt dörren till på glänt.

Björnstad nickade bifallande härtill.

I detsamma hördes rop från rummet inunder; de belägrade sågo svenskarna, skyddade under bordtaket och med mjölkbyttor på hufvudet, myllra fram mot luckan till löftet. De affyrade sina bössor utan synnerlig verkan. En stege sattes till och, skyddade af bordet, stego svenskarna uppåt. Björnstad slog igen lammen till löftet. Jörgen sköt kistor och lårar ofvanpå; därefter klättrade bägge upp på taket och drogo stegen efter sig, stängde luckan och voro tills vidare i säkerhet.— 153 —

En egendomlig syn tedde sig för de bägge männen uppe i fria luften. Himlen tycktes stå i lågor, blåaktiga och röda strimmor slingrade sig upp bakom skogsbrynet, likväl utan att färga trädens mörka konturer. Ett praktfullt norrsken strålade denna natt öfver horizonten; ljudlöst och hastigt gled skiftningen mellan ljus och mörker öfver i hvartannat, höjde och sänkte sig, som om en häftig kamp fördes, oblodig och likväl som blödande strömmar af ljus, häftig som jordiska lidelser och likväl upphöjd som ett möte mellan öfverjordiska makter.

Eftersom norrsken och nordpol äro ett af våra dagars brännande spörsmål, kan det måhända intressera att höra, hvad höglärde magister Jonas Ramus, kyrkoherde i Norderhoug och gift med den från krigen med Sverige välbekanta Anna Colbjörnsen, då för tiden tänkte i detta ämne.

»Detta norrsken», skrifver han, »sträcker sig vida omkring i Norden och stiger ibland så högt upp, att det kan ses i Norge sunnanfjälls och år 1707 syntes det i Köpenhamn. Det hafver en blekaktig, ljus färg, när det står stilla, men ibland visar det åtskilliga färger, liknande regnbågens färger, när de stiga högt i vädret, och rör sig hastigt upp och ner i många knippen, liksom många orgelpipor stode bredvid hvarandra, hvilket sker med otrolig hast, liksom blåsbälgar pustade ut dem i luften, hvarefter de hasteligen stiga ner igen och alldeles försvinna och återigen tändas på annat- 154 —

ställe. Norrskenet försvinner så snart det börjar dagas.

Hvarifrån detta sken kommer tyckes vara mycket underligt, eftersom det ej kan vara någon reflex af solens eller månens ljus; man kan ej heller veta, om under Nordpolen finnas så stora eldberg, att lågorna därifrån kunde lysa mot isbergen och däraf gifva en reflex i luften och skyarna.

Det förefaller ej orimligt, att en järnmateria, medelst brinnande eldberg, har sitt aflopp under Nordpolen och impregnerar luften så rikligt, att magneten däraf finner näring och vederkvickelse.

Dock, låt vara att under polen finnas eldsprutande berg, man kunde ändå tvifla på att norrskenet kan hafva sin orsak däri, utan man kunde påstå, att det kan finnas djupa dalar mellan isbergen, i hvilka luften pressas ihop och, liksom en blåsbälg ur ett hål, pustar de belysta skyarna högt upp i luften, eller ock att reflexen af de uppstigande lågorna och deras hastiga rörelser presentera sig i skyarna såsom i en spegel, i hvilken man ser ej endast det återspeglade ljuset och strålarna utan äfven deras rörelser.

Af dessa konjekturer och gissningar kan enhvar taga så lnycket som honom lyster, eftersom man därom ej kan hafva någon säker erfarenhet.»

Björnstad och Jörgen lågo tysta utsträckta på trätaket, som vette mot bråddjupet och voro alltså ännu skyddade för fiendens kulor. Nu bidade de hvad— 155 —

som komma skulle. En högtidlig, vek stämning tycktes behärska Björnstad. Han hade knäppt händerna under nacken och såg upp mot de blinkande stjärnorna.

»Lille Jörgen», sade han omsider; »haf tack, kära du. I detta ögonblick är jag säkert närmare Gud än någonsin. Nu skall jag bikta mig för dig. Tack, du lille gosse, som rädd och bedjande såg på mig med dina blå, trohjärtade ögon, när jag gaf dig en rättvis tuktan. Kommer du i håg: en gång tog du af mössan och bockade dig efter bestraffningen? Jag slog dig aldrig sedan dess. Jag känner dig nu och är glad däröfver i natt, då det kanske blir slut med mig och mitt elände. Gud signe Norge! Gud hålle sin hand öfver Maria, gossen och dig! — Tror du ej, att jag vet, att du i detta nu kan rädda dig som en ekorre», fortfor han en stund efteråt, »på furan där, som lutar öfver mitt tak och hvilken jag lät stå där för din skull. Jag såg dig som gosse mången gång svinga dig hit öfver, när Maria därnere lockade dig med sötsaker och annat klifs. Men du stannar i natt hos mig, min gosse, du flyr ej; det är min stolthet: en god norrman stannar hos mig.»

Jörgen låg stödd på sin armbåge och såg Björnstad in i ögonen.

»Tack för smörjen, morbror, än en gång tack för smörjen!» hviskade han och smög sin hand in i Björnstads.

»Detta är stort, det är rent af härligt!» utbrast- i56 -

den ensamme mannen, släppte bössan och öppnade armarna, som om han famnade himlen. »Jag tackar dig också, allgode Gud, för den näpst jag fick — den har lärt mig att söka dig, jag har aldrig förr kunnat vara tacksam därför.»

Han teg.

»Ser du aftonstjärnan däruppe?» fortfor han en stund därefter. »Den lyste mången kväll öfver min sorg och min glädje, mest likväl öfver sorgen. Aldrig, tyckes mig, hafva solens strålar klarare belyst de menskliga lagarnas nakna elände än stjärnan däruppe i afton i evighetens glans, lagen, utgrenad i sina minsta detaljer ända från härskaremakten med Guds nåde, godtycket, ståndsprivilegierna, herren och trälen, domare och råd i skön förening, hela denna hoptrasslade härfva af våld; jag ser det hela i allt sitt elände. Alla mina dagars ljus var blekt, men detta i afton strålar i klart sken inom mig. Jag grät blod, nu känner jag

solens blod inom mig -----Lille Jörgen, säg dem alla

och Maria, att den dag jag känner min sista blodsdroppe flyta, får jag fred, norskt blod flyter då för Norges frihet. Välsignad den kula som fäller mig! — Det är som hade jag på mig i afton helgdagskläderna, — den norska nationaldräkten!»

Han teg. Det glimrade något vått i hans ögonvrår, men det var säkert ingen tår. Jörgen låg framåtlutad och såg Björnstad in i ögonen.

»Du talar sällsamt, morbror», hviskade han; »det- 157 —

är som om jag hörde min violin gnissla inne i främmande skogar. — Jag håller så mycket af dig, det tyckes mig som vore jag din egen son.»

»Norges son», svarade Björnstad. »Nu nog med det talet. — Stackars Maria därnere! Hjärtat skälfver i hennes bröst för mig, men svenskarna göra henne ej något ondt; det är ridderlighet hos det folket. — Jag beundrar krigarhjälten Carl; det är en man, det!»

Jörgen reste sig till hälften, slog armen om mor-brodrens skuldror och drog honom till sig.

»Låt oss nu bedja en bön», sade han. »Hvem vet huru detta kan sluta.»

De bägge männen togo sina mössor i händerna; deras läppar rörde sig.

Strax efter hörde de buller nere inunder. Svenskarna hade trängt upp på löftet och undersökte detsamma. Björnstad lade nytt fängkrut på sin bössa. Jörgen satt ofvanpå loftsluckan för att gifva den större tyngd. Norrskenet steg och sjönk och förlänade skådespelet ett förökadt, vildt och romantiskt skimmer.

»Gifven er i godo!» ljöd plötsligt en röst i närheten af de belägrade; ett gapskratt beledsagade dessa ord.

Jörgen vände sig om. Öfver husets breda skorsten visade sig två svenska soldater; deras muskötpipor glänste i

månskenet.

»För Guds skull, morbror», hviskade Jörgen, »låt mig råda. De männen ha rätt; man måste taga dem på vänligt sätt.»- i58 -

»Sådant försåt!» fortfor Jörgen vänd mot svenskarne. »Väl har jag hört att kung Carls gossar, gingo i rök och damm, men aldrig har jag hört, att de svärtade sig i sotiga skorstenar för att falla ärliga fiender i ryggen».

»Bort med vapnen!» befallde sergeant Erikson.

»Ännu ären I då bara två!» menade Jörgen.

»Här är ett par till!» ljöd ett vrålande från takåsen. Ett brak ledsagade dessa ord. Träsplintorna, som bildade taket, splittrades, svenska soldater och muskötpipor syntes i öppningen.

»Bort med vapnen!» sade sergeanten ånyo. Ett — två —!»

»Vänta litet, stränge herr underofficer!» sade Jörgen undfallande och lät sin blick längtansfull glida öfver mot den mörka skogen på motsatta sidan af klyftan. »Jag ser nog att I ären våra öfvermän, men hvad tän-ken I göra med oss, när I nu fången oss lifslefvande?»

»Repet!» dundrade sergeanten; — »om det för öfrigt är omaket värdt att göra så mycket väsen af stråtröfvare sådana som ni. — Lägg an, soldater!»

Ett sakta klirrande hördes, medan soldaterna ändrade handgrepp om bösskolfvarna. En ohygglig tystnad inträdde. Björnstad stod upprätt i månens sken; hans breda panna bildade en skinande ljusyta, hans väldiga bröst sträckte sig mot fiendens bössor, lugnt och värdigt, som vore det här endast fråga om att mottaga en furstlig utmärkelse för trogna tjänster.— 159 —

»Ett — två!» ljöd åter sergeantens kommando.

»Vänta litet!» ropade Jörgen och sprang framför morbrodern. »Aren I kristet folk och sänden två män i döden utan att unna dem tid till bön?»

»Bedjen, men kort!» svarade sergeanten otåligt.

»Sedan de hatt så besvärligt med att komma hit upp på taket, tycker jag att herr sergeanten bör underlätta nedstigningen för dem», yttrade Månsson, som, åtföljd af tre män, krupit bakom takåsen bort till sergeanten.

»Hvad menar du?» frågade Eriksson barskt.

»Ah, huset här är ju ett örnnäste, som hänger öfver afgrunden; låt oss tvinga männen där med våra sablar ut ifrån taket, så spara vi krutet och ha därtill stort nöje af att peta litet på dem, innan de skola till att hoppa.»

»Inte så illa», sade sergeanten. Det är två farliga missdådare, våra kamraters blod ropar efter sträng hämnd.»

Under bedöfvande jubel slogo soldaterna krets om fångarna.

Jörgen stod lugn vid Björnstads sida; han tycktes med spänd uppmärksamhet lyssna ut mot skogen.

»Nåväl!» sade han till sergeanten. »Lika så gärna hoppa i döden som krypa i den. I mån endast, stränge herr officer, tillstädja en döende hans sista bön. I mån ej förmena mig att ännu en gång spela den visa, som jag spelade för kung Carl efter slaget vid Pultava!»— i6o —

»Det skulle väl ej vara en liten lögn för att rädda lifvet?» frågade sergeanten hånfullt.

»Han spelat för kung Carl vid Pultava?» ropade trumpetare Månsson och stälde sig framför Jörgen, i det han ryckte till sig trumpeten från sin sida. »Denna spelade jag för vår kung, när han körde från slaget och aldrig såg du härligare hjältar än svenskarne i nederlaget!»

Han satte instrumentet till munnen och blåste de första stroferna af den svenska fanmarschen. Tonerna ljödo hårda och skärande genom natten.

Jörgen ryckte föraktfullt på axlarna.

»Fick du också af kung Carl för den musiken hans bild att bära?» frågade han, drog fram en medaljong från bröstet och höll den högt i luften. »Du spelar ju falskt och trakterar ditt instrument som en slaktare.»

»Falskt, slaktare!» skrek trumpetaren och sprang in på Jörgen.

»Gif honom din trumpet och låt oss se, om han kan blåsa sin begrafningssång bättre», sade sergeanten. •

»Det tut-hornet duger ej till musik», svarade Jörgen. »På väggen här nere i storstugan hänger en fiol; hämta hit den, så skall jag spela för er den visa, som bräkte tårar i ögonen på hjältekonungen Carl, då han låg sårad och pinad på sitt läger. Det är allt.»— i6i —

Sergeanten gjorde ett tecken. Månsson försvann genom taket.

Ett egendomligt leende for öfver Jörgens ansikte, medan han såg öfver mot skogen och slog händerna ihop, liksom för att värma fingrarna.

Om en stund fick han Halvors fiol.

»Lira nu af din visa i en hast!» sade Månsson och skrattade; »efteråt skall jag som en äkta slaktare sätta denna i ditt hjärta!»

Han svängde sabeln öfver fångens hufvud.

Jörgen tog fiolen och lade den mot kinden. En bred, skärande ton, som aldrig tycktes vilja sluta, bröt fram under första stråkdraget; därefter gled vaggvisan fram, blid och vek. Den ljöd som ett barns bön om hjälp, en maning, ett ångestrop i dödsfara. Jörgen höll upp och lyssnade, som om han väntade ett svar. Då for plötsligt samma gåtfulla leende öfver hans ansikte; han kastade hufvudet bakut, såg upp mot stjärnorna och spelade värmlandsvisan. Blida, innerliga toner stego fram i skymningen, de kommo som en saknad, som en hälsning från hemlandet, som ett vemodigt minne, skuggrikets hemlighetsfulla röst till de lefvande. Rikare och mäktigare banade tonerna sig väg under de allt ifrigare stråkdragen, lifvets längtan, segerns fröjd ljödo slutligen i den gamla gripande folkvisan.

»Han rår ej för att det låter så vackert, det är

dödsångesten, som kittlar honom i fingrarna!

Cant Etlar. II—• 2 —

Jörgen stod där omgifven af druckna, lyssnande soldater. Några kände berusningens lätt väckta högtidlighet, med bössorna färdiga till exekutionen, andra stodo tysta, gripna af ögonblickets storslagna romantik och drucko i detta ögonblick omedvetet ur rena källor, af poesiens, af barnasinnets evigt porlande strömmar. Fosterlandet, detta endast till hälften förstådda ord, genomdallrade dessa ofullgångna själar. Det blef helt tyst. Det stora fosterlandet, menskligheten, det svenska, norska eller utländska, stod inför dem alla.

Jörgen lät stråken sjunka. Sergeanten gick fram till honom.

»Fram med den bild, du säger att vår kung gaf dig!» sade han. »Det kan ju ligga någon sanning däri.»

Jörgen öppnade medaljongen. »Sen och kännen igen den alla», utbrast han med låg röst. Man igenkände i det bortdöende norrskenet Carl den tolftes ansikte med de smala kinderna och det manliga, orubbliga lugnet.

»Det är rätt», sade underofficeren och höll handen hälsande till mössan, medan han betraktade bilden. »Här fattas bara huggvärjan, som vår kung alltid släpar långs marken. Uppställning soldater!»

Soldaterna slöto leden.

»Skyldra gevär för denne man!»

Soldaternas hälsning klirrade taktfast i den lätta, kalla luften.

»Den mannen bär vår konungs bild om halsen; därför sända vi honom i döden med officershonnör.»— IÖ3 —

Soldaterna lödo ifrigt och beredvilligt.

I väster rodnade himlen af den nedgående månen, hvilken hängde som ett eldklot öfver den svarta skogen. Tvänne facklor af furuträ, som voro tända för exekutionen, kastade ett dystert sken öfver de ärriga krigareansiktena.

»Nu in på dem med sablarna och så ned i djupet med dem!» kommenderade underofficeren.

»Nu endast en bön, svenske man!» sade Jörgen; »blott en helt kort för edra egna syndiga själar!» ropade han med höjd röst, slog armen om Björnstads axlar, medan soldaterna trängde dem steg för steg närmare mot bråddjupet.

Ett uggleskrik hördes bortifrån skogen.

»På knä, morbror!» hviskade Jörgen. »Lägg dig rak lång på taket. Snart skjuter klockar Bakke och hans folk därborta.»

Björnstads kämpagestalt vacklade under Jörgens tryck. Han sjönk på knä. I detsamma kastade Jörgen sig öfver honom, pressade honom ned mot taket och ropade med sina lungors fulla kraft:

»Skjuten, norske män — för Guds skull skjuten!»

En blixt, åtföljd af skarpa knallar, bröt fram från skogens stammar; fem svenska soldater sträcktes ner på husets tak.

»Förräderi!» ropade sergeanten och kröp med de återstående soldaterna hastigt ner genom hålet i taket. Ett jubelskri hälsade de flyende; klockaren från— IÖ4 —

Id, Halvor och deras män kommo fram mellan träden på andra sidan af klyftan.

Men längst borta syntes den smärta gestalten af en flicka. Hon hade i dödsångest bäfvande lyssnat till fiolens toner, — hade för länge sedan förstått, att han däruppe spelade den stora passionens fröjd och frälsning in i hennes själ.

Björnstad reste sig med en suck.

»Så vända vi då åter till den gråa hvardaglighe-ten», sade han. »Men tillstå, du birfilare: då du spelade din mors vaggvisa, trodde äfven du, att det led mot den långa hvilan?»

»Skratta ej, morbror, håna ej», jublade Jörgen och pekade uppåt med stråken. »Då jag spelade den visan, trodde jag fullt och fast, att vi skulle blifva hulpna. Det är en helig trolldom med den. Hvarje gång jag i nöd och betryck spelar den sången, så klarnar det upp och jag får hjälp — ty mor är med, skall jag säga dig.»

Det var så dags att ljus och mörker brötos mot hvarandra. Morgondimman strök mellan de rimfrusna grenarna. Då hon lättade och solen segerrikt bröt igenom, lågo, enligt ögonvittnes tryckta berättelse, fem svenska soldater på Björnstads tak, »och de glömde sedan att gå ner.» SPIONEN.jyj^orgonen därpå låg Svendsen Bakke i en murad fördjupning på utsiktsberget ofvanför hans gård, Bakke. Härifrån kunde han hålla utkik mot den svenska gränsen och på samma gång se hemmet därnere vid Bakkesund, som här är omkr. 300 meter bredt. Stället bär ännu namnet »Klockaresängen» och visas som en af traktens sevärdheter. I våra dagar äges denna gård af en bildad och beläst bonde, Mathis Bakke, hvars slägt har ägt gården sedan klockarens död. Eftersom gården ligger nära intill gränsen blef den under alla krigen med Sverige hemsökt af fienden.

Svendsen Bakke satt denna morgon med bössan vid foten och såg framför sig i dimmorna, som jagade hvarandra i dalen. Här väntade han nu i uppoffrande kärlek till sitt land. Han hade gjort upp sin räkning med lifvet och hade fred med sig själf. I dag satt— 168 —

han här i sitt lifs fulla kraft, beredd att i morgon träda in i evigheten. Hemma i stugan växte hans söner upp, det unga Norge, hägnadt af en förståndig moders vård, — hvad betydde nu hans lif, ifall han kunde gagna sitt land? Han var det gamla träd, som redan satt frukt och var färdigt att falla för yxan.

Bakke var i dag åter iförd islandströja, med ett läderskärp om lifvet, hvarur framstucko en pistol och en lång täljknif i en utskuren träslida.

Nere i dalklyftan hördes ännu vargarnas tjut. På den tiden växte ännu ogenomträngliga skogar på de vackra höjdsträckningarna. Här lefde ännu vildtet i frodiga skaror och gjorde vintervägarna osäkra på ljusan dag, när frost och snö gjorde födan knapp. Solen steg upp öfver Idslätten, hundratals vidyfviga furuträd och granar, som under gångna århundraden bevittnat svenskarnas talrika infall i landet, sträckte sina röd-barkade grenar ut öfver marken; den allt högre uppgående solen mäktade knappast tränga igenom dess flätverk. På andra ställen stodo träden glesare och bildade luftiga perspektiv mot det blånande fjärran, som fångade fantasin och ledde henne in i ännu villsammare trakter i skogarnas djup.

Knarrande steg hördes på fjällstigen och Halvor kom fram. Han bar på ryggen i en rem ett tungt skrin, ur bältet stack fram en väldig ryttarepistol, ett krigsbyte från den sista blodiga natten, dess blank-skinande kolf och pipa förrådde att den nyligen varitJörgen stod där omgifven af lyssnande soldater. Sid. 162.

Tullbergs tr., Sthl— 169 —

föremål för en omsorgsfull upputsning. Dessutom bar han i ett snöre öfver axeln ett signalhorn.

»Bra att du kommer före utsatt mötestid», sade klockaren och reste sig.

»Jag är så bedröfvad, morbror,» sade Halvor och slängde bördan från sig. »Jag trodde ej, att det i världen funnes en så tung sorg att bära.»

»Är det något illa fatt där hemma?» frågade Svendsen Bakke.

»Ah nej!» svarade Halvor; »far och mor ha flyttat in i moster Ullas stuga, emedan svenskarne skamfilat hela vårt hus, krossat rutorna, slagit sönder möblerna, och ingen af stadsfolket eller grannarne vill hjälpa oss att laga det, ty nu är ju far fredlös».

»Huru är det med din mor?» frågade klockaren.

»Mor ligger sjuk i moster Ullas säng; mor är ju bara en kvinna och så god och svag. Du tror det ej, men hon grät också öfver de fallna svenskarna, som i morse buros ut af vårt hus!»

»När vi i natt komma hem från Colbjörnsens ärende till svenska lägret, så flytta vi dina föräldrar ner till mig på Bakke» sade klockaren, »i mitt hus äro de fredlysta.»

»Mor flyttar ej från far, och far stannar på fjället», sade Halvor bestämdt. »Olaug är borta», tillade han sakta.

»Olaug?» frågade Bakke.

»Jag bad henne så vänligt stanna hos mor, men— 170 —

hon skakade på hufvudet och sade att ett olycksbarn ej hade någon varaktig stad under Björnstads tak. Så tog hon sina fattiga kläder och gick till din kyrka i Id. Jag följde henne och stannade utanför dörren. Ack, morbror, det är visst ej många människor i världen, som burit en så tung sorg som jag i denna morgonstund. — Hon släpade sig fram längs bänkarna som en sjuk och trött gammal varelse och hon skakade ideligen på hufvudet samt hviskade: 'mitt gamla hem — mitt gamla hem!' Hur vinden bet och tåren frös på hennes kind, där hon låg och grät på mormors graf! Hon kysste träräcket om grafven och sade med hög röst: 'Herre Fader, Du som kan böja alla hjärtan, foga det så, att jag får komma hem igen!' — Nu har hon gått till Halden och sin nya plats och jag är skuld till det hela, därför är jag så bedröfvad och hjärtesjuk.»

Bakke hörde på, medan han ordnade några små-paketer i kramlådan, som Halvor hade med sig, och fördelade innehållet, ullsaker och tobak, i tvänne bylten.

»Vi äro alla i dag som Olaug hemlösa i fiendens våld», sade han. »Låtom oss nu först söka rädda vårt land, sedan hämta vi hem Olaug, din mor och oss alla.»

Han gaf Halvor den ena packen, tog själf den andra och så begåfvo de sig af för att, enligt Peder Colbjörnsens

önskan, utforska fienden och bringa säker underrättelse om hans styrka och ställning och planer på Fredrikshald.

»Du har rätt, morbror!» utbrast Halvor. »Nu måste vi slåss som män; sedan kommer väl allt annat af sig själf. — Att detta skulle hända mig just på den lyckligaste krigsdagen i mitt lif!»

En stund därefter mötte vandringsmännen två bönder, Nils Nordby och Jöns Aas.

»Hvart ämnen I eder, klockare Bakke?» frågade Jöns Aas.

»Vi skola till svensken och sälja honom litet tuggtobak och andra småsaker», svarade Bakke smilande. »På samma gång är han kanske så hygglig att tala om för oss litet, hvad han har för sig.»

»I måsten taga en annan väg, klockare», sade Nils Nordby; »några svenska ryttare komma hit nedåt och de se mycket roflystna ut, snart vika de om bergudden.»

»Huru många äro de?» frågade klockaren.

»De äro tjugofyra man och ha en öfverstelöjtnant med sig.»

»Då få vi väl gå undan för dem», sade Bakke lugnt och gick in i tjocka skogen.

Här lade han och männen sig i bakhåll. Då de legat en stund, fingo de se en fiendtlig rytteriafdelning komma i full traf på den smala skogsvägen. En samtida vapenkamrat berättar om denna morgons händelse ordagrannt följande:

»Klockaren och de andra bönderna sköto på fienden och träffade så väl, att öfverstelöjtnanten, som

hette Baltzer, strax föll död ner till marken och hästen äfvenså. Öfver dessa oväntade skott blefvo alla hans medföljande folk förfärade och gåfvo hästarna sporrarna samt redo bort. Då de nu i förskräckelsen hade flytt bort därifrån en fjärdingsväg, mötte de en bondflicka, på hvilken de hämnades sin förtret och visade sin stora manhaftighet, i det de höggo henne i axeln, därför att hon ej ville bekänna, hvem som låg i skogen, hvilket var omöjligt för henne, eftersom hon ej visste det. Då de nu ej fingo någon underrättelse därom, tyckte de, att det ej var passande, att på sådant sätt öfvergifva sin öfverstelöjtnant utan att tillse, om det fanns flera än de två, som de hört skjuta, hvarför de vände tillbaka med ängsligt mod och funno öfverstelöjtnanten dödsskjuten tvärs igenom pannan. De började då skrika och förmana klockaren och hans bönder, att om de hade mod, de då skulle fram genast. Likväl stodo de ett godt stycke från platsen, där de hämtat liket. Men den gode klockaren Bakke och de andre bönderna förstodo mycket väl det gästabud de blefvo inbjudna till och lågo därför stilla i afsikt att skänka dessa goda svenska män hvar sitt par kulor och sedan gå sin väg. Då fienderna nu ej hörde af någon på klippan, drogo de bort med hvad de hade fått, stoppade liket i en säck och förde det med sig.» — Den klippa, där öfverstelöjtnanten blef skjuten kallas än i dag »Baltzarklippan» eller »Generalkloven», *) eftersom

*) En klove är en liten sänka mellan tvänne berg.

tradition och folksägen sedermera befordrat den fallne officeren till general, hvarpå det ej skulle varit brist i Carl XII:s armé.»

— »Gud vare hans själ nådig!» sade klockaren allvarligt och trädde fram från sitt gömställe. »Han var vår fiende; nu är han min anklagare hos Gud.»

»Nej, morbror, vår Herre säger till honom: »en sådan en, som smyger sig in i norskt land i mörker och oväder och framkallar örlig och öfvervåld!» utbrast Halvor, hvilken tycktes hafva skakat af sig morgonens sorg, stolt och lycksalig öfver denna manliga bedrift. »Såg du, hur generalen slog armarna i vädret, då han föll ner från klippan som en sandsäck? Han sade visst farväl till oss. Hurra, det är något annat än att skjuta vargar och ekorrar. — Där ligger han nu i säcken, den svenske generalen!»

»Tyst, pojke!» sade klockaren barskt. »Man hånar ej den döde, han föll som en ärlig soldat i sin konungs tjänst.»

»Det gjorde han, men han föll för en ärlig, norsk kula, som värjde sitt land, och du är den tappraste klockare

Norge haft, morbror Bakke, jag tycker mycket mer om knallen i din bössa än om kläppen i din klocka — sippedeia — en svensk general!»

De gingo nu vidare tysta och undveko hufvud-vägen. Jöns Aas och Nils Nordby sade farväl litet längre fram. Bakke och Halvor kände hvarje stig och klyfta och klipphåla på fyra mils omkrets. Efter— 174 —

förloppet af en timma, hvarunder de banat sig väg på slingrande fjällstigar, utstötte klockaren ett skrik som en orres. Det besvarades högre upp i fjället och en bonde kom springande nedför mellan klippblocken.

»Du låter vänta på dig, Haavi», sade Bakke.

»Vår ko är illa sjuk», svarade bonden, »hon står och hänger och förtär hvarken vått eller torrt. I, som ären en i läkekonst och böcker så förfaren man, vet väl råd därför?»

»Har du sett något till svensken, som jag sände dig att spåra efter?» frågade klockaren barskt.

»Ja, här ligger en afdelning på omkring 1500 man rytteri och fotfolk norrut härifrån bakom kolmilan.»

»Det är bra», sade klockaren. »Gif kon i afton ett friskt uppkok på timjan och krusmynta och andra starka örter — fastän du förtjänade att mista din ko, eftersom du först tänker på att hon är i fara och sedan att ditt land är i nöd.»

Bakke och Halvor fortsatte vägen i den riktning bonden angaf att svenskarna lågo.

Solen hade gått i moln och den korta vinterdagen led mot sitt slut, när de nådde en fjällsluttning, som om sommaren bär många mossarters rika färgskiftning, från den varmaste terracotta till det ljusaste guld. Nu låg klippan där i svart och hvitt; tid, regn och vinterns kyla hade fårat henne med forntids runor; grå och blååktiga dimmor fyllde klyftorna, tunga skyar hängde fast i trätopparna öfver de granbevuxna sluttningarna.- 175 -

»Jag ser dem, morbror», hviskade Halvor, som smög sig några steg framför Bakke, »de hafva tändt vakteldar därnere att koka mat — de myllra som maskar i en främmande mans mjölsäck.»

»Ära din fiende, pojke!» sade klockaren. »Hein lyder sin konungs bud, du ditt lands; hvar och en kan vara god för sig.»

»Ja, svensken kan vara god för sig, om han vill lämna Norge i fred för sig», svarade Halvor häftigt. »Hvad tror du han skulle säga, om vi så där störtade oss in i hans land och slogo in fönster och dörrar i hans rike? Se hur lågan flammar under rökmolnen därnere och se, morbror! — vapen blänka genom röken. Det är som en härlig saga ur sagoboken! Vore det ej svenska fiender, så ville jag vara med ibland dem därnere.»

Klockaren fortsatte sin vandring utan att svara; hans tankar rörde sig om hans ärende, han såg och hörde, han spejade och lyssnade och gick lugnt vidare.

Liksom på ett tyst kommando började plötsligt trummor och trumpeter att ljuda rundt omkring dem. Soldaterna sprungo upp från eldarna, strömmade ut från säterhyddor och granriskojor för att samlas kring fanan, en psalm ljöd igenom skymningen, doft och pliktmässigt sjungen af hesa och spruckna men ock af klara mansröster. Några sjöngo med känsla, andra af vana, det ljöd högtidligt i den stilla skogen.

Hvarje morgon klockan sju och hvarje afton klockan— 176 —

fyra lät kung Carl sina soldater hålla bön. När den timman slog och trumpeten skallade, stannade manskapet till och med under en frammarsch, hvarje soldat föll på knä på den plats han stod, äfvenså kungen, hur uppblött eller sumpig vägen och marken än var. Kung Carls djupa gudsfruktan stämde noga öfverens med hans rena seder och måttliga vanor, hans oegennytta och gifmildhet, men stod i påfallande strid med hans oförsonlighet och krigslystnad. Själf bar Carl XII alltid Gustaf Adolfs bönbok i sin ficka och läste däri hvarje morgon och därtill söndag eftermiddag och antecknade till en början hvarje gång han genomläst boken. Då han för fjärde gången påbörjat läsningen från början, ref han likväl bort anteckningen från sin minnesbok, på det ingen skulle tro, att han prålade härmed.

Klockaren hade stannat; han knäppte i hop sina händer och lät hufvudet sjunka. Han kände andaktsstunden i sitt hjärta lika fullt ibland fiender som i sin egen kyrka. Halvor gjorde som han såg morbrodern göra, men hans blick flög oroligt och nyfiket fram och tillbaka öfver de fientliga grupperna och ban råkade säga »helgadt vare mitt namn», i stället för »ditt namn», när han läste Fader vår.

En stund efteråt trädde Bakke och Björnstads son in i svenskarnas läger. Rundt omkring hade man rest tält och hyddor af grankvistar; utanför lägret stodo rustvagnar, fältkanoner och rytteriets hästar;— 177 —

här och där lågo kastade på snön grytor, yxor, kort sagdt, där härskade det virrvarr, som var egendomligt för den tidens arméer under frammarsch. Ett dämpadt sorl fylde luften under furuträden, hvilkas kronor i afton voro tysta. Klockaren gick oförskräckt framåt; de vid vägen utställda förposterna hade ej märkt de bägge männen, som kommo fram ur skogen.

»Hvem där!» ropade några soldater, och sprungo upp från lägerelden.

»En stackars köpman, som tänker göra affär med ett och annat i kung Carls läger», svarade klockaren och stannade.

»Gripen dem och undersöken dem!» befallde sergeanten.

Ett par soldater utförde befallningen, men funno intet misstänkt.

»Jag har ett par duktiga kragstöflar, viljen I ej också undersöka dem?» frågade Halvor enfaldigt.

I ett nu voro klockaren och pojken omringade af väderbitna, förfrusna, svenska krigare; de uppstrukna knäfvelbårarna, de ärriga ansiktena och uppsvullna händerna bjödo välkommen. Sergeanten kommenderade barskt, i det han pekade på krämarens byIten:

»Låt oss se på varorna då!»

Svendsen Bakke utbredde sina varor omsorgsfullt på ett hässtäcke. Halvor såg sig omkring med spelande ögon.

»Ylletröjor och vantar!» sade underofficeren för-

Carit Etlar. 12- i78 -

aktligt, »sådant brukar hvarken kung Carl eller hans män — tuggtobak — får vara för mig — brännvin — det lifvar, vid Gud, upp en i edra förbannade is-fjäll! — Hit med brännvinet!»

Klockaren och Halvor skänkte beredvilligt i ur sin kagge åt de köplystna soldaterna.

»Hvad har du där?» frågade den misstänksamme soldaten och pekade på en packe som Svendsen försiktigt men på ett tämligen i ögonen fallande sätt lade åt sidan.

»Det är grannlåt till den svenske generalen», sade klockaren.

»Det är gift», sade Halvor och ställde sig framför packen.

»Svenske generalen!» yttrade sergeanten, »det är i natt kung Carl själf.»

»Själfvaste krigsmajestätet!» utbrast Halvor och tog mössan af sig. »Ack, om jag kunde få se honom i ansiktet, blott en enda gång, så skänker jag med ens hela mitt dyrbara bylte till er alla. Kung Carl, soldaternas mäktigaste soldat — Herre Jemini, morbror, bed dem då, att vi få se honom, blott en endaste minut. Jag vill så gärna se honom.»

Gossens oförbehållsamma entusiasm tilltalade den svenske underofficeren och kom Svendsen Bakke väl till pass.

»Om I kunden bevilja oss en så förmäten bön», sade han, »ifall kung Carl verkligen finns här i lägret,— 179 —

ty nere i Fredrikshald sade man i morse, att han tågat med hären mot Christiania.»

»Kung Carl är öfverallt och ingenstädes», svarade sergeanten. »I går afton kom han hit, en häst störtade på vägen under honom.»

»Störtade?» utbrast Halvor.

»Kungen älskar sina krigare, skall jag säga eder, och menar att vårt yrke är det yppersta på jorden», fortfor sergeanten med självkänsla. »I går inspekterade han rytteriet vid Enningedalsbron.»

»Kors, han I rytteri äfven där?» utbrast klockaren med förundran.

»Månne de kunna där hafva någon användning för sådant här kram?»

»Ja, rytteri ha vi nog af, bara edra förbannade klippor gåfve litet mera foder. Öfver hundra hästar måste vi släppa lösa om natten däruppe, för att de må få något att beta af.»

»Oj, oj, öfver hundra hästar!» sade Bakke. »Men det var kung Carl I tälten så vackert om.»

»Kung Carl kämpar vid vår sida som en trofast kamrat och för att förbinda våra sår, rifver han sönder sin egen skjorta.»

»Sin kungliga skjorta?» inföll Halvor.

»Men han fordrar, att vi svälta och frysa i lijäl utan att knysta», fortfor sergeanten och tömde den tennbägare, som Bakke räckte honom. »Den af oss, som ber fienden om kvarter — fy! — han är bränn-— i8o —

märkt. Och vår kung kan lugnt se oss blöda och falla i tusental, han rider segerstolt öfver sina svenskars lik.»

»Det är ej något att klaga öfver», sade en gråhårig soldat, »han svälter i kapp med oss, vi höra hur hans hjärta klappar för oss midt under kanonernas dån. Lefve vår kamrat, kung Carl!»

Ett lefverop ljöd doft och klanglöst öfver snökullarna i den stelfrusna trakten.

»Eder kung tyckes vara en bra karl», sade klockaren.

»Eder kung blir också en bra karl, ty snart är kung Carl eder konung.»

»Och asiaternas och turkarnas också», sade Halvor och bockade sig. »Kunna vi få lof att se honom?»

Svendsen Bakke delade under detta samtal ut sin tuggtobak utan att så noga se på betalningen och alltsammans gick mycket fredligt till. Vaktelden kom de mörka furustammarna att skifta i rödt, träden kastade sina mörka skuggor öfver soldaterna, som logo och sjöngo medan älfven låg stelfrusen och tyst.

»Ja, sådan är vår konung», sade en ärrig soldat och saluterade med den afbarkade grenen, hvarmed han rörde om i grötgrytan som med ett roder. »Nu ligger han på en bädd af granris därborta i säter-hyddan och håller dom öfver general Aschenberg, som nyss drog sig ur landet med sitt regemente, där-— 181 —

för att eder prest i Skjeberg berättade honom röfvare-historier om att I förehaden ett stort öfverfall.»

»Ja, Aschenberg sprang nog klockan i på natten från ölet, som stod och jäste i karen och från degen, som man samma afton satt till för hela regementets underhåll!» skrattade Halvor, »och eder general hann knappast skicka bref åstad från prestgården, förr än presten var färdig att gifva vårt folk underrättelse därom och snappa bort posthästarna. *)

»Jag vill så gärna bort och se kung Carl», återtog Halvor och kastade hela innehållet af sin packe på en gång till soldaterna. »Blott en enda titt utanför fönstret, det kan ju icke skada honom. Säg ja, — å jo, stränge herr öfverste?»

Sergeanten stod stilla och betänkte sig ett ögonblick, därefter vinkade han åt Svendsen Bakke och Halvor, att de kunde följa honom och gick öfver

*) Prosten, herr Peder Rumohr, som tjänat såsom kornett under hertigen af Wurtemberg emot Jakob Stuart, gjorde sig välförtjänt under kung Carls infall i Norge, därigenom att han medelst list och falska rykten förledde general Aschenberg att draga sig tillbaka öfver gränsen och på sådant sätt i väsentlig mån bidrog till att norrmännen slogo en svensk afdelning vid Moss, där bl. a. kung Carls krigskassa eröfrades och fienden förlorade 300 man. Då kung Carl med oförrättadt ärende drog sig tillbaka från Christiania, lät han öfverrumpla presten och

släpa honom med i fångenskap till Sverige, där han efter två års lidanden dog i skörbjugg och vattensot, »då han mest förtärde bedröfvelsens bröd.» Enligt sin önskan fick han till begrafningstext Job 3 v. 18: »där hafva fångar frid med androm och höra icke trugarens röst.»

mot ett litet snötäckt trähus, som stödde sig mot klippväggen.

En röd vakteld lyste genom den öppna dörren ut öfver snön. En skiltvakt gick med dragen sabel fram och tillbaka framför hyddan. Sergeanten växlade några ord med honom, så vinkade man åt de bägge främlingarna att de under bevakning af underofficeren fingo se in genom den lilla rutan.

Halvor trädde fram till fönstret framför morbrodern, men han drog sig strax tillbaka och hviskade:

»Se, se själf!»

Svendsen Bakke såg en bredaxlad man, som stod tätt innanför glasrutan midtför en sittande svensk officer. Mannen tycktes förklara något, medan officeren skref. Därefter räckte mannen ut handen och tog några silfverdalrar, som öfficeren kastade på det lilla bordet. Han skrapade med foten och gick ut ur hyddan.

Då han trädde fram i månljuset, fick man se skeppar Daniels drag under den ludna mössan. Han kände igen klockaren och Halvor och tycktes blifva obehagligt berörd af detta möte, fann sig emellertid snart och hviskade med ett bredt grin:

»Svenska eller norska pengar fylla lika bra i bössan — eller hur, morbror? En sådan slug gudsman jag har till onkel! Går han ej här och kuggar sitt eget fädernesland midt framför näsan på en!»

Klockaren såg på honom med en af vrede flammande blick, som kom Daniel att sänka sin blick.

»Stackars hemlöse man!» sade Ole Bakke med låg röst.

»Jag är just ute och knogar i hop till ett litet nätt och hyggligt hem», svarade Daniel.

»Du blir ändå i alla dina dagar en hemlös stackare, ty du har ej något fädernesland», sade Bakke och vände sig bort från honom.

»Fädernesland hit och fädernesland dit!» utbrast Daniel förtretad. »Det har många att vårda sig; jag har ingen annan än mig själf, som tager vara på mitt. — En sådan nedrigt slug morbror jag har fått! Går han ej här med sin kramlåda till vår värsta landsfiende och så sätter han sig på sina höga hästar, när en annan också söker att underhålla handelsförbindelserna mellan två hederliga nationer.»

»Du har ju ingen kramlåda», inföll Halvor och trädde närmare Daniel, »och likväl fick du silfvermynt för något, som du sålde därinne, medan vi —»

Klockaren tog Halvor i armen. Det kunde blifva farligt att i detta ögonblick röja resans verkliga ärende för skepparen, som nyligen sålt sitt lands hemlighet till fienden.

Underofficeren såg misstroget från den ene till den andre utan att kunna uppfatta det hastigt förda, hviskande samtalet.

»Blir det ej snart slut med det här?» frågade han barskt, i det han gick emellan dem.

Halvor sprang bort mot det upplysta fönstret. Hans röda kinder blefvo bleka, hans ögon spärrades upp, medan de stirrade genom den lilla, igensnöade rutan, som om han stode under påverkan af något öfvernaturligt. Hans fingrar slöto sig om pistolkolfven, medan han såg en syn,-som för beständigt brände sig in i hans själ. Bakke böjde sig fram och såg öfver axlarna på honom, jypdt på lergolfvet, vid sidan af den flammande brasan, låg Carl den tolfte utsträckt raklång öfver en bred hög af grankvistar, ett läger som han oftast lät i ordningställa så rikligt, att han i fält kunde dela med sig åt utvalda krigskamrater. På detta läger sof han »sött som på en blomstersäng».

Hjältekonungen låg insvept i en fotsid ryttarkappa, under hvilken hans långa värja stack fram. Hans kala hjässa lyste förundransvärdt majestätiskt fängslande öfver den mörka gestalten, hvars konturer flöto samman i det

osäkra skenet från elden och det dåsigt brinnande talgljuset vid hufvudgärden.

Carl den tolfte föraktade tidens allongeperuk. Då hans syster Ulrika Eleonora en gång sände honom en konstskickligt förfärdigad peruk, därför att hon erfor att han led af giktsmärtor i hufvudet, anlade konungen den pliktskyldigst, men då en närvarande hänryckt ut-— 188 —

brast: »Ack så präktig Ers Majestät ser ut, precis som en friare!» slet kungen den otåligt af sig och försäkrade, att han ej längre kunde vänja sig vid att hafva något varmt om öronen.

Här låg nu Carl den tolfte, nära sitt ödes mål, lugn och obekymrad. Hans majestätiska kropp, bredaxlad, smidig, af medellängd, hvilade på det friluftsläger, som hans krigaresinne föredrog framför den yppigaste säng i mjuka kvinnoarmar. De efterlefvande Carolinernas konung, härdad af otroliga försakelser, af själslidanden och själslyftningar, höjd öfver lifvets hvardagliga behof, blickade tankfullt framför sig i den norska skogshyddan. Hans blick sammanfattade måhända i natt hvad han under sitt lif upplefvat: de segerrika bragderna från Narva, Diina, Klissow, Holof-sin och nederlagen i Ukraine, Bender, men drömde nog mest om nya eröfringar här mellan Norges klippor; den berättade i glansfull ro om sagolika kämpa-äfventyr — det största af dem alla låg dock där på granrislägret, med ett leende om de fylliga läpparna, en skål vatten vid hufvudgärden, väntande på den grå morgongryningen under den främmande vinterhimmelen för att kasta sig på hästryggen och låta trumman mana till nya bedrifter. Kungen, hvars namn sedan aldrig nämndes af hans krigskamrater utan under tårar, hänryckning och längtan och hvars minne knöt ett osynligt vänskapsband emellan hans soldater på sådant sätt att i ståndsskillnaden hvarje hinder utplånades och menige— 189 —

mannen bänkades som vän och kamrat vid officerens sida, medan krigarhjältens ande sväfvade öfver dem alla, — Carl den tolfte, blodkonungen, soldaternas afgud, det var han som låg där. Han och jorden hade gjort upp räkenskaperna med hvarandra: krig på lif och död, himlens och hans räkenskaper voro ouppgjorda; han korsade ännu sin blixtrande klinga mot stjärnorna och ropade: »framåt, bussar! gån på i Herrans namn!»

Den kungliga blicken rufvade nu med örnens lugn på det förflutna och tillkommande. Den träffade den norske gossen. Rykten och sagor om hjältens bedrifter foro som en rysning genom Halvor, medan hans fingrar krampaktigt famlade på pistollåset och ett häftigt susande ljöd i hans öron. Han kände plötsligt Bakkes hand som ett järngrepp om sin arm och mor-brödrens stämma hviskade:

»Vill du ödelägga din fars och din mors hem, pojke?»

»Lefve Norge!» svarade Halvor med matt stämma.

Bakke drog honom hastigt bort från fönstret. Halvor lät sig viljelöst ledas som en berusad ned öfver fjällstigen mellan sjungande och larmande soldatgrupper kring eldarna.

»Hej, norrmän där!» ropade en soldat emot dem. Hans trekantiga hatt och svarta halsduk var det enda som syntes öfver en med halm fyld låda, ett genialiskt uttänkt nattläger, som missunnades honom af hundratals krigarekamrater, hvilka fått lägra sig på furuträdens— 190 —

gungande kronor, det vill säga i afhugget tillstånd. »Hallå, du där med skinntröjan; dinglar du också i lycksalighet? Det gör jag, men ingen kan se det, ty jag sitter fast här i min halmlåda och svänger jorden rundt — singdudelejdej — hopsasa! — Hälsa dem därnere i Fredrikshald!» vrålade han efter klockaren och Halvor! »I morgon tager jag min käraste i ert rikaste köpmanshus. — Gebe, gebe Gott, dasz es im-mer so wäre!»

I refrängen instämde de kringliggande, som rotat sig i hop i klungor och under eder och skratt turades om att ligga öfverst.

När de nått den sista vaktelden kramade Halvor klockarens hand och hviskade:

»Det var nära, morbror; men jag kunde ej göra det, min hand blef alldeles som förlamad, då jag skulle till att spänna pistolen.»

»Kungamördare ha ej någon varaktig stad på jorden», sade Bakke.

»Men i himmelen! — De skulle besjungit mitt namn i alla dalar, öfver alla fjäll ända till Ishafvet, om jag räddat mitt land och skjutit honom», klagade Halvor. »Jag kunde ej, morbror, jag kunde det omöjligen icke! Det var något som kramade kraften ur mina egna fingrar. — Nu kunde jag varit den störste hjälten i hela Norges land.» Halvor slet mössan af sig och stampade på den i vanmäktig sorg.

»Hör, morbror, hvarför kunde jag ej, hvad var— I9i —

det som hejdade mitt högra pekfinger i det härliga ögonblicket?»

»Du var väl feg», svarade Bakke.

»Feg — jag?» ropade gossen och for upp, en lefvande protest mot morbrodrens utsago. »Nå ja, då var det väl Guds finger», genmälte klockaren. »Hade du dräpt kung Carl, hängde de dig nu i den högsta granen och jag fick gå hem och tala om din död för dina föräldrar, som anförtrodde mig sin ende son och dyraste egendom.»

»Lappri!» sade Halvor och höjde sitt ljuslockiga hufvud i nattvinden. »Lappri, morbror. Då hade jag nu varit en af Norges bäste söner, och Olaug! — Ack, det skall gräma mig i alla mina dagar, att jag ej sköt.»

När de kommit förbi den sista vaktposten, såg Bakke Daniel stå och tala med sergeant Erikson; han slog med armarna och pekade mot konungens hydda, som ännu lyste uppe i fjället. Klockaren påskyndade ovilkorligen sina steg och drog Halvor med sig.

»Vi ha ännu en sak att uträtta, innan vi lämna svenskarne», sade Ole Bakke och vek af från hufvud-vägen in i skogen. De närmade sig på omvägar åter lägrets yttre område, där vagnparken och hästarna funnos, bevakade af enstaka skiltvakter. Klockaren gaf tecken åt Halvor, kröp försiktigt ur trädens slagskuggor bakom den eftersta vagnen och smög sig in i midten af vagnparken, där rustvagnar stodo lastade— ig2 —

med korn, hö och proviant. Halvor följde morbrodren som en skugga utan att fråga; först då han såg Svendsen Bakke krypa in mellan hjulen på den största vagnen, sakta slå eld pä sitt eldstål och hålla den brinnande luntan uppe i höet, begrep han afsikten; i ett nu gjorde han på samma sätt och stack eld på de närmaste vagnarna. En kväfvande rök steg uppåt, ett allarmrop höjdes, ett skott small utan att störa Svendsen, som kallblodigt närmade sig yttersta vagnen med en brinnande lunta. Först då höet tog eld, försvunno han och Halvor mellan träden och skyndade tillbaka mot hufvudvägen, där de lugnt fortsatte sin vandring med kramlådorna på ryggen, som om intet hade händt.

När de lämnat skogen utbredde sig framför dem en vid slätt, allmänna landsvägen slingrade sig däröfver. Om sommaren var denna hed täckt af ljung och snår. Trädlärkan sjöng härute sina ensamma drillar, sina egna sånger i tjusad hänförelse öfver den värmande solen, öfver naturen och lifvet, ohörd och oförstådd af människor. Nu hade kälen börjat gå ur jorden i följd af de föregående dagarnas töväder, och den tillfrusna jorden hade mjuknat upp, så att hästar och fotvandrare plötsligt sjönko ner i djupa hål af lös jord och mjuk lera. De föregående dagarnas frost hade ej varit nog för att bilda en bärande skorpa, utan den gaf efter under fötterna.

Klockaren stannade och lyssnade. Allt förblef— 193 —

tyst bakom dem. Han beslöt därför att fortsätta vandringen utefter landsvägen till Fredrikshald, eftersom han ej längre behöfde frukta att blifva hindrad på hemvägen af utstälda svenska vaktposter.

De hade knappt gått framåt i tio minuter, förr än de bakom sig hörde hästtraf och höga tillrop. Klockaren såg en afdelning svenska ryttare spränga fram från skogen. Den hvita snön erbjöd intet skydd på närmaste håll, den räddande skogen var ännu några bösskott ifrån krämarne. Midt ibland ryttarne tyckte klockaren sig igenkänna Daniels breda sjömansgestalt till häst och förstod då genast den fara han och Halvor sväfvade i. För att vara säker på att själf ej blifva angifven som förrädare nere i Fredrikshald, hade Daniel sannolikt angifvit klockaren och Halvor som spioner. Med dem gjorde man, som allaredan nämnts, processen kort i kung Carls läger: de hängdes i närmaste träd.

»Skynda på» ropade Bakke, kastade sitt bylte och flydde bort från vägen mot närmaste skogsbryn. Halvor gjorde

som morbrodern, men var ständigt några steg före den tyngre och mera ovige klockaren, hvars styfva och höga stöflar hindrade hans rörelser.

Halvor stannade, såg sig om och sände klockaren små uppmuntrande tillrop, såsom: »Ännu ett par hopp, morbror, så äro vi i skogen. — Spara på luften till finalen! — Hvad sägen I om litet varmt öl i kväll hemma på Bakke? Jag är sä genomhungrig.»

Ole Svendsen stånkade, stannade omsider och såg

Carit Etlar. 13— 194 —

sig om mot de anstormande ryttarna, som hade möda att finna säker väg i den morasiga terrängen.

»Vi kunna lika så gärna strax låta hacka oss till korf», sade han missmodigt.

»Nej, visst inte!» ropade Halvor och sprang bort till morbrodern för att hjälpa honom fram.

»Rädda dig själf, bort, bort» sade klockaren.

»Hvad göra de då med er?» frågade Halvor och stirrade rådvill mot ryttarna, som alltjämt närmade sig.

Bakke ryckte på axlarna och såg upp mot den grå himmelen. De bägge norska männens gestalter aftecknade sig tydligt mot den ljusa snön.

»Jag får väl aftonvard däruppe i kväll tillhopa med andra gamla norrmän», svarade han och satte sig på ett klippblock, som tillhopa med några andra bildade en kulle midt på heden. Stöflarna hindra mig; jag kan ej mer. — I väg med dig!»

»Af med stöflarna då, och vidare i ullstrumporna!» skrek Halvor. »Ännu kunna vi nå skogen. Se, hur deras hästar stegra sig, när de sjunka ner med bakkroppen!»

Han slet förtvifladt i klockarens stöflar, medan förföljarnas jubel alltjämt kom närmare. Det lyckades honom att få Svendsens fötter fria.

»Nu i väg, morbror! hvarje sekund är dyrbar», hviskade han. »Under tiden skall jag uppehålla svenskens hästar med litet snack; de lystra bestämdt bättre än manskapet. — I Guds namn i väg!»— 195 —

Klockaren reste sig och såg Halvor springa några steg mot de framsprängande ryttarna; därefter gjorde han halt, satte trotsigt trumpeten för munnen och blåste svenskarnas reträttsignal, som skallande genljöd öfver heden, en signal som han mödosamt instuderat, medan han låg på lur efter fienden uppe i skogarna.

»Hvad är det för en falsk signal, den där blåser!» röt sergeant Erikson, som red ett par hästlängder framför de andra. »I kung Carls armé finns ingenting som lyder så.»

Hans häst hade nästan kommit intill Halvor; den stannade hastigt vid ljudet af den kända signalen, gnäggade oroligt och ville göra helt om, en syn som ej är ovanlig på exercisplatsen, där gamla öfvade ryttarhästar ofta känna signalerna bättre än det oöfvade manskapet. Den efterföljande hästen tog dennes exempel, under det Halvor med all kraft upprepade signalen.

»Nu går svensken själf till reträtt, hurra!» ropade han.

Klockaren glömde ej sedan detta uttryck i gossens ansikte: ifver och triumf, medan han bönfallande pekade mot skogen; sedan satte han ånyo trumpeten för munnen.

Tredje signalen afbröts likväl, i det Eriksson fick bukt med sin häst och dref honom framåt mot Halvor.

»Ingen pardon!» ropade han till närmsta ryttare, som nu äfven sprängde fram med lyftadt vapen. »Hugg ned de hundarna! Jag känner igen dem båda från drabbningen i natt uppe vid Björnstads hus.»— 196 —

I ett nu stod klockaren vid Halvors sida och gaf honom en så bastant knuff, att han tumlade ned bakom stenkumlet, medan sabelhugget hven öfver hufvudet. Ett pistolskott smällde, ryttaren vacklade och gled ner af hästen.

»Framåt 1» ropade Bakke, som fick ny kraft af lifsfaran, medan han med långa skutt i ullstrumporna sprang till skogs, ilande från sten till sten, förföljd af ryttarna. Halvor blef liggande i snön, han gräfde sig djupare in mellan stenarna som bildade en klyfta, hvilken herdarne om sommaren brukade till eldstad. Ett strålande leende gled öfver hans ansikte, då han från sitt gömställe, omgifvet af bladlösa buskar, fick se att klockaren fortsatte sitt springande, sedan ryttarna af-fyrat sina pistoler. För att afleda ryttarnas uppmärksamhet från den flyende steg Halvor åter fram på vägen och blåste i jublande krigaremod den norska signalen till angrepp. Några af ryttarna hejdade sig och vände tillbaka mot gossen. Halvor skyndade undan och försvann åter i klippfördjupningen. När ryttarna nådde stället, sågo de ett par smala ben skyndsamt glida in mellan stenarna.

Trumpetare Månsson sprang af hästen och närmade sig försiktigt öppningen.

»Kom fram, din tusan»., befallde han, »att vi kunna få hänga upp dig på en järnkrok och steka dig på bålet.»

Då ingen svarade, steg äfven den andre ryttaren af hästen. De ställde sig på hvar sin sida om den— 197 —

smala öppningen och stucko sina lansar in under stenen i olika riktningar. Ett hest och genomträngande skrik ljöd inifrån.

»Där träffade jag nog steken», anmärkte den ene ryttaren kallt och skickade ännu en duktig dubbelstöt i samma riktning.

Skriket inifrån hålan gick öfver i ett långt utdraget tjut, som tilltog vid lansstöten, tills det plötsligt dog bort i ett smärtsamt rosslande.

»Nu tutar han nog sin egen reträttsignal», yttrade Månsson. »Ärligheten bjuder en dock att tillstå, att norrmännen ha ett märkvärdigt geni som musici.»

Han aflossade till afsked sin pistol in i hålan i riktning mot klagoskriket, hvilket plötsligt förstummades, steg åter till häst med sin kamrat och såg ut öfver slätten.

De andra ryttarna vände med oförrättadt ärende tillbaka från skogsbrynet. Klockaren hade, gynnad af skymningen, klippblock och obanade stigar, kommit in i skogen, där hvarje förföljelse till häst skulle varit utan gagn. Under eder och innerligt menade försäkringar om att Norge var det mest genstäfviga och rebelliska land, de hade krigat i, red truppen tillbaka till lägret.

Inne i klippöppningen hade dödsskriket förstummats. En djup stillhet härskade åter öfver trakten.

En stund efter syntes en mörk skepnad, hvilken försiktigt rörde sig framåt från buske till buske och— 198 —

stannade framför stenhögen. Mannen böjde sig ner framför öppningen och ropade med låg röst: »Halvor!» Intet svar. Klockaren — det var han — sjönk på knä och lutade hufvudet mot stenen.

»Gud förlåte mig min synd, att jag lämnade gossen», hviskade han förkrossad. »Maria, stackars lilla Maria, som litade på mig!»

Ett burrigt och lockigt hufvud stack fram i öppningen på klippan; ett morskt leende spelade på läpparna. Halvor kröp fram lifslefvande och välbehållen och satte trumpeten för munnen liksom för att utsända en jublande fanfar öfver stenöknen.

Klockaren hade rest sig och fäste på honom en stirrande blick, som kämpade mellan tvifvel och hänförelse.

»Du lefver!» utbrast han och tog fast i hornet.

»Herre Jemini!» sade Halvor; »hela tre skråmor! Se, hur de odjuren prickat i kramvarorna!»

Han höll upp sitt bylte och gjorde, i öfversvinnelig glädje öfver den underbara räddningen, ett par luftsprång ur Hallingedalen, kastade knytet i luften och fångade det igen.

Klockaren stod tyst med hopknäppta händer, läpparna rörde sig i tyst bön.

Halvor såg liket af ryttaren, som Bakke hade skjutit ner från hästen. Ett uttryck af skadeglädje for öfver Halvors

ansikte, när han närmade sig den döde.— 199 —

Mannen låg på ryggen med förvridna anletsdrag och gapande mun.

»Du gapar efter vårt land, svensk!» utbrast han. »Gapa du! Vargarna skola mätta sig i natt med ditt lik. Du kommer ej att hvila i norsk jord.»

Klockaren närmade sig, gjorde korstecknet öfver den fallne och stack hans lans i marken såsom ett märke för hans kamrater. Därefter bredde han ut sina armar mot Halvor, medan tårarna runnö ut för hans kinder.

»Kom till mitt bröst, min raske räddare! Låt mig känna på dig. Jag såg dem ju sticka in lansarna och hörde skottet.»

Halvor kastade sig i morbroderns armar.

»Tre gånger, morbror, tre gånger!» Han visade sitt bylte som en trofé och strök smekande handen öfver de djupa skråmorna. »Ar jag nu feg, morbror?» frågade han skälmskt och slog hufvudet tillbaka.

Klockaren tryckte honom hårdare till sitt bröst och hviskade: »Min norske gosse — vår tappre norske gosse!»

Om en stund slet Halvor sig lös och ropade:

»Vi kuggade dem ändå! — Får jag nu i kväll det varma mjödet med honung och många ägg i, som I lofvaden mig, när vi hoppade undan för svensken därborta?»

»Du blifver säkert general och blåser våra fiender tillbaka öfver hela linien», sade klockaren.— 200 —

»Ja, för fan i våld ända ner i deras eget rike och ett godt stycke till, det göra vi», försäkrade Halvor, medan klockaren och han skyndsamt fortsatte vägen ner mot Fredrikshald. KLOCKAREN FRÅN ID.J^ds kyrkoklocka ljöd utöfver slätten. Gudstjänsten var inne. Malmens toner ljödo öfver människornas kif; kyrkoklockan, som under århundraden genom människohand tåligt manat till fred och andakt, klämtade äfven i dag, när krigsfacklan lågade och våldshärskaren hotade; hon kallade äfven i dag till fest i Guds hus; ty detta krigets sak var en helig andes sak, det värnade hemmets sak. Det lefvande värn, som nu skulle bilda det skyddande hägnet, följde ett heligt kall, det stål, som nu skulle pröfvas, var härdadt i fosterlandets eld. Våldsherradömet stod för dörren med krigets fasor. Folkandan vaknade med kraft.

De kommo strömmande i täta skaror: tistedal-män, sågverksfolk och folk från bergsbygden; en anda förenade i dag alla. De vinkade till hvarandra, gåfvo hvarandra trofasta handslag, talade ej många ord men desto mer talade ögonen ur hjärtats djup. Res-— 204 —

ningen var allmän, folket stod i vapen, hemmets anda blåste liknöjdhetens dimma bort från jorden och afslöjade för kommande tider en strålande förebild af självuppoffring, hängifvenhet och oförlikneligt mod. En stor och upplyftande passion är i sin högsta potens helig; när ett helt folk gripes däraf i beträngda tider, blir den en gudstjänst.

Alla kyrkobesökande buro bössor, som de ställde från sig mot kyrkomuren, innan de trädde in i Guds hus. Under armen buro de flesta träaskar, i hvilka de förvarade sina lifsmedel, dem de oftast efter slutad gudstjänst förtärde utanför emellan grafvarna.

Denna samlingsplats erbjöd i dag en egendomlig åsyn. Kvinnorna, som vanligen fyllde kyrkan, stodo i en klunga utanför vid grafvarna; vilda, bredaxlade gestalter med yfvigt skägg och hår fyllde stolarna i kyrkan. En stark lukt som från ett björnide slog emot den inträdande.

Klockaren från Id stod, till allmän förvåning, i dag ej uppe vid altaret. Sön- och helgdagar voro hans festdagar. Långt innan gudstjänsten skulle börja, gick han fram och tillbaka i kyrkan och sysslade med en del småsaker, som måhända intet mänskligt öga lade märke till, men som för klockaren var af djup och stor betydelse. Där låg litet halm, som vinden blåst in öfver stengolfvet, här var litet damm på en bönpall, — undras om altarstakarna blänkte som silfver? Att vaka öfver sådana småsaker var för honom— 205 —

ej ensamt viktiga ämbetsplikter utan en helig kärleksgärning och när kyrkfolket kom, mötte de alltid klockarens allvarliga, milda blick, som likasom hälsade dem välkomna till kyrkan, medan han förde hvar och en till sin stol. Äfvenså stod hvarje Söndag klockarens hem och bord gästfritt öppna för dem, som kommo långväga ifrån.

»Se, där borta ligger vår klockare på knä bakom dopfunten och tigger Vår Herre om fred», brummade en groflemmad bonde med blodsprängda ögon. »Ja, om böner kunde hjälpa här, så vore han mannen att frälsa landet.»

Ingen skulle i den nedböjda mansskepnaden, som i djup andakt knäböjde på stengolfvet med ansiktet doldt i händerna, medan han framför altaret uppsände brinnande böner, kunna ana den oförfärade krigaren och fosterlandshjälten. I sin kyrka var han i dag den ödmjukaste inför Gud, i striden dagen därpå den modigaste. Han stod upp från bönen för att störta sig i striden; kärleken till land och hem utgjorde en del af hans religion.

Ifrån kyrkbänken, bakom den stora pelaren vid muren, hvilade hustruns blick på den knäböjande mannen med stor hängifvenhet och outsäglig bedröfvelse. Hvad hon såg fyllde henne med oro och tröstlös längtan; en starkare makt än kärlek till hustru och barn dref nu mannen från hennes sida. I hennes bröst ljöd blott en ton, vek och vibrerande; lifvet, lyckan, hans— 206 —

kärlek frammanade tusen gånger starkare denna ena ton in i skilsmässans ögonblick, än när hon gick sorglös därhemma i de ljusa dagarna.

Ja väl, man kan gå vid hvarandras sida och likväl vara skilda åt af berg och dalar; haf och land kunna ligga emellan oss, men vi gå likväl sida vid sida.

Kyrkdörren rycktes plötsligt upp, ett starkt ljusskimmer och en vindfläkt bröto in öfver församlingen.

Björnstad syntes i dörröppningen, mörk och bred, vid sidan om honom Halvor, smärt som en granspira, rödkindad, käck och öfvermodig af föregående dagens bedrifter. Efter Björnstad kommo hans skogskarlar, sex groflemmade män, alla med kortskaftade, bred-bladiga, blankslipade yxor i skärpet samt iklädda får-skinnspelsar och ludna mössor.

Björnstad gick upp för kyrkogolfvet utan att se åt någondera sidan eller synbarligen lägga märke till att männen i kyrkbänkarne kommo närmare och spärrade dörrarna. På en plats sträckte en man ut sin arm och sköt med en smäll låset för sin dörr, en bred rygg lutade sig afvisande mot en annan dörr, när Björnstad lugnt och värdigt gick upp mot altaret och stannade några steg framför den främsta bänken midtför predikostolen.

Så började kyrkoklockan ringa öfver församlingens hufvuden, långsamt och högtidligt. Ekot svarade från skogen. Klockaren från Id svängde sin kära klock-kläpp, högre och högre steg klangen, det var som om— 207 —

aningen om en nära förestående död förlänade den samma djupare och mer lefvande toner.

Kaplanen, välärevördige herr Nils Stabel, besteg predikostolen. Han talade öfver texten: »alla de som taga till svärd skola förgås med svärd.» Kaplanen fann i dag en ny och för tillfället passande tolkning af skriftens ord; snart skulle fienden omkomma för svärdet och sofva därute under grästorfvorna, ty han hade ej hemma här utan annorstädes, och skulle någon af våra egna gå hädan i deri tillstundande kampen, så kunde det ske i full förtröstan om att hans sak var Guds och kyrkans och hemmets sak.

Solens matta sken föll genom det lilla fönstret vid altaret på sned öfver klockarens hufvud. Hans blick lyste och strålade. Hans i bönen hopsjunkna gestalt rättade upp sig, där han stod framåtlutad och lyssnade uppmärksamt. Klockaren från Id bevistade i dag för sista gången gudstjänsten i sin hembygds kyrka.

Då predikan var slut, höjde han sin röst och tog upp psalmen:

»Så må vi nu bjuda hvarandra farväl, Och önska: Guds frid öfver eder.»

Först sjöngs psalmen af en ensam stämma, strax efter stämde en djup och skroflig manskör in, förstärkt af höga, klagande kvinnoröster därutanför mellan grafvarne.

Men inne i kyrkan hördes plötsligt en ungdomlig

och ren tenorstämma högt öfver alla andra röster; Halvor stod framför altaret med ryggen mot menigheten, såg sin morbror från Id in i ögonen och sjöng som endast tron och känslan sjunga i tacksägelsens högtidliga ögonblick. I detta nu försiggick något ovanligt mellan dessa bägge, den unge hängaf sin själ i solljus, jubel och tack, den andre mottog denna kärleksfulla hälsning med en kort nick, och så smälte deras röster harmoniskt samman. Manskören omkring dem tystnade liksom för att lyssna; sista versen sjöngo de bägge männen ensamma uppe vid altaret. Halvors ögon stodo fulla af tårar; klockaren såg uppåt, medan han slog i hop psalmboken, knäppte i hop händerna och sade: »amen i Jesu namn, amen!»

Det blef deras afskedshälsning. Härmed var Ole Svendsens gudstjänst öfver. Altarljusen lyste ej mer för honom.

Fjällvinden strök kall och skarp ner öfver kyrkogården, när menigheten åter gick ut i det fria. Kvinnorna gingo till männen, hvar och en hade något att säga, något, som det ej föll en in att säga därhemma, men som man måste säga här. Och här visade sig, som det oftast visar sig i nödens dagar, att folkets själ är ett ljus, som stiger uppåt. Stormen flög luttrande och befruktande öfver jorden.

Efter predikan hölls nattvardsgång och de flesta deltogo däri, äfven Halvor och Björnstads män; det var honom själf förment som fredlös att gå till Herransbord. Maria höll hårdt i sin mans hand, som om hon ej ville släppa den, och hon släppte den ej heller. Klockarens hustru stod nu, lugn och sluten, vid deras sida och såg ut öfver slätten.

En skara människor nalkades från Fredrikshald. Det var stadskaptenen Peder Colbjörnsen och hans partigängare, jämte löjtnant Even Kraft med 40 vester-ländska soldater af fästningskåren. En trumpetsignal förkunnade deras ankomst. Nattvardsfolket strömmade ut från kyrkan och ställde upp sig i tvänne led för att taga emot de ankommande. Colbjörnsen gick främst under hälsningar och stannade framför klockaren från Id, som stod i kyrkdörren.

Peder Colbjörnsen var iklädd uniform, trekantig hatt, sabel vid sidan och två pistoler i bältet; klockaren bar svart vadmalsdräkt utan någon fläck på samt bländande hvitt krås. Soldaterna stodo med förfot gevär.

»I går har du åter varit ute och lekt med fienden, du, kyrkosångare; man sjunger om dig där nere på gatorna. Jag är stolt öfver dig, Ole Svendsen Bakke», sade Colbjörnsen med hög röst och lade handen på klockarens axel. »I denna dystra tid äro män sådana som du de klara morgonstjärnor, som vi andra se upp till. Vårt krig är ej det stora kriget, där härmassor mötas, vårt krig är hemmets och självförsvarets. Hvarje man som du är en fästning och vår räddning beror

på hvarje enskild man. — Gud har välsignat digr vi andra tacka dig.»

Klockarens ögon lyste med en fuktig glans. Det var i dag en ljuflig högtidsdag, en sådan hvaraf det ej gifves eller bör gifvas många i lifvet. .Klockaren gaf höfvidsmannen ännu en sista lång handtryckning och när deras händer åtskildes voro deras blickar ännu förenade.

Colbjörnsen fortfor, vänd till menigheten: »vårt mål i dag är att befria Enningdalsbron, som är besatt af två fientliga kompanier till fots och ett till häst och att föra deras hästar som byte till staden. Det skall blifva en härlig fångst för vårt oberidna folk, hvarmed vi kunna göra fienden stor skada. För att utföra detta verk har jag bedt Ole Svendsen Bakke att samla hundra man i vapen här på Id.»

»Allt är i ordning, herr stadskapten», meddelade klockaren. »Hundra män i vapen vänta här att sluta sig till er.»

»Jag mottager dem i Norges namn», sade Colbjörnsen och vände sig mot församlingen.

Skäggiga, kraftiga män stodo uppställda som en mur. Där sågs intet leende, bara allvarliga ögon med vilddjursblickar, medan männen tysta erbjödo sig att' strida mot fienden bröst mot bröst, gevärsalvor från förskansningarna, eller skott från klipporna, huru det bäst lämpade sig.

»Våren hälsade, I gode män och bröder!» sade Colbjörnsen med en hjärtlig rörelse med handen.

Ett kort men välvilligt brummande hördes från de församlade.

Björnstad stod bredvid sina män, stödd på bössan, och betraktade detta möte med ett öfverlägset, hånande leende. Colbjörnsen visste hela tiden, att Björnstad stod där. Han vände sig plötsligt mot honom och sade:

»Hvad vill du, fredlöse man!»

»Ingenting, och I vinnen intet med allt ert mod», svarade Björnstad. »Du vill ju nu ut för att krossa vår fiende; men hvar är han, Colbjörnsen? Ar det han som är därute, eller han som är härinne? Honom därute kunna vi jaga bort; den härinne måste röjas ur vägen.»

Colbjörnsen betraktade honom med sträng blick.

»Här är ej tid eller plats att tvista om sådant, när fienden står för dörren.»

»Hvar två eller tre norrmän äro församlade, bör också norskt tal hafva rätt att ljuda — där är min kyrka!» svarade Björnstad och sträckte ut handen. »Jag säger, att fienden också finns här inne. Stängen för eder, I gode Haldensare, spärren eder hamn, värnen eder med all den mandom I ägen, fienden som I värjen eder emot, sitter i högsätet i edra egna hem; det utländska herradömet är den kräftskada, som förtär vår lefver; kriget med svenskarna är en ringa fara.— 212 —

Hellre våldsmannen kung Carl därute i öster än någon annan, det är åtminstone en man.»

Ett rop af vrede hälsade dessa ord.

»Björnstad står utanför lagen — bort med honom!» ropade flere röster.

»Jag är ej dömd efter vår norska lag och mig har därför skett orätt», sade Björnstad. »Jag står öfver eder lag därnere i Halden, då I dömen endast efter dansk lagbok.»

»Du brukar stora och starka ord», sade Colbjörnsen med rynkad panna.

»Icke större och starkare än jag själf är», svarade Björnstad och rätade på sig, som om han med samma lyftade ett fjäll. »Jag gifver mitt lif i pant för mina ord och mina handlingar motsvara mina ord.»

»Helt visst ja, du går under, det känna vi alla till.»

»Gör det samma — ljus, rättvisa och frihet öfver landet!» — Björnstad vände sig plötsligt mot församlingen och sträckte ut handen mot densamma. — »Hören nu alla mina ord, hvar och en som är här tillstädes kan taga dem åt sig. Gud vet, att det är sanning och hans ande är nog öfver oss en eller annanstädes här. Vi hafva alla här i landet ett träl-sinne, skall jag säga er; där det finnes, finnes nog händer att svänga hundpiskan och I förtjänen ej bättre lott än att gisslas af denna, så länge I tålen det främmande herraväldet.»

»Någonting liknande en ryckning for igenom— 213 —

församlingen, ett rytande som ett rofdjurs hördes öfver platsen, hotfulla händer knötos och höjdes upp öfver mängden.

Björnstad stod lugnt kvar. Halvor, som höll sig bakom fadren, nickade och kastade trotsiga blickar öfver bönderna, som om han ville säga: »där fick ni, det kan ni ha godt af länge!»

»Björnstad mäter sig själf med för stort mått och spelar alltid på den stora fiolen», sade Eilif Bonde.

Den rike egendomsägaren från Espegården gick med hånfullt leende in pä Björnstad.

»I dag är du nog också ute i opposition mot vår lagliga regering och mot vårt lands rättvisa, lille Björnstad», sade han, i det han ställde sig bredbent och vaggade på öfverkroppen. »Men nu skall jag, mannen från Espevold, säga dig ett ord så godt som tio af dina: när vi nu blifvit färdiga med svensken, så skola vi taga i tu med att röka ut dig, och det skall tillräknas oss som en god gärning, ty du är en fredlös man, som ej längre kan värja din egen torfva.»

Björnstad tycktes ej höra hvad som sades. Hans breda och kraftiga gestalt aftecknade sig skarpt mot bakgrunden af den grä, dimhöljda himmelen, vinden vajade i hans buskiga, gråsprängda hår, medan hans blick såg långt ut öfver de närvarande; en föregångsman, en sanningssägare måste se ut som han. Kanhända tillhörde han kommande tider, kanhända var han en— 214 —

af dessa stora andar, som födas för tidigt, gå i spetsen för massorna och lida martyrernas död.

Midt emot honom stod Colbjörnsen, den plikttrogne, regeringsvänlige medborgaren, en grundpelare för det bestående, en förädlad personifikation af förfädernas nedärfda anda. Hans tankfulla blickar hvilade oafbrutet på Björnstad, medan denne talade. Hvad tänkte han?

Ole Svendsen stod vid sidan af Colbjörnsen; också han såg med sorg på svågerns fårade anlete. Här stodo nu dessa tre fosterlandsälskande män, så olika i sinne och tänkesätt, men som sökte hvar och en på bästa sätt att med så olikartade medel tjäna sitt land. Klockarens djupa tro på bönens makt ingöt fred i hans själ och kraft i hans arm; han fann lyckans tillfredsställande ligga endast i att utan villkor offra sig för hemmets sak; han förstod ej svågerns pockande rättskänsla eller det utsäde han sökte nedlägga i framtidens sköte.

Han skakade sorgset på hufvudet och hviskade sakta för sig själf. »Nu brista dè sista banden! — Stackars Maria, de knytas nog aldrig mer samman.»

Hvilken af dessa fosterlandsvänner hade rätt? De två som stödde sitt folk och föregingo med lysande exempel på, huru man gagnar och upprätthåller det bestående eller han, som gick före sin tid och ryckte upp med roten för att röja plats för det nya?

Klockaren gick bort till Björnstad.— 215 —

»Hvad skulle du bär att göra i dag?» frågade han förebrående, »du visste ju, att du ej kan tillhöra oss.»

»Tillhöra er?» utbrast Björnstad. »Nej, jag har för länge sedan afsvurit er alla, jag vill ej mer hafva att göra med er. I ären tusenden, I där med krökta ryggar! Jag kan ej rå med er alla. I hafven förklarat mig krig på hvarje fjäll och hvarje stig, vi mötas, därför må vi nu hvar och en gå sin väg, men min son där skall ej följa mig, han må höra er till, därför kom jag hit i dag. — Tag honom, Colbjörnsen, honom och mina män! Bruka honom väl och fostra honom i eder kryperilära, att det må gå honom väl och han må länge lefva på jorden!»

Björnstad kastade .hufvudet tillbaka, höjde händerna öfver sonen, till hälften knutna till hälften utsträckta som till välsignelse Vekt och hårdt brötos synbarligen mot hvarandra i denna starka fjällnatur. Mannens bröst höjdes och sänktes som under påverkan af en häftig inre kamp.

»Jag tager emot din son», sade Colbjörnsen och gick fram mot Halvor. — »Jag har redan hört omtalas dina bedrifter. Du är från och med i dag upptagen som frivillig i min kår. Fortsätt som du börjat och du skall snart stiga i graderna.»

Så kommo de fram med en fana och Halvor jämte de öfriga frivilliga aflade trohetseden.

»I skolen snart få höra nyheter , från Björnstads son och hans män!» ropade Halvor, medan han ännuhöll handen på fanan. »Men när kriget är slut, så vänder jag hem till min fredlöse fader. Vår heder är hans.»

Då de sågo sig om efter Björnstad, var han försvunnen. Mängden hade stillatigande gjort plats för honom; ingen hälsade på honom, ingen såg efter honom, då massan åter slöt sig efter honom.

»Nu i väg!» ropade Colbjörnsen. »Gud vare med er alla!»

Folket samlades under sina olika befäl, klockaren utvalde några män, bland dem den rike gårdsegaren Joen Brönnelsen Björnstad, som på långt håll var släkt med Halvor, och gaf honom uppdraget att med en kringgående rörelse komma fram till Enningedalsbron för att afskära återtåget för fienden, när Ole Svendsen med sina män angrep rytteriet framifrån. Halvor och hans män skulle följa med denna afdelning. Medan männen togo sina vapen och lämnade kyrkogården, kallade Ole Svendsen till sig Jörgen och några andra bönder.

»Hafven ett öga på den gossen» sade han, »han är för ung och öfvermodig. Händer det honom något, blir det modrens död. — Du Jörgen», tillade han hviskande och såg bort mot sin hustru, »det kommer mig före i tunga drömmar, att min lifsgärning nu är slutad, och att klockan däruppe snart ringer mig härifrån. Blif då för de mina därhemma ett trofast stöd -— äfven för Maria. Såg du henne, då hon följde— 217 —

mannen och lämnade sonen? Björnstad och hon äro nog i behof af hjälp.»

Jörgen tryckte Ole Svendsens hand. Därmed var klockarens testamente upprättadt.

När Ole Svendsen gick mot utgången kom hans hustru fram från deras lille sons graf och sade med bäfvande röst:

»Ditt lif tillhör många, din graf delar jag ensam med dig.»

Man och hustru sjönko ett ögonblick i hvarandras armar. Sedan skildes de åt. OLE SVENDSENS DÖD.j^tt ögonvittne till och deltagare i de dagarnas händelser, Jonas Rist, en af de först anmälda frivilliga i Colbjörnsens kår, teologie kandidat och af bästa anseende vid Köpenhamns universitet, och utan hvilken vi skulle sakna det mesta af den kunskap vi äga om den tidens bedrifter, »inristade på historiens eviga taflor», berättar härom i en detaljerad skildring, hvarur vi .återgifva författarens ord, hvilka med trovärdig enkelhet på ett målande sätt framställa detta för Svendsen Bakke så ödesdigra krigståg.

»Därpå gingo vi inemot klockan 12 ut från staden och togo vägen öfver Idde, där klockaren samlat en del bönder, och gingo sedan, omkring två hundra man, uppåt Enningedalen, som ligger två mil från Halden. Emellertid var det svårt att komma fram för det myckna vatten, som stod på vägarna i följd af tövädret, som varit, och för den myckna snö, som låg på sidorna— 222 —

om vägen, änskönt man till det mesta måste gå genom skog och stigar. Likaväl hade de en värre och längre väg, som skulle angripa fienden, än de, som skulle afskära honom passet för att undkomma hem norr om bron, hvilken afdelning anfördes af Joen Brönnelsen Björnstad.»

— Ole Svendsen Bakke gick tyst vid sidan af fogden Peder Smedt. Ett märkbart allvar låg utbredt öfver honom, hvilket meddelade sig åt den kraftige och eljest gladlynte fogden.

»Ja, det är ej allting i lifvet som är skämt,» sade Smedt. »Se på furuträdet därborta med den stora allongeperuken, det borde vara vår förebild; det står där så rakt och vackert och ler åt alltsammans.»

»I morgon seglar det kanhända som maststräd ute på villande haf», sade klockaren betydelsefullt. »Ingen vet hvad nästa timma för med sig, låtom oss därför begagna denna på bästa vis.»

»Ja, åhja!» sade fogden djupsinnigt, »i dag mig, i morgon dig, i öfvermorgon en annan!»

»I natt stod döden vid min hufvudgärd», fortsatte klockaren. »Må vara att det är en sjuklig inbillning, han stod där och hans hand växte och växte, slutligen låg han alldeles öfver mig, men dess fingerspetsar krökte sig ned i bröstet på min hustru. Därför knäböjde jag i dag vid dopfunten, där mina söner blifvit upptagna till delaktighet af vår Herre, och bad att denna kalk måtte tagas från henne och barnen. Dock är det mig— 223 —

ett tröstrikt hopp, att, ifall mitt lif skall låtas för vår goda sak, då skola växa upp nytt lif och ny kärlek kring henne.»

»Bra taladt, klockare», sade den bedagade fogden och gaf honom en skarp blick under de kraftiga ögonbrynen. »Skulle något dödligt hända dig, hvad som för öfrigt äfven kan hända mig, ja, då kan du vänta af mig, hvad jag väntar af dig: våra barn må blifva syskon och dela lika rum i våra hjärtan.»

Fogden talade med den myndighet, som utan tvifvel härledde sig från den betydande roll hans ställning förlänade honom, klockaren med den stilla ödmjukhet, som utöfvandet af kyrklig värdighet medför.

»Gud är mitt vittne», fortfor klockaren, »jordiska band äro starka, så starka att en mans bröst kan sprängas, om han måste slita sig loss från dem, och likväl finnes det en starkare makt, de rättfärdige stridsmännens sak. Jag har ofta sett dessa stridsmän uthuggna i sten på sina grafplatser på våra gamla norska kyrkogårdar och jag har

vallfärdat till dessa grafvar och bedt: käre kamrater i min strid och mitt hemliga hopp, tagen mig för god och låten en ödmjuk broder hvila hos eder, när striden en gång är förd till slut.»

»Ja, åhja!» sade fogden och nickade allvarligt. »När jag har önskat något sådant, så har det alltid varit något galet i vägen med märgen i mina knotor, men en god salt fläsksoppa med ett glas eldigt kana-risekt bringar lätt systemet åter i ordning. I skolen— 224 —

få se, när I i morgon fått litet mat i er, kommen I snart på bättre tankar».

»I morgon blir det säkert festdag här eller däruppe», svarade klockaren.

Fogden, som var en beläst man, gnolade för sig själf ur ett gammalt skådespel:

»Alla jaga efter skenet —

Och presten själf försmår det ej —

Den tappre krigarn smyckar ofta ut sin bragd.

Alla jaga efter skenet;

Ty den som vara vill sig själf

Får ringa lott i kyrka, stat och fält. —

Sådan är världens gång.»

Klockaren stannade plötsligt, när han hörde bullret af en kvarn i närheten. Mörkret hade börjat falla på. Han utvalde tio män och gick på en sidoväg efter ljudet. Det förekom honom misstänkt, att en mjölnare hade så mycket att göra i denna afsides belägna fattiga trakt, att han måste arbeta vid ljus.

Kvarnbyggnaden låg vid en å inne i skogen något på sidan om allmänna landsvägen. När Ole Svendsen och hans män kommo in på gården, fingo de se mjölnaren och två karlar i hvita kappor i färd me,d att från en fullastad rustvagn bära kornsäckar upp till kvarnen; men karlarne hade höga kragstöflar med sporrar på och svarta band om halsen utanpå mjölnaredräkten.

Mjölnaren stannade rådvill med säcken på nacken, medan de svenska soldaterna sökte komma upp i huset med sina.— 225 —

»Stanna — eljest skjuta vi!» befallde Ole Svendsen med dundrande röst.

Soldaterna satte ner säckarna, så att de stodo i skydd bakom dem. Den för en stund sedan så stillsamme klockaren var i detta ögonblick fruktansvärd i sin vrede. Han mätte mjölnaren med en blick som lågade af förakt, och utbrast med en röst, som hördes af alla:

»Den, som i dag går svensken tillhanda, är en landsförrädare och förtjänar att hängas på dörrpålen utanför sin egen husdörr. Du maler kornet åt svensken, mjölnar Hans Aaby. Kyrkogården borde ej halva grafvar för sådana som dig.»

»En hvar skyddar sitt på bästa vis», svarade mjölnaren och slog ned ögonen. »Om jag ej maler kornet åt svensken, så gör han det själf och förstör sedan min nya kvarn.

»Bättre, att du själf rifvit ner din kvarn än lånat den till bröd åt fienden. — Bind bägge fångarna och sätt dem på rustvagnen!» befallde klockaren sina män, pekande på de svenske soldaterna. »Göra de motstånd så skjut ner dem. I andra kasten kvarnstenarna i vattnet, slån sönder rännorna och grafven ut dammen, så vidt möjligt är. Sedan vänden I tillbaka till Fredriks-hald med kornet och fångarna.»

Ole Svendsens män gingo oförtöfvadt till verket.

»Frände är nog här frände värst, märker jag»,

sade mjölnaren dystert och modfälld.

»Säg hellre: fiende är här fiende närmast», svarade Ole Svendsen och vände mannen ryggen.

Mjölnaren följde efter Bakke och hejdade honom på stigen.

»I mån ej döma mig för strängt, Ole Svendsen», sade han med bedjande stämma, »hustru och barn, förstån I, hungriga munnar, bröd —!»

Klockaren fortsatte sin väg, medan yxhuggen från kvarnen hördes ut i mörkret.

»Medan I gören det värsta som kunde hända mig, fattige man, vill jag göra er en tjänst», fortfor mjölnaren och spärrade vägen för Bakke. »Tre hundra man fiendtligt rytteri och fotfolk svärma i denna stund omkring i skogen österut härifrån för att fånga er och edert folk. Skeppar Daniel var här i kvarnen för en timme sedan; jag kände igen hans lömska uppsyn, fastän han tryckt hatten ner i pannan.»

»Skeppar Daniel?» frågade klockaren med rynkade ögonbryn.

»Jag lurade på honom vid dörren och hörde honom berätta för den svenske underofficeren om edert möte på kyrkogården i morse och att I nu ären på väg upp mot Enningedalen. De ligga i bakhåll för er, så I måsten välja bergstigen till vänster.»

Svendsen Bakke betänkte sig ett ögonblick och ville skynda vidare. Mjölnaren räckte handen mot honom.

»Säg ett vänligt ord, höglärde klockare, innan I

gån», sade han bönfallande, »här är så tyst och ensamt i skogen under den långa vintern.»

»Gå hem i frid, om du kan det, norske man», svarade klockaren.

»Ingenting mer?» frågade mjölnaren.

Svendsen Bakke stannade och betraktade honom sorgset.

»Den, som gör sin plikt väl, behöfver inga tröstande ord, och den som ej gör sin plikt, honom gagnar icke all världens råd», svarade han. »Om du kunde skänka dina barn hela säckar af silfver och ej kunde skänka dem ett fläckfritt namn och ditt fäderneslande, så voren I dock alla hemlösa stackare. Jag har ej mer att säga dig.»

Mjölnaren grep hans hand och tryckte den häftigt med en fast och talande blick.

»Tack», sade han och gick tillbaka till sitt hem.

När Svendsen Bakke åter trädde i spetsen för hufvudstyrkan, sade han till fogden Smedt:

»Då detta krig väl är slut, beder jag er att hjälpa mjölnaren Aaby tillrätta för den kvarn vi i dag ödelagt för honom.»

Vid korsvägen stod skeppar Daniel och inväntade de frivillige. Han var klädd i en vid sjömansjacka och röd halsduk, och då skaran närmade sig, svängde han mössan öfver hufvudet. Svendsen Bakke gick i spetsen framför de andre och trädde fram till skepparen. Utan att lämna honom tid att tala sade han :

»Jag känner dina räfknep, men din bror Jörgen är en fullgod man, för hans och din mors skull skonar jag dig i dag. Nu går du lugnt med mig, hvarom icke skjuter jag ner dig och tackar min Gud för den goda gärning han förunnade mig att utföra.»

»Hvem har då så illa förtalat mig, morbror Bakke?» utbrast Daniel förnärmad.

»Där kommer fogden. Antingen lyder du blindt och går ej från min sida, eller hänga vi dig som landsförrädare i närmaste träd.»

»Men, bästa morbror!» inföll Daniel med ynklig stämma, »här står jag i mörker och rusk och frost, våt om benen ända upp till magen, för att varna er att tåga österut, emedan svenskarna där myllra som djäflar och besatt alla passen upp till Enningedalen. Det måtte vara en brännmärkt skurk, som röjt edra planer och nu lönen I mig som

en hedning. — Hallå, fogde Smedtb ropade han emot fogden, »skynda er västerut det bästa I orkar, svensken är ute efter er strax österut härifrån.

»Upprepa dina ord!» befallde Ole Svendsen.

»Svensken ligger, 600 man stark, några bösskott öster ut härifrån», vrålade Daniel.

Fogden, löjtnant Kraft och klockaren höllo rådplägning en stund och kommo öfverens om att följa den besvärliga västra stigen, som på omvägar ledde till Enningdalen.

Klockaren lät folket tåga förbi och blef ensam— 229 —

kvar med Daniel. Då skaran försvunnit i skogen gick han tätt in på skepparen och yttrade befallande: »Dina vapen!»

Daniel log hånfullt och drog knifven till hälften ur slidan. \

»Se här ha vi en liten pjes. När den här passageraren går ut ur sitt hus, brukar folk göra sitt testamente och här har jag en kamrat till knifven.» — Daniel slog tröjan åt sidan och pekade på en ryttarepistol, som stack fram ur bältet: »Den är ej så illa på ett litet afstånd.»

»Usling!» sade klockaren. »Dina vapen!»

Daniel spände pistolen. »Du tror väl, att du nu står och skall klämta till Pingstfest här midt på bara fjället, lille Bakke!» sade han hånfullt.

Aftonen hade blifvit tung och dimmig, allt efter som mörkret bröt fram. Nere från kvarnen i hålvägen i skogen lyste det upp mot korsvägen, där de bägge männen stodo i blåsten. En hund skällde nere i dalen. Bullret af stegen från de borttågande förlorade sig inne i skogen.

Klockaren blef tyst, tills sista ljudet dött bort.

»Nu till oss bägge!» sade han och spände sin pistol. »Skjuter du, vänder vårt folk tillbaka och du är dödens man. Betänk dig, du är i min hand. Din själ förmår jag ej rädda, ditt lif vill jag skona för din släkts skull.»— 230 —

»Och I viljen ej vålla mig något obehag för det I lurat ut om mig?» frågade Daniel osäkert.

»Hederligt folk plägar lita på mina ord. — Kvickt — dina vapen!»

Daniel lämnade dem motvilligt ifrån sig.

»Hvad tänken I nu göra med edra släktingars syskonbarn?» frågade han i ömklig ton.

»Du skall i natt sofva i kvarnen därnere och kan dricka så många kannor mjöd, dig lyster, för de pengar den svenske underofficeren nyss gaf dig för det du förrådde vår plan.»

»Veten I nu också det?» utbrast skepparen med uppspärrade ögon. »Det var då fan!»

Bakke bad honom gå före sig nedåt stigen till mjölnarens hus.

»Jag för med mig en fånge till dig», sade klockaren och steg in i köket, där man, hustru och barn sutto nedslagna och lyssnade på yxhuggen, som slogo sönder den nya kvarnen. »Jag litar på dig, Hans Aaby.»

Mjölnaren öppnade dörren till storstugan och sköt Daniel dit in, sedan han först säkert fastsurrat hans armar och ben vid hvarandra.

»Kommer han lös, röjer han för fienden vårt tåg», sade klockaren. »Våra lif äro nu i din hand.»

»Bra!» svarade Aaby med strålande blick. »Kvarnstenen, som I störtaden ned i floden, ligger ej säkrare därute än han därinne.»

Bakke såg bort mot hustrun, som satt nederst— 231 —

vid bordet, omgifven af en skara barn. Han gick bort, lade sin hand på det yngstas hufvud och sade:

»Gud välsigne din väg och brede solljus öfver klipporna omkring dig!»

»Klockare», sade Aaby, »I ären min man, I förstån en faders hjärta.»

»Du ser mig snart igen», sade Bakke, i det han gick.

Han höll ord nästa dag i döden.

Om denna natt skrifver ögonvittnet Jonas Rist följande: »Klockan inemot fyra på morgonen den 8 April kommo vi så nära, att vi kunde se gården, där det svenska hufvudkvarteret var. Löjtnant Kraft ställde då upp alla så som han fann det bäst, soldaterna främst med bajonetterna på flintlåsgevären, eftersom det var kavalleri vi skulle angripa; därefter förmanade han alla till mod och tapperhet, hvilket alla lofvade honom. Allra mest hade löjtnanten och de andra att beställa med klockaren, ty han tyckte att man aldrig kom så fort som han önskade samt sade därtill dessa ord: »att om han skulle gå tio mil, när han hade sådant att uträtta, skulle han ej blifva trött eller ledsen därpå.»

På sådant sätt uppmuntrade klockaren folket hela natten, visade dem så ock genvägar, genom hvilka de snart kunde komma fram.

När detta nu var så ordnadt, gick hvarje officer till de sina, och hade vi ej gått 200 steg förrän en svensk skiltvakt ropade tvänne gånger, men som hanej fick svar och såg sig omringad på alla håll, blef han förfärad och ville springa till hufvudkvarteret på gården Kirkböen och där gifva vår ankomst tillkänna. När de våra detta förnummo, blefvo de alla lika snara på foten som han och därför gafs ej varningssignal förr än den vakt, som stod på gården, sköt, och vi hälsade dem god morgon med en salva om 50 skott på de 24 män, som höllo vakt utanför, så att de flesta måtte strukit med. Men en af densamma vakten hade krupit under bron och låg där i skydd och sköt klockaren, Ole Svendsen Bakke, genom bröstet, så att han dog; strax föll äfven en volontär af kapten Colbjörnsens kompani, son till en fattig kvinna i Tistedalen.

Då klockaren nu föll för skottet, fattade en af hans sockenmän tag i honom och ville resa honom upp, men fick detta till svar: »Låt mig ligga i Jesu namn. — Hälsa min hustru och mina omyndiga barn. Jag är mycket nöjd, gören I edert bästa.»

Och så dog han.

Då bönderna nu fingo se den svensk, som stal lifvet af dessa två män, gåfvo de i förbittring till ett skrik och gjorde ett sådant anfall på honom, att han inom ett ögonblick hade mer än tio kulor i sig och höllo de nästan på att slita honom i stycken; sedan höllo de i med att skjuta, ty nu hade bönderna blifvit vreda i följd af deras klockares död, så det var omöjligt att lugna dem.

Inemot 50 fångar, bland dem en ryttmästareMånen sände sina klara strålar lodrätt öfver vägen. Sid. 233.

Tullbergs Tr., Sthlm.— 233 —

Lehmann, togos. Af svenskarna voro omkring 28 döda, hvilka lågo kvar på platsen, när vi lämnade dem, eftersom där lågo 1500 svenska bönder därnere, som väntades dit efteråt. Klockaren och förbemälte volontär fördes bägge bort, hvar och en på sin häst.»

— En half timma senare stannade tåget. Ett starkt dån och buller af hästtraf hördes inifrån skogen och ingaf folket den tanken att man förföljdes af svenska ryttare. De satte sig därför i försvarsställning och inväntade.

Månen hade nu brutit igenom dimman och sände sina klara strålar lodrätt öfver skogsvägen. Vid en krökning af vägen syntes en brokig skara. En flock sadlade hästar utan ryttare, men med full packning af karbiner, sablar, pistoler och kappor, kom fram i stark traf, ledd af soldater i hvita rockar. Det var Björnstads folk.

I teten för tåget gick en grå skimmel med en ung ryttare. Hans ljusa hår fladdrade för vinden; mössan hade under ridten fallit af. Han påskyndade hästen under höga jubelrop, när han såg de norske männen; det bar af i fyrsprång framför fronten. Ung Halvor blickade segerstolt omkring sig.

»Morbror Bakke!» ropade han med hög röst, »här äro vi med kungligt byte: tre lifslefvande krigsfångar, trettiosex officershästar och mundering till alla oss frivilliga. Morbror Bakke, hvar är du?»

Soldaterna gingo tysta åt sidan och lämnade en— 234 —

öppen väg för hästen, som bar klockarens lik. Halvor red ett par steg framåt. Månens ljus föll blåaktigt och bländande öfver Ole Svendsens mörka, karakteristiska hufvud med de i döden stelnade dragen, hvilkas bleka färg framträdde skarpare mot hästens svarta man. Skenet från facklorna kring de bägge döda gjorde den sorgliga taflan ännu sorgligare.

»Morbror Bakke!» ljöd det som ett klagoskrik från Halvor. Han sprang ned från hästen och ilade bort till den döde.

»Morbror!» sade han åter med vek och hviskande stämma; en hel värld af ung hängifvenhet återljöd i hans tröstlösa klagan. Han lutade sitt hufvud mot klockarens, en djup förtviflan banade sig väg i ett skrik: »morbror död! — de hundarna, de uslingarna — dräpt honom!»

»Framåt!» kommenderade löjtnant Kraft.

Tåget satte sig åter i rörelse. Halvor fattade klockarens häst i betslet och ledde honom under tystnad vidare. Kinderna voro bleka, ögonen brunno, medan han försiktigt ledde hästen öfver is och håligheter på vägen, liksom fruktade han, att den ojämna gången kunde skada den döde. Det ljusa hufvudet på de unga axlarna, den fasta, spänstiga gången och den sorgsna blicken erinrade om en fången nordisk viking, som leddes framför en hemvändande segrares triumftåg. Blott en gång kastade han en skygg blick på liket. Hans bröst fylldes af andra lefvande syner,— 235 —

som stego fram ur morgonens dimmor rundt omkring honom; för honom hade nu morbroderns kraftfulla lifsbild intet gemensamt med död och förintelse.

Se, det var därborta på fjällsluttningen, som morbror, Jörgen och han för några dagar sedan hade haft ett lustigt skämt med en trupp fiendtliga ryttare, som sprängde fram mot deras bakhåll.

»Blås, Halvor lille, och låt dem veta, att vi äro här», hade Bakke sagt. Och Halvor hade sprungit fram på udden med hornet för munnen och blåste till angrepp, så att ryttarne gjorde helt om och med detsamma voro som bortblåsta af vinden. — Det gryende dagsljuset bredde ett rosenrödt skimmer öfver klippans topp, medan tåget drog förbi.

Och dagsljuset bröt fram, nattens sista vargtjut dog bort i skogen, morgondimman dunstade bort mellan granarna, det gråhvita täcket gled bort öfver trakten, den blå himlen, de hvita skyarna, allt hälsade det vaknande lifvet välkommet. De enstaka vägfaran-denas glada tillrop förstummades och förvandlades till klagorop, när de fingo syn på sin klockares liflösa kropp.

Halvor gick framåt utan att se eller höra något. Där nere bakom fjället till vänster hade det gått lustigt till under natten till gårdagen —- hi och hej! — fiendens korn- och höförråd, som han om dagen tvingat bönderna att köra ihop, gick upp i lågor och Bakke stod midt i röken och antände den sista rustvagnen, medan skotten smälide och trumman kallade till vapen.— 236 —

Och den nu gångna natten! Hade morbroderns lif, då de voro ute i krämareärenden, räddats endast för att han skulle ömkeligen omkomma här? En häftig, hejdlös snyftning banade sig fram ur Halvors bröst. — Och så i kyrkan i Id, den psalm, som klockaren med sin djupa, veka röst hade sjungit som ett farväl till jorden, och den sista versen, som ljöd till honom ensamt, medan morbrodern höll sin allvarliga blick djupt fästad i hans:

»O, hjälp oss, Gud Fader, o, hjälp oss, Gud Son,

så glada vårt lopp att fullända;

Gud Helige Ande, du tröst i vår sorg,

må kärlekens låga du tända,

att modigt vi må

i kampen bestå,

och kronan slutligen vinna.»

Nu hade klockaren vunnit.

Efter hand som tåget närmade sig Fredrikshald, slöto sig allt flere till detsamma. Då de hunnit rishagen utanför staden, voro flere hundra af traktens folk med. Ingen glädje öfver segern förspordes, nu såg man hur ärad och älskad Ole Svendsen varit; starka män sörjde, kvinnorna gräto, som hade det varit en nära och afhållen släktinge.

Peder Colbjörnsen stod vid ingången till rishagen och tog emot tåget. Han gick fram till liket, allvarlig och tyst och blickade dystert och sorgset in i Ole Bakkes halföppna ögon, som tycktes besvara hans blick. Därpå tog han kårens fana och sänkte den ner öfver— 237 —

den döde. Morgonsolen göt sitt sken som en gloria öfver båren; menighetens hjärtan flödade öfver, och det lät som ett helt folks gråt ljudit öfver platsen.

På morgonen till tredje påskdagen hördes öfver Idslätten det dämpade ljudet af floromhöljda trummor. Efter trumslagarna följde sorgmusiken, så kom Col-björnsens frivilliga kår i full parad. Peder Colbjörnsen gick närmast kistan med dragen värja, efter honom följde den dödes närmaste släkt och vänner.

Sålunda gick Ole Bakkes hustrus dröm i fullbordan. Mannens lik bars förbi deras hem; fönstren voro förhängda och dörren stängd.

Då likföljet kom in i kyrkan, utsattes vakter öfverallt, de yttersta till häst samt tio män på kyrkogården och två framför dörren till ingången, emedan den svenska gränsen låg nära intill och Idfjorden var tillfrusen. Hvarje man tog sitt flintlåsgevär med till kyrkan, och likpredikan hölls af kaplanen, herr Stabel, som framhöll huru skönt den dör, som dör för sitt fosterland.

Det var tyst i den gamla kyrkan. I det ögonblick likbärarna närmade sig för att lyfta kistan, trädde en sorgklädd kvinna fram till densamma. Ett likblekt ansikte syntes innanför den svarta ylledräkten. Hon stirrade på locket liksom om hennes blick ville se tvärs igenom det, höjde bägge armarna mot himlen och utbrast med skälfvande och bäfvande stämma, som förstods af alla:— 238 —

»Det må du höra, dyre man i din himmel: hade jag tio söner, skulle jag med glädje se dem tåga ut och falla för vårt fädernesland, för hvilket du offrade ditt lif!» De kringstående togo emot kvinnan, som segnade ner, när kistan sänktes i grafven, öfver hvilken tvänne gevärssalvor aflossades i den stilla påskmorgonen.

En af Norges goda söner hade gått till hvila. Minnet af Ole Svendsen Bakke lefver ännu på folkets läppar; det heter om honom:

I landet var han född I kyrkan var han klockare I fält general För folket i sin bygd.

I socknen har man rest en minnesvård af sten öfver klockaren från Id. I Norges historia har han själf med blod skrifvit en trofast sons bikt om sin kärlek:

K. M. COLBJÖRNSENS "BROKIGA KARLAR".J^e krigiska händelserna under de månader, som följde

efter klockarens från Id död, utmärktes endast af större eller mindre skärmytslingar mellan borgarna i Fredrikshald och svenskarna. Kung Carl hade med hufvudstyrkan af sin armé tågat mot Christiania i förhoppning att kunna intaga Norges hufvudstad. Den 29 April måste han emellertid med oförrättadt ärende skyndsamt draga sina trupper tillbaka, då Akershuus' fästning sköt victoria i anledning af Wismars intagande och kung Carl antog, att den häftiga kanonaden, som ledsagades af 3,000 mans musköteld, var en signal för samtliga norska trupper att angripa armén från alla håll. Såväl officerare som menige spådde hvarandra, att ingen af dem skulle komma lefvande åter från Norge. Nästa morgon fanns ej en svensk i Christiania stad, hvilken var utplundrad och illa

medfaren.

I maj månad samma år vände de svenska trup-

Carit Etlar. 16— 242 —

pernå tillbaka öfver gränsen och i juni och juli lät kung Carl innesluta och belägra Fredrikshald.

I denna bedröfvelsens tid lade de bägge bröderna Colbjörnsen och deras friskaror i dagen stor verksamhet; på flere mils omkrets utanför staden inrapporterade de underrättelser om fiendens krigsplaner, brände hans furage- och proviantförråd, uppsnappade hans kunskapare och oroade honom i hans nattkvarter. Öfverallt i skogarna, på bergstigar, ja, midt i fiendens eget läger, funnos fallna svenskar, skjutna eller dräpta med sabelhugg. Colbjörnsen och hans »brokiga karlar», som fienden hånande kallade hans män på grund af deras olikartade klädsel, hade åter varit framme och blefvo ett stående samtalsämne kring svenskarnas lägereldar. När fienden utställde sina förposter hördes ständigt den förmaningen: »hållen ögon och öron öppna, de brokiga karlarna äro i närheten.»

Ryktet berättade, att när kung Carls män fingo fatt i några af partigängarna, blefvo de hängda i närmsta träd, så framt de ej genom vreden och hatet öfver lidna förluster först läto fångarna undergå större misshandlingar. Sålunda fann man Söfrin Hagens lik hängande i en lind utanför en såg vid Tisteelfven. Öfver-kroppen var blottad och blodiga strimmor syntes på rygg och länd, som om han fått springa gatlopp emellan soldaterna före exekutionen. De frivilliga svuro att taga blodig hämnd och de höllo ord: följande natt hängde tre svenska soldater i samma lind; de voro— 243 —

klädda i trekantiga hattar och ryttarestöflar med stora sporrar, för öfrigt voro de lika nakna som då de första gången sågo dagens ljus.

Under de mörka, ruskiga nätterna föll månget skott rundt omkring i skogarna och månget blodigt spår ledde nästa morgon till en fallen fiende, som släpat sig ett stycke längre bort för att dö som ett vildt djur bakom en klippa eller under en buske.

»Colbjörnsens blodhundar!» ropade de svenska krigsmännen i ursinnigt raseri. »Stegel och hjul skola blifva deras lott, när vi om några dagar intagit Fredrikshald.»

»Det skall gå som en dans», ropade trumpetaren Månsson. »Jag håller på att dikta en ny stridssång ät er, gossar; men den sjunga vi först därinne i stån med en vacker flicka i knäet.»

Hvarje väg eller användbar marschruta mellan kung Carls armé och Fredrikshald hade Colbjörnsen besatt med mindre posteringar och ingen gång försummade de halfvilda Tistedölarna och bergsborna sin plikt, så att staden kunde, i visshet om att i rättan tid få underrättelser, tryggt afbida händelsernas gång. Man skulle i våra dagar anse det omöjligt, att människor kunde stå ut med hvad dessa tappra män fingo uthärda dag och natt, då de än gjorde marscher på tio à tolf mil i de af fienden besatta trakterna, än stodo som kosackposter i ur och skur på bergkam-marna, huru de, de få stunder som kunde stjälas undan— 244 —

till sömn, lågo på bara marken, så att de fingo tacka Gud för litet lä bakom en klipphäll, eller milslångt förföljdes och endast genom finter och djärfva bedrifter räddade sig undan förföljarna.

Sålunda sköt Jörgen Halvorsen, såsom ensam förpost, midt in i en fientlig trupp i närheten af femvattnet, smög sig därefter ner till tunnbindaren vid foten af backen,. tog på sig mästers förskinn, gjorde eld i spiseln och hyflade så fredligt på pipstäfver, när fienden undersökte hyddan.

Några dygdemönster voro dessa vilda och trotsiga män egentligen ej, men de ersatte genom personlig hängifvenhet och oinskränkt trohet mot Colbjörnsen, hvad de saknade i mildhet och foglighet.

Det var också ingen som kunde rycka folk med sig så som Colbjörnsen. Då en del af hans manskap vid ett tillfälle ställde till galenskaper vid en bro och stoppade trafiken för att tvinga hvarje vägfarande att betala skatt, lät Colbjörnsen ställa upp sina brokiga karlar utanför sin dörr, befallde dem att lägga ned vapnen och gä hem hvar och en till sitt.

»Jag kan ej bära ansvar för sådana vildbasare som ni», sade han.

De skäggiga bergsboarna kröpo ångerköpta till bönboken och bådo kapten Peder så vänligt om att fortfarande blifva deras chef och pröfva dem ännu bara några dagar.

»Då måsten I förbinda er att lyda blindt och— 245 —

underkasta er hvarje bestraffning jag anser nödvändig», sade Colbjörnsen.

»Det är rätt, vi måste hållas strängt», menade männen och nickade mot hvarandra, som om det vore en gifven sak.

»Jag dömer då er alla att i afton på min bekostnad tömma ett krus på »den förgyllda nyckeln!» kommenderade Colbjörnsen och fick till svar ett dånande hurra.

En sergeant ville följa med folket.

»Hör du, Tomasen, du bör ej gå till manskapet i afton», sade Colbjörnsen.

Men sergeanten gick likväl och fann anföraren frän bron, Nils Anker, sittande i en länstol, full och skroderande.

»Gå hem, du fyllbult! Du sitter ju här och bla-merar hela kåren», befallde sergeanten.

Den gamle ulken med de krutstänkta och väderbitna dragen var stark som en björn. Han sprang upp, gjorde ett tecken åt kamraterna, de trängde sig ihopa mot dörren och fingo sergeanten ut utan att behöfva lyfta en hand.

Nästa morgon måste de åter ställa upp sig utanför Colbjörnsens hus. Nils Anker trädde fram med handen till mössan. »Vi lydde order, så godt vi kunde, herr kapten, och tömde några goda krus. Sergeant Tomasen där ville förleda oss till olydnad mot chefens höga order, därför läto vi honom stå utanför.»— 246 —

»Då dömer jag er alla till att tömma ännu några krus efter första segern», kommenderade Colbjörnsen. »Men Nils Anker skall ha dagarrest.»

»Till er tjänst!» svarade den gamle med ett grin.

Peder Colbjörnsen höll noga på kårens militära ära och på dess oberoende af fästningskommendanten Brun, som vid flere tillfällen lagt i dagen sitt missnöje öfver att borgarna, genom att upprätta denna frikår, blandade sig i hans rättigheter såsom stadens försvarare. Det hade kommit till flere beklagliga sammanstötningar mellan honom och frikåren, och kommendanten skall, när man begärde hans hjälp att i förening med Col-björnsens män draga ut mot en fientlig styrka i närheten af staden, hafva fällt dessa minnesvärda ord:

»Låt borgarna passa på sin stad, jag försvarar fästningen.»

Colbjörnsen sände därför ej de i hans kår bestraffade till militärfängelset, men han tillät ej heller, att de som soldater insattes i stadens arrest. Då därför ej någon fängelselokal fanns, lät han sätta Nils Anker i sin egen gård i ett brädskjul utan stängsel och satte en skiltvakt vid den trånga öppningen.

»Bort med skiltvakten!» brummade Nils. »Jag skall nog vakta mig själf.»

Fram på dagen kommo några fina och förnäma köpmansdöttrar för att få se några af de mycket omtalade brokiga karlarna. Colbjörnsen hade ej någon— 247 —

annan hemma än Nils och gick med damerna ner på gården. De sågo sig omkring förundrade.

»Hallå, Nils — fram med sig!» kommenderade Colbjörnsen.

Nils stack då fram sitt skäggiga, lurfviga hufvud och tittade vänligt på de unga, vackra damerna.

»Hvarför springer du ej din väg?» frågade fröken Jonassen och gaf honom en slant.

»Gud välsigne hennes sköna ansikte!» svarade skälmen. »Då hade jag ju ej fått se er.»

Den unga damen kunde i sitt lif aldrig på ett bättre sätt gifvit ut en slant än denna, hvilket Nils Anker sedan fick tillfälle att visa. — Den lilla råttan kan ju ibland hjälpa lejonet, det är en känd sak.

Som sagdt, ett märkvärdigt godt förhållande och kamratskap band de fleste af dessa halfvilda människor vid Colbjörnsen i lif och död med en själfuppoffring och tillgifvenhet, som torde söka sin like, och detta ej endast under krigsåren utan för hela lifvet. När och huru denna förening slöts, den frågan föll det ingen in att framkasta. Hvad var det som gjorde alla dessa ansträngningar, umbäranden och lidanden så lätta att bära, som gjorde mögliga, stenhårda skorpor och härsket fläsk till välsmakande måltider och dagslånga marscher, efter hvilka skinnet hängde fast vid skorna, till glada äfventyr, som kom dessa halft medvetna men helt kännande män att gå i döden, frimodiga och skämtsamma, utan fruktan, med en känsla— 248 —

af upplyftande allvar? Det var ej endast det spännande intresset och den rika omvexlingen, som händelser fulla af faror skänka och som tycktes tilltala dessa starka naturfriska människor, nej, det var hemmets anda, som åter besjälade alla här, känslan af hvad fäderneslandet har rätt att fordra som gengäld för hvad det skänker hvarje enskild individ: allt som gifver lifvet värde och som omsluter allt, hvarvid vårt hjärta är fästadt. Det var denna känsla, som gjorde Fredrikshalds borgare och »de brokiga karlarna» till bröder och kamrater under många år, och välsignelse spirade upp ur detta kamratskap, som gladt och broderligt höll ut under de stora bedröfvelserna och sedermera fann glädje och njutning, där våra dagars, vänner saknande människor endast se den törnströdda vägen. Denna broderskänsla vidgade hjärtat och stålsatte armen och gjorde de svåraste bedrifter lätta som den enklaste sak i världen. De stora minnenas anda hvilade, värnande och samlande, öfver staden; split och tvedräkt, misstro och tvifvel gingo upp i de vida omkring lysande flammorna från stadens låga trähus.

En afton vände Peder Colbjörnsen hem från en af sina vanliga rekognosceringar till det af fienden besatta området för att utforska hvad han hade för sig, och för att på hemvägen inspektera sina patruller, som voro utställda rundtomkring utanför staden.

Öster om Fredrikshald på Björnstads ägor kom han till ett torftigt trähus, där ett stycke snedt glas— 249 —

ersatte rutan och där allt röjde den djupaste nöd och armod. Colbjörnsen stannade sin häst och knackade med skaftet af ridpiskan på luckan till dörren.

En man kom ut och utom sig af glädje öfver att se Colbjörnsen i den hvita danska uniformen i stället för svenskens blågula, sprang han ut midt på vägen och tog hästen i betslet.

»I Herrans namn, kom in, I ären ju våt, och hästen flämtar af trötthet. Visa mig den stora hedern att komma in i min ringa hydda!» bad mannen.

Colbjörnsen fattade tygeln.

»Jag har i natt viktiga saker att uträtta och önskar endast höra, hvar I hafven sett till svensken i kväll.»

»Svensken var här i solnedgången och tog vår get, men betalade den. Han talade vackert för sig och lofvade oss ett nytt hus, när han kom till styret. Vi läto honom prata och tego. — Låt mig åtminstone få tillåtelse att smyga mig genom hans förposter, medan I hvilen ut i hyddan. Jag är igen om en timma med godt besked.»

Colbjörnsen skakade på hufvudet.

»Så låt mig åtminstone få springa före er häst för att under vägen vara eder till nytta», bad mannen.

Medan han talade, kom hustrun ut, och Colbjörnsen observerade, att de smekte hans häst, klappade honom på mulen och gaf honom smeknamn, allt under— 250 —

det de lossade på betslet och ifrigt stoppade det ena stycket bröd efter det andra mellan tänderna på honom.

Colbjörnsen tillstod sedan, att han, fastän en härdad soldat, hade svårt att behärska en plötsligt öfverväldigande känsla af lycka och rörelse, när han såg dessa fattiga människor, som knappt själfva hade torrt bröd i sitt fallfärdiga ruckel, smyga sig till att stoppa sin föda i munnen på hans uttröttade häst, sedan de ej på annat sätt kunde vara honom till tjänst.

Litet senare på samma ridt förvånades Colbjörnsen öfver att i dagbräckningen se en bonde ligga utsträckt på den

mossbevuxna marken vid sidan om vägen och lyssnande hålla örat mot marken.

Colbjörnsen stannade och frågade, hvad mannen hade för sig.

Han svarade: »det är förfärligt att höra de svenska ryttarna galoppera omkring på alla våra norska vägar.»

Colbjörnsen sprang af hästen och hörde ett sakta, aflägset dån, som bonden förstod bättre, eftersom han länge användt denna telefon.

På hvarje berg och hvarje höjd stodo alla nätter män och kvinnor, spejande och lyssnande, ängsliga och bäfvande, och alla erkände sedermera, att det var sköna och lyckliga stunder, sköna därför att så mycket af det ädlaste och bästa hos en människa kom till ett så fullt uttryck, lyckliga därför att de skänkte lifvet ett så rikt och växlande innehåll. Timmarna då skänkte mer än senare de långa åren, som tillbragtes under— 251 —

hvardagliga sysselsättningar, då dagarna försvinna utan att medföra annat resultat än en namnlös graf, en tillvaro utan något eftermäle, ett tillstånd som hvarken i lifvet eller döden medförde en känsla af att man lefvat.

Nedanför Skonningforsen, på den väg, som leder till Fredrikshald, stannade Colbjörnsen och såg sig om. En man reste sig ur diket. Det var Hans Brecke, en af Colbjörnsens frivilliga, som hade denna viktiga post, hvilken han vårdade med en ifver lika farlig för landets egna som för fienden. Hans Brecke var en vild smugglare, om hvilken sägnen ännu har mycket att berätta i hans fjällbygd. Han kände vadställen, stigar och vägar bättre än någon annan. Det var en undersätsig, groflemmad gestalt med väderbitet ansikte, brunt som en tatares, och med långt, gråsprängdt skägg, som var inflätadt med blykulor. Ansiktsuttrycket, synnerligen i ögat, fick understundom en prägel af så oböjlig vildhet, att folk voro rädda för att vara ensamma med honom.

Colbjörnsen ämnade rida fram, men hejdades plötsligt af ett dundrande: »Halt — hvem där?» och af en bössas olycksbådande klickande.

»Du håller god vakt, Hans Brecke», sade Colbjörnsen och räckte smugglaren sin fältflaska.

»Hur fan skall jag i mörkret kunna skilja en vän ifrån svensken, innan jag har dem inpå halsen?» brummade Hans och gaf Colbjörnsen tillbaka den tömda flaskan.— 252 —

»Du tillropar dem »Halt —- hvem där?» och om de svara på svenska eller alls icke svara, så bränner du dem på pälsen för att varna dina kamrater. Om svensken fortsätter sitt framryckande måste du naturligtvis i mörkret försöka sno dig fram längs klippor och diken för att snarast möjligt gifva mig underrättelser.»

»Skall ske!» svarade Hans med ett belåtet grin. »Får nu för kaptenen rapportera, att en trupp svenskt kavalleri kom hit ned mot fästningen för en half timma sedan. Jag ropade an dem och då de ej lystrade spände jag hanen och tryckte af. Min gamla flinta klickade fyra gånger och hela truppen gjorde helt om och skenade i väg för fan i våld öster ut.»

Colbjörnsen tog för första gången vid skenet från sin blindlykta Hans Brecke i ögonsikte.

»Var det du som i morse kom in till stån med ett lass gevär?» frågade han.

»Ja, det var jag», svarade Hans.

»Du aflämnade din vagnslast till fästningskommendantens folk fastän min order löd, att du skulle köra vapnen upp till min gård?»

»Officeren tvang mig att lyda hans befallning och posten vid bron stack sabeln i bringan på min häst, när jag ville tvinga mig fram.»

Colbjörnsen gaf mannen en allvarlig tillrättavisning. Brecke höll hästen i betslet och brummade, då Colbjörnsen ville rida vidare:— 253 —

»Säg ett vänligt ord, kapten!»

»Släpp hästen!»

Hans Brecke löd, men fortfor:

»Jag vill ändå hafva ett vänligt ord, kapten Peder.»

»I morgon bittida skaffar du hästar och vagn och kör för sågverksfolket ofvanför Skonningforsen gods samt en kreatursdrift in till Fredrikshald», sade Colbjörnsen och räknade upp till honom tre mark.

»Jag kan just icke säga, att jag är angelägen om det uppdraget, ty det går ej», brummade smugglaren. »Men när kapten befaller, måste jag ju lyda.»

»Jag anförtror dig detta uppdrag, därför att jag litar på dig, Hans Brecke», sade Colbjörnsen.

»Godt, kapten!» ljöd det som ett bölande efter honom i morgongryningen.

Ett par dagar förgingo, Colbjörnsen såg ej till Brecke och han uppgaf tanken på att återse honom, alldenstund det anförtrodda godset ej var en så dålig fångst för den gamle smugglaren att smita med öfver gränsen österut.

När Colbjörnsen följande dag stod på torget och exercerade sitt folk, kände han plötsligt ett järngrepp om sin arm. Då han vände sig om stod han ansikte mot ansikte med Brecke, hvars vilda ögon blinkade egendomligt, när han i hviskande ton utbrast:

»Jag har det alltsammans!» Han förde Colbjörnsen ner till bron och pekade på en rad med vagnar, lastade med gods från traktens folk och omgifna af bräkande— 254 —

getter och kor. Längst bakom höll en vagn, som Brecke tycktes vara mycket rädd om.

»Hvad har du där?» frågade Colbjörnsen.

»Jag fick ju på huden af kaptenen», brummade han, »därför att jag lät kommendanten Brun taga från mig det andra gevärslasset; då tänkte jag, att det var bäst få hit till er ett annat lass med flintbössor, för att bli god vän med er igen.»

»Hvar i all världen har du fått de gevären ifrån?» frågade Colbjörnsen med förundran. »Jo, det var nu ej så farligt, herr kapten. Svensken har just kungjort att innebyggarna skola aflämna sina bössor och hvar och en, som ej efterkommer befallningen, skall föras öfver gränsen. Då fick jag mig en vagn och körde ganska makligt från gård till gård och sade till våra bönder, att om de ville sända sina vapen till kapten Colbjörnsen, så kunde de lägga dem i min vagn, men ville de blifva af med dem till svenskarna, så skulle de bara vänta ett ögonblick, så kommo de snart och hämtade dem. Jag tror ej att fienden finner något vapen i de gårdar, som jag besökt», tillade Brecke med ett bredt grin och drog fram en gammal läderpung, hvarifrån han tog två mark och några skillingar och lade dem på stegen till en källaretrappa. »Var så god — där äro hans pengar!»

Colbjörnsen såg med förvåning på mannen, alltsammans blef mer och mer gåtfullt.

Brecke förekom hans fråga med den förklaringen,— 255 —

att han naturligtvis icke ville använda kaptenens pengar på utgiften för transport, då svensken fick ombestyra denna.

»Svensken!» frågade Colbjörnsen.

»Ja alldeles riktigt: Svenskarna hade kommenderat ut en vagn för befordring af vapen och lifsmedel till deras läger, men det var för dem ett sådant rotande både hit och dit, att jag lugnt spände mina dragare för deras vagn och ordnade det hela på bästa sätt och mot god betalning visade jag dem vägen och se'n gick allt af sig själf. Jag fortsatte att köra före ända tills det blef mörkt, så tog jag af in på den väg, som går rakt ut i mossen, på en smal öfverfartsväg, den svenskarna visst hade svårt att finna, ty jag tyckte att de skreko så otäckt, när de gingo ner sig i kärret. Och sen hade jag bara en liten väg till Fredrikshald.»

Brecke hade utfört sin bragd med fintlighet och säkerhet, hvarvid hans kännedom om fiendens språk och karaktär kom honom väl till hjälp. »Sedan gick det», som han uttryckte sig, »som den lättaste sak i världen.»

»Så skall jag anmäla för kaptenen», tillade Brecke, såsom en sista rapport om dagens bedrifter, med handen mot skinnmössan och plirande blick i de grå vargögonen, »att öfver på Viksidan ligger en hop artillerihästar; det skall gå som en dans att nappa dem till sig och föra dem till Fredrikshald.»

»Huru många hästar?» frågade Colbjörnsen.— 25 6 —

»Två hundra stycken med full packning och en tjugo à trettio man, som se till dem.»

»Hvar är närmaste landningsplats?»

»Vid Lunelands kyrka, snedt emot Askviken. Men svensken sitter på utkik på Knifsö; vi måste därför gå bakom Bratö.»

»Bra», sade Colbjörnsen. »Från och med i morgon öfvertager du kommandot öfver tolf man till häst. Jag är nöjd med dig, Hans Brecke. När kriget är slut, skall jag laga att du blir gränsridare.»

Ett strålande leende gled öfver det hårda smugglareansiktet. Han tog Colbjörnsens hand och tryckte den med vild hänryckning, gick några steg tillbaka, axlade sin flintbössa och råmade:

»Er gränsridare i lif och död, kapten Peder! Och det är ej dumt att anförtro mig den beställningen. Jag har ej min öfverman på smugglareområdet, och det gagnar ej att sätta skenbara helgon till att nosa upp oförtullade varor; jag säger bara, er gränsridare i lif och död, herr kapten!» Han blef stående med bössan i skyldra gevär långt efter det att Colbjörnsen försvunnit.

Brecke blef en af kapten Colbjörnsens högst betrodda män.

Det skulle emellertid blifva allt för vidlyftigt att gifva en uttömmande framställning om denna kårs verksamhet, hvarför vi nöja oss med att framhålla dessa drag, som måhända kunna gifva en bild af tjänsten— 257 —

och de uppträdande personer, som färdades utom och inom stadens murar och som slingrade sig ut och in öfverallt, ledsagade på färden af musköteld och kanondunder, denna »de brokiga karlarnas» segersång och begrafningsmelodi. Kulor och granater tycktes väcka dem till lif — dräpa dem också för öfrigt.

Colbjörnsen ocli Hans Breckes utflykt åt Viksidan följande dag för att fånga svenskarnas hästar, skulle blifva af betydelse för några af denna berättelses hufvudpersoner.

Caril Etlar.

17 STORMUGGLAN.^orta på Viksidan, söder ut från Fredrikshald vid Lunelands kyrka, där svenska och norska vatten mötas i fjordens strida ström, liksom ville de dämma upp gränsen mellan de bägge landen, mellan Idefjorden och Svinesund, låg en fallfärdig stuga. Dess lilla trädgård var inhägnad af hafstörne. En slät äng och ett potatisfält tycktes vara allt, som hörde till densamma.

Den 30:de Juni satt husets ägare på fördämningen vid stranden och såg öfver mot staden. Hans gråa hår stack oordnadt fram under en bredskyggig hatt, som dolde hans insjunkna drag. Ögonen hade ett bistert uttryck och huden genomkorsades af fåror och veck som hade de blifvit skurna med en knif. Han var fiskare och seglade hvarje afton ut med sin båt och sålde, hvad han fångade, där borta i Fredrikshald. För öfrigt kände ingen honom närmare och det låg ett fiendtligt uttryck öfver hans uppträdande, som höll andra på afstånd.— 2Ö2 —

Solen hade gått ner bakom de norska fjällen. Hafvet låg stilla. En mås satt och sof uppe i en klyfta med näbbet doldt under ryggfjädrarna; en sten-fyr eller en enbuske höjde sig här och där öfver de glattslipade stenarna, den brungröna tången låg i hopar rundt omkring på stranden eller hängde på klipporna som hvita fibertrådar, och längre in i landet steg en tunn, hvit rök upp i luften.

Den gamle satt och skyggade med handen för ögonen och blickade hän mot staden, som om han väntade någon; ett bittert leende krusade hans läppar. En spräcklig get stod med frambenen i häcken och gnagade skotten af det buskiga tornet; emellanåt gned hon sig mot den gamles skuldra, som ville hon påminna honom om, att det var sängdags för länge sen. Dess ägare satt försjunken i sina egna sorgsna tankar. Läpparna rördes allt emellanåt,

tysta klagande ord, som om han talade till en sjuk, ljödo oafbrutet.

Ensamheten och ödsligheten på den tysta stranden tycktes ej hafva skänkt fridens ro åt denne man. Han visste, att stillheten härute rufvade på onda planer, han kände af erfarenhet, att naturens uppror medförde undergång för allt lefvande, att hafvet glupskt slukar hvar och en, som hängifver sig åt detsamma, att det ler endast för att bedraga, för att kläda sig i skum och fradga och för att slutligen, efter ändlösa strider, kasta splittrade vrak eller lemlästade lik in bland skären. Den gamle fiskaren hatade och trotsade hafvet. Endast— 263 —

när stormen hotande och hvinande for öfver fjorden och det ljöd som en kanonad ute ifrån skären, lefde enslingen i strandkojan upp; båten sattes i vattnet, han stakade sig ut, grep årorna och störtade sig i kamp med de skummande böljorna. Otaliga voro de människolif han de sista femton åren räddat i land och brovakten i Fredrikshald hade mången natt sett hans krokiga gestalt resa sig öfver bålverket med en skeppsbruten i armarna, lägga honom varsamt på bryggan och försvinna igen på det sjudande hafvet. Därför kallade Haldensarna honom »Stormugglan»; de hyste en vidskeplig fruktan för den ensamme gamle.

Dagen efter en sådan stormig natt lade man märke till, att flaggan hängde på half stång, d. v. s. på den maststump, som var rest som sjömärke ytterst på udden, där kojan låg. Enstaka vägfarande visste då att berätta, att buxbom blifvit strödd utanför husets dörr, medan det tomma rummet innanför var pyntadt med brinnande vaxljus som till begrafning. En sprucken och darrande stämma sjöng psalmer under tiden.

»Stormugglan skriker för lik», sade de och skyndade sig bort.

Dämpade årslag hördes och en fullt lastad båt gled i skymningen omkring udden. Strax efter skrapade den mot stengrunden vid stranden och skeppar Daniel sprang i land, förtöjde julien och började af-lastningen. Hans last bestod af husgeråd och mat-— 264 —

varor af alla slag, kläder och pelsverk, vinfastager och silfversaker.

Fiskaren gick ner till båten.

»Guds fred och god kväll!» hälsade Daniel. »I kunnen tro det satt hårdt åt att komma helskinnad i land; svensken sitter därborta på Knifsö och håller skarp utkik. Han I eljes hört något af honom i dag?»

»Nej bara af folket i Fredrikshald; de voro här i går och togo min ko och alla kreatur de kunde komma öfver; geten läto de mig likväl behålla, hon gifver mig mjölk nog.»

»Sådant rackarebyke!» ropade Daniel och spottade ut en buss. »Det skulle väl vara till gengäld för det svensken i förrgår red rakt in till stadsporten och dref bort med stadens alla mjölkkor midt för näsan på vårt tappra folk. I kunnen tacka Gud för det I fått en sådan systerson, som skaffar hem alla dessa delikata saker.»

»Hvem tillhör allt det gods du för hit i afton?» frågade fiskaren barskt.

»Det är den rike danske och tyske köpmannens, naturligtvis. De ha låst ner alla sina viktualier och mobilier i den djupa, hvälfda källaren, och så gåfvo de syster Ulla, välbeställd husföreståndarinna hos patron Walck, nyckeln för att se till alltsammans, medan de gåfvo sig af från Fredrikshald med hustru och småttingar, alldeles som i förrgår vår stadsfogde Nils Rübers,— 265 —

därför att kung Carl nu nog gör allvar af att taga staden med storm.»

»Det blifver en skön redogörelse, när herrskapet kommer hem och finner källaren tom.»

»Dörren är ärligt och redligt krossad; det kan ha varit grannen, den tjufstrykern, som brutit upp den, det kan också varit fienden; jag tror, att det är grannen, ty skomakare-Mickel har ett så utprägladt räfansikte», sade Daniel och knep i hop ögonen.

»Oärligt gods kommer ej under mitt tak», utbrast den gamle häftigt.

»Gud bevare oss, tjufknep menen I?» ropade Daniel högligen förnärmad. »Det skulle vara en oförlåtlig synd att låta alla dessa rara saker gå upp i rök! De gudsförgätna borgarna hafva ju beslutit, alla som en man, att svedja af

hela staden, så snart svensken bryter in. Gu'bevars! de äro ju tappra fosterlandshjältar! Och hvad få då de präktiga gossarna för det? De riskera att blifva krymplingar för hela återstoden af sitt lif, förstån I, utsvultna och färdiga att tigga. Då träder den duktige Daniel fram och säger stolt: »Se, alla dessa skatter har jag räddat genom mitt mannamod och conduite.» Ägarna slå välsignande ihop sina händer och betala en så rundlig hittelön, att vi stackare ej behöfva släpa mer i nöd och elände. — Nå, kallen I det för tjutknep?»

Under denna förklaring bar Daniel upp godset till kojan och stufvade in det i getens brädskjul.— 266 —

»Så snart Colbjörnsens kunskapare medföra tillförlitliga underrättelser om svenskarnas stormning, flyttar också syster Ulla hitöfver det bästa af sin patrons ägodelar» fortfor Daniel. »Det är ju en Guds lycka att vi ha en så nära slägtinge i säkerhet här på den svenska kusten; vi tänkte först på att flytta sakerna upp i mors hus, men där är ju morbror Björnstad, som bara gör oss skarn och olycka.»

»Björnstad!» hviskade fiskaren med darrande läppar. »Björnstad!» upprepade han hest och höjde sina knutna händer. »Hans och min räkenskapsdag skall komma — den kommer — öga för öga, tand för tand i hans blödande hjärta! Jag skall se dig knäböja i stoftet och tigga som min son tiggde för din fot utan att finna barmhärtighet!»

»Ja, I kunnen nog tala om Björnstads elakhet», fortfor Daniel likgiltigt, medan han antecknade i sin räkenskapsbok. »Sju kopparkittlar, två präktiga ljus" stakar af silfver, fem rökta skinkor — de kunde varit rökta litet hårdare, lilla madam Terkel — tre pels-rockar — har man sett på, de filurerna, det har gått mal i dem! — Jaha, Björnstad dref er ju i landsflykt och ingen anar, att I lefven här som fiskare. Det var ju er yngste son Halvor, den slyngeln, som gjorde sig saker till försnillning i Fredrikshald; så gick han till Björnstad -för att få hjälp för att ej draga skam öfver edra gråa hår, men där kom han just till den rätte. Morbror tog heder och ära från honom och — 267 —

så gick er gosse och tog, till skam och vanära, lifvet af sig i Tisteelfven, och förut hade er äldste son drunknat utanför skäret här. — Tre packor klippfisk, en tunna salt gråbensill, prima vara. — Ja, I kunnen hafva anledning att strö buxbom härinne. Men en sådan son I nu har fått att berga födan åt er, en riktigt präktig son, som ärfver huset här, när I en gång gån hädan. — Och glöm ej att i tid säga mig, hvar I gömmen sparpenningarna, ty det sägs att I knogat ihop rätt bra under många år. — En sådan gammal stenrik stormuggla — hi hi!»

Daniel knuffade fiskaren skämtsamt i sidan och smilade vänligt.

»Min äldste dog i sitt kall — den yngste har botat för sitt fall — därute hos dem vill jag söka mitt hem», sade fiskaren och pekade ut mot det mörknande hafvet. »Mina egna äro borta, jag har ingen familj.»

Ett egendomligt, stolt lugn hvilade öfver hans rynkiga uppenbarelse, när han stod på toppen och säg ut mot den glupska fienden, som ännu i sin hvila manande sände hotfulla dyningar mot land.

Ett gulhårigt hufvud och några vilda, skäggiga ansikten hade under samtalet blifvit synliga bakom törnehäcken men försvunno igen lika hastigt.

»Dröj litet!» ropade Daniel efter den gamle, som vände sig om för att gå in i den ensliga stugan.— 268 —

»Lystes det andra gången i Söndags för bagaren Hans Hoyer och Olang?»

»Ja», sade fiskaren, »Herren hålle sin hand öfver henne!»

»Nåja, en sådan lycka den fattiga tösen utan namn eller stånd kommer i genom den rike bagaresonen!» utbrast Daniel.

Halvor steg fram genom en öppning i häcken. Månen stod högt på himmelen och kastade ett blåaktigt skimmer öfver hans kraftiga gestalt, när han gick bort till husets ägare.

»Hvem talar här om lysning för Olaug, min fästmö?» frågade han och såg hotfullt från den ene till den andre.

Fiskaren vände sig om. Ingen hade märkt Halvors båt, rodd af Hans Brecke och Nils Anker, hvilka obemärkt lagt

i land litet längre ner på stranden. I detta ögonblick försiggick en märkvärdig förändring hos den gamle, han vek tillbaka, som om han sett en uppenbarelse, ögonen vidgades, händerna sträcktes darrande fram liksom afvärjande, ett leende, som vexlade mellan rädsla och den ömmaste hängifvenhet drog öfver hans förtorkade drag.

»Halvor, min Halvor!» andades han fram. Det ljöd som ett hjärteskri ur den spruckna stämman.

»Han tror sig se sin döde son Halvor», hviskade Daniel till förklaring.

»Jag är Halvor, Björnstads son», sade den unge.— 269 —

»Och du liknar min far som den förtorkade furan liknar den stora lifskraftiga. Hvem är du?»

Fiskarens drag antogo åter sitt hårda uttryck. En glödande rodnad sköt upp i hans fårade panna.

»Björnstads son — öga för öga, tand för tand! Allsmäktige Gud, hör min bön!» hviskade han med skälfvande röst.

Halvor vände sig mot Daniel, som, i känslan af sin nyss förvärfvade rikedom, stod med ett välvilligt leende och åsåg detta möte, där blodets röst reste sig mot gammalt agg och liden oförrätt.

»Hvem är den mannen?» frågade Halvor.

»I sanningens namn är jag skyldig att tillstå, att det är din köttsliga faster Ellen, som du står inför», förklarade Daniel, gripen af det ovanliga i situationen.

»Faster Ellen!» utbrast Halvor och sprang bort till fiskaren med ett strålande, vänligt leende; »faster i karlkläder, faster Ellen, som mor så ofta sörjt efter och far en gång gråtit öfver!»

Fiskaren svarade ej, han bara fortfor att stirra pä Halvor. Plötsligt vacklade han, den unge sprang fram och tog honom i sina utbredda armar. Halvor kände en underlig kraftlös börda mot sitt bröst; då han såg ned i fiskarens ansikte, omgifvet af grått böljande hår, som förhöjde likheten med fadren, upptäckte han, att den gamla låg medvetslös i hans armar. Han sprang ner till hafvet, tog kallt vatten i sin hatt och badade därmed fasterns ansikte. Då hon åter slog upp ögonen— 270 —

under de buskiga ögonbrynen, såg hon forskande på Halvor och sade med osäker stämma:

»Grät far din öfver faster Ellen?»

»Jag såg far gråta bara två gånger» sade Halvor hastigt och såg ned framför sig. »Första gången var då mor satt och beklagade faster Ellen och hennes stackars gosse; far gick fram och tillbaka på golfvet och bannades och grälade; så kastade han sig på en gång öfver bordet och snyftade samt våndades svårligen. »Lilla syster Ellen och hennes stackars vilseförda gosse!» stönade han.

»Sade han stackars lilla vilseförda barn?» frågade den gamle med ett fast grepp om Halvors arm. »Tänk dig väl fore, i Jesu namn, sade han stackars vilseförda barn?»

»Stackars faster Ellen!» svarade Halvor och tryckte fasterns valkiga hand med en öppen och frimodig blick. »Hur du sörjt, kan jag se! Du liknar också faster Ulla, som dog.»

Den gamla nickade. Det tycktes alldeles som en hårdt spänd sträng i hennes inre plötsligt sprungit; ett förklaradt uttryck, en outsäglig frid bredde sig darrande öfver hennes styfnade drag.

»När grät din far andra gången?» frågade faster Ellen med en stämma, som ännu ej kunde riktigt finna den blida klang hon önskade.

»Andra gången var —» Halvor afbröt tvärt.

»Var —?» frågade Ellen.— 271 —

»Då han kom hem den afton stadens folk förklarade honom fredlös.»

»Ar din far fredlös?» frågade Ellen och reste sig häftigt.

»De förklarade honom fredlös den kväll han kom till dem för att få allt gjordt godt igen», svarade Halvor.

Nu frambröt, plötsligt som en återhållen ström, en klagan öfver lidna förödmjukelser, vrede, en skildring af fadrens och modrens tröstlösa lif där hemma på Forsgården. Denna bekännelse, som ingen pina skulle kunnat framtvinga ur den stolte, unge Halvor, aflade han nu självmant och oåtspord för faster Ellen, som han här såg för första gången, under det tårarna voro nära att bryta fram.

»Förbannelse må träffa dem, som gjorde din far fredlös!» ropade fiskaren häftigt och sträckte armarna mot himlen. Den bredskyggiga hatten hade fallit till marken, ansiktet, skönt i sin fårade lidelse, belystes af månens bleka ljus, som ej förmådde framhäfva de skarpa rynkorna. »Brottsjöar och bränningar framför oss — de stora stormarna öfverallt! — Jag vill hjälpa — jag kommer, allsmäktige Gud, förbarma dig öfver oss alla!»

Faster Ellen och Halvor sjönko till hvarandras bröst. För första gången funno tillbakahållna, oförstådda känslor, sorg och lidelse, nu sitt utlopp; därmed var förbundet slutet. Årslång grämelse i ensamhet och grubbel svann hän i den ljusa sommarnattens dimmor.— 272 —

»Uhu, detta är så öfvermåttan rörande, som när en ser barn i kyrkan i den stora kataralen därborta i Vest-Indien!» snyftade Daniel och gned sina torra ögon med afvigsidan af handen.

»Jag sade nyss i mitt blinda oförstånd, att alla de mina voro borta», hviskade Ellen och stirrade på Halvor med glöd i de insjunkna ögonen.

»Jag menar förvisst, att du har ännu en son», sade Halvor.

»Faster Ellen har två söner!» utbrast en djup och allvarlig stämma.

Den gamla vände sig om och såg i månskenet en hög och bredaxlad man, som obemärkt varit vittne till detta uppträde. Jörgen Halvorsen kom fram och tog fasterns hand.

»Jag är din syster Ullas son», sade han.

Ett sorgset allvar hvilade öfver hans vackra och manliga drag, medan han oafbrutet och forskande såg in i den gamlas darrande anlete.

»Faster har, pinedö, tre pojkar!» försäkrade Daniel och trängde sin breda sjömansgestalt fram mellan de andra. »En sådan familj du nu har fått — hvasa!»

Ett skarpt måsskrik hördes upp ifrån land. I detsamma blossade en torrbrasa upp nere på stranden. Signalen upprepades. Halvor sprang upp och såg ut öfver den glänsande hafsytan.

»Därute komma Colbjörnsens brokiga karlar!» ropade han och pekade hän mot Bratö.— 273 —

En egendomlig syn visade sig ute på fjorden. En sexton alnar bred byggnad, som närmast liknade ett hus med platt tak, kom glidande fram ur skuggan under ön och närmade sig Viksidan. Små svarta fläckar i glänsande böljestrimmor lågo strödda omkring denna byggnad och då den kom närmare märktes taktfasta årslag från många mindre fartyg, som varpade jätten i land.

Det var den historiskt bekanta skottpråmen, som Fredrikshalds borgare på egen bekostnad byggt till självförsvar och som några dagar senare vid svenskarnas infall skulle blifva deras stad till ovärderlig nytta. Denna pråm var byggd öfver ett gammalt skepp, »Saltsäcken» kalladt, hvilket de inredde så, att de togo tvänne delar af den bro, som Lövendal år 1711 byggt för öfvergång från Svinesund till Viksidan. Dessa brodelar lades samman på tvären, däröfver gjordes en annan flotte af bjälkar, på hvilka man fastspikade en stor mängd plankor, »tills de trodde, att den kunde flyta på vattnet med belastning af kanoner och folk», skrifver Jonas Rist, »så att folket kunde gå på den utan att blifva våta om fötterna.» Sedan försågs den med väggar och halftak. Sidorna voro omkring en aln tjocka i kanongluggarna och utan och innan förhydade med plankor; springorna voro tätade med mossa eller gammalt hår, som de fingo hos garfvarna. Taket bestod af dubbla plankor. På hvar och en af bägge sidorna voro

två kanongluggar och i taket många skjutskåror, genom hvilka man kunde sikta med bössor.

Carit Etlar. 18— 274 —

Den andra juni, som var tredje dag Pingst, blef pråmen färdig och försedd med två adertonpundiga, två tolfpundiga och två åttapundiga kanoner och danska flaggan hissad.

Denna byggnad var gjord för att oroa fiendens brobyggning i Svinesund. Men den dag pråmen sköt dansk signal till ledning för de danska och norska fartyg, som lågo utanför Svinesund och som skulle vara den till hjälp i dess ärende, visade sig vara en olycklig dag. Fregatten »Den krönta rosen» hade för tidigt inlåtit sig i strid med svenskarna; skeppet äntrades och togs som pris. Då pråmen omsider nådde fram mot Svinesund såg den sin stridskamrat ligga som blockering i inloppet och besatt af svenska soldater, hvarför haldensarna försiktigtvis varpade pråmen tillbaka till staden.

Månen, som tyckes vara alla romantiska stordåds förbundskamrat, lyste också i natt ner på pråmen, som i skuggan af Bratön varpades in under den svenska kusten.

Om denna nattens bedrift, som strängt taget ej hör till utvecklingen af denna berättelse, heter det hos Johan Rist:

»Samma afton, den 30 juni, lät Colbjörnsen uppställa sitt kompani på torget och göra i ordning en hel del pråmar och ökstockar samt mindre båtar. Då männen jämte fästningens soldater stodo färdiga med sina gevär, blefvo de i mörkret tagna ombord— 275 —

på fartygen, på det att fiendens folk, som sutto i bergen på Knifsö för att se, hvad de belägrade i staden företogo sig, ej sådant förmärka skulle. Därpå foro de öfver till Viken och sattes i land strax ofvanför Askvikens egendom, för att hämta de hästar, som gingo lösa på bete där, och läto de mer än 30 man blifva kvar på fartygen, för att lägga med dem ut från land, om någon fiendtlig trupp skulle hafva kommit. Ty de hade kunskap om, att ett sachsiskt fotregemente stod ej långt därifrån. Klockan inemot 12 skildes de, som gingo efter hästarna från oss andra, som skulle invänta deras återkomst och ligga färdiga att taga dem ombord, antingen där på stället eller nedanför, ifall de blefve förföljda.

Alla svenskar, som bodde i grannskapet, både män och kvinnor, togos tillfånga och sattes på en pråm, således äfven den gamle fiskaren och skeppar Daniel.

Då klockan var tre och solen började gå upp, hade man ännu ej hört något skott eller sett till vakterna uppe på land. Då klockan gick på fyra och intet blef förnummet om de våras ankomst med krigsbytet, började alla frukta, att det skulle illa aflupit. Men i detsamma hörde vi ett starkt trampande af hästar och så förnummo vi, att våra blifvit segervinnare och hade, förutom 111 hästar, 26 man som fångar, hvilka sågo till hästarna, och försiggick detta sä lugnt, att ej ett skott blef lossadt. Ty då de våra kommit— 276 —

fienden så nära, att de kunde fullkomligt och säkert se, huru många hyddor han upprest och huru många eldar han uppgjort, hvaraf de kunde ungefärligen sluta till, huru mycket folk där fanns, omringade de dem, så att ingen af de svenske, som till större delen öfver-raskades i sömnen, kunde springa sin väg och lämna underrättelser. Den ende fiende, som dräptes, var en svensk löjtnant, som Halvor Björnstad sköt ner, därför att han satte sig till motvärn.

Då hästarna nu ankommit till fartygen, lade vi pråmen genast invid berget, togo hästarna ombord, läto de svenskar gå, som vi haft i arrest, och satte genast öfver till Askviken, hvarifrån vi förde dem öfver land till Fredrikshald, dit vi ankommo klockan half fem på morgonen.»

»Aldrig har jag varit med om att smuggla stoltare laddning öfver gränsen!» ropade Brecke, då hästtåget dånande for in öfver stadsbron och svängde in på torget, där det mottogs af en jublande folkskara, som i ögonblickets segerrus tycktes glömma, att deras olyckliga stad var prisgifven till undergång, ett säkert byte för rof och plundring.

Kojan borta på skäret stod från och med denna dag öfvergifven. Den gamle fiskaren var försvunnen.

OLYCKSBARNET.^ mer än två månader, hvilka syntes långa som tvänne år, hade Fredrikshald nu uthärdat den svenske konungens belägring. All handel hade afstannat, alla närings- och inkomstkällor hade utsinat för stadens innevånare. Borgarena, unga och gamla, stodo under vapen, och yxor, störar och dolkar kommo i bruk. På kyrktorget såg man dagligen gamlingar öfva sig i vapnens bruk, och man berättar om två små gossar strax utanför staden, på sex och åtta år, som fingo besök af en svensk ryttare, hvilken lugnt lade sig att sofva i deras hydda, när han ej fann andra hemma än barnen. Så snart ryttaren fallit i sömn, smög den störste gossen sig fram och krossade hans hufvud med ett hugg af yxan.

Fienden väntade alltjämt på sitt grofva artilleri och skulle hafva tillfogat staden långt större olyckor, om han varit i besittning af mörsare, fältstycken,— 280 —

»karronader» och hvad den tidens krigsvapen nu kallades för. Fästningen, som var en skänk till borgarena af Fredrik den tredje, sedan de under två belägringar tillfullo lagt i dagen, att de voro förtjänta af denna omtanka, och som anlades uteslutande för att skydda och försvara denna så högt förtjänta stad mot nya fientliga angrepp, denna fästning är med full rätt värd sitt rykte som bergfästning. Såväl dess höga, branta läge, c:a 360 fot öfver hafvet, som de utanför portarna liggande bergshöjderna äro så tvärbranta och kala, att fienden svårligen skulle kunna betjäna sig af dem. Härtill komma ett djupt kärr, en nästan bottenlös myr vid Ofverberget, den hundra alnar breda Tisteelfven och en del af Idefjorden, som omgåfvo fästningen. Som en af dess väsentligaste fördelar kan därtill nämnas det sällsynta förhållandet, att ej mindre än tre vattenkällor, på en höjd af 330 fot öfver hafvet, rikligen förse fästningen och tre stora reservoirer med vatten.

Själfva staden däremot vid bergets fot låg så godt som öppen för fienden, fastän borgarena gjort sitt bästa för att sätta den i försvarstillstånd. Palis-sader anbringades öfverallt, »spanska ryttare» och pålar neddrefvos i flodens vadställen, muren kring borgareskansen påbättrades, och bron mellan nordsidan och sydsidan refs delvis, på sådant sätt, att man gjorde en öppning på tolf alnar, där endast två längdbjälkar blefvo kvar. De flesta af borgarena hade stufvat i— 281 —

hopa sina tillhörigheter i djupa källare eller låtit föra upp dem till fästningen.

Fastän staden blifvit atbränd åren 1667, 1676 och 1703 bestod den ännu endast af trähus.

Man skulle trott, att stadens borgare blifvit klokare efter dessa många eldsvådor och uppbyggt sin nya stad af sten, isynnerhet som det bredvid staden fanns ett tegelbruk, hvars sten användes till fästningen; sten hade man dessutom lätt kunnat erhålla från annat håll. Emellertid reste sig för stora svårigheter för att denna förnuftiga plan skulle kunnat genomföras. För det första var det endast de rike, som kunde åter uppbygga sina hus af sten; de fattiga ägde efter branden endast sina tomma händer; en mansålder skulle förgå, innan de blefve i stånd att bygga sig ett litet hus, om det skulle vara af sten, hvaremot omkostnaden var ringa, om man satte upp en liten stuga af trä, hvilket också kunde gå för sig hastigt. De enstaka rika personernas grundmurade korsvirkeshus skulle dock emellan trähusen vara prisgifna åt elden, i fall en ny eldsvåda uppstode. Stadens borgare blefvo därför snart eniga om, att det dock var bättre att sofva i egna trähus än att kampera under bar himmel i väntan på stenhus i framtiden, för att nu ej tala om den skuld hvar och en skulle ådraga sig. Härtill kom, att den kalla långa vintertiden ej egnade sig för murarearbete; en natts frost kunde fördärfva dagens arbete.— 282 —

Kort sagdt: Fredrikshalds stad fortfor att byggas upp af trä.

Under svenske konungens stormning af staden visade det sig äfven, att stenhusen blifvit tryggare hem för svenskarne än för norrmännen. Trähusen blefvo fiendernas likkistor och furuplankorna flammande facklor om deras dödsbårar.

I hörnet af Kyrko- och Borgareskansgatan låg den rike och högförnäme köpman Walks hus, midt emot Peder Colbjörnsens gård, hvarest längre fram Ankerska arbetshuset uppbyggdes. Det igenkändes från omgifningen på sina väl bibehållna figurmålningar på facaden, den nyrestaurerade svalgången och de höga spetsiga gaflarna, som sköto försvarligt upp öfver grannarnas hus.

I det hela taget skilde sig de smala gatornas byggningar äfven i Fredrikshald från våra dagars genom sitt

olikartade utseende. En vandring genom de trångaste gränderna gaf ej allenast ämne till betraktelser utan också en inblick i hvarje särskild ägares personlighet. Alla dessa förunderligt små utbyggningar och detaljer af oregelbunden form voro lefvande vittnesbörd om en nu för tiden okänd kärlek till hemmet och vittnade klart om tidens och borgarenas originalitet.

Natten till den 4 juli, lördagen före 4:de söndagen efter Trefaldighet, brunno tvänne ljus innanför glasrutan i öfversta våningen i ofvannämnda träpalats och utsände ett efter den tidens förhållanden starkt— 283 —

sken i sommarnatten. Innanför i den låga bjälklofts-stugan, hvars luft var starkt bemängd med lavendel, stod jungfru Ulla Halvorsen och »tog sig ut», som hon, tekniskt betecknande, kallade sina profningsstunder framför toilettspegeln. Hopar af framdragna, brokiga klädningsstycken, färgade blommor, affallna fjädrar dignade fram ur lådor och skåp och halfpackade kistor stodo på golfvet, som om man här hölle på att flytta.

Ägarinnan till alla dessa härligheter stod för ögonblicket i tillbakalutad ställning försjunken i beskådande af sig själf i en liten spegelstump öfver kommoden. Ett skarpt veck i den magra pannan röjde, att mönstringen ej utföll till belåtenhet, hvilket hedrade jungfruns omdömesförmåga, ty det må sägas att Ulla Halvor-sen var en mager person med skarpa drag och att rynkorna i hennes förtorkade ansikte ingalunda skyldes af pudret och zinnobern på de utstående kindbenen, ej heller förmådde de många favoritlockarna öfver de insjunkna kinderna att dölja, att tiden för giftermål var hårdt inne.

Det knackade på dörren.

»Stig in!» ropade jungfru Ulla med skarp men honungssöt stämma.

Dörren gick upp och en groflemmad kvinna med röda kinder och i hemväfd kattunsklädning steg in och neg.

Ulla besvarade hälsningen lika sirligt och utbrast:— 284 —

»Enkefru Anea Hoyer, ensam! Kommer icke Olaug och er son Casper enligt öfverenskommelse?»

»Olaug väntar nere i förstugan, min son kommer klockan 11. Jag har själf något på hjärtat, som vi må tala om, ifall eljes jungfruns tid tillåter», tillade hon med en skarp blick på den högröda schalen, hvari Ulla just insvepte sin figur.

»Ja, jag har lättat lite på sorgen efter min salig mor», svarade Ulla med ett ursäktande leende, »men när det gäller stadens välfärd, så bort med familjehänsyn !»

»Stadens välfärd?» frågade Anea tviflande.

»Ja, just stadens välfärd!» fortfor Ulla och kastade en pröfvande blick i spegeln. »Kan icke den svenske konungen bryta in i vår stad hvilken timme som helst? Är det ej då min plikt som välbeställd husföreståndarinna i en af stadens förnämste mäns hus att taga emot honom på ett passande sätt? Hvad tron I väl, att de gudasköna svenska officerarna skola tänka om oss, norska kvinnor, om vi alla taga emot dem i slät-kammadt hår och kattunsklädningar? Hvar har man någonsin hört talas om ett borgerskap sådant som vårt, som, till största skadan för sig själf, ämnar ruinera vår goda stad genom att antända den för att ej lämna åt svensken något, som han kan stå och ligga på?»

Ulla höjde armarna i den röda schalen mot taket och fortfor under stigande rörelse:

»Skulle det icke vara oss alla till största fördel,— 285 —

om dessa vreda, svenska hjältar fingo oss i sitt våld? Vi kunde då lefva i ro och gamman och gifva dem en plats vid vårt bord, vid vår varma härd. Herre Gud, de stackars människorna, som nu i månader legat därute på bara marken i ur och skur, huru tacksamma skulle de ej blifva för en mjuk säng att hvila sina starka lemmar i, ja, de skulle säkert unna oss att fortsätta vår handel och vårt dagliga lefnadssätt, i stället för att alla våra surt förvärfvade skatter» — Ulla pekade med handen på sina dräkter — »nu skola blifva den glupska eldens rof, så att vi hädanefter ingenstädes finna någon tillflykt. Det är ej för ro skull som staden i sitt vapen för en vilde med en stenyxa; vildar och björnar äro de alla.»

»Ja, de prata så hjärtans gärna de goda rådmännen», sade Anea och satte sig på en stol. »Så ha de nu härjat i två månader; hvarje natt göra de till dag med sina lichtkulor där uppe på fästningsmurarna och slå allarm — folk springer till skansen och så finns där likväl ej en skymt af en svensk.»

»Ack, de säga ju, att svensken tänker öfverrumpla oss under vår ljufva sömn!» sade Ulla med en skälmsk sidoblick mot en rymlig sängplats, dold bakom ett blomstrande förhänge. »I två veckor har jag nu af denna orsak hållit rena lakan och broderadt örngått och två gånger ombytt friska, röda hakband i min gentilaste nattmösa.»— 286 —

Anea spetsade sina fylliga läppar till ett samförstående leende, men sade hastigt:

»Herrans vägar äro icke alltid våra vägar; man måste veta, hvilket parti man tillhör.»

»Det vet Gud i himmelen, att jag tillhör de våra!» inföll Ulla. »Men där nere i storstugan sitter den rara kommendanten Bruun och alla våra rådsherrar och rådslå med hvarandra om att sätta eld på vår stad. Kallas det att höra till vårt parti? Är det att hafva hjärta i bröstet att vilja steka sina medmenniskor lifs-lefvande, blott därför att de äro svenskar. Därför har jag packat ihop min husbondes och mina tillhörigheter, som han tror vara i godt förvar i den hvälfda källaren, och lämnat allt i förvar på Viksidan. Se, det kallar jag att tillhöra vårt parti.»

»Och mitt bageri?» frågade Anea förbittrad.

»Brinner upp som ett sågspån!» försäkrade Ulla. »Alla åldermännen sitta därnere i vår storstuga och prata i munnen på hvarandra; men allra högljuddast talar Peder Colbjörnsen, den tappre hjälten, och honom följa alla.»

»Vi måste lägga en hyflad bräda öfver två fjär-dingar för att de många rådsherrarna skulle få sitta och våra lärpojkar gå omkring i nya skinnblusar med stora mustkannor och bjuda öl och stoppa kritpiporna. Jag vågar påstå, att ett rikligare försedt hus ej finns i denna stad.»— 287 —-

Ulla vände sig åter mot spegeln och satte sitt röda förkläde fastare om lifvet.

»Först nu i denna sena aftonstund har jag tid att tänka på svenske konungens och hans officerares mottagning och Olaugs bröllop. — Har ni fått bukt på hennes styfsinne?»

»Olaug är ert syskonbarn, sägen I; I tänken gifva henne femhundra blanka silfverdalrar i hemgift. Hon ser ståtlig ut i bagareboden; aldrig har jag haft bättre handel, än sen jag tog henne i min tjänst, och ej heller haft pålitligare flicka. Men att i godo taga min Casper, det gör hon ej.»

»Vi få se! Då får hon med ondo tvingas därtill», sade Ulla med ett torrt Jeende. »Han I försökt, hvad den kloka gumman rådde er till?»

»Ja vars! Casper låg troget hela den heliga Christi Himmelsfärdsnatten med äpplet i armhålan och nästa morgon bjöd han Olaug att äta det på fastande måge; men så står vår stora gris på gården, och då flickan råkar stöta till äpplet, faller det rakt i gapet på djuret. Men nu kommer det egendomliga i historien: sedan den dag grisen ät Caspers äpple, får han ej gå i fred för honom. Han springer nu efter Casper bara han visar sig.»

»Herre Jemine!» utbrast Ulla och slog ihop händerna. »Skulle ett kärleksäpple verka så kraftigt? Jag måste försöka få ett sådant till kung Carl för stadens välfärds skull.»

»Ja, Herrans vägar äro många», suckade Anea.— 288 —

»Min Casper kurrar och suckar och lika långt kommer han för det.»

Ett rödlätt hufvud med tjocka läppar och vatten-blå ögon visade sig i dörröppningen, och Casper steg in, iklädd blå röck med blanka knappar.

»En gräslig skam har tillfogats familjen!» utbrast han med stela ögon, »den kräfver hämnd!»

»Hvad står på, min enda lille putte?» utbrast Anea bagarenka, i det hon förfärad steg upp.

»Han har genompryglat mig nere vid elfver), den där fiolspelaren Jörgen, Olaugs hemlige älskare. Hon stod dold

under en fläderbuske, blommorna hängde ned omkring hennes bleka kinder och vattnet porlade kring hennes små fötter. Jag låg pä lur. Så kom han fram i sin båt och spelade och kvintilerade, och jag såg, hur tårarna strömmade ned öfver hennes kinder. Jag sprang fram och ville kyssa henne rakt på munnen; men den motsträfviga varelsen började skrika och så kom han i land och genompryglade mig hårdt. — Mamma du, en gräslig skam har tillfogats familjen.»

»Kalla hit Olaug!» utbrast Ulla, medan hon trummade med fingrarna på bordskifvan.

En stund därefter kom Olaug in i rummet. Hon var blekare och tycktes högre än den där vinterkvällen uppe i fjällhyddan. De stora blå ögonen blickade allvarligt från den ena till den andra, medan hon blef stående stilla och rak innanför dörren:

»Hvad får jag höra om dig!» utfor Ulla häftigt— 289 —

och gick emot den unga flickan. »Din rättmätige trolofvade inför Gud och människor låter du hånas af din älskare, du lättfärdiga varelse. Du stämmer möte och låter grisen äta Caspers äpple i smutsen. Redan i natt ödmjukar du dig och står ej i vägen för din egen lycka.»

»Lycka!» sade Olaug och såg modren allvarligt i ögonen. »Lyckan, det är blomman, som spirar upp ur marken om våren, det är Gurus kycklingar, som spränga skalet, det är vinden därhemma i furuskogen, älfven som porlar som musik — lyckan är därhemma — min enda lycka!» Olaug tryckte händerna mot bröstet.

»Mutter, mutter — din enfödde son får en skamfläck på sig!» tjöt Casper. »Den skurken har förhäxat min fästmö med ett liggäpple och sitt fiolspel. Buh, se hur rund hennes barm är och hur röda hennes läppar äro! Jag kan ej stå ut längre! Hon är ju min trolofvade brud inför Gud och människor, icke sant ? Det har ju lyst tre gånger för oss i Lunelands kyrka?»

»Så godt som din ärbara, äkta hustru, min lilla gris», försäkrade Anea och klappade lugnande sonen på de brännheta kinderna.

»Kom då!» sade Ulla och vinkade till sin aktningsvärda väninna. »Hvad de bägge äkta makarna nu vidare ha att säga hvarandra, böra vi icke bevittna. Så mycket är visst: Casper är ett stort nöt, om han ej nu tager ersättning för den smälek och sveda, han

i två hela månader måst fördraga af hennes styfsinne

C ar il Etlar. 19— 290 —

och han är ej en man, om hon i morgon slipper ur buren, innan hon på sina knän tackat honom, i fall han vill räcka henne handen inför altaret på söndag, då väl ingen sedan vill taga hans frilla till äkta.»

Med ett hånfullt leende och en blick, som sinnesrörelsen gaf ett stickande uttryck, nickade Ulla till Olaug och lämnade rummet med Anea. När Ulla stängde dörren till de ungas rum, tillade hon med ett kattlikt smilande:

»Det finns en charmant präktig älskogssoffa inne i mitt lilla dufnäste.»

Bagareenkan Anea suckade och lyfte ögonen mot taket. Därmed lämnade de värda själsfränderna den öfversta, obebodda våningen och stängde för ytterligare säkerhets skull också den svarta ekträdörren, som skilde Ullas rum från det öfriga huset.

»Herren välsigne de ungas förening!» utbrast Anea, när hon tog afsked, »den slutes i ärbarhet, af plikt och en mors ömma uppoffring och själfiörnekelse och gudsfruktan.»

Anea rabblade salvelsefullt upp denna läxa, som om hon dagligen höll till salu dessa sköna egenskaper jämte det varma brödet i bagareboden.

Då de unga blefvo ensamma, gick Casper, hvars röda ansikte sken och blossade, bort till Olaug. Han drog at sig den blå rocken med de blanka knapparna och torkade sin svettiga panna med skjortärmen. Sedan— 291 —

framtog han ur byxfickan en luktdosa och räckte den till den unga flickan.

»Du skall få kläda dig i flöjelskappa och bur-gundisk kläde, i den allra dyraste stass, mitt lilla rara lamm», försäkrade han, »om du nu vill göra mig till viljes och blifva min hustru. — Du vet nog, hvarför våra kära föräldrar stängt oss inne tillhopa här. — Kom nu, lilla Olaug, och gif mig en lång kyss och se ej så surmulen ut, så skall jag inbilla mutter, att du har gifvit med dig.»

Casper lade kärligt hufvudet på sned och plirade med ögonen.

Olaug vek tillbaka mot fönstret. Hon var likblek, ögonen flammade, när hon stötte upp glasrutan och sade med låg röst:

»Hör nu mitt sista ord, Casper Hoyer: förr hoppar jag ut genom fönstret här än böjer mig för eder vilja. Jag hör hemma annorstädes och kväljes i edert stadsbuller. Jag älskar en annan; honom tillhör hvarje tanke, hvarje längtan, hvarje hopp jag äger; honom tillhör jag. Om han böd mig följa sig genom eld, i döden, jag följde honom ensam — hören I! — honom följde jag utan lysning, Eder aldrig, om de så läte lysa för oss bägge alla år intill ändan.»

Caspers ögon fick en ohygglig glans; blodet bultade i hans tinningar. Han bet samman tänderna och stampade i golfvet.— 292 —

Olaug sänkte hufvudet och fortfor med vekare stämma:

»Var mild och nådig, Casper Hoyer; I kunnen vara det, I som ären så stor och rik och mäktig, låt mig ringa flicka gå i fred. Stadens förnäma och vackra damer täfla ju om att täckas Eder; hvarför skolen I vara så sträng mot mig?»

»Jo, så min själ och salighet skall jag vara sträng mot dig, du råttunge!» ropade Casper och rullade med ögonen. »Usch, de andra utklädda dockorna! Det är just dig jag vill lägga betsel på, din trollpacka! Alla andra gitter jag ej att se på. — Kommer du ihåg den afton, du kom ner från berget, blek och bortkommen, med dina tarfliga kläder i ett bylte, och jag stack tummen rakt in i hjärtegropen på dig? Du skrek högt och gaf dig till att storgråta. Sådant där är just för mig, det gör mig etterbefängdt tokig. Och då jag en gång nere i bagareboden lade min hand på ditt bröst, så smäckte du till mig på fingrarna. — Hela boden står ju full af våra unga kavaljerer, som vilja äta varma bullar hos dig, de lättsinniga sällarna! De rulla med ögonen och göra sig så söta; du får aldrig ens förstulet kika på dem. — Och så apotekaren, den doftande balsamdosan, som lade blommor på disken åt dig! Jag grinade åt honom, så jag höll på att spricka, då du sopade hela blomsterhögen i slaskhinken; så vill jag ha flickorna i tukt och ärbarhet. — Du är så godt som min äkta hustru inför Gud och människor.— 293 —

Låtom oss nu göra våra kära föräldrar till viljes och hålla bröllop i natt; det är ju därför ja g kommit, min enda, söta lilla rosenknopp! — så blir du nog nödgad säga ja inför altaret på söndag, och så är den saken klappad och klar.»

Olaug klängde sig fast vid fönsterposten.

»Ännu ett steg, Casper Hoyer, och I drifven mig i döden!» utbrast hon med tindrande ögon och böjde sig ut öfver gatan.

Casper sprang blixtsnabbt in på den unga flickan och slog sina armar om henne. Han var en jätte i styrka; med ett ryck slet han henne till sig och tryckte henne hårdt till sitt bröst. Olaugs krafter sveko henne, hon kände hans heta andedräkt pä sin hals. Ett vildt, djuriskt uttryck lyste i hans vattenblå ögon.

»Djäflaunge!» hviskade han. »I två månader har du lurat och trotsat, — nu är du min! Hvad som måste ske, skall ske.»

Olaug utstötte ett högt och klagande skrik.

Ett hopplöst klagoskrik, en bön om hjälp, ljöd plötsligt ut i sommarnatten öfver de spetsiga hustaken, och upprepades som af hundra strupar där nere från torget.

Först enstaka, springande, klapprande steg ner öfver stenbron, sedan många; först enstaka, ljudlöst framstötta

rop: »svenskarna — svenskarna!» sedan många. Skriken tilltogo, spredo sig in i alla smygvrår och afkrokar: »svensken är öfver oss!» Så ett stilla ögonblick, dörrar och fönster rycktes upp, män-— 294 —

niskor, klädda i nattdräkter, sprungo fram, ropade, fingo svar, försvunno. En minut senare strömmade man ner åt gatan, där gevärsskotten begynte höras. Ingen borta ifrån faran, alla fram emot den. Ögonblicket, det fruktade, det hvarpå man under månader väntat och förberedt sig, var nu inne: svensken bröt in öfver Fredrikshald.

»Svensken!» skrek Casper och släppte Olaug. »De mordbrännarna! Vårt dyra bageri är i lifsfara — Gud fader, fräls oss!»

Skräck och förfäran aflöste hans erotiska känslor. Med ett språng var han borta vid dörren och ruskade med all kraft i den. Bullret på gatan tilltog, en bölja, som steg under stormens ande, ett entonigt, mäktigt växande brusande, som i sig upptog alla ljud. »Svensken, svensken!» ljöd det i luften, från takåsen till källaren.

Casper fortfor att rycka i dörrlåset och utstötte hesa rop om att blifva utsläppt. Ulla som ställt sig på lur utanför dörren, öppnade den med trugande händer. Casper for ut men hade besinning nog att hjälpa jungfru Halvorsen med att knuffa Olaug tillbaka och stänga dörren försiktigt efter sig.

»Passa noga på min unga brud, att ej min heder lider något afbräck, medan svensken är här», ropade han, i det han for ner för trapporna. »Hon är min och jag är hennes.»

Ulla hörde med olycksbådande leende Olaugs— 295 —

böner om att blifva utsläppt. Hon böjde sig mot nyckelhålet och hviskade:

»Kommer du ihåg, att du kallade dig vår familjs olycksbarn, lilla Olaug? Därför håller jag dig nu kvar, tills du tagit Casper Hoyer till äkta. Om svensken sätter eld på vår stad, ser jag tusen gånger hellre, att du omkommer i lågorna än jag gifver mitt samtycke till, att du äktar den skurken Björnstads son, som går omkring här i stån och kallar dig sin fästmö!»

Ulla stängde för yttermera säkerhet åter den dubbla ekträdörren, som afspärrade trappan till öfre våningen, hängde nyckeln i sitt bälte, och gick med sammanbitna läppar ner i huset, där larm och förvirring härskade. Hon stannade framför en blank-polerad stålspegel på den mörka ekpanelen i förstugan, svepte den röda schalen tätare om sig, rättade till sin höga hufvudprydnad och var med ett stelt leende enligt sin egen mening beredd att i fäderneslandets intresse möta svenske konungens infall i staden. ELDSKRIFTEN LÄSES" ÄNNU PÅ HISTORIENS EVIGA TAFLOR:

»Den som vill frälsa sitt land, han skall ej skona sitt gods.»JPJvar gifves det ett mer gripande och upphöjdt skådespel, än när det fredliga värnlösa hemmet, som hyser människans dyrbaraste egendom, angripes i dess heliga rättigheter, kränkes våldsamt af den råa öfvermakten, vinningslystnaden, utan egen skuld, utan skymt af förseelse mot våldsherren? Hvar gifves det en mer upplyftande syn, än när ett helt, kränkt folk plötsligt reser sig från fredens sysslor, upprördt i sitt innersta af ädel harm, och går från disken, lästen, hyfvelbänken för att blifva hjältar, alla som en och en som alla besjälade af en känsla: det heliga i deras sak, denna broderskapets samhörighetskänsla, som utan förbehåll offrar sig med lif och blod?

Det var detta hjälteskådespel, som nu skulle utspelas i Fredrikshalds stad. Alla akter voro ordnade af en mästarehand, den djupa känslan, all stor konsts skapare, och det skulle spelas af världens bästa skåde-— 30o —

spelare, den sanna känslans män, i ett sceneri, hvars måleriska dekorationer i växlande belysning slutligen gåfvo plats för en afslutningstablå af en så allt medryckande verkan, af en så demonisk och upphöjd natur, att världsskådeplatsen väl knappast upplefvat något liknande och som med en rägnbåges prakt ännu lyser öfver stad och land.

Den tolfte Carl och hans män stodo natten till den 4 juli kl. half två utanför staden. Borgarna lågo i sömn, endast de vakthafvande på skansen och Col-björnsens förposter vakade. Kung Carl vadade i egen person med tre tusen man i all tysthet och utan att låta röra trumman öfver Tisteelfven nedanför Skonings-forsen i afsikt att nere i

staden öfverrumpla fästningens soldater och afskära dem återtåget till Fredrikssten, som sålunda skulle i brist på manskap snart blifva tvunget att gifva sig.

Jörgen Halvorsen och Nils Fosby, som tillhörde de af Colbjörnsen utställda förposterna, ilade hvar och en från sitt håll skyndsamt till yttersta posteringen vid presthagen utanför borgareskansen och bådo vaktposten rapportera för vakthafvande officeren fiendens ankomst, hvarefter de begåfvo sig tillbaka till sina poster.

Då emellertid allt förblef stilla i staden och fienden fortfor att obehindradt rycka fram, sprang Jörgen åter till skansen och fram genom de tysta gatorna. »Fien-— 30i —

den är öfver oss, alldeles nu står han vid bröstvärnet!» ropade han till högste befälhafvaren.

»Vi ha hört så mycket prat af Colbjörnsens folk om öfverrumpling», svarade denne. »Troligtvis är det återigen bara en kommendering af våra egna, som I tagen miste på.»

»Svensken, svensken!» ropade Jörgen och lossade ett skott som alarmsignal, sprang vidare till högvakten och kyrkogården, där borgarna hade skansar och kanoner. Strax därefter gick larmtrumman öfver hela staden.

Fästningskommendanten Brun, som för rådplägning var nere i staden och på fest hos Svend Olsen, trodde ännu icke Colbjörnsens upprepade budskick-ningar och larmsignaler, som så ofta hörts de sista nätterna. Han lät svara Peder Colbjörnsen, att han kunde sköta sig själf och att han själf hade säkrare underrättelser. Dessutom hade kung Carl låtit utsprida det ryktet, att han ämnade angripa det närbelägna Fredriksstad, hvarför garnisonen där stod i gevär samma natt. Brun hade därför befallt sina soldater att gå till ro såväl i fästningen som i barackerna. Colbjörnsen och hans »brokiga karlar» räddade således helt visst genom sin vaksamhet staden och fästningen från fullständig öfverrumpling.

Svensken mötte därför intet väsentligt motstånd förr än vid borgareskansen, som var byggd af sten endast på de tre sidorna, men på den fjärde bestod af— 302 —

pallisader och hvars port var en »spansk ryttare.» Fienderna voro här den retirerande vakten så inpå hälarna, att de stucko med bajonetterna efter manskapet innanför pallisaderna. Skansen stormades gång på gång, kanonerna affyrades, borgarna strömmade till i bara skjortan och kämpade som lejon. Skansen höll stånd. Tre hundra döda fiender och bland dem majorerna Schlippenbach och Silfversparre betäckte marken. Fästningen var räddad för denna gången.

Härmed hade kung Carls hufvudplan tillsvidare misslyckats och han drog sig åter tillbaka till staden, där kanonernas dån, trumhvirflar och rop förkunnade, att nu var det tid att förrätta det arbete, som borgarna, fulla af stridslust, hade väntat på hela vintern och sommaren, en mot två, mot tio, mot den europeiskt berömde krigarhjälten, som, insvept i sin kappa, tyst och sluten gick framför sina soldater såsom sitt eget oundvikliga öde och som lämnade valplatsen med ett sorglöst leende, upptagen af nya, stora framtidssegrar.

Bullret af vagnar, kommandoord och frågor hördes öfverallt. Enskilda händelser, af hvilka hvarje särskild vore värd att bevaras i fäderneslandets historia till evinnerlig åminnelse, växlade som afrifna illustrationer ur ett praktverk, blåste bort med vinden, försvunno i glömskan, kanhända äfven i lågorna.

Här hoppade den smale skolläraren Ramus genom gränden med lyftadt svärd och blixtrande ögon. »Jag— 3°3 —

skall klyfva svenskens hufvud i tvänne olika bråkdelar, att ingen regula di tri kan sammansätta det igen!» ropade han till fader Jonas, som stod utanför dörren till »Den förgylda nyckeln» och ej visste något bättre medel att deltaga i stadens försvar än att räcka fylda krus till krigarna.

Här släpade kvinnorna samman sitt bohag i gränderna och byggde barrikader eller lågo med bössan bakom fönstergluggarna på lur efter de främmande, hungriga örnarna, som flaxade kring deras bon. Luften hade ljusnat. Krutröken for fram genom tvärgatan från de öppna platser, där striden rasade.

De kommo, dessa svenskar, farande som en stormvind, alla magra, med bruna, ärriga ansikten, slogos som djäflar, föllo med ett skämtsamt ord på läpparna, lekte lifvets krigarekamp som ett gudomligt skämt, hvilket ej

kunde vara roligare och midt i sin stora eröfringskamp ej drömde om att vinna mer än sex fot jord för eget husbehof.

Nu stormade svenskarna Fredrikshald. Öfverallt foro skarpa blixtar fram från de mörka trähusen och träffade den, som kulan sökte; hvarje byggning, hvarje fönster var en fästning, som sände ett välment goddag och ett djupt kändt farväl till de anryckande, hvilka kommo i språngmarsch som till festdans; det gick med fart, ty det fanns ingen tid till prat och ej heller till att räkna fiendens öfvermakt förr än senare, då liken hoptals drefvo ner utför älfven och fiskades upp- 304 —

längs stranden eller jordades okända i stora gemensamma grafvar.

»Hurra!» ropade tunnbindare Ingolfsen och visade sig i portöppningen, i det en svensk officer föll för hans skott. »Blif ej ond för det jag gör honnör i nattröja. Jag är visst ej riktigt ren i synen, men det är du ej heller, din gris!»

Han sköt utan att själf vara skyddad den närmaste svensken, hvars ansikte var svärtadt af krutstänk, och föll i samma ögonblick genomborrad af tio karbinkulor.

Den tappre och manhaftige öfverstelöjtnant Steen Blix gjorde fienderna allt möjligt afbräck med sina soldater från det ögonblick de bröto in öfver bröstvärnet, äfvensä arklimästaren Peder Hvid, hvars folk nästan alla lågo döda eller sårade på kyrkogårdens batteri, som fienderna ifrigt bemödade sig om att intaga för att därmed blifva herre öfver några kanoner, som de själfva ännu saknade. Kula vid kula satt i husväggarna bakom borgarna. Borta vid torget kämpade kapten Knudsen. Af hans femtio man lämnade endast tjugo platsen.

Så slogos stadsfolket och soldaterna till klockan fyra på morgonen. Fienden fortfor att myllra in i den öppna staden i gatan nedanför borgareskansen, från porten och mellan Jens Frosts och Peder Wærns gårdar. Kvinnor och barn flydde ut till bergen, likaledes sökte en del beväpnade borgare komma till fjälls för att med sina flintbössor skjuta ned fienden i de— 3°5 —

trånga tvärgatorna. Vid denna tidpunkt var tvekampen allmän på alla gator och där tre eller fyra möttes, slogo de utan betänkande ihjäl hvarandra. Öfverstelöjtnant Blix trängdes slutligen från torgets kanoner ned mot det mindre batteriet vid kungens brygga, hvarifrån den stora skottpråmen, som borgarna bemannat, med lätthet kunde beskjutas. Striden om den viktiga punkten var vild och hårdnackad. Stadens förnämsta borgare voro ombord på pråmen, från hvilken de med sitt artilleri besköto bron och tillfogade fienden obotlig skada.

Här och där brunno husen i staden, men kung Carl lät skyndsamt släcka branden.

»Här tillåter jag inga brasor,» sade han skämtsamt.

En gråbrun rök, som städse blef tätare och mer kväljande, insvepte den kämpande staden i en ogenomtränglig slöja. Fienden började nu tränga in i husen och plundra. Skrik och böner från de kvarlämnade kvinnorna hördes ut genom de sönderslagna fönsterrutorna ; stor jämmer och elände rådde öfverallt.

Fienden var nu herre i själfva staden. Borgarena kastade sina vapen från sig, stodo där med oskyldiga miner, som om de minst af allt ville svensken något ondt, och satte själfva fram af mat och dryck det bästa de hade, ja, hämtade fram ur källarne sina bekanta utsökta mustankare för att göra fienden trygg och berusa honom, hvilket var det mest lämpliga för hvad som komma skulle. Det låg något långt mer Cant Eilar. 20— 306 —

hotande i detta plötsligt påkomna tillmötesgående än i svenskarnas vilda skrik.

Men de funnos också — och det var de flesta — som ej nedlade sina vapen, utan höggo från sig tills de blefvo ihjälslagna. En ung flicka kom flyende ned mot bron, följd af en skara svenska soldater. Det var Olaug, som vi lämnade i Ulla Halvorsens vindskammare i Walkers gård. Då modern trots hennes böner stängde dörren, blef hon länge stående vid fönstret förstenad och orörlig som en pelare och stirrade hän mot de blånande fjällen i öster, hvilka otydligt trädde fram i den ljusa sommarnattens dimmor. Det nyss timade uppträdet förslöade hennes mottaglighet för det fiendtliga infallet i staden. Tankar foro blixtsnabbt genom hennes hufvud och framställde för henne de sista långa månadernas kvalfulla lif i denna stad, som för henne var en jättestad med trång synkrets och

ofattliga intressen Längtan, denna mäktiga svaghetskänsla, så svag i sin allmakt och som hör hemma lika mycket i palatset som i kojan, fyllde plötsligt med makt hennes bröst. Bort, bort härifrån till kojan på fjällsluttningen, detta lilla, enkla rum, där bjälktaket höjde sig mot det oändliga öfver alla hennes skatter, lyckan i hemmet. Framför henne en gapande afgrund, hvars djup hon ej riktigt fattat förr än i natt, och hvaröfver husens spetsiga tak reste sig. Till hennes öron steg nu som ur förtviflans svalg ljudet af skott,— 307 —

af döendes rop på hjälp, af kanonernas brakande, allt blandadt med krutrök och brandlukt.

Olaug böjde sig ut ur fönstret och såg efter möjlighet att undkomma.

Vig som en ekorre svingade hon sig ner på ett framskjutande tak och därifrån vidare, tills hon genom en takglugg fann väg till gatan. Hemlös och främmande som hon var, sökte hon skydd i en gård, eftersom hon ej mer tordes vända tillbaka till bagareenkan. Då fienden om en stund bröt in i gården, flydde hon ner till bron. Midt för denna, utanför Wærns gård, hejdades hon af en hop soldater, som voro ifrigt sysselsatta med att iståndsätta bron, som Haldensarne delvis rifvit. Alla män i Wærns gård tvungos att bära plankor för att däraf göra en gångbana på bron, ett lifsfarligt arbete, eftersom borgarnes pråm, som låg utanför blockhuset, kunde bestryka bron med sitt artilleri och alltså ständigt sköt alle man med plankor ned i älfven och förstörde det halffärdiga arbetet.

Just som Olaug vek in i en sidogränd, upphanns hon af sina förföljare, bland hvilka befunno sig sergeant Eriksson och Månsson.

»Ta' mig tusan — jäntan från bergåsen!» ropade Eriksson och tog henne i sina armar. »Väl mött, skön jungfru! Vi ses alltså igen, som jag lofvade, ty jag är ordhållig.»

I det samma sprungo två män ut från närmsta dörröppning; tvänne skarpa skott sträckte de närmaste— 308 —

svenskarna till jorden. Eriksson höll Olaug framför sig som en sköld. Halvor och Jörgen stormade in på honom. Halvor grep tag i Olaug; Jörgen lät sin bösskolf med kraft falla på Erikssons hufvud. Denne släppte sitt byte och tog med bägge händerna om pannan.

»Det var den värsta sinkadus jag fått i mina dagar!» utbrast han och sjönk ner på marken. »Månsson — hit! Nu bär det rakt in i helvetet till kamraterna!» Trumpetaren kastade sig ner öfver vännen och lyfte upp hans hufvud.

»Eriksson — farsgubben!» hviskade lian. »Du har uppfostrat mig och varit god emot mig — de säga, att en bön verkar så godt — åh jo, en liten bön till Jesus?»

»Prat, valp!» stönade Eriksson. »Himlen är för presterna och gammalt skröpligt folk och dygdemönster och andra fega människor, som krypa på sina knän. Helvetet är för oss präktiga krigsfolk och de hvitbröstade turkinnorna. • —• Kommer du ihåg henne med de röda läpparna, som vi slaktade därnere? Till helvete går det också för kung Carl; med honom vill jag gå. — Nu upp med trumpeten Månsson! Låt dem höra hvem som kommer.»

Han sjönk i hop.

»För in Olaug i Peter Wærns trädgård, grinden är öppen. Under tiden håller jag svensken stången», sade Jörgen, i det han for in på fienden, svängde— 309 —

bössan öfver sitt hufvud som ett snurrande hjul och lyckades sålunda för ett ögonblick spärra den trånga gränden.

Halvor satte med ett språng in genom den trånga porten med den unga flickan i famnen och stängde väl efter sig. Då Jörgen såg grinden stängas efter de unga, gjorde han helt om och for upp åt gatan förföljd af svenskarna. Olaug stödde sig mot räcket och följde med spänning uppträdet utanför muren.

»Hvad gör du här på gatan, Olaug, bland krigsfolket?» frågade Halvor barskt och häftigt. Hon skälfde och brast i gråt, när hon såg Jörgen fly; för första gången under alla dessa månader bröt en bitter, tröstlös gråt fram inför barndomsvännen, som i dag ej stod för henne som den muntre lekkamraten utan som en yngling med eld i ögonen och värdighet i sitt väsen. Hon berättade honom hastigt och i afbrutna meningar nattens tilldragelser, tvångsäktenskapet och lysningen i Luneland. Han blef plötsligen vek och fattade hennes hand.

»Hör, hur de skjuta och trumma därute, Olaug!» utbrast han. »Det manar till mannamod och bedrifter. Du skall få se, att du och far blifva stolta öfver mig. — Aldrig såg jag örterna blomma eller hörde fåglarna sjunga, sedan du drog bort från fjället; aldrig är du ur min håg; hvarje tapper handling af mig är med dig i tankarna, Olaug», fortfor han hastigt och kort, som om en länge hämmad källa ändtligen funnit sitt utlopp,— 3io —

»hvem vet, hvad denna blodiga natt kan bringa oss alla! Du, min fästmö, och fäderneslandet ären i fara, — det är som kunde jag lyfta fjäll. Kyss mig så blifver jag stark -— Herre Gud, nu är det värdt att lefva. Allt artar sig så bra. Hör, hur de skjuta i natt.»

Han slöt Olaug i sina armar. Hon spjärnade ej emot; den nyss öfverståndna rädslan, den öfverhängande faran, bullret och skriket utanför muren till denna lilla fredliga trädgårdsplats i skuggan af de tunga fruktgrenarna kom henne att känna sig i hamn hos barndomsvännen. Men då han böjde sitt glödande ansikte närmare intill hennes och ville kyssa hennes mun, slet hon sig lös och gick ned mot älfven.

»Äfven du, Halvor!» sade hon bedröfvad.

»Du har rätt: först segern sedan lönen!» jublade han och sträckte händerna mot henne. »Om jag nu hade tio lif, så tillhörde de alla dig, jag kan ej pruta af ett enda. Stanna här! Måhända skall du ifrån häng-björken därborta om en stund se mig strida, ty det är batteriet vid bryggan och pråmen där och bron, om hvilka striden nu gäller. — Farväl, Olaug. Min kärlek till dig sitter djupt i mitt hjärta. Nu vet du allt.» Halvor sprang mot porten. Lefnadsmodet grydde i honom som österns morgonrodnad öfver äppleträdgården ; hans fagraste blomma fanns därinne.

Han gick än en gång tillbaka och sade:

»Olaug, du passar så bra för mig. Min lycka är— 3" —

den stoltaste på alla våra fjäll. Om Gud vill, så finner jag dig här igen, min käraste vän.»

Han skyndade ut och stängde porten. Olaug stod ensam kvar; mötet med Halvor återgaf henne mod och kraft. Skjutningen tog till tätt utanför muren; de lysande kulorna flögo som fräsande raketer öfver hennes hufvud. Kung Carl ledde i egen person arbetet med brons iståndsättande. General Delwig rapporterade för honom, att pråmens kanoner nedmejade de svenske soldaterna under arbetet.

»Mer folk då att taga vid, där de andra falla», svarade kungen.

»Ers Majestät, manskapet är dödstrött, och plankorna gifva vika.»

»Så måste soldaternas lik bilda underlag. Bron skall vara färdig före soluppgången», befallde kung Carl och kommenderade fram en ny afdelning soldater att storma batteriet vid bryggan för att med dess eröfrade kanoner bringa pråmen till tystnad.

Med klappande hjärta blef Olaug från sitt gömställe vittne till denna stormning. Hon såg de blågula soldaterna störta fram i språngmarsch, såg eldgapens lågor slunga dem till jorden, medan nya massor vältrade fram. Slutligen såg hon öfverste Blix med sina få återstående män lämna batteriet efter att förgäfves hafva gjort försök att förnagla kanonerna, under det de allt emellanåt gjorde helt om och fyrade af, när de drogo sig ner mot ett fartyg vid bryggan för att sjö-— 312 —

vägen undkomma till fästningen. Svenskarna förföljde den lilla tappra skaran under segertjut. I detta ödesdigra ögonblick flög en hjältemodig ingifvelse genom den unga flickan, som riktigt uppfattat batterikanonernas stora betydelse för skottpråmen därute i fjorden. Hon svängde sig öfver muren, gled, till hälften dold af den täta krutröken, som en skugga fram mot kanonerna och tog den bortkastade hammaren och spikarna.

Om den behjärtade handlingen skrifver Jonas Rist:

»Då Olaug märkte, att fienden blef herre öfver torget, sprang hon i hast ner till två af våra kanoner, som stodo nedanför kungens brygga på ett batteri, hvarifrån fienden lätt kunde hafva fördärfvat pråmen samt borgareskapet, som var därpå, och tog en hammare och några stora spikar; dem dref hon in i fäng-hålen på kanonerna och

förnaglade dem sålunda; sedan kastade hon alla kulor, som lågo på batteriet, i vattnet och sedan kunde fienden ej betjäna sig af de kanonerna och ej heller med dem beskjuta pråmen.»

— Då svenskarna vände tillbaka med oförrättadt ärende, sedan den tappre öfversten, fastän sårad, undkommit i »stormugglans» båt, och de upptäckte den unga flickans raska handling, medan hon ännu stod mellan kanonerna med hammaren i handen, omringade de henne under vredgade rop och hotelser. Olaug stod kvar oförfärad och mätte fienden med flammande ögon. — Plötsligt delade skaran sig och Carl den tolfte trädde fram mot henne.— 313 —

»Tillbaka!» sade kungen till soldaterna med skarp

röst.

Han blef ögonblickligen åtlydd.

»Ären I svenske män, som viljen slå en kvinna? Hon har bara gjort sin plikt.»

Medan han betraktade Olaug fortfor han:

»Räck mig din hand, norska flicka.»

Olaug höjde hufvudet och såg in i den svenske kungens manliga, allvarliga ansikte med den lågande härskareblicken. Kung Carl, som aldrig kastade sina blickar på någon kvinna och hvilken man kallade kvinnohatare, stod där med ett leende på sina fylliga, skägglösa läppar och räckte med nedlåtande välvilja och kungligt majestät sin hand mot Olaug. Hon lämnade honom motsträfvigt sin, men den var knuten.

»Rätt så, du nordiska Jeanne d'Arc!» sade konungen med ett kort skratt. »Har ditt land många hjältinnor som du?»

»Jag är endast en af Norges ringaste döttrar», hviskade Olaug.

»Två man hit och fören flickan i säkerhet, hvarthän hon önskar!» befallde konungen. Hans blick flög ånyo ut mot pråmen, hvars kulor regnade ner kring batteriet och bron.

»Vi måste bringa den där pråmen till tystnad, kosta hvad det vill», sade kungen. »Släpa hit andra kanoner i stället för de obrukbara. Muntert, gossar!»

Befallningen blef åtlydd. Den första kanonen sven-— 314 —

skarna släpade ner från torget, försattes i obrukbart skick af pråmens välriktade skott. Framför den andra kanonen voro förspända trettio svenskar; pråmen gaf dem en sådan välkomsthälsning, att ej fyra man kommo lefvande därifrån. Därmed afstod fienden ifrån att släpa mer artilleri till förbemälta plats.

Olaug förunnades således att till fäderneslandets fromma utföra en stor bedrift. En obetydlig flicka hade genom sitt mod och sin sinnesnärvaro räddat Fredrikshalds ansedda borgare och mången hederlig arbetare ombord från den vissa döden. DET BRÄNNER, HAN RÄNNER -RITSCH!j^lockan sex på morgonen var fienden omsider herre öfver Fredrikshald; men det blef honom ingen lugn besittning. Fästningen började nu enligt Peder Colbjörn-sens och borgarnas önskan att spy eld öfver staden för att om möjligt få den i brand, »eftersom de alls icke ville finna sig i att härbergera dessa våldsamma och trotsiga gäster, som på ett så bakslugt sätt hade inträngt der.» Öfver åttio tvåhundrapundiga bomber slogo ned i husen och på gatorna, dock utan att antända staden; ty fienden släckte öfverallt. Dessutom sköt man från fästningen med kanoner genom de långa gatorna, och från de kringliggande bergen sköto borgarne med sina flintlåsgevär ned i de tvärgator, som lågo i lä för fästningsartilleriet.

Svenskarna triumferade och jublade i högan sky; men deras bröllopsnatt i Fredrikshald tilltalade icke riktigt de gamla, erfarna krigarne; de skakade på- 318 -

hufvudet och hviskade sins emellan, att detta kungliga infall vore en galenskap. Nu började de starkt kryddade drickesvarorna, som funnos i mängd öfverallt, att utöfva sin verkan på de härdade svenskarna, som månader

igenom hade sofvit under bar himmel. Fienden inkvarterades öfverallt, till och med Betlehemskyrkan användes till sofkvarter; de fyllde den med halm och från predikstolen och sakristian stucko soldaternas bistra hufvuden fram med sina uppstrukna knäfvelbårar och solbrända hy. Några sofvo, andra drucko och kastade sig sedan dödströtta ned på halmbädden med renseln under hufvudet. Middagssolen fann dem på detta sätt, när hennes strålar genom de färgade rutorna föllo ned på det rörliga halmlägret på kyrkgolfvet, där än ett ärrigt ansigte visade sig, än en arm höjde sig med en bägare, som ännu i sömnen hörde till lycksaligheten.

En grym usling sprang omkring i grafkapellen och sökte efter något borgmästarlik för att ställa upp det till målskjutning i predikstolen. Han fick nöja sig med en gammal rådmansfru, hvilkens balsamerade lik han till allmänt jubel bar rundt omkring som ett lindebarn. Det var ingen ände på de plumpaste upptåg.

Nere i källarsalen på »Den förgyllda nyckeln» såg det denna morgon annorlunda ut än den afton, då Colbjörnsen där tog ed af de frivilliga. Ännu satt Jonassen likväl bakom disken med faderligt leende och räckte fram fyllda krus.— 319 —

»Herre gud, svensken är ju också ett slags människa!» försäkrade han deltagande.

Midt på gästbordet satt Månsson i sin älsklingsställning och höll med hvardera handen ett fylldt krus, med hvilket han slog takten i bordskifvan till den nya krigssång, han diktat med anledning af dagens betydelse och försett med melodi, och som gjorde utomordentlig lycka. Han skrålade den med full hals och understödde takten med järnsporrarna i bordskifvan.

>Med eld och med stål

vi skrifva vår rätt;

vi tömma vår bål,

det är så vårt sätt —

Det bränner, det bränner — ritsch!

Vår ovän skall fram,

han låter sig flå

from som det dilamm,

vi slakta och slå —

ett dilamm, dilamm — bä, bä — ä!

Vi dricka hans skål,

vi skrifva hans lag,

vi tända hans bål,

vi fira vår dag —

Han ränner, det bränner — ritsch.»

Omkvädet till sången blef sjunget under stormande bifall och bräkningar. Det var på detta sätt, som Månsson firade sin fosterfader Erikssons grafföl.

Öfver soldaterna, mellan rökskyarna kring takbjälkarna, flaxade den uppskrämda papegojan. Plötsligt ljöd hennes skärande skratt: »Svensken skjuter —— 320 —

snyterr!» som utgjorde den nya visdom, som inpräntats det läraktiga djuret af husets gamla stamgäster under de sista månadernas Spännande väntan.

Kung Carl hade verkligen slagit sig ned i rådman Walks präktiga köpmansgård. När han trädde in i förstugan, neg Ulla Halvorsen ända till marken fortfarande insvept i sin röda schal, med armarna korslagda öfver bröstet

och med sitt vackraste välkomstleende.

Carl den tolfte gaf henne en förundrad och forskande blick, i det han hälsade henne med handen. Hans långa värja släpade mot trappstegen, när ban steg uppför trappan och af sina två pager lystes in i storstugan.

»Herre Jesus, jag fick en blick!» ropade jungfru Ulla nära att dåna. »Först i detta ögonblicket känner jag, att jag är kvinna. Han kommer ju som själfva Guds son från himmelriket ned till oss i detta fattighål!»

»Också jag såg detta kungliga öga», försäkrade Anea Hoyer, som sökt beskydd i rådmansgården.

»I, gamla bagarenka?» sade Ulla medlidsamt. »Nej, det var mitt svarta hår, min smärta gestalt och min nya brosch, som hjälten såg.»

Inne i den höga timrade stugan med bjälkar i taket, blommiga dynor på bänkarna längs väggarna och utskärningar och sinnrika inskrifter öfver dörrar och panelfält, stod kung Carl böjd öfver en karta, som han med dolken hade fäst vid bordskifvan, för att icke draget från de spräckta rutorna skulle blåsaKung Carl stod böjd öfver en karta, som han med dolken fäst vid bordskifvan, Pag, 320.

Tullbergs Tr., Sthlm.— 321 —

bort densamma. Han skref med pekfingret en linie öfver kartan; men den berörde hvarken Fredrikshald eller Norge, den for fram öfver Europa, liksom om han i tankarna utförde ett segertåg och de stora omhvälf-ningsplaner i den europeiska statsvärlden, som hans gunstlingsminister Görtz hvälfde i sitt sinne.

Här i den brunpanelade stugan mellan två brinnande vaxljus märktes, att den manlige tolfte Carl blifvit en äldre man. Hans bara hjässa lyste som en brännpunkt i den halfmörka stugan. Den tunna kransen af hår i nacken och kring öronen hade grånat starkt, det allvarliga ansiktet bar djupa fåror; krigaren igenkändes på den bruna hyn och på den torftiga dräkten. Kungen bar här som alltid gul väst och benkläder, mörkblå röck med förgyllda knappar och upp fästade skört; hans trekantiga hatt och älghudshandskar med de stora kragarna lågo på en stol, halsen var omvirad med ett stycke svart flor och omkring lifvet bar han ett bredt bälte af oberedt buffelläder; på fötterna tjocka ryttarstöflar med höga klackar och järnsporrar, skaften nådde upp öfver knäna. Han nyttjade aldrig harnesk mot kulor eller pälsverk mot köld.

Det berättades, att konungen sällan ömsade linne, och att hans dräkt städse var styf af fläckar och smuts på grund af att han sof i kläderna. En prestfru i Sverige smög därför, när hon märkte denna brist i majestätets klädsel, ett paket rent linne ned i släden,

som skulle köra honom vidare; men konungen upp-

Carit Ellar. 21— 322 —

täckte i tid denna moderliga omsorg och kastade paketet leende tillbaka mot prestgården.

Nu stod Carl den tolfte här och lät med tankfull härskarblick sitt pekfinger glida fram öfver Europas karta, medan kanonernas åska, bomber och stridsbuller omgåfvo honom med hans älsklingsmusik. Dörren öppnades, och en adjutant trädde in och gjorde ställningssteg.

»Ers majestät, jag får anmäla, att det brinner på nordsidan.»

»Brinner, hvar?» frågade konungen och strök med handen öfver pannan, som om han toge tanken långt bortifrån. »Elden skall släckas. Kommendera mera manskap till släckningsarbetet — energi, använd mera energi!»

Ett ögonblick senare slogs dörren upp igen. Generalmajor Delvig trädde in.

»Ställningen här blifver ohållbar, Ers majestät!», utbrast han häftigt. »Elden har satt sig fast på två ställen på sydsidan; det blossar som i torrt fnöske. Vårt folk suckar efter att få komma ut igen. De motse att blifva hårdt ansatta, när de skola tillbaka öfver bron igen, som ännu är ofarbar; ej heller få de någon lugn stund i staden. Vi blifva lefvande fångna i denna råttfälla och stekta som turkiska kastanjer. — Hvad befaller Ers Majestät?»

»Släck elden!» utbrast konungen otåligt; »bringa fästningens kanoner till tystnad!»— 323 —

»Ja, men huru?»

»Sänd tre kaptener med trumslagare och hvit flagga dit upp, en half timma mellan hvarje, om den förste får afslag, och begär stillestånd för att begrafva våra döda. Under tiden göra vi bron brukbar. Under natten draga vi våra regementen under Ofverberget hit från Idde och så tager jag fästningen.»

Delvig gick för att sända parlamentärerna. Peder Colbjörnsen på fästningen lät svara den förste, att ett sådant stillestånd ej stode till att erhålla; eftersom fienden kommit objuden, så finge han göra sitt bästa för att hjälpa honom ut ju förr dess bättre.

De följande parlamentärerna mottogos med skarpa skott, som förföljde dem ända till gatorna.

En timme efter sedan kung Carl hade inkvarterat sig i Walks gård, slogos matsalsdörrarna upp till konungens kammare, och en strålande syn visade sig för den förundrade konungen: ett bord, sviktande under bordsprydnader af silfver, upplyst, ehuru klockan endast var ett på middagen, af vaxljus i festliga kandelabrar, (jungfru Halvorsen hade af säkerhets- och skönhetshänsyn låtit stänga luckorna mot gatan) vildt, bakverk, dammiga vinbuteljer i iskylare och midt i dörren den nigande hushållerskan Ulla, som under sitt herrskaps frånvaro trodde sig böra representera huset i en starkt urringad dräkt af ljusblå taft, rikt besatt med spetsar ur före detta matmors garderob. På hufvudet bar hon— 324 —

vajande fjädrar af samma färg och långa handskar af oberedt skinn öfver de spetsiga armbågarna.

Ulla gjorde ännu ett sirligt steg in i kungens kammare, lyfte kjolen högt framtill och neg ännu djupare.

»Behagar det stormäktigaste majestätet att med patience hedra vårt tarfliga bord?» sade hon med sitt blidaste leende på de tunna läpparna, som blottade sorgliga rester af spétsiga tandstumpar. »Det är serveradt af Eder beredvilligaste tjenarinna i djupaste underdånighet.»

Konungen rynkade pannan och såg sig förlägen omkring efter sin gamle kammartjänare Hultman. Carl den tolftes dagliga lefnadssätt var städse torftigt; hans frukost bestod i vanliga fall af smör, bröd och ölsupa, middagen af stark, fet mat, fläskpannkaka och dylikt, samt litet frukt till dessert; detta utgjorde hufvudmål-tiden, som konungen oftast intog på stående fot, som han kom från hästryggen, dammig och nedsudlad. Han såg ned i tallriken under tystnad, till dess maten efter en kvarts timma var förtärd. Det fanns de, som påstodo, att konungen i hastigheten åt med fingrarna, ja, till och med bredde smör på brödet med pekfingret. När konungen reste sig, stego hans drabanter till bords och förtärde resterna.

Carl den tolfte trädde nu in i matsalen, böjde hufvudet till bön och åt hastigt utan att välja af de rätter, som stodo honom närmast.

»Behagar det icke kungen att underdånigst smaka— 325 —

denna förträffliga äppeltårta?» frågade Ulla med hufvudet skälmskt på sidan och gungande på tåspetsen. »Ack, Eders Majestät, döm oss icke alla för strängt för stadens fiendtliga mottagande; låt nåd gå före rätt, när vi nu hafva gifvit oss på nåd och onåd. Mina landsmän veta icke bättre, vildmän äro de ju alla. O, skona våra arma lif!»

I detsamma exploderade en bomb utanför fönstret med ett brak, som kom hela huset att skaka på sina grundvalar. Ulla utstötte ett högt skrik och föll på knä.

»Ack, det packet!» stönade hon och vred fingrarna på de uppsträckta händerna. »Det slutar med, att de eländiga göra oss alla olyckliga.»

Konungen bockade sig med sin vanliga utsökta artighet mot fruntimmer och gick några steg baklänges mot dörren; han ansåg det, som bekant, för stötande och ohöfiigt att vända ryggen åt en kvinna.

Ulla skyndade till bordet, fattade den gaffel, med hvilken konungen hade ätit och gömde den vid sin nakna, skrynkliga barm.

Carl den tolfte trädde fram till det öppna fönstret. Midt framför honom i Colbjörnsens hus stod en ung blond

kvinna. Det var kapten Peders syster Maria, som förestod hans hus, en rask och förståndig flicka och en värdig medtäflerska till sin systers, Anna Colbjörnsens, rykte som tapper kvinna. Då Marie blef varse konung Carl, tog hon sig den dristigheten att hälsa och öfver gatan bedja honom om, att det icke— 326 —

måtte ske henne något förfång, då hon och en liten gosse voro de enda i gården. Konungen befallde genast, att en underofficer med fyra man skulle vara hos henne som vakt. Dessa togo sig sedan så till bästa i vinkällaren, att de föllo i sömn och brunno inne i huset vid stadens brand. Konungen frågade henne:

»Bullrar er kommendant däruppe alltid lika mycket med kanonerna?»

Maria svarade: »icke annars än när det är främmande i stån.»

Till sist bad hon konungen om tillåtelse att sända ett paket med kläder till sin bror på fästningen, emedan han vid den hastiga reträtten icke hade fått det nödvändiga med sig.

Denna bön blef beviljad och hon afsände paketet. Peder Colbjörnsen, som kände sin kloka syster, slöt genast till, att kläderna ej utgjorde hufvudsaken, utan lät sprätta upp dem och fann ett bref i dem, genom hvilket hans syster underrättade honom om, i hvilket hus och i hvilken våning Carl den tolfte uppehöll sig. Peder Colbjörnsen meddelade genast denna kärkomna nyhet för artillerikaptenen. Härom mera längre fram.

Konungens uppmärksamhet fästes plötsligt vid två ståtliga borgare, som orädda närmade sig huset midt under kulregnet. Framför dem på gatan gick en karl, som blåste i trumpet.

»Två borgare anhålla om företräde för Ers Maje-— 327 —

stät,» ljöd gunstlingspagens mjuka röst bakom Carl den tolfte.

Under de senare åren af sitt lif fann hjälten behag i att hafva svenska ynglingar i sin närhet, och med rörande omsorg tog han ofta sin egen kappa och höljde Öfver den sofvande ynglingen på vinterfältbädden, medan han själf sof utan betäckning.

»Låt dem komma», befallde konungen och rätade på sin manliga gestalt.

Hans Colbjörnsen och Jens Munk trädde in med värdig hållning och hälsade höfligt. Konungen mottog dem med rynkade ögonbryn och åhörde deras framställning, att kvinnor och barn, som flytt till Askviken och Sanön, icke måtte blifva förfördelade och därför erhålla fribref.

»Hvilka ären I, gode män?» frågade konungen.

»Hans Colbjörnsen.»

»Jens Munk.»

»Colbjörnsen, denne stråtröfvare, som utan att vara soldat, mördar och härjar i min kungliga här!» utbröt majestätet och betraktade Colbjörnsen stelt. »I ären båda mina fångar.»

Kungen gick fram och tillbaka, drog till hälften ut sin stora värja med det förgylda messingshandtaget och stötte den hårdt i skidan igen, knep ihop läpparna och drog dem upprepade gånger upp under näsan, ett säkert tecken till, att han var vred.

»Galgen förtjänen I för eder framfart mot mina— 328 —

gode män», utbrast han och vände sig plötsligt mot de båda borgarne. »Jag behåller er som gisslan. Ve eder, I skolen få umgälla allt ondt, som edra stadsbor göra mot oss.»

Hans Colbjörnsen slog ut med sin trekantiga hatt.

»När fienden är i vårt hus, är hvar man soldat. Vi hafva blott gjort vår plikt, och jag står gärna mitt kast.»

Medan Hans Colbjörnsen sade dessa ord med sin dristiga blick fäst vid kung Carls, ljöd ett öronbedöf-vande brak öfver deras hufvuden.

Med ett skärande skri ryckte Ulla Halvorsen upp dörren till det kungliga gemaket och störtade ned för konungens fötter. En bomb, riktad af Peder Colbjörnsen efter systerns anvisning, slog ned genom taket öfver det rum, i hvilket konungen befann sig, och blef liggande på vinden.

»Kasten er ned, alle man,» befallde han lugnt.

Då allt förblef tyst, reste sig konungen kort efter och sade:

»Den har kreverat.»

Men i detsamma gjorde bomben sin skyldighet och slog tre bjälkar i stycken, så att spillrorna röko om öronen på de närvarande, taket flög upp, fönstren ut och golfvet sprängdes upp. Carl den tolfte slapp undan med några sår i ansiktet, så att blodet rann.

»Blef någon skadad?» frågade han och log. Då— 329 —

han såg, att alla voro oskadade med undantag af Jens Munk, som hade ett hål i hufvudet, log han förnöjd.

»Jag faller icke för någon annan kula än den, som därtill blifvit bestämd,» sade han till norrmännen. »När den kommer, hjälper mig ingen försiktighet och mina fiender intet anslag. Jag rider säker genom fiendtliga skaror, jag går också tryggt genom elden, ty Herren säger: 'Lågorna skola icke röra vid dig; jag är din Gud och din frälsare.' — Sen I, norske män, denna tro har jag fått genom otaliga underbara räddningar ur större lifsfaror än denna. Därför skall jag segra öfver eder alla och blifva eder en nådig konung.»

Hans Colbjörnsen ryckte på axlarne.

»Staden brinner i norr och i söder, Eders Majestät!» ljöd plötsligt en stentorsstämma i bakgrunden af rummet, och general Delvigs krigiska gestalt stod på tröskeln — till evigheten.

Salen var nu uppfylld af högre svenska officerare, som alla med mörka blickar betraktade det tilltagande eldskenet på himmelen. Konungen nickade, som om han varit synnerligen belåten med generalens förklaring; han slog ut med handen och gick ned för trappan. Men då han nere i porten hörde lågornas sprakande öfver de spetsiga hustaken, bet han sig häftigt i fingrarna, som han alltid plägade vid stark sinnesrörelse.

Konungen gick öfver kyrkogården till garnisonens fältskär, Erik Raufn, som förband de svenska sårade. General Delvig gick några steg framför kungen— 33° —

Plötsligt såg konungen sin trogne högstkommenderande och mångårige krigskamrat taga ett språng i luften.

»Lefve konungen! Lefve Sverige!» ropade generalen och föll, träffad af ett skott genom hufvudet.

Carl den tolfte stannade ett ögonblick, slog ihop händerna och utbrast: »Aj!» och gick så efter detta karaktäristiska yttrande nedför gatan. Det fanns, enligt kung Carls mening, ingen skönare död än krigarens.

Medan detta försiggick inne i staden, satt Olaug hopkrupen i Wærns trädgård, dit hon enligt önskan ledsagats på kung Carls befallning. Hon lyssnade till larmet ute i den olyckliga staden. Det surrade och hvisslade som i ett getingbo, nej, det klagade högt uppe i luften som öfver ett örnnäste, hvars värnlösa ungar blifva öfverfallna af den förvägne jägaren, medan kungsörnen, spejande från höjden, utstöter genomträngande hämndeskri. Det sjöd och brusade som undertryckta strömmar, hvilka förgäfves sökte att spränga sina fördämningar, och dock föreföllo stadens kvarblifna innevånare lugna och sansade.

Detta fruktansvärda, händelserika dygn i den unga flickans hittills stilla lif skulle under de närmaste timmarna medföra för henne betydelsefulla tilldragelser. Det var, som om hennes öde, som länge hade legat i dvala där uppe i skogen, där dagarna gledo fram så alldeles lika i sin enformighet, nu plötsligt rullades upp, tornade upp hennes lifs hufvudhändelser, medan det— 33t —

stora folkdramat, som utspelades omkring henne, in-väfde hennes enkla lifstråd i sin stora handling, så att de kommande åren för alltid bevarade glöden däraf: ett rikare själslif uppe i hennes fjälltrakts ensamhet.

»Det är jag, Olaug», ljöd plötsligt Halvors dämpade röst nere från bryggan. Hans hufvud visade sig öfver muren

blossande af ifver och upphetsning.

»Jag är Peder Colbjörnsens utskickade och likaså hans broders», fortsatte han andlöst. »Jag skall sätta eld på staden, förstår du? Vi skola nu på allvar röka ut svensken, bränna upp honom lefvande, stänga alla gator för honom med brinnande bål. Jag har funnit en härlig plan, och du skall hjälpa mig, Olaug. Hvad säger du? Vi två skola rädda fäderneslandet!»

Halvor var i skjortärmarna för att afleda fiendens misstänksamhet; i barmen bar han några beckkransar. Han tog fram två och räckte dem åt Olaug.

»Skynda — du kan nog smyga dig fram dit bort till ladan och sticka den i brand. Jag kastar under tiden en annan krans in i Hans och Peder Colbjörnsens gårdar, där stå två fulla tjärtunnor med handgranater rundt omkring. De vilja båda två, att vi ändtligen först sticka eld på deras gårdar, på det att ingen sedan må kunna säga, att de ville skona sitt eget. Derefter smyger du genom trädgårdarna bort till Walks gård och sätter också den i ljus låga. Så går du, som om ingenting händt, tillbaka hit under hängpilen, tills jag kommer. — De hafva plundrat— 332 —

våra källare; hela staden brinner nu af öfver deras hufvuden — sippedeia!»

Halvor skyndade sig med lif och lust ut på detta äfventyr. Det var hämnd, det var tillintetgörelse af den hatade fienden. Olaug blef stående likblek med tindrande ögon. För henne var hvarje hem en helgedom ; att tillintetgöra det, till och med på ägarens önskan, var ett helgerån, som fyllde henne med fasa och andakt. Hon sjönk på knä och bad en brinnande bön, och så gick hon till den fosterländska bedritten med full insikt om det storslagna och gripande i detta upphöjda ögonblick: en hel stads innevånare, fattiga och rika, offrande af egen drift allt, hvad de ägde, för att värja sin själfständighet mot främmande ok.

Olaug ilade fram mot en stor hölada, som reste sig bakom den Wærnska gården. Hon slog eld bakom en vedstapel. I nästa nu tog beckkransen eld, och ur höet slogo röda lågor ut mot bron. Därefter sprang hon med en brinnande torrvedsticka under träden öfver till Walks byggnad, stack eld i beckkransen och slängde den in genom ett sönderslaget fönster; det torra timret fattade eld, och lågorna slickade med blixtens hastighet uppför väggen.

Så tändes Fredrikshalds hedersfackla för att aldrig mer släckas.

Genom ett underligt sammanträffande blef Olaug sålunda kallad att nedbränna det hus, i hvilket hennes moder några timmar förut hade inspärrat henne för— 333 —

att beröfva henne framtid, ära och lycka. Genom en annan besynnerlig slump, som kunde räknas till en hämnande rättfärdighets verk, blef samma vindskammare, som modern nyligen bestämt till dotterns lyckas graf, nu hennes egen. Sista gången någon såg Ulla Halvorsen var, då hon skyndade upp på sin kammare ännu ikládd dräkten af blå taft för att rädda ett eller annat värdeföremål. Lågorna spärrade ingången för henne. Grannarna sågo henne våga samma språng ut på det brinnande taket som nyligen Olaug för att vinna friheten. Modren försvann i en vindslucka och blef aldrig mera sedd.

När klockan var sju, stod Fredrikshald i ljus låga. Fienden uppgaf hvarje släckningsförsök. Trumhvirflar, hornsignaler, kommandorop kallade soldaterna samman till afmarsch. I nästa ögonblick utbredde sig paniken i de oordnade massorna; gränderna blefvo eldgap, husen brandfacklor; lågorna reste sig i tornhöga eldpelare, som brakade och gnistrade, och ned öfver det glödande eldgapet spydde fästningen granater och skrot in i de tätt sammanpackade soldatklungorna. Det var icke längre en strid, det var ett mördande utan nåd och förbarmande.

Midt i denna trängsel sågos likväl ännu drag af mänsklighet och upphöjdhet. Den starke skomakare Kjell kom ut ur sin brinnande stuga med en svensk sårad, som var anförtrodd åt hans omsorg. Norrmannen bar den sjuke, som hade slagit armen kring hans hals,— 334 —

med samma ömhet som en moder sitt barn. Han talade lugnande och tröstande ord, medan svetten sprang fram på hans egen panna, och hans ögon spejade rundt omkring för att upptäcka en utväg ur eld-hafvet, till dess att bålet slog tillsamman öfver dem båda.

Mamsell Jonassen vände tillbaka för att rädda papegojan i »Den förgylda nyckelns» brinnande krogsal, men fann sig plötsligt instängd mellan brinnande väggar. Hennes ångestskri blef hördt. Nils Ankers skäggiga vildmansansikte' tittade förnöjdt fram midt ibland rökskyarna.

»Tack för presenten härom sistens. Nu gifver jag mamsell en annan igen.»

Därmed lyfte han henne i sina armar och bar henne i säkerhet ned till älfven.

Som en fredlig idyll midt uppe i allt detta mänskliga elände verkade ett litet stilleben i en hydda utanför staden under fästningen. Här stod skeppar Daniel framför en spegelstump; en nyslaktad höna låg på bordet. Han insmorde sitt ansikte med dess varma blod och gjorde emellanåt några ynkliga grimaser; därefter inhöljde han sitt hufvud i en näsduk med röda kanter och sin vänstra arm i ett bloddrypande bandage, haltade rundt omkring på golfvet och yttrade medlidsamt:

»Se bara, huru de rackarne ha ställt till lille Daniels vackra ansikte! Det måste han hafva sig en äkta tokayer för från Brasiliens varma land.»— 335 —

Han tog fram en gammal vinbutelj och satte sig så ned att skrifva en ansökning till det danska krigsministeriet om statsunderstöd »för att på något sätt förvärfva det kära brödet efter all den sveda och svåra blessyrer, han hade bekommit ute på pråmen genom att göra fienden motstånd och afbräck på alla upptänkliga sätt, öfvergifven af sina medborgare, Peder Colbjörnsen och de andra, som alla sprungo öfver bord och lämnade honom, stackars kapten Daniel, ensam som öfverste-anförare i den hårda kampen som en redlig undersåte efter sin allraunderdånigaste ed, utan att taga i betraktande, att också han väl kunde haft orsak att lämna pråmen, då hans fattiga änkesyster, som sitter med mänga små barn hade blifvit skjuten i sin axel. Allså begärdes ödmjukast invalidpension, högädle och välborne Hr Statsråd!»

Daniel slog sin knutna näfve med en väldig dunk midt i skrifvelsen och såg sig omkring i det tomma rummet med vidöppna ögon och ett triumferande löje. »Jag ville se den, som kan laga ihop en delikatare lappskojs», utbrast han och reste sig. »Det finnes ett par lögner i det, det är det enda, som kan sägas med sanning om den saken. Det skall lille Daniel hafva sig en äkta dansk kornsnaps för från kongens Köpenhamn.» Utanför färgades himmelen blodröd af det flammande bålet nere i staden. Daniel trädde fram till fönstret med brännvinsglaset, skakade ogillande på— 336 —

hufvudet och utbrast: »Nå nå, huru de galna män-. niskorna husera med mors kaffeved.»

Denna ansökning blef verkligen snart afsänd, under-skrifven af två afskedade underofficerare, som lågo i strid med borgarne.

Många af de kvarblifna borgarne blefvo innebrända; dagen efter funnos deras förkolnade ben i de rykande askhögarne.

Nu stod fiendens hela hopp till att uppnå den etthundrafemtio alnar långa bron, som ännu var farbar. Bron blef ett hajgap, som de flyende måste störta sig i, medan kulorna från pråmen och från trakten omkring beströko de gungande plankorna och medan de eftersta trängde på de främste; det var höjdpunkten af panik, när de framstormande under fästningens ljungeldar, som ljödo som åskdunder, hufvudstupa störtades i älfven eller trampades ned. Där stapplade man fram öfver uslingar, som skreko af smärta, öfver döende, som beto sig fast i de flyendes fötter, öfver sårade, hvilkas krossade lemmar vredo sig af smärta; hesa kommandoord, som ingen lydde, förbannelser, rosslingar och ofvanför det hela fästningens oaflåtliga åska — nedanför älfven färgad röd af blod.

Det var en manspillan.

Tre tusen svenska soldater bröto in i staden, knappt tusen sluppo lefvande därifrån. Bland de döda funnos flere af det högre befälet, fjorton kaptener och tjuguåtta löjtnanter. Rundt om i gårdarna funnos deras— 337 —

förbrända lik, som af norrmännen begrofvos på kyrkogården.

Till sist, som det höfdes en sådan hjälte, kom Carl den tolfte, omgifven af en liten skara trogna män, som villigt

gingo i döden för sin konung. Han själf giek käckt, med spänstiga steg, midt i denna krets och såg sig omkring.

»I morgon vänder jag tillbaka och slår mitt läger på brandstället, min gubbe!» utbrast han och nickade åt sin fånge, Hans Colbjörnsen, som tillika med Jens Munk gick i hans närhet.

»Vi få väl se, Ers Majestät», svarade Colbjörnsen. »Nu skall jag gå hem och underrätta mina landsmän om Edert besök.»

Med dessa ord sprang han öfver broräcket och nådde land, ehuru han under simmandet träffades af en kula.

En gråhårig kämpe bröt plötsligt fram ur svärmen, ledsagad af Jörgen Halvorsen och några skinnklädda män, hvilkas bredbladiga yxor gjorde ljust omkring dem. Med omotståndlig makt trängde den grånade bärsärken fram genom de led, som omgåfvo kung Carl; hans kortskaftade yxa lyftes och sjönk, och hvarje gång störtade en man till marken.

»Väl mött igen, kung Carl!» ropade Björnstad med en stämma, som öfverröstade dundret rundt omkring.

Carl den tolfte vände sig sorglöst om och igenkände kämpen, som två gånger under dagens lopp Carit E/lar. 22-
338 -

hotat hans lif, första gången, då han stormade borgar-skansen och Björnstad i handgemänget atbrände sin pistol mot hans bröst, andra gången då konungen efter bönen trädde ut ur Betlehemskyrkan och två af hans drabanter med förlusten af sina lif hade kastat sig mellan honom och den fruktansvärde kämpen.

Ett bösskott upplyste i detta ögonblick Björnstads fårade ansikte, hvars ådror stodo spända, i det han med obändig viljekraft utan betäckning lyfte båda armarna för att gifva det dödande hugget.

»En präktig kraftgubbe!» utropade Carl den tolfte, hänförd af beundran vid åsynen af denna kämpalika torsfigur. »Präktiga karlar, dessa norrmän! De borde blifva mina.»

»Min skall du blifva, när vi två nästa gång mötas, Carl af Sverige!» ropade Björnstad med stentorsröst från fulla fjällungor, medan konungens män ryckte bort sin afgud och Björnstads yxa klöf hufvudet på den officer, som sprang fram och skilde honom från konungen. Nya svärmar bröto sig igenom och trängde Björnstad tillbaka mot broräcket. Det var Colbjörnsens brokiga karlar i vildt handgemäng med dalkarlarna.

Uppe vid broposten sågs plötsligt en ungdomlig gestalt omgifven af krutrök med ljust, lockigt hår kring det segerstrålande ansiktet. Han bar en fana i sin högra hand, Colbjörnsens fana, som ännu bevaras hos borgarbeväpningens stadskapten. Han svängde den jublande och försökte att plantera den vid sidan af— 339 —

vapenskölden med vildmannen öfver de kampandes hufvuden, medan han af alla krafter ropade:

»Hurra, fader! Vi slåss nu under vår norska flagga i vår egen stad!»

Björnstad släppte yxan och sträckte upp handen med afvärjande åtbörd.

»Kom ned, kom ned, olycksbarn! Vill du lägga mitt hus öde?» ropade han uppåt.

»Lefve gamla Norge!» ropade Halvor. Han ryckte till, sjönk på knä, lade armen kring fanstången och sjönk ned i fadrens utbredda armar.

»Här, de träffade mig blott här», hviskade han.

Några bloddroppar trängde fratn under hans venstra bröst. Björnstad lyfte sin döende son och bar honom ur stridstumlet ned till Wærns trädgård, där tårpilen hängde ut öfver vattnet. Björnstads af lidelser fårade ansikte stirrade in i sonens; han såg, att döden var där med silt budskap.

»Öga för öga, tand för tand! Här på detta ställe föll också min olycklige son — allsmäktige outrannsak-saklige Gud, hvarför bönhörde du en favitsk moder, som i sitt oförstånd bad om hämnd öfver sitt barn?» utbrast en stämma vid sidan af fader och son.

Björnstad såg upp.

»Syster Ellen!» utbrast han med osäker röst och stirrade på den aftärda gestalt, hvilkens grå, tofviga hår hängde ned öfver tröjan, medan »Stormugglan»— 34° —

hårdt tryckte sin hatt mellan de skrynkliga händerna och tårarna strömmade öfver de infallna kinderna.

»Faster Ellen!» utbrast Halvor och log; »nu stannar du hemma hos far, icke sannt? — Olaug?» utbrast han med en ryckning, reste sig plötsligt till hälften upp och slog armarna om den unga flickan, som trädde fram ur hängpilens skugga och stödde barndomsvännens hufvud i sitt sköte. »Olaug, först segern, så lönen, var det icke så? — Kyss mig nu!»

Olaug böjde medlidsamt sitt hufvud och kysste Halvors panna och läppar. En skälfning genomfor honom, och han utandades i segerjubel och i sin unga kärleks morgonrodnad sin sista suck.

Då Olaug reste sig, stod Jörgen tyst och sorgsen vid hennes sida.

»Jörgen!» utbrast hon med ett skri som en drunknande, som plötsligt ser frälsning. »Nu Jörgen, hem — hem till dig!»

Hon kastade sig till hans bröst och var hemma.

Ute öfver heden flydde en konung på vägen till sitt eget rike, men eldskenet brände hans nederlag in i Norges stengrund med äkta färger, som aldrig blekna.

Borgarnes jubel öfver segern var blandad med sorg öfver de rykande brandställena och de förkolnade kamraternas lik tillika med fruktan för, att svenskarna skulle vända tillbaka. Då hördes om morgonen den åttonde juli ett häftigt skjutande, som hördes allt tydligare och tydligare, ju längre fram det led på dagen.— 34i —

Man lyssnade med fruktan och bäfvan; ty ingen visste, hvem det var eller på hvilken sida segern skulle stanna.

På aftonen stormade Colbjörnsens spejare, Hans Brecke, upp mot fästningen och förmälde, att fienden var i fullt arbete med att bryta upp och draga öfver gränsen. Kort efter kom Nils Anker och Halvorsen störtande med det segerbudskap, att Peder Tordenskjöld, den berömde hjälten, i Dynekil hade slagit hela den svenska flottilj, som var lastad med allt krigsmaterial, som Carl den tolfte otåligt väntade för att kunna intaga Fredrikshald.

Och svenskarna hade säkerligen stannat längre i Norges land, om Gud ej i denna sjödrabbning hade omintetgjort deras anslag genom amiral Tordenskjöld, hvilken han brukade som ett utvaldt redskap till sin hjälp. MARIA BJÖRNSTAD.J^et såg sorgligt ut, då den svenska hären åter dragit hem öfver gränsen. Icke ett sädeskorn lades i jorden på miltals omkrets omkring Fredrikshald, där de svenska och norska soldaterna hade legat. Dansken var väl herre på sjön, och ett nytt fälttåg i Norge skulle kräfva ansenliga rustningar, hvarför kung Carl beslöt att för denna gång låta det vara vid hvad som händt; men hvar och en, som kände krigarkonungens karaktär, visste, att han skulle vända fruktansvärd tillbaka, och att han allaredan gjorde förberedelser till ett nytt infall i landet. Så snart kung Carl hade fått sina fångna soldater utväxlade, beslöt han att låta en del af hären stanna kvar vid norska gränsen för att hålla ögonen på norrmännen och minska deras motståndskraft genom att på detta sätt tvinga dem att tära på förnödenheterna i sina gränsmagasin.

Fredrikshalds.borgare hade, efter sin hjältemodiga uppoffring, af regeringen erhållit betydlig lättnad i— 346 —

skattebördor, privilegier o. s. v. för att åter kunna uppbygga sin stad; likaså lät konung Fredrik utskrifva en skatt i alla danska och norska städer och kommuner till ersättning för den lidna brandskadan; men dessa penningar blefvo först indrifna under årens lopp, och borgarne måste således dessförinnan hjälpa sig själfva med att resa brädskjul på brandställena och med förenade krafter försöka att hämta krafter igen.

Det var åter vinter. Björnstad lefde ännu uppe i fjället. Stadens köpmän hade annat att tänka på än att fullborda domen öfver ägaren af Forsgården; men husets innevånare visste, att det blott var fråga om en kortare frist, och att det dragna svärdet skulle falla, när lugn och ordning åter härskade i staden.

Dimman låg tät och tung öfver fjällklyftan; inne i stugan hade det blifvit tyst och ödsligt sedan unge Halvors död; endast bruset från forsen ljöd upp genom stillheten i den af kölden smällande furuskogen.

För öfrigt gick allt sin jämna gång i Björnstads hem och i hans arbete. Nu under de korta dagarna nådde solen icke dit; elden sprakade i de breda spis-larna. Vintern här uppe är mörk och sträng med dåligt, ostadigt väder; den tager sin början redan den 14 oktober, som är Calixtus' dag och varar ända till Tiburtius, den 14 April, som är den första sommardagen. Efter gammal norsk sed delades året blott i två afdelningar, sommar och vinter, med anledning hvaraf runstafven, som utgör den gamla norska ka-— 347 —

lendern, var tillskuren med vinter på ena sidan och sommar på den andra.

Mari Björnstad gick ännu stilla omkring och sysslade i det kalla huset.

Hvilken af oss har icke varit så lycklig att åtminstone en gång hafva mött en af dessa grånade hemmets hjältinnor, hvilkas värf endast har varit att värna alla goda, svaga telningar, som söka att bringa tröst och välsignelse åt andra, medan de ofta själfva komma ifrån lifvet med sönderrifven klädning och blödande hjärta, hvilkas klara ögon alltid sökte det minsta och funno det stora — för hvilka lifvets konst består i att dela sig själfva i så många skiljemynt som möjligt under ständig ängslan för, att de i alla fall icke räcka till för att göra det söndrade helt, att läka det sårade — skälfva, för att de icke äga nog att dela ut i dessa obeaktade välgärningar, som belönades i tusende led och som mildra straffet för fädrens missgärningar i tjugonde led. Hvilken har icke åtminstone en gång lärt sig att välsigna en af dessa stilla, hvilkas lösen icke är skarptänkta läro- och lefnadsregler om självärdering och personlighetskänsla, utan djupt kända grundsatser, medan de i omedveten enfald och ödmjukhet hämta den ädla metallen fram från hjärtats okända djup. — Låt sedan alla lärda och skarpsinniga kasta sig däröfver och analysera med mikroskopet, taga reda på nervens funktion under »lifvets lek», sortera på hyllor, destillera i flaskor, koncentrera, förklara, bort-— 348 —

räsonnera och utreda medveten och omedveten psykologi, flytta gränspelarne inåt — blott vi behålla själfva naturens ädlaste diktverk, den sanna kvinnan, oförfalskad och omedveten. Ja, hvilken af oss är så olycklig, att han icke känner någon af dessa grånade välgörarinnor, för hvilken Gud icke är den befriande, förlossande, utan den, som gör bördan ännu tyngre, ännu mera dyrbar, ännu mera välsignadt oafskuddlig och som, dignande därunder, ännu i döden söker att fasthålla, att förlyfta sig, hjältinnor i det fördolda, hvilka, obemärkta som de lefvat, lista sig ut genom lifvets på glänt stående dörr för att finna himmelens stående på vid gafvel, hjältinnor, som efterlämna den djupa saknad, den gnistrande mareld, som lyser på världshafvet i kölvattnet långt efter det att seglaren, som frambragte den, har försvunnit; kvinnor, som förmå allt, därför att de gifva allt, som tro blindt och vilja fullt genom sin fasta tro, oöfvervinneliga i sin svaga styrka, oersättliga genom den. Frid öfver deras stora bedrift!

Jag sänder denna beundrande hälsning i minnet och i tanken till den ena af de två sanna kvinnor, åt hvilka denna bok är tillägnad.*)

Maria Björnstad var en af dessa välsignade. Hon hade lidit det hårdaste slag, som kunde drabba henne,

*) Författarens svärmoder, syster till den bekanta norske målaren August Cappelen, hvars målningar finnas i Christiania nationalgalleri.~ 349 —

genom sonens död. Märkligt nog tycktes det, som om hennes veka sinnelag nu, då de första sorgemånaderna voro öfver, hade vunnit större fasthet, som om hennes böjda rygg rätade på sig, som om hon med större säkerhet trampade den jord, som nu gömde hennes skatt och icke längre var i stånd att såra hans fot. Förut var det, som om hon både luften om förlåtelse, därför att hon andades den, sökte att mildra dess stormar med böner och tårar. Nu lät hon stormen brusa fram och lossa snöskredet i vinterfjällen; nu lät hon regnet strömma och människorna tala; det var ju blott henne, som allt ondt kunde träffa; det ljusa, lockiga hufvudet låg där ute på kyrkogården med segerns leende på sina läppar. Till och med Marias fruktan för Björnstad tycktes mindre; hans barskhet gent emot gossen hade nu försvunnit; han delade hennes sorg. Fredlösheten, som sväfvade öfver hans hufvud, hade också mistat något af sin fasa för henne, nu, då sonen icke längre kunde komma att lida däraf.

När denna sak blef berörd, visade sig Björnstad lika oböjlig som förut. »Jag vill lefva och dö som en fri man i mitt hus», lydde hans svar.

Sista tiden före jul kom en underlig oro öfver Maria. Hon vandrade rastlöst omkring i huset Hennes magra gestalt sjönk ihop; två röda fläckar på kinderna röjde den feber, som förtärde henne; endast ögonen blefvo större och mera glänsande; något ovanligt syntes vara å färde. Hon stod, så ofta hon trodde sig vara— 350 —

obemärkt, borta vid fönstret och stirrade längtansfull upp mot det stycke af den mörka himmelen, som visade sig öfver fjällbranten, eller begaf hon sig öfver den gungande bron till mor Ullas hydda, där nu bodde ett annat par, hvilkas lycka icke har någon historia: Jörgen och hans hustru Olaug.

Så hände sig en afton i december, att Björnstad oväntadt kom tidigt hem från sitt sågverk nere vid forsen. Han fann sitt hus tomt, och då han trädde in i sofkammaren, stodo koffertar packade och tillslutna som för en förestående resa. Han ropade på sin hustru men fick intet svar. Så ställde han sig bakom det blommiga förhänget vid fönstret och stirrade med mörk blick öfver mot de ungas hem, där fram- och tillbakaskyndande skuggor bakom fönstret röjde, att något var å färde. Något senare öppnades dörren, och tre män, åtföljda af Maria, begåfvo sig öfver mot hans hus. Maria släppte in männen i förstugan. Björnstad hörde Jörgen säga till de andre:

»I två stannen nu här i mörkret. Så snart Björnstad öppnar dörren utifrån, kasten I eder öfver honom, jag sveper täcket kring hans hufvud och så i väg till släden. Så bär det af västerut, allt hvad tygen hålla. I morgon stöta Maria och jag till eder. — Nu hämtar jag ned sakerna.»

När Jörgen, åtföljd af Maria, inträdde i sofkammaren med ett ljus i handen, utstötte hon ett skrik och stödde sig sviktande på Jörgens arm. Björnstad stod midt— 35i

pil golfvet med korslagda armar och betraktade henne med hånfull blick.

»Du är alltså i komplott med mina fiender bakom min rygg, Maria Björnstad?» frågade han.

»Du måste räddas, Halvor!» hviskade hon skälfvande. »I natt kommer fogden med stadsborna för att hämta dig till fängelse och dom. Sätter du dig till motvärn — och det gör du — så döda de dig som en fågelfri man.»

»Maria har rätt: stadsborna äro upphetsade mot dig af Daniel och andra ovänner, du har där nere; de säga, att medan de kämpa för lifvet i Fredrikshald, riktar du dig här uppe med deras timmer vid forsen. Hvad gagnar det, att vi veta, att du är oskyldig; du blir fängslad och dömd. Därför måste du bort redan i natt med eller mot din vilja, morbror!» sade Jörgen bönfallande. »Vi hafva kommit för att frälsa dig.»

Björnstad tycktes icke höra. Hans brinnande ögon voro fortfarande fästa vid Maria, hvilken vred sig under denna blick, som rymde en värld af förakt och vrede.

Hon sträckte handen afvärjande mot honom.

»Du slog icke till, lilla Maria!» sade han med eftertryck, medan han skälfvande drog ögonbrynen upp och ned. »I natt, här, skiljas våra vägar.»

Maria sökte att fatta hans hand. Han stötte henne häftigt ifrån sig. Hon vacklade och föll mot bordet. Jörgen sprang fram och lyfte upp henne.

»Lät mig ligga», hviskade hon och stirrade med— 352 —

bristande blick mot Björnstad, som om hon icke riktigt kunde se honom. »Jag tillhör min man. Har jag försyndat mig mot honom, så vill jag lida det straff, han pålägger mig.»

Ett ljudligt bankande på förstugudörren afbröt den tystnad, som nu följde, tunga steg och höga röster ljödo upp till sofkammaren.

»1 lagens namn, öppna!» sade en röst.

»För sent, förgäfves — fly, Björnstad!» bad Maria och klängde sig fast vid mannens knän. »Där nere fängelset, här uppe döden!»

»Och trolöshet», sade Björnstad hånfullt.

»Gif mig ett annat ord med på den långa resan!» hviskade hon och reste sig mödosamt upp.

Förstugudörren rycktes upp, och redan ljödo steg utanför i trappan. Maria trädde med en sista ansträngning sin arm in i dörrkrampan och stängde sålunda dörren.

»Fly!» bad hon. »Ett helt lif gaf jag dig i kärlek, min Björnstad! Nu kallar Halvor. Gif mig blott detta enda: rädda dig! — och var välsignad!

Hon sjönk ned.

Björnstad såg med förfäran dödens skugga breda sig öfver hustruns infallna anlete. De sista dagarnas spänning, den sista timmans kamp voro för mycket för hennes svaga krafter. Utanför riste männen från i staden i dörren. Hon kände icke längre smärtan

den lemlästade armen; hennes liflösa gestalt hvilade vid Björnstads bröst; själen flög till Gud.

»Öppna i lagens namn!» ljöd fogden Wexelsens befallande stämma utanför.

»Bödlar, i helvetets namn, hållen upp!» dundrade Björnstads väldiga stämma inifrån.

Ett ögonblick senare öppnades sofkammarfönstret med ett brak, och en svart skepnad, iförd Björnstads mörka vadmalströja, gled blixtsnabbt ned utmed muren bort öfver klyftan och försvann i djupet, medan Jörgen Halvorsen böjde sig ut genom det öppna fönstret och kallade lagens folk till platsen.

»Död och pina!» utbrast stadsskrifvaren och sprang åtföljd af fångknektarne fram till randen af afgrunden. »Mannen har på det mest vanärande sätt tagit sig själf af daga för att undgå lagens rättfärdiga straff.»

Samtidigt öppnades bakdörren till stugan, och en skepnad gled obemärkt ned mot småskogen och försvann i skogens dunkel.

Björnstad var från denna dag försvunnen från trakten.

C ar i t Etlar.

23 I LÖPGRAFVEN.J^en 9 November 1718*) kom underrättelse till Fredriks-hald, att Carl den tolfte ånyo hade brutit in i landet, denna gång med en här, som bestod af 16,000 man infanteri och 13,000 man rytteri, medan general Armfelt samtidigt inträngde i Trondhjems län i spetsen för 10,000 man. Kung Carl hade tillbragt större delen af sin tid sedan 1716 vid landets gränser under oafbrutna förberedelser till ett nytt infall i Norge. Hans plan var utförd i de minsta detaljer. Norges eröfring var blott det första ledet i det stora härtåg, som skulle omstörta hela den bestående ordningen i Europa.

Den svenske konungen delade sin här i tre afdelningar, hvilka alla skulle förena sig vid Fredrikshald;

*) Data, såväl i detta som öfriga kapitel i boken, äro enligt »nya stilen» och stämma därför ej ined dem vi äro vana att återfinna i vår historia från Carl den tolftes tid då, som bekant, man ännu räknade efter »gamla stilen». Öfv. anm.

det var hans afsigt att taga Fredrikssten, innan han tågade vidare.

Stadens innevånare mottogo denna underrättelse med sorg, harm oeh förskräckelse; deras offer och tapperhet tycktes således hafva varit förgäfves och deras stad hemfallen åt arffienden.

Samma natt låg konungen på en bondgård, kallad Prestbacken, en half mil från Fredrikshald. Fienden fortsatte sin framryckning, långsamt, men säkert Kung Carl hade af erfarenhet lärt sig, att staden och fästningen icke läto öfverrumpla sig eller taga sig med storm. Denna gång skulle en genomtänkt krigsplan följas och intet förstöras genom öfverilning.

Klockan tre den 15 november lossades de första allarmskotten från fästningen, och norrmännen sänkte sina fartyg i inloppet. Af stadens innevånare hade några dragit till andra ställen, då ännu blott få hus blifvit återuppbygda. Konungen lät hälsa borgarne, att han snart skulle hafva fästningen i sitt våld och således också

staden. Om natten den 24 november gjorde han åter försök att öfverrumpla staden och stod redan vid kyrkogården; men mot hans förväntan var borgarskansens besättning äfven denna gång på sin vakt och dref svensken tillbaka med musköteld. Natt och dag var fienden sysselsatt med att göra skanskorgar och faskiner och gräfva löpgrafvar in mot fästningen samt att framsläpa kanoner och mörsare.

Dimman låg under alla dessa ödesdigra dagar~ 359 —

ogenomskinlig öfver landet. I det lugna vädret kunde stadens borgare nattetid höra fienden hugga, ropa och vara i oafbruten sysselsättning.

Fästningens garnison bestod af ungefär 1200 man. Ingen tviflade om utgången: Fredrikstens och stadens intagande af Carl den tolfte.

Den 6 december klockan ett hade fienden trängt så långt fram, att han innan kvällen hade skjutit bresch i Gyldenlöves bastion; på eftermiddagen den 8 togs detta viktiga utanverk med storm; kung Carl satte själf en af stegarne mot muren. Därmed tycktes fästningens öde vara afgjordt. Samma natt fortsatte svensken att gräfva löpgrafvar, som han hade påbörjat sex dagar förut, mellan Gyldenlöves och Fredrikstens con-trescarpe under häftigt bombardement och kanondunder från fästningen. De långa, mörka nätterna och dimman kommo fienden till hjälp.

Trots den synbarliga segervisshet, med hvilken den svenska hären denna gång ryckte fram mot sitt mål: Norges underkufvande, härskade en mörk och tryckt stämning i det fiendtliga lägret. Otroliga umbäranden, lidanden, hunger och köld hade redan bortryckt 4,000 man af Carls armé; längs vägar och diken i skog och bland klippor funnos ihjälfrusna människor och hästar. Hvar och en förutsåg sitt öde i döende kamraters, när dessa förgäfves påkallade hjälp. Och hvarför skulle dessa lidanden uthärdas? frågade soldaterna sins emellan. Svaret ljöd sakta och hviskande,— 36O —

men omotsägligt: för att tillfredsställa en sjuk krigarsjäls begär efter strid. Därför bortöddes blomman af Sveriges unge män, och därför ödslades med landets medel, så att hungersnöden stod för dörren där hemma.

Kung Carl ledde själf, mörk i hågen, sitt tåg. Allt gick för långsamt för honom. Konungen uttalade ofta sitt missnöje för ingeniören Maigret, som ledde ingeniörsarbetet.

»Var lugn, Ers Majestät!» svarade officeren. »Inom åtta dagar lämnar jag Eder fästningen eller också mitt hufvud.»

För att vara närmare arbetena lät konungen uppföra ett litet träskjul mot fjällväggen och på detta sätt gick tiden, tills den märkliga dag inträffade, som på ett ögonblick gjorde den berömde konungen liflös, efter det att han i nittonåriga krig hade genomlefvat otaliga faror.

Det var den 11 december, *) första söndagen i advent. Allt arbete låg enligt konungens befallning nere. Han själf infann sig vid sitt hufvudkvarter i Tistedalen för att bevista både för- och eftermiddags-gudstjensten. Efter aftonsången samlades hela gene-ralitetet och mottog order; därefter drog konungen sig tillbaka och uppbrände, märkligt nog, en del papper.

Underliga rykten gingo i hären; förutsägelser om

*) Enligt nya stilen. I Sverige räkna vi, enligt gamla stilen, den 30 november som Carl den tolftes dödsdag. Se not sid. 357.

Öfv, anm.— 361 —

konungens förestående död tycktes hafva vunnit tilltro; stämningen var mera än vanligt tryckt bland soldaterna; mörkret låg fuktigt och ogenomträngligt öfver det främmande landet. Endast fästningen lyste som ett oupphinneligt féslott ut i den mörka vinternatten. Kommendanten hade på anfallssidan upplyst murarne med beckkransar, som kastade sitt sken öfver hela nejden. Oupphörligen flögo eldkulor genom luften ned i fiendens approcher för att belysa hans förehafvanden, och muskötelden smattrade denna afton i lifliga kedje-salfvor.

Det manskap, som denna natt var kommenderadt till arbete i löpgrafvarne, låg ännu under betäckning af en klippa och väntade på order att rycka fram mot den plats, hvarest arbetet med de nya linierna skulle börja.

Soldaternas uthungrade och barska anleten fingo ett ännu mörkare uttryck i det flammande skenet från bålet, kring hvilket de voro lägrade. De talade icke mycket; några lågo och tuggade på björkbark och granskott.

Trumpetaren Erik Månsson befann sig ännu bland de lefvande; men han hvarken sjöng eller diktade denna afton, och hans sista odödliga verk bestod i en grafsång öfver sig själf, som vi dock här vilja förskona läsaren från.

En hög, groflemmad man låg närmast intill bålet. Han var klädd i svensk ryttarkappa och luden mössa;— 362 —

hans buskiga ögonbryn och gråa hår hängde fram därunder som en allongeperuk. Han hade vid krigets början slutit sig till svenskarne, talade helt sällan, tycktes höra till gränsbefolkningen, hvars språk är en blandning af svenska och norska. Mannen hade hittills gjort stor nytta som vägvisare och mingräfvare.

Soldaterna skydde honom på grund af hans ordknappa och barska väsen; de döpte honom till »björnen;» under detta namn gick han dem emellan.

Då ljöd en trumhvirfvel; Carl den tolfte hade vändt tillbaka från hufvudkvarteret och begaf sig ned i löp-grafvarne.

Gråhårsmannen med pelsmössan reste sig upp och stirrade på kungen, som efter sin vana gick fritt omkring bland soldaterna och talade med hvem hälst, han träffade på. Konungens svartblå ögon hade liksom spanande och igenkännande ett ögonblick hvilat på den höge gråhårige mannen; därpå vände sig majestätet bort från honom och gick vidare.

»Ungefär på detta ställe fick tolfte Carls farfar, Carl den tionde, sitt banesår af en norsk kula», sade »björnen» och strök med handen öfver sin panna. »Hvem vet, när denna kunglige ande, som i storm och lågor trotsar alla länder, all sedvana, lag och rätt, af en annan norsk kula når slutet på all strid och sorg och alla svarta minnen.»

»SJadder, käringprat och norsk inbilskhet», ropade Månsson och sprang upp. »Den norska kula, som— 3<53 —

dödar svenske konungar, har aldrig blifvit stöpt. Carl den tionde dog den 24 december 1660*) ärligt och redligt af en lömsk feber, som han fick i detta ©helsosamma land, och Carl den tolfte går nu sin stormaktstid till mötes. — Kom gossar», fortfor Månsson och sprang upp. »I skolen nu få höra hans^faders, Carl den elftes, spöksyn på Stockholms slott. Min mormor, som är kunglig hjälphustru, har ordagrannt talat om den för mig. När I hafven fått höra den, så förstån I, att vi snart få slut på lidandena i dessa fördömda snöskogar, och att vår Carl för oss in i de stora riken, hvarest guldet skäres med tälgknifvar och vinet strömmar.»

Soldaterna och arbetarne kommo fram och skockade sig kring Månsson, som mången natt hade hållit deras mod uppe med lustiga infall och fria historier.

Månsson berättade nu utan några afvikelser från ämnet om den bekanta syn, som redan vid denna tid lefde på folkets läppar, och som skall vara beedigad och egenhändigt nedskrifven af Carl den elfte natten mellan den 16 och 17 december 1675 **) och jämväl undertecknats af ögonvittnena riksdrotsen Carl Bjelke, riksrådet W. Bjelke, riksrådet Oxenstierna och vaktmästaren Petter Gransten, hvarefter papperet blef nedlagdt i arkivet i en tung kista med många lås. Afskrifter af detta märkliga dokument cirkulerade redan

*) Carl X Gustaf dog den 13 februari 1660. Öfv. anm.

**) Synenföregifves hafva egt rum på 1690-talet. Öfv. anm.— 364 —

åren 174° och 17Ö°> och trovärdigt folk kände då sägnen från sin barndom.

Erik Månsson berättade nu följande historia, som begärligt mottogs af de lyssnande, och som väl öfverensstämde med stämningen för tillfället och ökade den öfvertro, blandad med fruktan, som behärskade den svenska hären:

»Sen I, gossar, Carl den elfte vaknade klockan half ett i sin sängkammare, sjuk och dålig som han var, och kastade händelsevis sin blick mot fönstret och varseblef ett starkt sken i rikssalen. Han sade till sin gunstling,

riksdrotsen Bjelke, som var i hans rum: »Hvad är det för ett sken i rikssalen? Jag tror att elden är lös där.»

Riksdrotsen svarade: »Nej, Ers Majestät, det är månens sken.» Och konungen lät sig nöjas med detta svar och vände sig mot väggen, men var högst ängslig till mods och tittade så om igen på skenet. Så sade han en gång till: »Det kan aldrig stå riktigt till.» I samma ögonblick tyckte han sig varsna, att människor funnos i rikssalen. Då steg kungen upp, klädde på sig en nattrock och gick till fönstret, hvarest han såg, att salen var fullt upplyst. Därpå lät han vaktmästaren komma med nycklarne och gick med sitt sällskap till den stängda löndörren, och då ingen vågade öppna dörren, gjorde kungen det själf, hvarvid han fann rummet och till och med golfvet täckt af svart kläde, och alla öfverföllos de af en stark rysning. Så gingo— 365 —

de öfver golfvet till rikssalens dorr. Konungens sällskap bad allesamman om nåd att få slippa låsa upp. Kungen öppnade återigen själf dörren, men trädde hastigt bestört tillbaka. De sågo alla ett stort bord, omgifvet af sexton ärevördiga män; samtliga hade de stora böcker framför sig. Bland dem fanns en ung konung om 16 eller 17 års ålder med krona på hufvudet och spira i handen, och det var egendomligt, att den unge konungen flere gånger skakade på hufvudet, hvarvid alla dessa ärevördiga män med ena handen slogo hårdt på böckerna.

Konungen varseblef nu den ena stupstocken efter den andra samt bödlar med uppkaflade skjortärmar, och de afhöggo det ena hufvudet efter det andra, så att blodet forsade nedåt golfvet. Kungen blef nu mer än rädd och såg på sina tofilor, om möjligen blod kommit på dem; men detta var icke fallet. Och längre bort stod en tron och vacklade.

Kungen och hela hans svit skälfde och drogo sig tillbaka mot dörren, och i detsamma försvann synen; endast den sjuke konungen och hans modiga män stodo där, och de gingo genast in och upptecknade det hela. — Sen I, gossar, den synen betyder, att vår kung Carl skall kullstörta alla vacklande troner och hugga hufvudena af alla våra fiender, tyskar och ryssar. Han skall höja Sveriges ryckte mot himlen och föra oss rakt in i guldlandet. Vi följa honom blindt. — Lefve vår store kung Carl!»- 366 -

En dämpad signal kallade manskapet till arbetet. Soldaterna sprungo upp och grepo hacka och spade.

Den långe gråhårsmannen undersökte låset på sin pistol och följde de andra efter. De starka, buskiga ögonbrynen voro sammandragna och blicken fast och glödande, som om han bar på ett orubbligt beslut. Så ser den man ut, som har föresatt sig att segra eller dö^för ett stort mål.

Konungen gick oroligt fram och tillbaka i de färdiga löpgrafvarne och påskyndade arbetet. Carl den tolfte, hvilkens goda hjärta ofta gaf sig uttryck i stora och kungliga gåfvor, hade samma eftermiddag utnämt sin trofaste, gamle tjänare Hultman, som följde honom i alla hans krig, stannade kvar hos honom i Turkiet och ledsagade honom öfverallt, till öfverköksmästare. Kung Carl befann sig denna afton i en särdeles allvarlig och rörd sinnesstämning. Då därför en officer, som följde majestätet ned genom den gamla linien, framkastade några nedsättande ord om en kamrat, som stod nedhukad bakom bröstvärnet, voro knappast orden uttalade, förr än konungen genmälde mildt och hjärtevarmt:

»Icke så, min vän. Jag förstår nog, hvad ni vill säga, men lär det af mig att aldrig tala illa om någon människa, då ni talar med eder konung.»

Officern lade handen på hjärtat och bugade sig, djupt rörd och gripen af den vackra blick och den veka röst, hvarmed dessa kungligt upphöjda och oförgängliga ord uttalades.— 367 —

Om denna ödesdigra natts tilldragelser skrifver ett ögonvittne, löjtnant Carlberg:

»Slutligen kom manskapet inmarscherande i den redan färdiga löpgrafven, som nu skulle föras längre fram. Så snart manskapet blifvit fördeladt gick den franske öfversten Maigret, som ledde attacken, framför arbetarne och utstack den nya linien sålunda, att efter honom soldaterna defilerade med faskiner, spadar och hackor. Alltefter som nu anföraren gick fram i linien, lades faskinerna i rät linie, och soldaterna blefvo liggande vid dem. Så snart den nya linien var klar, defilerade ånyo flere soldater fram och lade sig på samma sätt vid faskinerna med de verktyg, som behöfdes. Därpå framfördes de redan färdiga skanskorgarne. Jag fick order att gå iti i den nya linien

och låta fylla den. Nu började arbetet på ett sakta gifvet tecken, i det att jag uppmuntrade manskapet att arbeta flitigt och gräfva sig ner, på det de snart skulle kunna få skanskorgarne fylda till sitt eget skydd. Från den nya linien till fästningens utanverk kunde afståndet vara omkring 200 alnar och sålunda var man här i skotthåll för musköteld.»

Carlberg gick nu fram och tillbaka i den nya linien och uppmuntrade arbetarne, hvilka så mycket hellre lydde honom, som de sågo många af sina kamrater stupa, innan de kunde komma ned djupt nog och få skanskorgarne fylda. Denna nya linie sköt ut i spetsig vinkel från den gamla, färdiga, hvarest man- 368 -

vid bröstvärnet var skyddad mot kulregnet. Efter 1V2 timmas förlopp begaf sig Carlberg tillbaka till den gamla, fullt färdiga löpgrafven, hvarest kung Carl denna natt uppehöll sig, ty fästningen upplyste för första gången nejden med på murarne upphängda ljusbollar och kastade sådana i stor mängd öfver marken, hvilket föreföll kung Carl sällsamt och ingaf honom den misstanken, att kommendanten möjligen ämnade göra ett utfall. Kung Carl hade därför, sorglös och oförfärad som vanligt, stigit upp och stod med öfver-kroppen ofvanför bröstvärnet för att bättre kunna iakttaga, hvad fienden tog sig till. Vid hans fötter stodo 8 à 10 officerare.

Medan kung Carl stod där, varsnades flere gånger mellan skanskorgarne i den nya, motliggande löpgrafven ett gråhårigt, spejande hufvud, likblekt med gnistrande ögon och ett förstenadt uttryck af allvar och lugn. Hvar gång konungen vände sig i denna riktning försvann hufvudet för att åter oförmärkt visa sig.

Öfverste Maigret närmade sig konungen och sade med öfvertalande röst:

»Här är icke Eder plats, sire. Det regnar kar-tescher och kanonkulor, hvilka icke hafva mer respekt för konungen än för den ringaste soldat.»

»Var icke rädd!» svarade kungen.

»Jag är icke rädd för egen del», svarade ingeniören; »jag är skyddad af bröstvärnet. Jag är rädd— 369 —

för Eders Majestät, som begagnar det på ett sätt, hvilket ej öfverensstämmer med dess mening.»

»Gå och se efter edra arbetare», sade konungen otåligt för att blifva honom kvitt. Och till de andre officerarne sade han: »På edra poster, mina herrar! Jag stiger strax ned.»

Officerarne kände kungen bättre än den främmande ingeniören gjorde och visste, att ett förslag att gå ur vägen för faran, var detsamma som att uppmana konungen att stanna kvar för att trotsa den. De drogo sig därför alla tillbaka och hviskade till Maigret:

»Låt kungen stå kvar. Det förvärrar endast saken att öfvertala honom.»

Några minuter senare, då konungen icke steg ned, fastän kulregnet tilltog i häftighet, blef Maigret ånyo orolig, medan de andre officerarne rådslogo om att med list locka bort konungen från platsen, antingen genom att begära af honom någon befallning eller genom att bedja honom taga i åskådande något arbete och uppmuntra folket genom sin närvaro.

Med sin vanliga rättframhet åtog sig Maigret utförandet af detta värf och gick åter fram emot konungen. I detsamma hörde han ett ljud, som då en sten kastas i dy och såg konungens hand famlande gripa otn svärdsfästet. Men då Carl den tolfte förblef stående i samma ställning utan att röra sig, och mörkret

Caril Etlar. 24— 33° —

på denna plats var djupt, så förstod öfversten ännu icke, att konungen var död.

»Då jag», säger Carlberg vidare, »hade kommit in i den gamla approchen, såg jag Hans Majestät ligga på tranchéens inre dossering, hvarest Hans Majestät hade klättrat upp och låg på vänstra sidan med kappan om sig. I denna ställning hvilade Hans Majestät med ansiktet vändt mot fästningen och den nya linien strax utanför, hvarest några arbetare gingo. Denna nya linie, som bildade en spetsig vinkel mot den gamla, gick icke så synnerligen långt från den gamla, hvarest Hans Majestät låg, så att åtminstone de närmaste af arbetarne kunde

hafva sett hans hufvud öfver den gamla liniens bröstvärn, om de för öfrigt gifvit akt därpå. Denna omständighet anser jag vara af sådan vikt, att den bör här anmärkas.»

Andra tviflade ej på, att konungen blifvit afdaga-tagen genom ett planlagdt mord.

»Natten var ovanligt mörk», berättade en grefve Lieven. »Jag hade äran att den natt, konungen stupade, uppvakta honom som page. Jag tviflar ej på, att han omkommit genom lönmord. Det var nästan omöjligt, att en kula från fästningen kunde träffa hans hufvud på ett sådant afstånd och på den fläck, hvarest han stod. Jag såg konungens lik och är öfvertygad om att såret i tinningen var af en pistol. Hvem, som gjort det, är osäkert. De, som hafva erfarenhet i krigsväsendet, känna knallen af ett kanonskott; men

denna knall kom närmare ifrån och lät helt annorlunda. Hela armén trodde, att konungen blifvit mördad af en okänd hand.» *)

Carlberg befann sig också vid konungens fötter, då ett utifrån kommande skott gick genom Hans Majestäts hufvud, hvarvid icke den minsta rörelse varsnades, med undantag af att handen föll ned från venstra kindbenet, och hufvudet sakta sjönk ned i kappan, utan att minsta ryckning varsnades i kroppen. Då officerarne stodo så lågt, kunde ingen med bestämdhet iakttaga, hvarifrån skottet kom.

Den förste, som märkte konungens död, var generaladjutant Kaulbars. Då han såg kungens hufvud sjunka ner i kappan, ropade han: »Herre Jesus, Hans Majestät är skjuten! Sök upp general Schwerin och tala om det för honom.»

Carlberg skyndade genast nedåt den gamla appro-chen och mötte generalen, som nästan aldrig vek från konungens sida. Då han mottog den sorgliga underrättelsen, fattade han Carlbergs arm och utbrast hviskande: »Herre Jesus!» Han skyndade till platsen, hvarest konungen ännu låg orörd, och befalde Carlberg och kapten Posse att hämta en bår. De skyndade öfver berget till konungens brädhydda. Där fanns ett

®) Dr C. Paludan-Mtiller har i sina utmärkt skarpsinniga, kritisk-historiska undersökningar kommit till det resultatet, att konung Carl efter all sannolikhet torde hafva stupat genom en projektil från fästningen.

förråd af färdiga bårar, som användes till att bortbära dem, som nattetid skjutits under arbetet. Carlberg och Posse buro själfva båren fram till konungens fötter. General Schwerin hade stält vakt i löpgrafven för att hindra samfärdseln förbi konungens lik. Officerarnes antal hade betydligt ökats; de stodo alla tysta och bleka i fackelskenet. Generalen steg upp på bröstvärnet vid konungens sida och lyfte något upp hans hufvud, hvarpå han gjorde ett sorgset tecken med handen åt de kringstående utan att säga något. Kulan hade gått tvärs igenom hufvudet och trängt in det ena ögat, under det att det andra hängde ned på kindbenet. Liket lyftades försiktigt upp på båren och öfverhöljdes med soldatkappor.

Adjutanten Siquier steg fram ur mörkret, som rädde vid hörnet af vinkelspetsen, aftog konungens hatt och satte i dess ställe sin hvita peruk och galo-nerade hatt på Carl den tolftes hufvud och lagade, att något af hatten och peruken stack fram under kappan, hvilket skedde för att icke konungen skulle blifva igenkänd, enär man fruktade för den verkan, den brådstörtade underrättelsen om hans död kunde hafva på soldaterna.

Då detta blifvit iakttaget, vände sig Siquier mot officershopen och sade med en axelryckning: »Historien är slut. Allons souper!»*)

*) Kännetecknande för det starka intryck, som denna tragiska

General Schwerin öfverlämnade bortförandet af det kungliga liket åt löjtnant Carlberg, som härför fick tio man, åt hvilka han gaf det beskedet, att det var en tapper officer, som de borde bära försiktigt på den ojämna vägen. Då tåget kommit fram ett stycke, varsnade folket, att de gått vilse och befunno sig på höjden af en brant backsluttning. Staden låg i närheten, hvaröfver de blefvo bestörta, enär man visste, att norska patruller höllo vakt därstädes och följaktligen gjorde det vågsamt och osäkert att komma fram. Båren nedsattes på marken, och vägen längs älfven undersöktes. Efter en kort rådplägning beslöt man sig för att gå vidare ned öfver backsluttningen. Soldaterna uppmanades vara försiktiga; Carlberg med två man höll igen båren under det branta nedstigandet.

Genom oförsiktighet kom likväl konungen att välta af båren ned i Carlbergs armar, men sålunda, att kroppen icke helt och hållet föll ned på marken; ty i detsamma sprang en gråhårsman, som gick vid bårens sida och oaflåtligt betraktade den, fram och hjälpte Carlberg att lyfta liket tillbaka i dess läge. Vid den

händelse gjorde på ögonvittnena, är, att flera af dem och bland andra Siquier sedermera under förståndsförvirring beskylde sig själfva för att hafva mördat konungen, hvilka erkännanden dock klart hafva bevisats vara hallucinationer. De militära och sakkunniga undersökningar, som sedermera ägde rum såväl af olycksplatsen som af själfva liket, hafva fullständigt konstaterat, att icke ens skuggan af misstanke om ett sådant nidingsdåd, som detta konungamord skulle hafva varit, häftar vid den tappra och hederliga svenska nationen.— 374 —

häftiga rörelsen föllo hatten och peruken frän konungens hufvud. Månen, som vid denna tid kommit högt öfver fjället, kastade sitt klara sken lodrätt ned öfver de kända och älskade dragen. Soldaterna stirrade bestört på dem och höjde ett klagorop.

»Kungen — kungen!» hviskade de. »Hvad skall det nu blifva af oss alla?»

Gråhårsmannen stod framåtlutad och betraktade som förtrollad med forskande blickar det gapande såret i likets vänstra tinning.

»Detta hål är icke gjordt af någon pistolkula!» utbrast han häftigt och grep Carlberg om armen. »Det är efter en granatskärfva. — Se, se själf!»

»Hvad menar du?» sade löjtnanten i dämpad ton och ryckte sig lös från mannens järntag. »Likgiltigt är, hvarifrån den dödande kulan kom. Kungen är död, det är slut på kriget — Sverige har förlorat Norge.»

»Norge är räddadt», hviskade mannen och steg tillbaka i ledet.

Högröstade norska stämmor hördes i närheten. Carlberg lyssnade och befalde barskt soldaterna att hålla sig stilla De blefvo ögonblickligen tysta, under det att de med rörande omsorg höljde öfver liket, och från detta ögonblick buro de det vidare med en försiktighet, som om de trott, att deras afgud ännu kunde känna stötarne från den ojämna vägen. Sorgetåget nådde utan vidare äfventyr den äldre tranchéen, båren lyftades upp öfver bröstvärnet och framkom kort där-— 375 —

efter till hufvudkvarteret i Tistedalen, hvarest kung Carl samma afton bevistat sin sista gudstjänst. I hans fickor funnos endast Gustaf Adolfs porträtt och bönbok.

Klockan ett på natten blef Carl den tolftes lik infördt i den hydda, hvarest han plägat hvila. I detsamma båren nådde dörren, steg samma gråhårige kämpe fram till den, blottade sitt hufvud och stirrade i det klara månskenet ännu en gång på de stela kungliga dragen, liksom om han förgäfves sökt svar på ett spörjsmål, en olöslig gåta, hvilken framtiden aldrig skulle lösa.

Björnstad — ty det var han — hålögd, aftärd och ensam, böjde ett knä mot jorden, medan liket bars honom förbi.

»Icke blefvo vi dina norrmän; men du blef vår, Carl af Sverige!» utbrast han med hög röst. »Du store döde! nu först hälsar jag dig välkommen till vårt eget, fria Norge!»

Då båren försvann i hyddan mellan^tända flacklor och sörjande soldater, sträckte den ensamme mannen händerna upp mot himmelen med ett uttryck så segerstolt och jublande, som om han varit medveten om en väl utförd gärning — som om han i detta ögonblick kände, att hans land blifvit genom hans högra hand befriad från främmande ok och faror.

Samma natt en timma senare ljöd en stentors-stämma öfver torget i Fredrikshald:

»Norge är räddadt — kung Carl är död!»376 —

Många hörde ropet, utan att någon visste, hvarifrån det kom; det troddes, fastän ingen kände den väldiga röst, som utslungade glädjebudet öfver staden. Det flög som en löpeld genom gatorna. Ett häftigt, ändlöst jubelrop höjdes. Kyrkklockan, som ännu hängde i en klockstapel öfver den källare, hvarest gudstjänsten efter kyrkans

brand måst hållas, klämtade som till helgmål — ett befrielsens rop efter den årslånga förskräckelsens marridt uppsteg ur folkets ångestfulla, förpinade bröst: t Carl dat tolfte är död/»

Vid samma timma, den svenske konungen föll, afstannade alla arbeten i löpgrafvarne. Följande dag hölls krigsråd. Där beslöts att belägringen skulle upphäfvas, och att hären oförtöfvadt skulle tåga tillbaka till Sverige. Den 20 december hade alla svenskar lämnat Norge. Af general Armfelts nordanfjällska härafdel-ning kommo knappast 500 man tillbaka öfver fjällen. Omkring 9,000 man dukade under vägen under för vinterkylan, snöstormarne och hungern. DEN STORA FREDEN.J7lere år förgingo. Mycket förändrades i Fredrikshald

och dess omgifningar. Staden reste sig ur askan, handeln blomstrade, skeppsfarten ökades, ett friskt, starkt och själfmedvetet folklif utbildades hastigt i den unga staden, som trädde i förgrunden genom sina stordåd, hägnades af en välvillig samtid, utgjorde föremål för utlandets beundran samt var tidens skötebarn.

Det gick nu här, som det oftast går där de stora stormarna fara rensande fram: ett sundt och friskt andligt lif blef utmärkande för Fredrikshalds borgare. De fordrade rättvisa och gåfvo rättvisa, ljus och skugga fördelades af det allmänna rättsmedvetandet. Och detta var klarseende i det starka ljus, som nu rådde.

Däraf kom sig, att man nu röjde upp bland mycket gammalt och förvuxet. En myckenhet af själföfver-skattning och vrångvilja i forna dagar lades upp på rättvisans vågskål, sålunda äfven domen öfver Björn-— 38O —

stad från Forsgården. Ryktet började först tala om hans frivilliga kamp i Fredrikshald under svenskarnas infall, änskönt borgarna hånande tillbakavisat honom från sina led, sedan blef hans ende sons död under försvaret omgifven af ett vackert och romantiskt skimmer; om hustruns olycka och död hade man äfven att omtala många rörande saker och slutligen hade det märkliga inträffat: sedan Björnstad lämnat sitt hem och försvunnit från trakten, försvann stadens timmer i forsarna ofvanför staden i ännu större mängd än under Björnstads tid. Han hade sålunda burit skulden för andras missgärningar.

Man hade nu fått veta, att Björnstad lefde uppe i en öde klipptrakt ofvanför Sarpsforsen. Han hade jämte sin gamla syster Ellen slagit upp sina bopålar mellan de ödsliga fjällen och bodde där i en afsides belägen koja. Det gamla syskonparet hade här blifvit en försyn för fattiga och sjuka, som kommo långväga ifrån till enslingarna för att lämna dem tröstade och glada.

Det var likväl ännu ej dessa olika, allbekanta förhållanden, som verkade omslaget i folkmeningen oin Björnstad och gjorde hans namn kändt och omtaladt. Det fanns ännu ett rykte i omlopp, en oklar sägen, som satte honom i förbindelse med kung Carls död, hvilket kom alla hjärtan i Fredrikshald att klappa starkare, en beskyllning som i sig själf för staden inrymde det allra högsta, en förbrytelse som lyste som— 38I —

en fosterländsk bedrift af största betydelse, ett rykte som ej hade någon bestämd hemulsman men som likväl fortfor att lefva, att växa, tills det antog karaktär af ett förhärligande och en tillbedjan af dess föremål.

Hvad man sade var kort och godt, att Björnstad varit Carl den tolftes baneman.

Man visste med bestämdhet, att Björnstad den ifrågavarande natten befann sig bland arbetarna i löpgrafven sidolinie, när kungen föll; man visste att han allaredan under infallet 1716 hade satt sig det stora målet före, att i öppen strid fälla kungen för att därmed befria sitt land, och man visste nu af Jörgen Halvorsen, att Björnstad var en sjuk och nedbruten man, som ofta under febersyner anklagade sig själf för att hafva fullbordat den stora, tragiska bedriften.

Till sist hade det ögonblicket kommit, när den offentliga meningen slår öfver till sin motsats, talar högt och högre, blir folkets röst, Guds röst, och det beslöts viel en sammankomst med stadens borgare, att man skulle göra något för Björnstad, att han skulle hedras, utnämnas till hedersmedlem af den Colbjörn-senska frikåren, som han förgäfves en gång erbjöd sina tjänster, kort sagdt: Björnstad skulle utmärkas på ett eller annat sätt, huru det nu kunde blifva. Han var dock en man från Fredrikshald, deras egen, det måste framhållas nu.

Medan detta omslag ägde rum nere i staden, lefde föremålet för all denna välvilja sitt eget lif i en vild,— 382 —

skogrik fjälltrakt norr om Sarpforsen, tre mil från Fredrikshald. Denna fors är hvarken så hög eller bred som flere andra af landets forsar, men den anses med rätta som ett af Norges vackraste och mäktigaste vattenfall. Isynnerhet utmärker den sig genom sin utomordentliga vattenmängd och den förfärliga kraft, hvarmed den störtar fram, mäktig genom otaliga vattentillflöden från den vilda och skogrika trakten.

Björnstad och hans syster Ellen lefde häruppe i ödemarken i ostördt lugn och utdelade med frikostig hand, af hvad de i lifvets svåra skola lärt sig, åt lifvets trötta arbetare, som långväga ifrån sökte sig hit för erhållande af hjälp och råd. Vägen hit var både banad och tilltrampad såväl sommar som vinter och ingen kom någonsin förgäfves.

Faster Ellens vissnade gestalt hade åter rättat på sig under de gångna åren. Ögonen lyste med en Björnstads glans; en frisk, brunröd färg på det magra ansiktet röjde att lifskraftens källa åter rann i hennes ådror.

Där var nog att styra med i fjällhyddan. Kornas mjölk stod uppslagen i långa rader af byttor på hyllorna i säterstugan, osten låg på lager, knippor af torkade blommor hängde under bjälkarna i taket. Faster Ellen ägde den skarpa blick och lyckliga anings- och slutledningsförmåga, som gör en hemmastadd i läkekonsten. Om vintern snurrade rockhjulet, ullen kardades, varma sockor och tröjor och alla möjliga andra varma- 3§3 -

saker lågo i ordning för de behöfvande. Midt under all denna brådska flög faster Ellens forskande blick alltsom oftast öfver till Björnstads höga och vacklande gestalt, när han mildt utdelade gåfvor med en blick, som röjde att det ej ensamt var handen som gaf utan hjärtat, som gladde sig åt att kunna gifva.

»Nu broder, upp med pannan!» ljöd det ofta barskt men uppmuntrande; »han den bästa konst förstod, han, som lefde för en annan, ej förgäfves lät sitt blod.»

Faster Ellens tal gick ofta på rim utan att hon själf egentligen visste om det.

»Vågskvalpet går i takt som stormen vill», sade hon en gång när Jörgen Halvorsen gjorde henne uppmärksam härpå.

»Kom nu, broder, och hjälp till», sade hon ibland under de första åren af deras ensliga lif, då Björnstad under timmar stängde sig inne i sitt rum och satt och stirrade framför sig med en knuten hand på hvartdera knäet, medan tankar ideligen arbetade i hans inre och ej förmådde annat än undergräfva hans egen kraft. Då reste han sig brummande, tog kardorna eller stickningen och stickade strumpor, medan vinterstormen ruskade i hyddan och snöskredet dånade rundtomkring där ute. Där sutto nu de bägge gamle skeppsbrutna, uppkastade från lifvets bränningar på detta fjäll, grånade i själens strider, under det de med den förslappade falkblicken ansträngde sig att i det fladdrande— 3°4 —

lampskenet upptaga en borttappad ullgarnsmaska, medan minnet af det förgångna stormande drog genom deras inre. Det hände då, att Björnstad otåligt slängde stickstrumpan öfver till systern och lämnade hyddan för att gå ut till vinternattens stora syner. Eller vandrade han långt öfver fjället till de hem, där han visste att man behöfde honom.

Aren hade äfven i hans sinne medfört en förändring: den stora freden hade sent kommit till honom och den kom ej plötsligt, ej utan strid. Så småningom hade kärlekens stora »Du och jag», »Du fore mig», med makt gripit honom, och i detta klara ljus från ofvan trädde hans ungdoms sträfvan och mannaålders strid fram för honom bjärt och skrikande i hela sin själfviskhet och egenkärlek: »jag emot dig», »jag öfver dig, öfver eder alla». När och hvar detta ljus började stråla, visste han ej själf. Måhända var det ensamheten, som är nödvändig för att det stora skall kunna trifvas, och läsning, ty Björnstad läste mycket, och hans lilla boksamling innehöll det bästa af utländska och inhemska arbeten.

Slutligen hade han lärt sig förstå alla dessa jorde-lifvets strider, med de stora ideerna som banér och dét lilla »jag själf» som banérförare. Han greps af ett djupt medlidande med de många, som ännu stredo och ledo i oklarhet därnere. Det måste så vara; han förstod att hela detta myrstacksarbete måste uträttas, något för och något emot, något hårdt, något mildt,— 385 —

något bittert och något sött, för att åt samhället skaffa friskt blod och allt, som eljes behöfdes för att sammanhålla det. Då och då gick han bort till den närbelägna forsen och stirrade ner i de skummande hvirflarna; ännu oftare gick han ut på udden med den vida utsikten nedanför. Här blef han stående timtals, ett sällsamt monument, förvittradt af tiden men ännu kämpalikt att skåda. Ibland kunde man se honom sträcka ut handen, vagga den sakta upp och ned som om han lade något till ro och vände hem stödd på sin staf, med den skalliga hjässan högburen och det hvita skägget och håret böljande för vinden. Passionernas tid var öfver, det urjästa ämnet låg där klart för hans blick. Hvad man därnere kallade stort, framsteg, makt, mitt och ditt, själfva landgränsen mot utlandet, fäderneslandets begränsning till en bestämd fläck på jorden, allt blef häruppe i omgifningen af den ohuggna graniten och i evighetens belysning så smått, att man ej kunde se det.

Äfven sorgen öfver Marias död, som de första åren krossat Björnstad ända till förtviflan, hade mildrats; han visste, att hon var där hon hörde hemma och förenad med hvad hon hade kärast. Sonens död var honom hufvudsakligen en källa till glädje. Gossen hade i lifvet aldrig varit honom så kär som nu; det var som hade han offrat sitt land det bästa han ägde: en ren, ung kraft, en blomma i sin knoppning, som aldrig skulle förvissna i stormen.

Endast med sitt lifs stora gärning, den i hvilken

hela hans väsen traktade efter att hvila ut, kunde han ej komma till lugn, den hufvuduppgift, som är hvarje fullboren personlighets mål, det stora lugnande »därför» på lifvets »hvarför», gled undan honom hvarje gång han ville gripa den och göra den till sin.

Kung Carls död var hans ständiga tanke. Ja väl, han var i löpgrafven om natten och fast besluten att dräpa sitt lands fiende. Ja väl, han hade ju höjt sin pistol och skjutit samt sett Carl den tolfte sjunka i hop och känt sitt land befriadt i samma ögonblick.

Lönmördare, han? Björnstad? Ja, naturligtvis, han hade i mörker och dimma höjt sitt vapen mot kungen af Sverige, men han hade med glädje inför allas ögon med sitt lif velat böta för den handlingen. Lönmördare? Nej, han hade upprepade gånger sökt hjältekonungen i qppen strid och med blottadt bröst — förgäfves. För Björnstads fäderneslands var denne hjälte ett farligt kräldjur, som nattetid gräfde sig ner i dess jord för att som en orm tum för tum slingra sig fastare om fästning och stad. Ett farligt kräldjur krossar man under sin fot, när och hvar man kan det, då man ser, att det lyfter sin gadd mot ens käraste. Lönmördare? Nej, nej, Björnstad lyfte sitt hufvud. Han hade i ett kungligt ögonblick känt sitt lands räddning genom sin högra hand; det förekom honom då, som om fjällen rundt omkring honom klädde sig i strålande färger, som om luften han andades blef starkare och mer balsamisk.- 3§7 -

Men vid ett annat tillfälle kommo andra tankar, ett tvifvel som sällan lämnade honom i ro, ocn han hade en känsla af att han själf gled ut i en ogenom--tränglig dimma, att klippgrunden försvann under hans fötter, att han dref utför okända strömmar för att försvinna, och han fick intet svar, när han i nattens timmar kastade sig på sitt läger och frågade och frågad^ medan det gnagande tviflet steg upp inom honom.

Ja, var det väl han som hade skjutit konung Carl? Det tycktes honom, som han sett kungens hufvud sjunka ner i kappan redan i det ögonblick han höjde sin träffsäkra pistol och fyrade af. Såret i likets tinning, hvilket han noga undersökt, kunde ej någon pistolkula hafva frambragt, regnet af kartescher var förfärligt — och likväl — likväl! Han sände rop på rop efter sanning ut i sin ensamhet, men han fick aldrig svar. Till sist antog detta grubbel en sjuklig karaktär och medförde hallucinationer; febersyner förföljde honom i vaket tillstånd och dref honom rastlöst från plats till plats.

Faster Ellens vaksamma ögon hvilade ofta med frågande uttryck på honom. Han undvek hvarje förtrolighet i denna sak. De bägge syskonen talade öfverhufvud ej mycket med hvarandra, det behöfdes ej heller för att de skulle förstå hvarandra. Deras förflutna hade ej ord, deras framtid behöfde inga. Deras inre var sammanfogadt af samma lifsinnehåll,- 388 -

de gåfvo hvarandra trofast handräckning och sedan gick det som när ett hissverk är i gång: där den ena släppte det fasta taget grep den andre vid, medan minnena gåfvo takten åt sången.

En dag satt Björnstad försjunken i tankar utanför dörren till hyddan. Ellen såg genom den lilla rutan, att han höjde hufvudet från bröstet och stirrade öfver mot klippväggen. Hans ögon vidgades, handen stäcktes afvärjande fram medan han reste sig. Ellen gick ut till honom och lade handen på brödrens axel.

»Du bär på en tung hemlighet, Björnstad», sade hon. »Anförtro dig åt mig. När tvänne vänner enas rätt, göra fyra händer det tunga lätt.»

Björnstad tycktes ej höra henne. Han fortfor att med stela blickar stirra mot klippväggen.

»Ser du hufvudet därborta på klippblocket?» hviskade han. »Hans, kungens? Ser du hans ögon, de klara, kungliga? De följa mig öfverallt, dag och natt. — Ser du?» fortfor han och kramade systerns arm. »Ser du? nu sjunker det ena ögat tillbaka djupt in i sin håla och det andra tränger sig fram, utför kinden, och stirrar hitöfver och lyser som eld — vänta!»

En stark rodnad gled öfver Björnstads panna. Han sträckte handen in bakom dörren, ryckte bössan ned från kroken, siktade noga, medan det hvita håret klibbade sig fast kring hans tinningar. En krutrök hvirflade hän mot klippan och Björnstad sjönk i hop; stora svettdroppar pärlade öfver hans panna.

»Hade du tusen lif, Carl af Sverige, jag toge dem alla!» utbrast han med bruten stämma. »Hvad hade du att göra här hos oss?»

Ellen stod som fasttrollad vid platsen. Nu förstod hon dessa skott utan synligt mål; kulorna hade redan satt märke i klippan därborta och alltid på samma plats. Hon skakade på hufvudet; för detta onda hjälpte ingen af hennes örter och hon skickade bud efter Jörgen Halvorsen.

Han kom, och de bägge männen sutto ofta länge tillsammans, medan Björnstad hörde på och Jörgen öppet och enkelt talade om hvarjehanda. Eller tog han sin fiol och spelade de gamla folkvisorna, mest dock modrens vaggvisa, som äfven ljudit för Björnstad i hans barndom. Bäfvande och blida toner ljödo i den tysta furuskogen. Det hände då, att den gamle mannens ögon slöto sig, och Jörgen satt i timmar och väntade. Men såg han Björnstad öppna ögonen, lät han ånyo höra några takter och morbrodern log och föll åter i sömn.

En afton sof Björnstad länge. Myggen surrade kring honom; Jörgen satt och viftade bort dem och betraktade sorgset det gamla, karaktäristiska hufvudet, som allaredan tycktes sofva den eviga sömnen. Då Björnstad vaknade, såg han på Jörgen utan öfverraskning, utan någon sinnesrörelse och vände därefter blicken uppåt.

»Aftonstjärnan står högt på himlen, ja, den görverkligen det. Då är min tid kommen; nu går min sol upp och de komma till mig alla som äro borta — gossen är icke död och hon ej gammal, när de möta mig mellan träden, och de stanna länge hos mig. -— Böj dig, böj dig, broder, sade syster Ulla. Ja, nog böjer jag mig för er alla, I store och starke i känslan, medan jag var så liten i min manlighet. Hör du källan, som porlar därborta genom mossan?» fortfor han en stund därefter. »Den sorlar med lif, ett lif som aldrig förrinner liksom mitt eget och —• kungens.»

»Hvarför, morbror, bryr du din hjärna med allt detta tvifvel och denna oro?» frågade Jörgen. »Jag vet, att kungen ligger dig hårdt på sinnet; men hvad betyder väl det, om det var du eller jag eller en annan norrman som sköt honom? Det var ett stycke fosterländskt arbete, som måste uträttas, för att vi skulle få fred — och så fingo vi fred och Norge blef räddadt, och det var det som det gällde. Det fins ju ej en lefvande själ, som frågar efter gärningsmannen. Jag säger som de andra: det var ett stycke godt norskt arbete, som måste uträttas af en norrman, och det blef ordentligt uträttadt. Därför tycker jag nu, att du som en duktig norsk man ej har mer orsak att vara stolt eller bedröfvad öfver hvad som skedde om natten än alla vi andra norrmän, ty jag skall säga dig: den bedriften tillhör nu oss alla, den är fäderneslandets.»

Björnstad lyssnade till detta enkla tal, medan ett

förklaradt uttryck bredde sig öfver hans drag och han nickade upprepade gånger.

»Ja väl, den bedriften tillhör nu fäderneslandet», hviskade han. »Större mål fanns ej för någon man och hulpna blefvo vi alla, hvem som än utförde den bedriften.»

Det var som en bindel fallit från Björnstads ögon; det stora broderskapets, människokärlekens ljus gled åter hän öfver detta sista mörker i hans själ. Han reste sig och kunde från denna stund åter se klart. Återigen hade det således varit självfviskhetens, det starka »jag själf», »jag» i motsatt till »dig», »jag öfver eder alla», som hade velat tvinga honom fram såsom ensam bärare af detta stordåd; därför hade han ej haft rast eller ro, ty ånger öfver sin väl öfverlagda handling kände han ej, den viljestarke mannen; hans gnagande oro hade endast varit en misströstan om att ej kunna tillstå för sig själf, Björnstad från Forsgården, den stormäktige: att icke hafva lefvat förgäfves, känslan af att ej glida ut i det tomma rummet som ett onyttigt ting — den självförhärligande rätten att kunna slå sig på sitt eget bröst, han, Björnstad, martyren, och svara sig själf detta falska »därför» på evighets-lifvets »hvarför.» Liksom om det för öfrigt berodde på detta storvulna svar, när Herren en gång kallar sin tjänare till räkenskap för huru han förvaltat de tjugo, tio — ja det ena anförtrodda pundet?

Björnstad hade omsider funnit vägen till den stora— 392 —

freden och han lämnade den ej mer. Ljuset bröt allt mer och mer igenom. Han grubblade ej längre, han sökte ej längre efter gåtans lösning i sitt eget mörka inre, där orediga drömmar, drifter och förhoppningar hade framtrollat och gifvit näring åt alla slags dunkla möjligheter. Den ena människan var ju den andras hjälpsamme broder. Det fanns nu ej längre något mörker inom honom, ty där detta ljus faller in, dödas alla ljuskygga svampar och befrämjas utvecklingen af hvarje planta, som föddes för evigheten.

Medan detta omslag ägde rum med Björnstad, och hans stort anlagda ande i lugn och klarhet allt starkare och starkare sträfvade att som en opersonlig välgärning gå upp i sitt folk och i dess välfärd, gick det stadigt utför med hans krafter. Den förr så kraftiga gestalten låg nu aftärd i höstsolens bleka strålar utanför dörren till huset, hvarifrån han kunde se stigen försvinna i dalen. Björnstad såg ofta dit ned med milda ögon; oftare såg han dock längtansfull uppåt: han började nu längta hän till ett annat hem.

Den smärta björken stod redan aflöfvad därute på fjällsluttningen; han hade gifvit ut sin sista guldslant åt höstvinden, men svängde ändå lika muntert sina tunna grenar. Det gulnade löfvet var på höstmanöver, vinden dref det rundt kring Björnstad i allt trängre kretsar, höger om — vänster om — och det kunde den exercisen. Hösten och hvilan stod för dörren. Enbuskens mörka krona höjde sig öfver ljungen som— 393 —

ett sorgset memento mori på samma gång som en löftesrik hänvisning mot himlen.

Björnstad satte handen skyggande för ögonen. En liten skara män kom fram på stigen nere från dalen och arbetade sig mödosamt uppför den steniga vägen. Några nyfikna getter sprungo från sten till sten; kornas djupstämda klockor ljödo genom den barrdoftande höga luften.

Det var Peder Colbjörnsen, fogden Wexelsen, köpman Waern och flere andra af stadens ansedda män, som hade beslutit att besöka Björnstad denna höstdag och bringa honom tack och lämna honom en utmärkelse från staden.

Då männen kommo upp till hyddan, hade Björnstad rest sig och stod lutad mot väggen. Hans hvita, blottade hufvud med de fårade dragen ingöt hos de besökande den vördnad, som alltid omgifver eremiten.

Då främlingarna hunnit upp trädde rådman Wærn fram för skaran, torkade med sin blommiga silkesnäsduk först hatten inuti och sedan hjässan, hostade och sade högtidligt:

»Vi borgare från vår goda stad Fredrikshald hälsa dig Björnstad. Din stora och modiga gärning lefver på ryktets läppar hos oss, och vi anse oss skyldiga dig tacksamhet, medan du i stillhet och anspråkslöshet dragit dig undan din välförtjänta belöning. Därför hafva kvinnorna i Fredrikshald beslutit sända dig detta utmärkelsetecken, en orden, som de öfverenskommit— 394 —

att instifta och utdela till utvalda män, som särskildt, såsom du, gjort sig förtjänta om kvinnan och hemmet. *) Endast för din skull hafva vi vandrat den långa vägen hit upp i ödemarken.»

Björnstad tog emot det framräckta utmärkelsetecknet, ett strålande kors. Han såg länge och tyst på det.

Faster Ellen hade gått fram till hans sida. Hon skakade på hufvudet.

»Är det för bedriften i löpgrafven som de sända dig ett kors?» frågade hon barskt.

Björnstad nickade sorgset.

Ellen tog korset sakta ur brödrens hand, kysste det vördnadsfullt och höll det öfver sitt hufvud.

»Vår Frälsares storkors, det skall stråla klart och rent från Guds himmel, det får ej flamma från en fiendes bröst här i världens vimmel», utbrast hon med darrande och dämpad röst.

*) Denna orden har existerat i Fredrikshald, men blef dock offentlig först den i januari 1750. Ordenstecknet var då en triangel, som var förfärdigad af guld, såsom den renaste och ädlaste af metallerna, för att vara dem, som hedrades därmed, en ständig påminnelse »att alltid kultivera de ädla och oförfalskade dygder, genom hvilka den förvärfvats.» På ena sidan äro graverade dessa ord: l'ordre de la constance, institué par les dames à Fredrikshald le g:me Decbr 1749». På andra sidan stå dessa ord: iDedié au vrai mérite en dépit des franc Macons. Den bäres i ett blått vattradt band Couleur d'azur och bindes med en dubbel rosett i tredje knapphålet på västen». Den förste man, som utmärktes med denna orden var Rudolph de Romeling, Kgl. Majt:s välbeställde major.

»Fiende, syster?» sade Björnstad förebrående och med värdighet. »Nej, icke fiende, bara syndare, en stor men omvänd syndare.»

»Du dyrbare broder!» hviskade Ellen och stödde sig mot hans skuldra. »Gör alltid rätt, blif aldrig trött», sade vår mor. Häruppe ingen lögn — ej Frälsarens dyra kors för mörkrets geniala bragd».

Peder Colbjörnsen, som blifvit mycket ansedd och berömd i sin fädernestad och långt utanför, trädde nu fram med blottadt hufvud.

»Så ses vi då igen, Björnstad!» utbrast han vänligt och räckte enslingen handen. »Denna gång kommer jag som ombud från vår stad med hälsning och tack för dina hjältemodiga handlingar 1716, då din tappre son föll, och för din stora och oegennyttiga fosterlandskärlek, som under vedermödans dagar dref dig ut att fälla vår fiende och rädda vårt land. Vi hålla dig för en af våra bästa män. Därför hafva borgarna i sitt råd beslutit att åt dig öfverlämna detta diplom som hedersborgare i vår stad.»

Björnstad åhörde med värdighet och utan rörelse detta tal. Då Colbjörnsen tystnat, och han mottagit diplomet med stadens stora vildmanssigill, gled ett leende öfver hans ansikte.

»Tack, I gode män från Halden», sade han med blid röst. »Hafven tack, för det I kommen hit upp till mig, då det likväl är jag, som i tankarna mången gång kommit ner till eder. Jag är ju skyldig er alla af-

bön för så mycket under mina sjuka år — den tiden jag var så stark.»

En glödande rodnad för öfver Björnstads ansikte, när han trädde fram; hans krokiga gestalt tycktes växa i kraft och säkerhet. Han höjde på hufvudet och sträckte bägge händerna emot borgarna.

»Ja, ett riktigt hjärtligt tack, I gode bröder, för det I kommen till mig nu, när det lider mot den långa färden. Min själ är festligt glad öfver detta möte. — Ar denna stund mitt lifs stora uppgörelse, då är den välkommen. Så hören då alla det vittnesbörd, jag nu går att aflägga: all min strid mot eder var själfviskhet, all min jämmer öfver mitt lands och mitt samhälles uselhet var ett omoget sinnes otyglade egen förträfflighet, såradt i sin fåfänga, ur stånd att underordna sig edra lagar, de urgamla, evigt unga, som inrymma allt och alla. Jag pöste och brusade öfver af egen rättfärdighet och lifskraft, som jag trodde. Ack, det var blott inbilskt öfvermod, känslan af min egen storhet, som skilde mig från eder alla, under det jag af idel mannamod förtärde min egen och de minas lycka. Nu står allt klart för mig. Jag hade kunnat ödmjukt knäböja på Stortorget och för hela staden utropa min villfarelse, men I haden ej förstått mig. I lefven därnere i de trånga gränderna. Det är här uppe i naturen och ensamheten, som själen firar en sådan vännernas fäst.»

Björnstad höll upp och strök sig med handen om— 397 —

pannan. Han var åter den gamla urmänniskan, rösten höjde sig, egna tankar, klädda i skum och fradga, sökte sig fram i egna ord.

»I sen på mig, kära vänner? Ja, så ser det nu ut hos mig. Den Björnstad, 1 ären ute efter, han finns ej mer. Jag säger eder, den I söken, han fins ej mer. — Men hvilka ären I själfva? Jag ser bland eder de rådsherrar, som en gång voro de svåraste mot mig. I ären måhända det bästa af allt som finns därnere. Men hvad är då det hela därnere? En liten bit af det stora världsriket. Jag återsåg det nyss, då edert tåg slingrade sig hit upp på den steniga vägen. Världsriket är som jätteormen, midgårdsormen, som omsluter allt och alla. Är någon af oss så stark, att han kan gripa kolossen i strupen, skaka odjuret, hålla det ut ifrån sig på rak arm en half människoålder — en sekund af evigheten? Hvad betyder väl det? Längre håller nog ingen af oss ut, under det draken sprutar sitt gift öfver oss ur sitt tusentungade gap, förblindar vår syn, hetsar vårt blod, förpestar vår andedräkt, suger oss med välbehag till sig bit för bit. Det är af oss, de starka, han hämtar sin kraft, det är vi, de motståndskraftiga, som gå upp i hans väsen, bilda hans nya ringar, endast på helt annat sätt än vi själfva drömde oss i vårt ungdomliga öfvermod och slutligen, när han druckit ut vårt blod, när resultatet af hvad vi uträttat i lifvet liksom ijärilen fladdrat bort från den förtärda puppan för att blifva en annans egen-- 398 -

dom, när vi själfva, vår kropp, ligga där som ett brutet rö, när vi omsider förstå, att just så som det gick måste det gå och endast på det sättet vederfares oss full rättvisa, när vi gå opp igen i våra handlingar, får det hela en frisk blodsdroppe mer i sina ådror, under det att midgårdsormen växer sig ung genom alltid nya ringar, och aldrig blir gammal, slingrar sig i allt vidare kretsar fram, piskar allt omkring sig i skum och fradga, rotar fram nya opositionsmän, suger ny kraft ur det sista nya, slänger bort ifrån sig det äldsta såsom förbrukade och förtorkade svansleder, — ja medan det hela slingrar sig framåt, framåt mot evigheten med de senaste stridsmännen mellan klorna, så roar det stundom jätteormen, när halfva sekel försvunnit, att rota fram ur glömskan ett eller annat skelett. Då är hans uppträdande ett annat, då viftar han med svansen, kryper i stoftet, pryder vårt insjunkna bröst med utmärkelser, lägger oss slutligen i breda stenkistor och hugger våra bilder utanpå dem, på det vi själfva må ligga förstenade som våra stora sorger därute i de hänsvunna tidernas blida månsken. -— Ja väl, I kommen till oss, när vi ej längre behöfva eder. Men hvar voren I, då jag var i så stort behof af eder medkänsla, då jag var ung, vek och full af förtröstan och längtade till mitt folks varma hjärta? Hvem spottar man nu på därnere? Hvems själ marterar man nu till döds? Hvem våndas nu under hånets grinande mask? Säg, hvem tömmer nu lifvets bittraste kalk? En lands-— 399 —

man, tänker jag, en broder, en hjälte, som pinas ihjäl, en större kraft än min. Jag blottar hufvudet för honom och hälsar honom välkommen häruppe i min ensamhet.»

Björnstad stod där rak, mäktig och vördnadsbjudande. Han framslungade dessa sista uttryck med växande styrka. Hans stämma rullade ännu en gång som ett tordön mot fjällväggen, den sista återstoden af under åratal hopad bitterhet försvann måhända bort i detta själens smärtfulla rop. Han sträckte ut handen som en siare, blicken ljungade åter med en Björnstads kraft allt medan borgarna stodo tysta, lyssnade, sågo på hvarandra, nickade och lyssnade igen.

Fogden Wexelsen var den ende, som gjorde ett hemligt tecken mot sin panna och skakade deltagande på hufvudet medan Björnstad fortfor:

»Javäl, jag ser därute i framtidens töcken i den stora världen. Ormen ringlar sig ännu därnere, allsmäktig, suger, vädrar och finner rof och förtär dem, växer till i krafter, i visdom och härlighet. Uppåt, uppåt slingrar sig det hela i egenkärlek, söndring, fiendskap och visdom. — Ha, vore jag ung på nytt, finge midgårdsormen förtära mig än en gång, ja tio gånger. — Ja väl, jag ser därute i framtidens töcken. Det är ej längre vi, individerna, som förtäras. Där ordnar framstegsanden, upprorsgeniet, de stora massorna införodjurets gap till motstånd, och massorna krossas, försvinna, smältas och blifva de nyaste ringarna. Allt, allt måste med, intet får blifva borta. Mäktigare och mäk-— 4°° —

tigare reser ormen sitt hufvud mot himlen, lyfter slutligen hela jorden, hastigare och hastigare, framåt, uppåt, tills allt gått upp i dess mäktiga jättekropp, tills det sista motståndet är uttömdt, tills allt går i stenkistan. Då, först då under freden växer måhända fram den stora vänmänniskan, större i broderssinne, fullkomligare än vi nu för tiden äro. — Ja, jag tycker det är så olyckligt illa ställdt för er alla därnere i soten och askan. Hören detta, lären detta, förstån detta och det skall blifva den enda gärning, som jag gitter föra med mig, när jag går bort. Om jag kunde med fulla fjällungor ropa ut det, så det hördes öfver hela världen: öppnen edra dörrar och fönster för broderskapet och vänskapen, bojen eder själfva i sträng själfpröfning, böjen eder i ödmjukhet för hvarandra, böjen eder i kärlek till hvarandra, först då skall glädjen spira upp tusenfaldt omkring eder och blifva stor under den blåa himmel, som kallade den till lif, först då skola vi förstå att känna så rent, så stort och sannt, att vi blifva de lyckligaste af alla lyckliga, så lyckliga som ingen kan ana. Böj dig, böj dig mot jorden, så drages din själ uppåt, ty då komma de stora synerna till oss med lifvets fest, den stora freden — Guds fred.»

Björnstad hade lutat sitt hufvud bakåt, hans armar voro utsträckta och rördes som hos en musikanförare, som dämpar orkesterns alltför starka spel i lidelsernas allt omfattande mäktiga final. De sista orden hviskade han fram och likväl hördes de af alla. Än en gång

hade hans röst ägt stormens toner, nu vacklade han plötsligt fram och tillbaka vid sin staf. Han var synbarligen trött. Bergvinden svepte om hans hvita skägg, medan han rullade med ögonen, som om hans kraft blifvit krossad af en klubba ofvanfrån.

Borgarna blefvo stående tysta.

Detta tal kom äfven ner till dem så underbart ofvanfrån; de smärta, norska männen från den unga staden stodo nu och sågo på de utmärkelser de medförde, och det förekom dem som voro de af bara papper. Mannen hade vuxit förbi dem.

Enslingen vände sig mot Colbjörnsen, hvars manliga, sorgsna drag buro prägeln af hans olyckliga hemlif.*) Han hade uppmärksamt lyssnat till denna ensamma själs bikt, hvilken än framstormade som en bred, frigjord ström, än stöttes fram som den blifvit afbruten af sinnesrörelse.

»Urverket håller på att stanna, plågolägret väntar mig nu därinne», sade Björnstad. »Förlåt en gammal man — det måste sägas. Kom in, allt hvad jag äger är edert.»

I detta ögonblick banade en besynnerlig gestalt sig väg mellan borgarna. Han var iklädd lång röck med stora metallknappar och en högröd näsduk fladdrade öfver ett pösande krås, under det han svängde sin hatt och ropade:

Colbjörnsens hustru var lättfärdig och hemfallen under dryckenskap.

»Hell, morbror Björnstad, du gamle björn! Ja, din storhet har gått öfver i ryggen på oss alla. Din egen systerson Daniel, ägare till Fredrikshalds limkokeri och gift äkta man med limkokareänkan Reimer, respekterar dig. Jag är stolt öfver dig, morbror Nalle! Alla mina pojkar skola uppkallas efter dig. Nu flyttar du ner till mig och skall blifva eftersedd med renlighet och properté; sedan kommer stadsmusiken och spelar opp utanför vår dörr, hva' sa! Hip, — hip — hurra!»

Det var skeppar Daniel, som nyligen kommit i land på den lilla färjan bakom huset. Han hade på en genväg skyndat sig hit upp från Fredrikshald för att bevittna familjefesten.

Ingen gaf akt på limkokaren. Allas ögon sökte Björnstad, hvars grånande gestalt skarpt aftecknades mot aftonhimlen. Hans väldiga hufvud med de djupa ögonen, ofvanför hvilka pannan sköt fram som en klippa, höjde sig ensamt upp öfver människorna och tiden. Det lilla urvalet af stadens män var i detta ögonblick ett uttryck af folkstämningen. Här fanns intet böljande haf af hufvud, intet högljudt jubel med hundratals framsträckta händer, intet lockande fyrverkeri eller fackeltåg, här var bara ett gammalt människo-hufvud och den stora ensamheten omkring det. Utan att någon visste hvem som tog upp den, ljöd plötsligt från den lilla hopen den norska

nationalsången högtidligt och fulltonigt i den djupa stillheten, den enda— 4°3 —

hyllning de förstodo att gifva. Björnstad rätade på sig vid sin krokstaf, bröstet svällde och tårar letade sig väg utför hans hvita skägg. Där stod nu det gamla lejonet än en gång ansikte mot ansikte med sitt folk, mäktig och rank som en gammal fura. Sedan de återvändt till hvardagslifvet, tyckte borgarena, att de sett folkandan, nej, själfva den ursprungliga, härliga, renade och oförgängliga människoanden. Den synen glömde de ej sedan.

Om natten sofvo alla fredligt tillhopa på friska höbäddar i hyddans storstuga. Björnstad önskade hvila bland sina stadsbarn; han låg stilla med händerna knäppta öfver bröstet och med ett mildt, förklaradt uttryck. Först fram mot morgonen föll han i sömn.

Nästa dag begåfvo sig männen från Halden åter hemåt. Bakom huset fanns, som nämndes, en primitiv färja, hvilken förde öfver en sidoarm af den stora älfven och sålunda bildade en genväg ner till dalen. Björnstad önskade att få ledsaga sina gäster öfver vattnet till motsatta stranden och man lät honom få sin vilja fram. Colbjörnsen och Jörgen Halvorsen ledsagade honom om bord. Då borgarna blifvit satta i lancl och Colbjörnsen än en gång omfamnat Björnstad, blottade den gamle sitt bröst, medan färjan sköt från land, och framvisade diplomet såsom hedersborgare; det låg vid hans hjärta och lämnade honom ej mer.— 4°4 —

»Gud välsigne er alla,» sade Björnstad.

Farkosten nådde landgången vid hyddan och Jörgen sprang upp pä stenen för att fastgöra färjan, hvarvid densamma gled några alnar från land tillbaka i strömmen. Ingen anade ännu någon fara, Björnstad skulle lätteligen kunnat staka sig i land som han så ofta gjort. Först när han lät båtshaken falla öfverbord och lade armarna i kors öfver bröstet, började Jörgen ana oråd.

»Var god mot faster Ellen!» hördes Björnstads lugna röst utifrån, »henne kan man lita på. — Hälsa Olaug, mitt hjärtas stolta barn.»

Jörgen uppgaf ett rop och sökte förgäfves nå de gungande plankorna, som allaredan fördes med den djupa, strida strömmen, hvilken, svällande efter de sista veckornas myckna regn, ilade ut mot Sarpforsen. Hastigare och hastigare gled färjan i väg. Björnstad tycktes ej se eller höra något mer omkring sig. Borgarna följde med oro och ängslan farkosten på den motsatta, människotomma stranden; de förstodo att de voro närvarande vid Björnstads likfärd.

Allaredan dånade forsen i närheten och sände vid flodmynningen rykande skumhvirflar i luften. Björnstads hvita här fladdrade för vinden, han stirrade uppåt. En gång ljöd ett skrik från hopen på land, det såg ut som om färjan skulle skjuta in mellan klipporna. Den gled likväl förbi. Kanhända ville Björn-Forsen dånade i närheten och sände vid flodmynningen rykande skumP[virflar i luften. Pag. 404.

Tullbergs tr., Sthlm.— 4°5 —

stad nu landa endast på evighetens kust. I nästa ögonblick försvann han i den skummande forsen.

Uppe pä en framspringande bergudde stod faster Ellen. Hon sträckte armarna mot himlen och utbrast: »Store, allsmäktige Gud, nu förstår också jag allt: genom brottsjöar och bränningar hem till Dig!»

Det var äter vår. Björnstads gamla hus, Forsgården, låg nystruket, rödmåladt och skinande i den uppgående morgonsolen under de rödaktiga furustammarna.

Inne från mormors hydda hördes ett kvittrande jubel. »— Därför är jag så glad, så glad!» — det bröt fram med ohämmad kraft som af en outsäglig lifsfröjd — »därför är jag så glad, så glad!» — bara den enda strofen, intet annat: »så glad, så glad!»

Dörren rycktes upp och en smärt, ung kvinnoskepnad skyndade ut, långt ut, ytterst på udden med ett naket, knubbigt, solbrändt gossebarn på armen. Hon lyfte honom högt öfver sitt hufvud, som om hon ville visa honom all jordens härlighet, — nej hon ville visa himlen sin härliga skatt, den lille Björn Halvorsen.

Jörgen stod vid hennes sida strålande af lycka,— 406 —

en människogrupp, som i sig inrymde det högsta och uttryckte allt.

»Huru snart flytta vi in i det nya huset» min Olaug?» frågade Jörgen.

»Inte nu, inte ännu!» bad hustrun och tryckte barnet hårdare till sin högra barm. »Här i den gamla kojan föddes vår lycka. — Kyss mormor igen!» utbrast hon plötsligt och höll den lille emot trästammen, där det stora K. M. ännu blödde under furubarken, emedan sonen ständigt höll såret friskt.

Gossen slog armarna om trädet och tryckte leende kinden emot det.

»Se, Jörgen, hur underligt!» hviskade Olaug. »Den klara kådan dryper ännu ur dessa bokstäfver. De äro som lefvande tårar.»

Inne i stugan i halfmörkret skymtades faster Ellens karaktäristiska ansikte. Hon stödde händerna mot spinnrocken och såg sorgset på de unga, I dörren stod hönan Guru och kacklade och plockade, ryckte en fjäder ur sitt bröst och höll den i näbbet upp mot husmodern, när hon åter gick in öfver tröskeln.

»Därför är jag nu så glad, så glad!» jublade Olaug och kastade sin gosse i knät på faster Ellen.

»Böj dig i ödmjukhet, böj dig i kärlek!» hviskade den gamla och böjde sig själf öfver gossen.

Men lille Björn sträckte sina små knubbiga händer högt upp mot himlen och log i jublande glädje.— 40/ —

Mången stilla afton ljödo vaggvisans toner uppe från fjällkanten ner öfver dalen, bäfvande och manande, en tacksam hälsning till det stora och gångna, på samma gång en lefvande försäkran om att dess rika känsloväld stormande bröt sig genom nuet för att välsignelserikt strömma ut i framtidens sköte.

Dessa toner ljuda ännu och skola alltid ljuda.